

65A
1999

ISSN 0134 3459

საქართველოს
საქართველოს

საქართველოს

3
1999

ჭოჭებს ქარისას გადაჰყვამარტი,
თუთრ ჭანსაყმელში მე მოვირთვენი
და წავალ ქარში, როგორც მოწარტი,
გულში სიმღერის მსუბუქ ზვირთებით.

ქ. მამია

ივანე ივანიშვილი

აჭარა

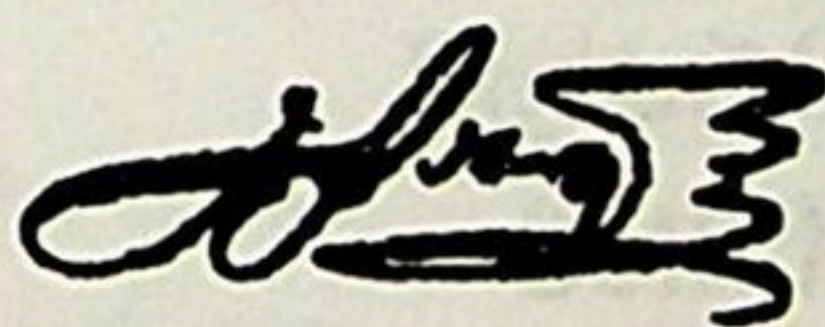
652
1999

3, 4

52

დაარსებულია 1958 წელს

რა მუშენიერი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
რა მომავალი, კმირვასი ბედით...
ქალაქი - ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

ბათუმი

მარტი №3
1999

საქართველოს მფარველთა კავშირისა და აჭარის
ორგანიზაციის სალიტერატურო-საზოგადოებრივი
ჟურნალი

მთავარი რედაქტორი

სანდრო ბერიძე

სარედაქციო საბჭო:

გურაბ გორგილაძე

ანდორ კულბა

გენრიეტა ქუთათელაძე
(პასუხისმგებელი მდივანი)

ხათუნა შუშანიძე
(მხატვრული რედაქტორი)

ტასო ცხრიძე
(ტექნიკური რედაქტორი)

საკონსულტაციო საბჭო:

ვახტანგ ახვლედიანი

ნური პერაძე

შოთა გოიძე

ლავით თედორაძე

ოტია იოსელიანი

ლავით მჭედლური

ალექსანდრე სამსონია

რამაზ სურმანიძე

თამაზ წივწივაძე

ამირან ხაბაზი

ფრიდონ ხალვაში

ჯემალ ჯაყელი

რედაქციის მისამართი: მელიქიშვილის ქ. №21

ტელ: 7-03-64

პროფ. პოპია

პახტანო ახვლედიანი

სოფლის გზაწვილებით

ერთხელ მთხ-
ოვეს, წიგნისათ-
ვის ავტობიოგ-
რაფია დაწერეო.
რაც თავი
მახსოვს, ვწერ.
მგონი, არცთუ

ცუდად. ავტობიოგრაფიის შედგენა კი ჩემთ-
ვის ნამდვილი წამებაა.

ამასთან, ანკეტური მონაცემების გარდა,
საკუთარ თავზეც უნდა მომეთხოვო. მაგალი-
თად, როგორ ვწერ, ვხატავ, რატომ მიყვარს
მუსიკალური ხელოვნება, თანაც ასე აქტიუ-
რად.

ზოგს ეს გულწრფელად ანტერესებს,
ზოგს აღიზიანებს, სხვებს, უკაცრავად
ნათქვამია და, ფეხებზე ჰკიდია. მაშინ არ
დავწერე. სწორადაც მოვიქცევი.

„სპეტაკი ბიოგრაფია ამკობს ყოველ
მოქალაქეს, მით უმეტეს-ხელოვანს“, -
წერდა დიდი კონსტანტინე.

რასაც გთავაზობთ ახლა; ავტობიოგრა-
ფია არ არის. ადამიანს, სიცოცხლეში,
ერთხელ მაინც, საკუთარ გზაწვილზე
გავლა მოუწევს.

ჩემი ცხოვრება - გაჩენის დღიდან -
გზაბაწარაა. ხან ფართოვდება, ხან წვრილ-
დება.

რამდენიმეჯერ გაწყდა კინალამ.

ალბათ, ამიტომაც უფრო განვიცდი
ცხოვრებას - გამახვილებული მაქვს სიტყვ-
ის, ფერისა და ბგერის გრძნობა....

უფლისა და კაცის წინაშე შემძლია
ვთქვა: მხოლოდ სიკეთის გზით მივლია.
ბევრი ახალგაზრდა გამომიყვანია შემოქმე-
დებითი თუ სამეურნეო ცხოვრების
გზაზე.

ზოგმა დამიფასა, ზოგმა - არა. ზოგი
მტრადაც მომეკიდა.

რას იზამ, ცხოვრებაა ეს და უნდა
გაუძლო.

რასაც ვქმნი, მამულისა და ჩემი ძარ-
ღვებიდან მოდის. სხვანაირად არ
შემძლია.

რომ გადავავლე თვალი ჩემი ლიტ-
ერატურულ-მხატვრული მემკვიდრეობის
შესახებ დაწერილ პუბლიკაციებს, მადლი-
ერების გრძნობით ავივსე - რამდენი მეგო-
ბარი ჰყოლია ჩემს შემოქმედებას. ამაოდ
არ მიცხოვრია.

* * *

სამი წლის წინ საქართველოს ტელე-
ვიზიის პირველმა არხმა მოამზადა
გადაცემა „მრავალმხრივი შემოქმედი“.

ჟურნალისტი მეკითხება:

- როგორ ასწრებთ ყველაფერს?

- ვასწრებ კი არა, ჩემზე ზარმაცი

საქართველოს
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

21-282

არავინ მეგულება ქვეყანაზე, - ვპასუხობ.
სახეზე შევატყვი, არ დამიჯერა.
ერთგვარ კეკლუცობად ჩამითვალა.

მართალიც ვიყავი. იმ გადაცემაში ჩემი
ამ თვისების შესახებ არაფერი თქმულა.

ახლა ვსარგებლობ შემთხვევით და
გულწრფელად ვამბობ: ჩემზე ზარმაცი
არავინ მეგულება ქვეყანაზე!

თუ არა გჯერათ, ჩემს მეუღლეს
ჰკითხეთ.

* * *

სოფელი, სადაც მე დავიბადე და
გავიზარდე, ძალიან ლამაზია, მაგრამ
სახელი აქვს ასეთი... მახინჯაური.

რატომ და რისთვის დაერქვა, დღესაც
იმტვრევინ თავს ეთნოგრაფები, არქეო-
ლოგები, ისტორიკოსები და ლინგვისტები,
მაგრამ ვერ დაუდგენიათ. არადა, ზღაპ-
რული სოფელია. რომ მიუახლოვდებით,
სამოთხეში შევდივარო, გეგონებათ.

ერთი მხრიდან ზღვა აკრავს - ზან
ზურმუხტისფერი და მოალერსე, ხან
კიდევ ისეთია, რომ შეხედავ, შიშისგან
ტანში გაგცრის. გადაუგრილებს ქარიშ-
ხალი და აიფოფრება. მთებივით წამოი-
მართება ტალღები და გამოეჭანება ნაპი-
რებისაკენ. ისე მოაშხუილებს ჭაფიან ტალ-
ღებს, გეგონებათ, მთელი ქვეყნიერების ჩაყ-
ლაპვა სურსო. როცა ასეთ ხასიათზეა,
სჯობს, ახლო არ გაეკაროთ. არ დაგინ-

ლობთ. ერთი სული აქვს, რაღაც დაამტვ-
რიოს, დაანგრიოს, შთანთქმას თავის შავ
სტომაქში. ამას რომ გააკეთებს, დამშე-
ილდება, დაწყნარდება, ფეხებთან გაგერ-
თხმება, ლოკვასა და ლაქუცს დაგიწყებს.
ისე გელაციცება, იფიქრებ, საკუთარი ნა-
მოქმედარის გამო რცხვენია და ახლა
პატიებას ითხოვსო.

სამი მხრიდან მთები აკრავს ჩემს
სოფელს. ადრე ეს მთები ულრანი
ტყეებით იყო დაფარული. რა ცხოველები
და ფრინველები არ ბინადრობდნენ იქ...

ლამაზია ჩემი მახინჯაური. სოფელი -
ლამაზი, სახელი - უშნო. ეს სხვებისთვისაა
უშნო, თორემ ჩემთვის და ჩემი სოფლ-
ელებისთვის, როგორ გითხრათ... რა
მახინჯაურის გაგონება და რა, ვთქვამთ,
ბეთჰოვენის „მთვარის სონატის“ ჰანგების
მოსმენა...

* * *

დედაჩემს რთული მშობიარობა
ჰქონია ჩემზე.

არადა არ მინდოდა თურმე მოვ-
ლინება ქვეყნად.

სწორიც ვიყავი. დაბადებამდე
გზვდებოდი, რომ ადვილი ცხოვრება არ
მელოდა.

დავიბადე. როგორც იქნა მოვევლინე
სამყაროს.

ხმას არ ვიღებდი თურმე.

კარგა ხანს მიტყაპუნეს აქეთ-იქიდან,
თავუკუღმა დაკიდულს. მე კი ვღუმდი.

ასეც დამებედა. მცემენ, მე კი ხმას არ
ვიღებ. უფრო ხშირად, ზურგში, მზაკვ-
რულად. მე კი ვუძლებ.

ხომ გახსოვთ კეისრის, უფრო
სულიერი, ვიდრე ფიზიკური, ტკივილით
ამონაკვესი: „შენც, ბრუტს?“

იმდენი მიტყაპუნეს ჩვილს, რომ
ბოლოს ვიყვირე.

ისე მიყვირია, კინაღამ დამინგრევია
ყველაფერი.

ახლაც ასეთი ვარ. ვითმენ.. მაგრამ
თუ გამოვედი მოთმინებიდან...

* * *

თვენახევრისა მამაჩემს ავუყვანივარ
ხელში, ერთი შევუტრიალ-შემოვუტ-
რიალებივარ და უთქვამს:

- ა, ბატონო, რაც გამოვა, აგი გამოვა.

მაგრამ მალე ექვი შეპარვია თავის
ადრინდელ შეხედულებაში:

- ცოტა... ბლაცის გამოხედვა აქვსო.

* * *

მამაჩემი გამორჩეული კაცი იყო. დიდი
ხნის განმავლობაში თავკაცობდა სოფელს.
კოლმეურნეობის თავმჯდომარეობა ომის
დამთავრების შემდეგ ჩააბარეს. მალე ჩვენი
სოფელი საუკეთესო გახდა მთელს აჭარაში.

კომუნისტი იყო - თავგამოდებული.
დაუსწრებლად სწავლობდა თბილისის
უმალლეს პარტიულ სკოლაში. ხუთებზე
დაამთავრა.

მახსოვს, როგორ მეცადინეობდა. გვიან
ლამით მიუჯდებოდა კონსპექტებს და
კითხულობდა.

- საბ-ქოთა კავ-შირის, კო-მუ-ნის-ტუ-
რი პარ-ტია!... - ამ სიტყვებს გააგრძელებ-
და, სიმღერასავით იტყოდა.

კანტორის შენობა მან ააგო.

დედაჩემი ღვთისმოსავი ქალი იყო.

არავითარი განათლება არ მიუღია,
მაგრამ, ჩემი ნება რომ ყოფილიყო,
აკადემიკოსობას მივანიჭებდი. მაშინდელი
ღირსებით, ცხადია.

დედა აბაშიძის ქალი ბრძანდებოდა.
სოფელ კაპრეშუმიდან.

მე რომ მკითხოთ, დედამიწაზე ორი
ულამაზესი სოფელია - ჩემი მშობლიური
მახინჯაური და დედაჩემის - კაპრეშუმი.

ამბობენ, რომ დედას გვევარ.

ალბათ, გარეგნობით, თორემ ჭკუით
და შინაგანი ღირსებებით მასთან სად
მივალ.

* * *

მშვენიერებისადმი განსაკუთრებული
მიდრეკილება პატარაობიდან დამჩემდა.

სოფელში იყო ამბულატორია.
ამბულატორიაში - ექიმები, ექთნები,
სანიტრები.

ამბულატორია იყო ნინო ექიმი. არა,
ვცდები. ნინო ექიმი იყო ამბულატორია.

თუ რაღაც მიზეზით ვერ გამოც-
ხადდებოდა სამუშაოზე, ამბულატორიაში
აღარავინ შედიოდა.

ქალბატონი ნინო კაკაბაძე ჩვენი
სოფლის ყელიც იყო, ყურიც და ცხვირიც,
შინაგანიც და გარეგანიც, მოტეხილობაც
და ჩაწყობა-ჩალაგებაც. მოკლედ-ქალი
უნივერსალი.

ჰოდა, ერთ დღეს გვეწვია. მე მაშინ
ისე პატარა ვყოფილვარ, არც კი მახსოვს.

იყო ადრე ასეთი წესი - ექიმები
და რაიკომის პირველი მდივნები თავ-

ისი ფეხით დადიოდნენ მოსახლეობაში.

თეთრი ხალათი ეცვა ნინო ექიმს. რაც
მახსოვს თეთრი ხალათი ეცვა და ძალიან
უხდებოდა.

თუ ზოგიერთი პერანგით იბადება,
ნინო ექიმი, ასე მგონია, თეთრ ხალათში
დაიბადა. კიდევ - ნუნუ პერტია.

იმიტომ რომ მათი ექიმებად გაჩენა
ღვთის ნება იყო.

ჰოდა, იმას ვამბობდი, გვეწვია თურმე
ნინო ექიმი. ცისფერთვალეა, თეთრი,
მომღიმარი. ნინო ექიმის ღიმილი - ათას
ელიზაბეთ ტეილორის ღიმილზე მომ-
ხიბლავი!

ისედაც დიდი და გადმოკუსული
თვალები კიდევ უფრო გამიფართოვდა
თურმე.

- ნე-ნოი! - კაბის კალთაზე მოვქაჩე
დედას, - რა ლამაზი ქალი-ი!

* * *

ხშირად მეუბნებიან, რომ ჩემი ძმები - სულიკო, თემური, ნუგზარი ფიზიკა-მათემატიკური ნიჭით არიან დაჯილდოებული, მე კი...

სცდებიან. მე მათზე ნიჭიერ ფიზიკა-მათემატიკოსად დავიბადე.

პატარა ვიყავი, ჯერ სკოლაში არ დავდიოდი და, ცხადია, არქიმედის შესახებ ვიცოდი. ერთ დღეს მისი სიტხეში ჩაძირულ სხეულზე ამომგდები ძალა მეცნიერებიდან ამოსაგებად გავწირე - ავბობლდი ლოდზე და გადავეშვი ზღვაში.

მერე ერთხანს ველოდი ქვემოდან ამომგდებ ძალას და, ალბათ, სამუდამოდაც, ისევ ზემოდან რომ მოსულიყო იგი.

არქიმედი რომ გავანადგურე, ახლა ნიუტონი ავითვალისწინე. მისი მსოფლიო მიზიდულობის კანონის კანონიერებაში ეჭვი შემეპარა, მაგრამ მაგ უსაქმო არისტოკრატივით ვაშლის ხის ქვეშ კი არ წამოვწოლილვარ და არ მიცდია, კინკრიხოზე როდის დამასვამდა კოპს მოზრდილი ნაყოფი, თვითონ ავფოფხდი ხეზე და თავით დავეშვი ძირს.

ოპერაცია ცნობილმა ქირურგმა ვალერიან მაქაცარიამ გამიკეთა.

ჩემი კადნიერება იწყინა კანონმა და თავზე სამუდამოდაც დამაჩნია ნამგალივით მოღუნული კვალი.

გონს რომ მოგვდი, თავში ყველაფერი გადაყირავებული მქონდა.

* * *

საბავშვო მოთხრობა „ქინაქინა“ რომ წავიკითხე, რვა წლისა ვიყავი. ვინ იცის, რამდენი გენიალური ნაწარმოები წამიკითხავს და დამვიწყებია, „ქინაქინა“ კი დღესაც მახსოვს.

პატარა მოწაფის სიბრაღულით ღამეები არ მეძინა.

იმ დღიდან საკითხავი წიგნებით „დავადადი“, რაც ნელ-ნელა ჩემს ნიშნებსაც დაეტყო.

ლენა მასწავლებელი ისეთი იყო, მტრისას! ბისკვიტი იცოდა-ა! გიგემიათ? თქვენ, ალბათ, ბუტერბროდი გირჩევნიათ. თანაც ხიზილალთ. კარაქიც - სქლად, არა?

გქონიათ გემოვნება!

ბიკვიტს ჩვენ მუშტს ვუწოდებდით. კი არ ჩაგვარტყამდა, ჯერ რაღაცნაირად დაატრიალებდა გამოწეულ მოღუნულ თითზე, ბეჭედი რომ ეკეთა ზედ, თვალებიანი. მერე გევონებოდათ, წაიქცაო მუშტი - რრრ! მოხოტრილ თავებზე. ვაი,

რა მწარე იყო! ახლაც მტკივა, გახსენებაზე.

დედაჩემი დაბრუნდა მშობელთა კრებიდან... რა აჩქარებდათ, ცოტა ვერ გააგრძელეს? სახეზე ვატყობ, ვერ გადავურჩები მიტყუვას. კარგი, ბატონო, საღამომდე ვიხეტივალე გარეთ, მაგრამ მერე ხომ მაინც უნდა დავბრუნდე.

ჩამომბნელდა. სახლში შეშფოთდნენ და ძებნა დამიწყეს. ხეზე ავცოცდი და ფოთლებში მოგვალათდი...

იმ საღამოს არ მომხვედრია. სამაგიეროდ, ლაპარაკი გვქონდა, ასე ვთქვათ, კატეგორი-უ-ლი!

დედა: ხომ ხედავ, შენი უფროსი ძმა უმაღლესში სწავლობს, მოსკოვში. თემური ხუთასიანია. ესეც მოეწყობა უმაღლესში. შენ კი უსწავლელი დარჩები (მაშინ ის დრო იყო, კადრები რომ წყვეტდნენ ყველაფერს. ახლაც ასეა? ვერ დაგეთანხმებით. მაშინ სპეციალისტები ცოტა იყო, მაგრამ ვინც იყო, მართლა

ვახტანგ ახვლედიანი

აკეთებდა საქმეს. ახლა-ბევრია. საქმის გამკეთებელი... ე-ეჰ!)

მე: მერე რა, თუ უმაღლესში ვერ მოვხვდები, პარიკმახერად ვიმუშავე (ჩემს პატარაობაში საპარიკმახერო ჩვენი სოფლის კულტურის და ინფორმაციის ცენტრი იყო. შემდეგ მოდიოდა კლუბი, კინოთეატრები და სამკითხველოები. იმიტომ რომ საპარიკმახეროში მუშაობდნენ არტუშა და ილარიონი. მე მგონი, ნინო ეჭიმის შემდეგ ისინი იყვნენ ყველაზე პოპულარულები ჩვენს სოფელში).

მამა: ჭო, არტუშაი უნდა გამოხვიდე?

მე: ჰო.

თემური: პარიკმახერობასაც უმაღლესი უნდა, - სულ რაღაც ორიოდ წლი-

თაა ჩემზე უფროსი, მაგრამ ბავშვობაში კარგი ეშმაკი იყო. მერე სად დაკარგა ეს თვისება, არ ვიცი. ერთი მე ვიყავი, ყველაფრის რომ მჯეროდა. ასეთ კაცს ჩვენთან... ბეჩს უწოდებენ.

სიტყვამ მოიტანა და, მახსოვს, საკმაოდ მოწიფულმა (შესახედავდაც არა მიშავდა, მგონი), ერთი გოგო გავიცანი. მომეწება. მეც მივეწეებ. „ნინადაო“, მითხრა თვალეზილულვით. გავუშვი. მერე უფრო მაგრად მომეკრა. ახლა, ალბათ, „ნადა“ - მეთქი, გავიფიქრე. „ნინადაო“, კიდევ უფრო მიბნეღვით ამოიკვნესა. კვლავ გავუშვი ხელი.

მეორე დღეს ზედაც არ შემხედა.

თქვენ გგონიათ, ვისწავლე ჭკუა? საქმე საქმეზე რომ მიდგება, ისევ ისა ვარ.

* * *

- წარმოგიდგენიათ? - ყვება ვილაც, - ჩრდილოეთის ყინულებში ჭალი და კაცი უნახავთ. სამი თვის განმავლობაში მარტონი. ცოცხლები იყვნენ.

- როგორ? - დაინტერესდა ერთი.

- კაცი ძუძუს სწოვდა ჭალს.

- ჭალი? - იკითხა მეორემ.

ის მეორე... მე ვიყავი.

* * *

მე: პარიკმახერობას უმაღლესი რად უნდა! - გულიანად გავიციანე და დედას გადავხედე ისეთი სახით, შეხე, ჩემზე უფროსია, თანაც ხუთოსანი, სისულელეებს კი როშავს-მეთქი.

სულიკო: უნდა. აბა, შენ რა გგონია, ნამდვილმა პარიკმახერმა წინასწარ უნდა იცოდეს, კლიენტს რამდენი ღერი თმა აქვს თავზე.

მე (თვალები დავაჭყიტე): მაგის ცოდნა ვის რაში სჭირდება?

სულიკო: შენ დაიწყებ ყანის თოხნას ისე, რომ წინასწარ არ იცოდეს, რა და რამდენი გაქვს გასათოხნი?

მე: არა.

სულიკო: აი, ხომ ხედავ. ისიც მისი სათოხნია. ყველამ თავისი საქმე უნდა იცოდესო.

საგონებელში ჩავვარდი.

უცებ კარი გაიღო და ბიძაჩემი შემოვიდა. კეთილი კაცი იყო. ძალიან ვუყვარდი. ლანგრიდან დიდი მსხალი ავიღე და მივაწოდე.

- გმადლობ. ხედავთ რა ყურადღებიანია? - თავზე მომეფერა.

- ბიძია, გიყვარვარ?

- მიყვარხარ კი არა, ვგიჟდები! - ლოყაზე მიჩქმითა. თუ ნასვამი იყო. ჩქმეტა იცოდა.

- მაშინ მითხარი... ოღონდ სიმართლე...

- როდის მომიტყუებოხარ?! - ხმაში წყენა ვიგრძენი.

- პარიკმახერობას მართლა უნდა უმაღლესი?

ბიძაჩემი შეჩერდა. თვალები ეშმაკურად მოწყურა. ჩაიღიმა.

- უნდა.

- კაცო, არტუშას და ილარიონს უმაღლესები აქვთ დამთავრებული?! - სადაცაა ავტირდები.

- აქვთ. თანაც წითელ დიპლომებზე. ილარიონს - ერთი, არტუშას - ორი.

- ორი რაღად უნდოდა?

- რომ ზუსტად ცოდნოდა, ვის რამდენი ღერი აქვს თავზე, - ჩაურთო მამამ.

- სწორედ, - დაუდასტურა ბიძაჩემმა, - ახლა შენ თვითონ მითხარი, ვის უფრო აქვებენ, არტუშას თუ ილარიონს?

- არტუშას.

- აი, ხომ ხედავ.

მერე სხვა საქმეებზე ისაუბრეს. მე სულ დავავიწყდი.

უცებ...

- პარიკმახერობას, კაცო, პარიკმახერობას, დავიჯერო, მართლა უნდა უმაღლესი? - ჩემთვის წარმოვთქვი.

რამდენიმე წამით სიჩუმე ჩამოვარდა. მერე ერთბაშად ატყდა ხარხარი.

მე ცრემლები მახრჩობდა.

არ იცინოდა დედა.

- ჩემი საბრალო კეთილი ბიჭო, - თქვა და გულში ჩამიკრა.

* * *

სპორტი ბავშვობიდან მიყვარდა. განსაკუთრებით - ფეხბურთი. ბათუმის რაიონის გუნდი „განთიადი“ საქართველოს პირველობაზე გამოდიოდა.

მეათე კლასის მოსწავლე ვიყავი, როცა ამ გუნდის კარებს ვიცავდი.

ამ ორიოდ წლის წინ თავის დროზე ნიჭიერმა ფეხბურთელმა, დღეს ცნობილმა მწვრთნელმა, ბატონმა ლერი ვერულიძემ ერთ-ერთ შეხვედრაზე გაიხსენა:

- ვახტანგი კარებს დაფრინავდა!

ჩემთვის ეს დიდი შეფასება იყო.

* * *

გუნდის მწვრთნელი იყო აბუშა, წარმოშობით ბერძენი. ფეხბურთის ფანატიკოსი, ჩვენი გული და სული. თავზე მეტად გვიყვარდა, იმიტომ რომ მომთხოვნიც იყო და კეთილიც.

კარგი გუნდი გვყავდა, მაგრამ ზოგჯერ ვაგებდით კიდეც.

რაიონის ფიზკულტურის კომიტეტი

იხილავს ჩვენი ერთ-ერთი მარცხის მიზეზებს. აბუშა თავგამოდებით იცავს გუნდს და საკუთარ თავს.

- ბიჭო, - ეუბნებიან, - ჩვენს კარში რომ სამი ბურთი ხიეს, - მოწინააღმდეგისაში კი ერთი ძლივს შელოლდა, ვისი ბრალია ეს?

- ბურთის! - პასუხობს აბუშა.

* * *

მამა მკაცრი იყო, დედა - სათნოება.

მამა თბილ სიტყვას იშვიათად იტყოდა. თითქმის არც კი მახსოვს. დედის კალთა და ხორკლიანი ხელები ჩემი სიბარულისა და ნაღველის ნაფთსაყუდარი იყო.

სადმე, ქორწილში ან სხვა ხალხმრავლობაზე რომ გამოჩნდებოდა, სიამაყით მევსებოდა გული: „დედა ყველაზე ლამაზია და ჭკვიანი“.

და მაინც ვერ ვიტყვი, უყვარდა ოდესმე მამას დედა?

მამაჩემის გარდაცვალებიდან ორი თვე იქნებოდა გასული, დედამ თქვა:

- შვილებო, ამ დღეებში მეც წავალ. მამათქვენი მეძახის.

დედას ტყუილი არასოდეს უთქვამს...

* * *

მხატვრული სიტყვას რომ დიდი აღმზრდელობითი ძალა აქვს, მაშინ მივხვდი, როცა, ერთ მშვენიერ დღეს, ბახუსის მოყვარულ ჩვენს მეზობელს მოთხრობა-პამფლეტი მივუძღვენი (მაშინ მეშვიდე კლასში ვსწავლობდი). იმ დღიდან შეიცვალა ჩემი ნაწარმოების გმირი. თუ შემთხვევით გადაყურწავდა ცოტას, დედას ან მამას შეეკითხებოდა, მაგ მამაძაღლს ხომ არ გაუგიაო.

ხატვა მიყვარდა, მაგრამ სიმღერისათვის ვგიჟდებოდი. მინდოდა, საოპერო მომღერალი გავმხდარე.

ხომ გაგიგონიათ, კაცი ბჭობდაო..

მეცხრე თუ მეათე კლასში, კარგად არ მახსოვს ახლა, საზეპიროს გავდიოდით რუსულ ლიტერატურაში - გორკის „ქარიშხალს“. სულ იმას ვჩიოდით, მაგ მწერალს ნორმალური ლექსის შეთხზვა არ შეეძლო და ჩვენდა ჭირად პროზად დაწერა-მეთქი. სწორედ იმ დღეებში

ახალი მასწავლებელი მოვიდა და ისე წაიკითხა „ქარიშხალი“, რომ ბუსუსები დამაყარა ტანზე. „რა დიდი - მწერალი ყოფილა თურმე მაქსიმ გორკი“ - უნებურად დავასკვენი.

რუსული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტზე შევიტანე განცხადება. თან ვმუშაობდი. ჯერ პიონერთელმძღვანელად, მერე პედაგოგად.

მაშინ ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა, მაგრამ უკვე ცნობილი მწერალი ჯემალ ჯაფარიძე მუშაობდა:

- ხატვა კარგია, სიმღერაც. პედაგოგიკაც აუცილებელია, მაგრამ შენ მწერალი ხარ, ასე გხედავ მე.

ჩემი პირველი ნოველა „მანანა“ სწორედ მისი თაოსნობით და რედაქტორობით გამოცემულ კრებულში „სათავეებთან“ დაიბეჭდა.

ხატვა და სიმღერა დღესაც მიყვარს. კარგ მომღერალს რომ ვუსმენ, ავტირდები ჩემთვის.

* * *

მაგრამ ჩემში ლიტერატურული ნიჭის აღმოჩენა უფრო ადრე მოხდა.

ზედა მახინჯაურში არის ერთი დიდი სახლი. იგი გრაფინია ფესენკოვამ-ნიკოლოზ მეორის ძიძამ ააშენა. მიუხედავად იმისა, რომ ამ სახლში დიდი ხანია ბავშვები ცხოვრობენ და მას ოფიციალურად „ბავშვთა სახლი“ ჰქვია, ადგილობრივი მოსახლეობა - დიდიც და პატარაც - დღესაც „ფესენკოის სახლს“ უწოდებს. მეორე მსოფლიო ომის დროს და შემდგომ წლებში განსაკუთრებით მომრავლდა აქ უპატრონო ბავშვები.

ჩვენ ამ სახლიდან არცთუ მოშორე-

ბით ვცხოვრობდით და დიდიდან საღამომდე მათთან ერთად ვთამაშობდით.

აქ მუშაობდა სანიტარი მარუსია. წერა-კითხვის უცოდინარი უკრაინელი ქალი. ევაკუაციამ ჩამოიყვანა იგი ჩვენს სოფელში.

მარუსია ჩვენი ოჯახის ხშირი სტუმარი იყო და დედას ეხმარებოდა ჩვენს მოვლა - გაზრდაში.

ერთხელ ავად გავხდი, სიცხემ ამიწია. ამბულატორიაში მარუსიამ წამიყვანა.

- რა სჭირს ბავშვს? - ეკითხება ნინო ექიმი.

- უ, დიტკო, ეტო... ნუ.. ლიტერატურა იე.

* * *

ახალგაზრდა, მეტად ენერგიული და იმედის მომცემი პედაგოგი ვარ. განათლების სამინისტროს დავალებით ვესწრები ისტორიის გაკვეთილს ქალაქის ერთ-ერთ სკოლაში. ის პერიოდია, როცა მთელს ქალაქში ინდიელებზე ფილმების ნამდვილი ბუმია. იუგოსლაველი მსახიობის გოიკო მიტჩის პორტრეტებია ყველგან - აფიშებზე, კიოსკებში, ოჯახებში, გოგონების ჩანთებში. მასწავლებელი ფრონტალურ გამოკითხვაზე გადადის:

- ბავშვებო, აბა, ვინ მეტყვის, ვინ იყო ნაბუქოდონოსორი?

კლასში სიჩუმეა.

- ვესპასიანე?

ხმას არავინ იღებს.

- გაიუს იულიოს კეისარი?

ბუზის ხმას გაიგონებ.

- ბავშვებო, ვინ იყო ვინეტუ? - მოთმინებიდან გამოვდივარ მე.

- ინჩუ-ჩუნის ვაჟი! - ერთხმად მპასუხობს კლასი.

* * *

თხუთმეტი წლის ასაკიდან გული მაწუხებდა.

იმ დაწყველილი საბჭოთა ხელისუფლების დროს აგრეთვე დაწყველილი საბჭოთა პროფკავშირები ყოველწლიურად მაძლევდა საგზურს კისლოვოდსკში სამკურნალოდ.

ავტორის
ილუსტრაცია

მთელი წლის განმავლობაში ზღვისპირა კლიმატის პირობებში ცხოვრობის, შემდეგ მთიანი იმერკავკასიის ჰაერი სასწაულებრივად მოქმედებდა ჩემს ჯანმრთელობაზე.

ახალგაზრდა კაცი ვიყავი. უცოლშვილო, ცხადია. კისლოვოდსკში, გიორგი დიმიტროვის სახელობის (ახლა ვის სახელს ატარებს ნეტავ?) სანატორიუმში მოვეწყვე. იგი ცენტრშია. ირგვლივ ყვავილების ბაღები და სკვერები აკრავს.

პირველი დღეა. აივანზე გამოვდივარ. მეზობელ აივანსა და ჩემსას შორის თხელი კედელია. მოაჯირს ახალგაზრდა კაცი გადმოყრდნობია.

- გამარჯობა, მეზობელო!

- გაგიმარჯოთ!

- ქართველი ხართ?

- დიახ. თქვენ, ალბათ, რუსი?

- ჰო, ვლადიმირიდან. - ხელს მიწვდის, - ლიონია.

მე ჩემსას ვეუბნები.

- ამ სანატორიუმში ერთი გოგონაა, ალისა. მზეთუნახავია. წარმოიდგინე - ოქროსფერი თმები, ცისფერი თვალები, შავი წარბ-წამწამები. ნამდვილი ზღაპრის პრინცესაა. მაგრამ, რად გინდა, არავის იკარებს. შენ კარგი ბიჭი ჩანხარ, თანაც ქართველი, მაგრამ არაფერი გამოგივა.

ვახტანგ ახვლედიანი

- იქნებ თვითონ არ მომეწონოს?

- არა, ეგ შეუძლებელია. როგორც კი გამოჩნდა, მაშინვე გადასხვაფერდა ყველაფერი. - უცებ ჩურჩულზე გადადის, - მეც ვცდიდი ბედს, მაგრამ... ცოლი მახლავს. ოჯახის ობეხევისი. არა, შენც არაფერი გამოგივა, ჭერ ერთი, რა ქართველი ხარ, უღვაშები არა გაქვს.

- ეს აუცილებელია?

- თუ ქართველი ხარ უღვაშები უნდა გქონდეს. წყაროზე რომ მიდის, ჩვენს აივანს ჩაუვლის ხოლმე. ალისაზე გეუბნები. მალე მე და სვეტაც წავალთ.

შენ? - პასუხი არ მაცალა, უცებ შეჰყვირა: - აი, ისიც!

მოდითოდა ალისა - მზეჩაღვრილი თმებით, მზე-მთვარე-ვარსკვლავებჩაღვრილი ტანით. კაბაზე ველის ყვავილები ცეკვავდნენ. გამხდარს ვერ ეტყოდი. არც ტანსრული იყო. უღამაზესი წელი, მკერდი და თეძოები ჰქონდა.

უნებურად უკან გადავდგი ნაბიჯი...

Ты стой, стой,
красавица моя,

Дай мне наглядеться:
радость на тебя - а-аа...

„მეტელიცას“ ვმღეროდი. რუსულ ხალხურ სიმღერას. ბოლო ბგერა მაღლა აიჭრა, წავიდა, წავიდა და უსასრულობას შეერია.

- ვოტ ეტო და!... ნუ ტი დაიოშ, გრუზინ! - ლიონია თვალედაჭყეტილი შემომცქერის.

ცალი თვალით გადავხედე ძირს. ალისა დგას და მაღლა იყურება. ტაშს უკრავს. მერე ხელებით მეკითხება, ეს-მე? მე მიმღერეთ?

თავს ვუქნევ. ლიონია მაგულიანებს:

- წადი, ძმაო, ხომ ხედავ, გიცდის!

აივნიდან ოთახში გავვარდი. უკან ლიონიას გაოცებული „ვოტ დაიოშ გრუზინ!“.. გამომყვა. კიბეები ჩავირბინე და ალისას წინ გავჩერდი...

* * *

1982 წელს, საზღვარგარეთის ქვეყნებთან მეგობრობისა და კულტურული ურთიერთობის აქარის განყოფილების პასუხისმგებელ მდივნად ვმუშაობ.

ფინეთში ტარდება საქართველოს დღეები. თბილისში შედგა სპეციალური ჯგუფი ოცდაათი კაცის შემადგენლობით. ჯგუფის ხელმძღვანელად დანიშნეს ბატონი დევი სტურუა, მოადგილე, - მე.

მოსკოვში, საერთო გასაუბრების შემდეგ ცალკე გამიხმეს:

თქვენ, როგორც მოადგილეს, გევალებათ, თვალყური ადევნოთ ყველას და როცა დაბრუნდებით, წერილობით მოგვახსენოთ.

ჩიბიდან საბჭოთა კავშირის მწერალთა კავშირის მოწმობას ვიღებ და მაგიდაზე ვდებ.

- თქვენ ცუდად შეგისწავლივართ. მე მწერალი ვარ და არა მზევრავი, - ვპასუხობ.

ერთმანეთს გადახედეს. თავისუფალი ხართო, მითხრეს. მე ბატონ დევის მოვუყევი ყველაფერი.

- რა მეშველება?

თავს აქნევს და მხრებს იჩეჩავს.

- არ ვიცი. ვნახოთ.... სწორად მოქცეულხარ, - მცირე დუმილის შემდეგ დაუმატა.

ფინეთში საბჭოთა კავშირის ელჩს სობოლევს ჯგუფის მიღება აქვს.

უცებ ჯგუფის ერთ-ერთი წევრი, კგბ-ს მუშაკი, ელჩს ეუბნება:

- საინტერესო სპეცჯგუფია, ვსევოლოდ მიხაილოვიჩი, ჩვენს შორის ერთი მწერალია, - წარმადგინა, - მაგრამ არ უყვარს საბჭოთა ხელისუფლება.

ელჩმა მხარზე ხელი მომითათუნა.

ის იყო და ის, კაპიტალისტურ ქვეყანაში აღარ გაუგზავნივარ.

* * *

80-იან წლებში სულ უფრო ხშირად
მახსენებს თავს გული.

სასწრაფო დახმარებისა და საავადმყო-
ფოების მედპერსონალებს გავუშინაურდი.

ერთი ნაცნობი მსაყვედურობს:

- რა მოგივიდა, შე კაცო. მე, მაგალი-

თად, გული სადა მაქვს, არც კი ვიცი.

- არ გაქვს და იმიტომ. - ვპასუხობ.

* * *

სადაც არ წავალ, აუცილებლად
რაღაც უნდა შემემთხვას.

მახინჯაურის ქართულ საშუალო
სკოლაში დიდი ლიტერატურული საღამო
ტარდება. დარბაზი გადაჭედებულია.

მწერლები სცენაზე მიგვიწვია
ბატონმა სერგო ჯაყელმა - სკოლის
დირექტორმა და ფრიად განსწავლულმა

პიროვნებამ. კაცი კი არა, ქართული თავა-
ზიანობის ნიმუშია.

ვსდებით. მე კუთხის სკამს ვირჩევ.

- თქვენ აქ არა, - ამბობს უცებ
ბატონი სერგო, - თქვენ აქეთ... - მოულო-
დნელად სკამს იღებს.

მე იატაკზე ვკოტრივალ.

* * *

დიდი ხანია ქალაქში ვცხოვრობ,
ფიქრებში და სიზმრებში კი მახინჯაურში
დავფრინავ...

თენდება....

ომბალურის მთას გვირგვინივით
ადგება ნარინჯისფერი სინათლე.

ამომავალი მზის სხივები ჩვენი ბლის
კენწეროს დაეფინება ყველაზე პირველად.

მინდა დავასწრო...

- ეჰე-ჰეიიი!... - ვყვირი მე, უკვე ბლის
კენწეროდან.

- ეჰე-ჰე-ჰე-იიი!... - ვპასუხობს ნისლ-
ჩამდგარი ხევ-ხევი.

მზე მთის უნაგირიდან იჭყიტება.

ათასი თვალმარგალიტი იბნევა ფოთლებ-
ზე.

- დილა მშვიდობისა, ბიჭუნო! - მესალ-
მება მზე და ლოყაზე მეფერება თავისი
გრძელი თბილი თითებით.

- დილა მშვიდობისა, მზევ! - ვპასუხობ
მე უნაგირზე დაგორებულ მოღვარე დისკ-
ოს, უთვალავ პატარა მზეს, მარგალიტებად
მიმოზნეულს ფოთლებზე.

- ჰი-ჰი-ჰიიი! - ქრჩილებს ეზოში
გამოტანტალებული, მუცელშიშველა
მეზობლის ბიჭი, - ბალი ჯერ ყვავილიდან
არც კი გამოსულა, ეს ღორმუცელა კი....
ჰი-ჰი-ჰიიი! და აქეთ-იქით ასხურებს ჭავლს.

* * *

საგზაო პოლიციის ვიცე პოლკოვნიკი
რეზო ჭალაღიძე ჭეშმარიტი ინტელიგ-
ენტია. მუნდირის ფერი და ყველა
აქსესუარი ისე უხდება, იფიქრებ, დიზა-
ინერს ნიმუშად ამ ხალგაზრდა კაცის
უზადო გარეგნობა აუღიაო.

ერთხელ (მაშინ ბეჭდვითი სიტყვის
დეპარტამენტში ვმუშაობდი), მეკითხება:

- ბატონო ვახტანგ, მძლოლი გყავთ,
მანქანას კი თვითონ ატარებთ?

ხომ არ ვეტყვოდი, რომ ჩემი მძლოლი
- ნაზიმი (გვარს გარკვეული მოსაზრებით
არ ვწერ) ზრდილობითა და ოჯახიშე-
ილობით არავის ჩამორჩება, მაგრამ,
რამდენჯერაც შედის გარაჟში და გამოდ-
ის იქედან, ან თვითონ ეჯახება გარაჟს, ან

ვახტანგ ახვლედიანი

გარაჟი - მას. ჭორწილში წავა და, თუ იქ ერთი ვინმე მაინც გაისვრის შუშუნას, ის დასაწვავი (ცხადია, შუშუნა) მიმოირბენს ზეცას, მერე წამოვა, წამოვა და... მაინცდამაინც ჩემს მანქანას დაეცემა მეთქი.

ბატონი რეზოს გულისხმიერებაში, მართალია, ოდნავადაც არ მეპარება ეჭვი, მაგრამ, რაც უნდა იყოს, - პოლიციის მუშაკია.

- რა ვიცი, ჩემო რეზო, - ვპასუხობ, - მგონი, უფრო დაზღვეული ვარ, ყოველ შემთხვევაში, ჩემი მხრიდან მაინც.

ორი თუ სამი დღე გავიდა ჩვენი საუბრიდან.

გორკის (ახლა ერას) ქუჩით მივდივარ.

იცით, ქალაქის მთავარი მაგისტრალია და გზა ჩემია.

უცებ 26 მაისის (აღრე კიროვის) კვეთაში თამამად შემოდის „09“ მარკის „ჟიგული“.

ჯაბბ! ლაწ-ლუწ!...

ის არის, მძღოლს მკაცრად უნდა ვუსაყვედურო საგზაო წესების უხეშად დარღვევა, რომ, უნებურად, შუქნიშან-ისაკენ გამიბრბის მზერა.

ბრდღვიალებს. ოთხივე კუთხეში.

ცხადია, ჩემს სასარგებლოდ არა.

„09“-ს კი.... პოლიციის ვიცე პოლკ-ოვნიკი ბატონი რეზო ჭაღალიძე მართავდა.

* * *

ერთხელ ახალგაზრდული გაზეთის კორესპონდენტი გოგონები გვეწვივნენ ოჯახში.

- ჩვენი კუთხის გამოჩენილი ადამიანების შესახებ ვწერთ. ოჯახური კურიოზები გვაინტერესებს. ვიცით, იუმორი გიყვართ. აი, მაგალითად, როგორ გაიცანით ქალბატონი ნაირა, როგორ შეუღლდით?

- გამომცემლობა „აჭარაში“, მაშინ „საბჭოთა აჭარაში“, განყოფილების გამგედ რომ მივედი, დამწყები მწერალი ვიყავი. ყოველი ახალი ნოველის გამოსვლა ჩემთვის დიდი სიხარული იყო. მკითხველიც ბევრი გვყავდა, ვიდრე ახლა. ახალი მოთხრობის, ნოველის, ლექსის, წიგნის გამოქვეყნება-გამოცემა შეუმჩნეველ-შეუფასებელი არ რჩებოდა. მიუხედავად საკმაოდ მწირი შემოქმედებისა, პოპულარულობით ვსარგებლობდი და მიხაროდა.

იმ დღეებში ჩემი ახალი ნოველა „უამი სიყვარულისა“ გამოქვეყნდა ჟურნალში და მე გახარებული შევვარდი გამომცემლობაში.

წაგვიკითხეო, მთხოვეს.

თავპატიჟი არ დამიწყია. დროდადრო თვალს გადავავლებდი ჩემს მსმენელებს, იმპინტერესებდა, როგორ შთაბეჭდილებას ვახდენდი.

გხედავ, ერთი გოგო აღვარღვარებს ცრემლებს. აღვარღვარებს და აღვარღვარებს... გულში სითბო ჩამეღვარა.

რამდენიმე თვის შემდეგ ის გოგო ჩემი მეუღლე გახდა.

- ვინ მოთვლის, რამდენი წიგნი გამოგიციათ მას შემდეგ. სულ ასე აღვარღვარებს ცრემლებს? - მიაბიტურად მეკითხება კორესპონდენტი.

- თქვენც არ მომიკვდეთ. წვეთი ცრემლი აღარ გადმოუგდია.

* * *

ლამაზია და მდიდარი ჩემი კუთხე, მაგრამ მისი ყველაზე დიდი სიმდიდრე - ღირსეული ადამიანებია. მე ვამაუობ მათით.

ზოგიერთი, სამწუხროდ, უკვე ცოცხალი აღარ არის.

ამ ოციოდე წლის წინ ქალაქს ისეთი კაცი დააკლდა, რომლის გამოჩენა

ბათუმის ქუჩებს სხვა ხიბლსა და ღირსებას აძლევდა.

ეს - ბატონი იბრაიმ აბაშიძე გახლდათ.

მისმა მოულოდნელმა გარდასვლამ ისე დააცარიელა ჩვენი ქალაქი, რომ, მახსოვს, იმ დღეებში დავწერე მინიატურა:

დადიოდა ჩვენს ქალაქში კაცი...

დადიოდა ჩვენს ქალაქში კაცი, რომელმაც გამორჩეული შეხვედრა და სალამი იცოდა - ქუდს მოიხდიდა, თავს დახრიდა ღირსებით, ულამაზეს ღიმილს ჩაიფენდა თვალებში და გეტყობდათ:

- ო, მამულიშვილს ვახლავარ!

- სიკეთე და ბედნიერება ნუ მოგაკლათ უფალმა, მამულიშვილო!

- იცოცხლეთ და იღვგრძელეთ, მამულიშვილო!

ვერც მოკითხვას დაასწრებდი.

მივუყვები ქუჩას ზოგჯერ ჩემთვის ჩაფიქრებული და უცებ სულის სიმწრით შემომენათება სურვილი, კვლავ მომმართოს ვინმემ:

- როგორ ბრძანდებით, მამულიშვილო?..

* * *

ცხოვრობდა ბათუმში სამი ძმა ბადოევი - ალი, შირონი და ახმედი.

ცხოვრობდა მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ რამდენიმე თვის წინ გარდაიცვალა ალი - ქალაქში ერთ-ერთი გამორჩეული და ღირსეული კაცი.

დარჩნენ შირონი და ახმედი.

შირონს კარგად ვიცნობ. იგი სიკეთით, თავმდაბლობით, შინაგანი ღირსებებით შემკული კაცია.

დილაადრიან ზღვისპირა პარკში ვხვდებით ერთმანეთს. ვვარჯიშობთ, ვებრძვით ასაკს. სასაუბროს რა გამოგვიღვებს.

გვარის ტრადიციებს აგრძელებს უმცროსი ბადოევი - რუსტამი, რომელიც ამჟამად ქალაქის საბინაო ფონდის დეპარტამენტს თაგვაცობს.

რთულია ეს სამსახური, განსაკუთრებით, დღეს.

მაგრამ რუსტამი ნამდვილი რაინდია, ადამიანებთან ურთიერთობის ღვთით ბოძებული ნიჭი მოსდგამს.

სასიამოვნოა მასთან საუბარი.

ერთხელ საქმიანი შეხვედრაც მქონდა. ცხადია, საბინაო საქმეებთან დაკავშირებული.

- მოიტანეთ დოკუმენტები? - მეკითხება.

მე საქალაქდეს ვუჩოჩებ.

რუსტამი ფურცლავს ქაღალდებს. ხან მე შემომხედავს, ხან დოკუმენტებს, ხან-მე, ხან-დოკუმენტებს. დაბნეულია.

მე კისერს ვიგრძელებ... ისედაც დიდი თვალეხი კიდევ უფრო მიფართოვდება.

გავგიჟდი კაცი!

მე ხომ საქალაქდეში დოკუმენტები ჩავაწვე, ნოველები საიდან გაჩნდა?

* * *

ბათუმში, ხელოვნების მუზეუმის სკვ-
ერში კაფე-ბარია. ფიჭვების, მაგნოლიების,
კრიპტომერიების ქვეშ ისეთი მიკროკლი-
მატია, რომ ქალაქში რა პაპანაქებაც არ
იდგეს, აქ გრილა. არომატიც სხვანაირი
ტრიალებს.

ამ კაფეს დედოფალია ასმათი. უმშე-
ენიერესი ახალგაზრდა ქალი. მისი
სიარული ბალერინას ჰგავს. კი არ დადის,
გეგონება დაფრინავს.

პირველად რომ ვნახე, ვიფიქრე, ეს რა
დრო დადგა, პროფესიონალი ბალერინები
კაფე-ბარებში მუშაობენ-მეთქი. თურმე
ცეკვასთან საერთო არასოდეს ჰქონია.

ცხელა. რამდენიმე მეგობარი ასმათის
კაფე-ბარში ვზივართ.

ასმათიც ჩვენთან ჯდება. ვწრუპავთ
ლუდს და ვმასლაათობთ.

ცხადია, საუბარი დღევანდელ გაქი-
რვებულ ყოფასაც გადასწვდა.

- მე შევნიშნე, - ამბობს ასმათი, -
მათხოვარი რომ შემოვა, რატომღაც

ბატონ ვახტანგს მიადგება პირდაპირ.
განურჩევლად იმისა, ვინც უნდა ახლდეს
მას.

- მართლა ასეა?

მე მხრებს ვიჩეჩავ:

- არასოდეს გამიმახვილებია ყურად-
ღება... ვერაფერს გეტყვით.

უცებ, ვხედავთ, შუახანს მიტანებული
თმა-წვერ გაბურძღვნილი კაცი მოდის
ჩვენსკენ.

- მგონი მათხოვარია, - ამბობს ერთ-
ერთი თანამესუფრე, - ვნახოთ, რამდენად
მართალია ასმათი.

მათხოვარმა მაგიდას შემოუარა და
ჩემს უკან გაჩერდა.

- დამეხმარეთ, ღმერთი შეგეწევათ.

მე ჭიბეებს ვიჭეჩავ. ხურდას ვაწვდი.
იგი მიდის.

- რატომ მაინცდამაინც შენთან მოვ-
იდა? - მეკითხებიან.

- თქვენ არ მისცემდით და იმიტომ, -
ვპასუხობ.

* * *

უცებ მიღალატა გულმა.

ჯერ ქალაქის მეოთხე სამმართველოს
საავადმყოფოში მომათავსეს. თავს დამტ-
რიალებდნენ ქალბატონი ნუნუ პერტაია,
ვერიკო გვანცელაძე, რუსიკო შავიშვილი,
მთელი პერსონალი...

მომჯობინება დამეტყო თითქოს, მაგრ-
ამ მოლოდინელად კიდევ უფრო გარ-
თულდა მდგომარეობა.

თბილისში გადამიყვანეს. იქედან მოსკ-
ოვში - მწერალთა კავშირის კლინიკაში
მომათავსეს.

რიგრიგობით ჩამოდიან ჩემი მეუღლე
და ძმები. ერთმანეთს ცვლიან.

საოპერაციოდ დამიწყეს მომზადება.

ცხვირიდან ყელში გამიყარეს ზონდები და
გულს შეუერთეს. გამოცდას უწყობენ,
გაუძლებს თუ არა. ჩართეს აპარატურა.
ნელ-ნელა იზრდება დატვირთვა. წვივებსა
და მაჯებზეც უამრავი გამტარ-გამომტარი
მაქვს დახვეული.

სადაცაა გასკდება გული, მე კი ხმის
ამოღება და განძრევა არ შემიძლია.

ბოლოს იგრძნეს ჩემი გასაჭირი თუ
თავიანთი საქმე მოითავსეს, უცებ ვიგრძენი
შეება - აპარატურა გამორთეს.

- გადაიტანთ! - საზეიმო რიხით
მითხრეს.

ოპერაციის დღეც დანიშნეს.

- ხვალ ჩვეულებრივი პროცედურები

მეჭნება და დილით ადრე ნუ მოხვალთ, გამოიძინეთ, - ვეუბნები ჩემებს. ხასიათი მაქვს ასეთი - უკიდურესი გასაჭირის დროს მარტოობას ვირჩევ.

კლინიკა ცალკეა, ქირურგიული კორპუსი - ცალკე. მათ მიწისქვეშა გვირაბი აკავშირებს. 1988 წლის თებერვალია. გარეთ ფაფუკი თოვლი დევს. მე ლიფტით ჩავდივარ გვირაბში და ფეხით მივუყვები ცარიელ ტალანს.

უცებ მეორე მხრიდან ქალიშვილი გამოჩნდა. კი არ მოდის, თეთრი ნისლივით მოცურავს, მიახლოვდება, მიახლოვდება. ღმერთო, რა ლამაზია! თმები - ხუჭუჭი, დახვეული კი არა, ბუნებრივად ხუჭუჭი. წარბები - შავი და შერცხლებივით გაფრენილი. თვალები - ლურჯი.

- გამარჯობათ! ვესალმები.
- გაგიმარჯოთ.
- თქვენ... ანგელოზი ხართ?

იცინის. უბდება სიცილი.

- ქალიშვილო, თუ არ მეტყვით, სად მუშაობთ და როგორ გნახავთ, მე ახლა საოპერაციოდ მივდივარ, რაიმე რომ მომივიდეს, თქვენი ბრალი იქნება.

- მე ანჟელა მქვია.
- ანჟელა - იგივე ანგელოზი!
- დიახ, ვახტანგ მამუდოვიჩი.
- მიცნობთ?

- აქ ყველა გიცნობთ. ნუ ღელავთ, აი, ნახავთ, ყველაფერი კარგად იქნება.

თხუტმეტი წუთის დაგვიანებით გამოვცხადდი. მისაყვდურეს.

საოპერაციო მაგიდაზე სხვა გაეყვანათ. ის სხვა შემოაკვდათ.

უკან დაბრუნდით, ოპერაციას სხვა დროს გაგიკეთებთო, მითხრეს.

ასეც მოხდა. სამი დღის შემდეგ გამიკეთეს.

რომ მოვმჯობინდი, ანჟელას ძებნა დავიწყე.

ვერსად ვნახე...

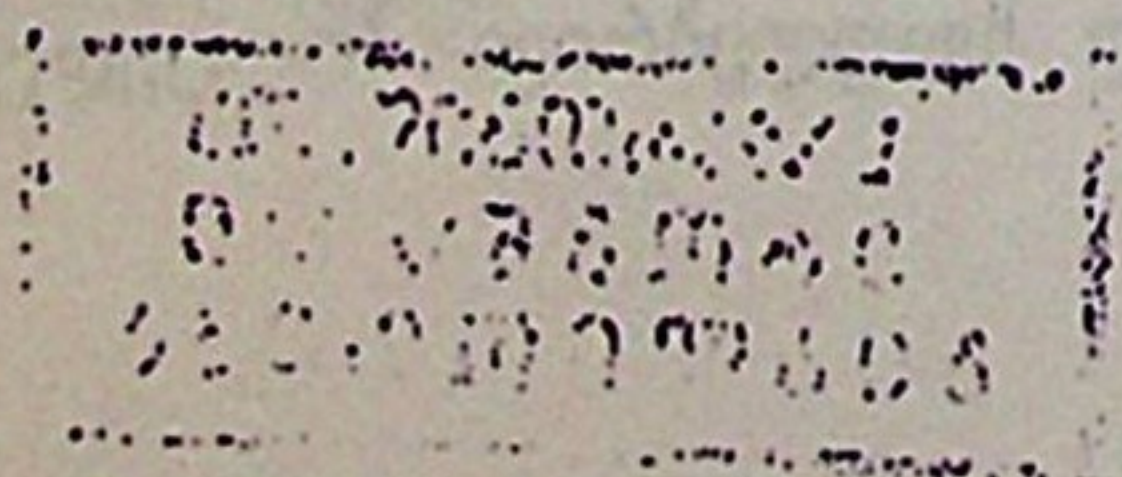
* * *

ყოველი დღეა მახინჯაურელი კაცი-სათვის ომბალურის მთებიდან იწყება. დიდი და პატარა, გაღვიძებისთანავე, თვალების ფშვნივითა და ხელის მოჩრდილვით ამ მთებს მიაპყრობს მზერას და თუ მის წვეროებს იისფერი სინათლე ადგას გვირგვინად, გულს დაიმშვიდებს - მზიანი ღღე იქნება.

ავდრის მოახლოებასაც პირველად ომბალურის მთები იგრძნობს. ჯერ შეიშმუშნება, ფერი აუვლ-დაუვლის, ერთბაშად ბაც-ნაცრისფერს დაიდებს. თითქოს მშრომელ კაცს აფრთხილებს, აბა, იჩქარე, თორემ, ხომ ხედავ, მც მაჩქარებენო.

... აღმოსავლეთით ცაში ატყორცნილა

შავი ტყე. ეს უღრანით დაფარული მთაა. იქით კიდევ უფრო მაღალი მთებია. შავი ტყე ისეთია, მზის სხივები ვერ ატანს შიგ. სხვა მთები შორიდან მუქ-ლურჯად მოჩანს, ეს რუხია. საავდროდ გამზადებულ ღრუბელსა ჰგავს. ჩაბოლმილ-ჩაბოროტებულს, გულგასიებულს. შეხედავ და გაიფიქრებ, აი, ახლა თვალის მომჭრელად იელვებს ტყის სიღრმეშიო. გაიფიქრებ და უნებურად ყურებზე მიიჭერ ხელებს, მჭახე ქექა-ქუხილმა არ გამაყრუოსო. ავდარში მთის თავზე გველივით იკლავნება და იწელება ცეცხლის ხაზები. ზოგჯერ მეხდაკრული ხის განწირული კვნესა და ლაწანი სოფლამდეც აღწევს. თავისებურ იდუმალე-

ვახტანგ ახვლედიანი

ბაშია გახვეული შავი ტყე. იგი ეშმაკების, ჭაჭების, ჭინკებისა და საზარელი ურჩხულების სამყოფელი ჰგონიათ ბავშვებს...

ეგონათ!

ადრე ეგონათ! ახლა ჩვეულებრივი მთაა. სახელიც აღარ შერჩა საბრალოს. სადღაა ერთ დროს მისი გოროზი სიამაყე და ზღაპრული იღუმალება. სადღაა ის ცადატყორცნილი ხეები და გაუვალი ჯაგები. როგორ უხდებოდა თურმე მთელს ამ მხარეს. ერთ დღეს ხანძარი მოედო მთას და გადაბუგა. თმაგადაპარსულ ქალს დაამსგავსა. ახლო-მახლო სოფლებიც გადასხვაფერდა მაშინვე, ისინიც განიძარცვა თითქოს. მახინჯაური - ყველაზე მეტად.

მაინც ლამაზია მახინჯაური. სოფელი - ლამაზი, სახელი - უშნო.

ფიქრი არ მასვენებს - რატომ დაერქვა ჩემ მშობლიურ სოფელს ეს სახელი?

მე, მოგეხსენებათ, მახინჯაურელი ვარ და, იურიდიული ტერმინოლოგიით რომ ვთქვა, ჩემი ვერსია გამაჩნია.

დიდი ხნის წინათ ცხოვრობდა ამ სოფელში მზეჭაბუკი. ისეთი ძლიერი და მოხდენილი იყო, რომ მისი სიყვარულის სიმწრით ქალიშვილები ოხრავდნენ და მუთაქებს ჭმუჭნიდნენ ღამით.

ერთ დასაქცევ დღეს მტერი შემოიჭრა.

მზეჭაბუკმა რაზმი შეჰყარა და ეკვეთა მომხდურთ. დამრცხდა. ურჯულოებმა ყველა გაწყვიტეს. მზეჭაბუკიც დაეცა. რამდენიმე ადგილას იყო მიძიმედ დაჭრილი. მომხდურთ მკვდარი ეგონათ და თავი დაანებეს.

სოფლელებმა შორს ტყეში გახიზნეს სულთმოპოვად.

როცა მომჯობინდა და ფეხზე დადგა... მზეჭაბუკობისა არაფერი ეცხო თურმე.

გამოხდა ხანი.

გაღამთიელი გამაგრდა ამ მხარეში. აქაურობის ბატონ-პატრონივით იქცეოდა. მონობის უღელში გმინავდა ხალხი.

ხმა დაირბა, ღამ-ღამობით, მოლოდნელად, არავინ იცის საიდან, გამოჩნდება რაზმი, თავს ესხმის ურჯულოებს და მუსრს ავლებსო.

რაზმს მახინჯი გოლიათი უდგას სათავეშიო.

ამ სახელის გაგონებაზე შიშით ძრწოდა მტერი.

- მახინჯ-გიაურ!... მახინჯ-გიაურ!... - ჰყვიროდნენ და აქეთ-იქით გარბოდნენ.

აურაცხელი ოქრო დააწესა მათმა მბრძანებელმა იმისათვის, ვინც მახინჯი გიაურის თავს მოუტანდა.

ამაოდ დაშვრა.

ვაჟს ვერც ისარი ეწეოდა და ვერც ხმალი სჭრიდა.

ყველაზე უიმედო ბრძოლებიდანაც უვნებლად გაჰყავდა რაზმი.

განრისხებულმა მბრძანებელმა დიდი ლაშქარი გამოგზავნა.

ბრძოლა იყო სასტიკი და უთანასწორო. მთლიანად გაუწყვიტეს რაზმი მახინჯ-გიაურს. ჭრილობისაგან დასერილი გოლიათი თავისივე ხმაღს წამოეგო.

არავინ იცოდა მისი ნამდვილი სახელი.

ხალხი ბრძენია. იგი მეხსიერებაში ინახავს და სამარადისოდ ამკვიდრებს რაც მისთვის ძვირფასია და სანუგვარი.

გმირის საპატივცემულოდ ამ სოფელს მახინჯ-გიაურს ეძახდა ხალხი. სოფლელებს - მახინჯგიაურელებს.

დამერწმუნებით, საკმაოდ ძნელად გამოსატყმელი სახელწოდებაა და მეტყველებაში იგი თავისთავად ითხოვს გამართივებას: მახინჯაური-მახინჯაური-მახინჯაური.

ზღაპარიანო, მეტყვით. არავითარი საბუთი არ არსებობს მახინჯი გიურის შესახებო.

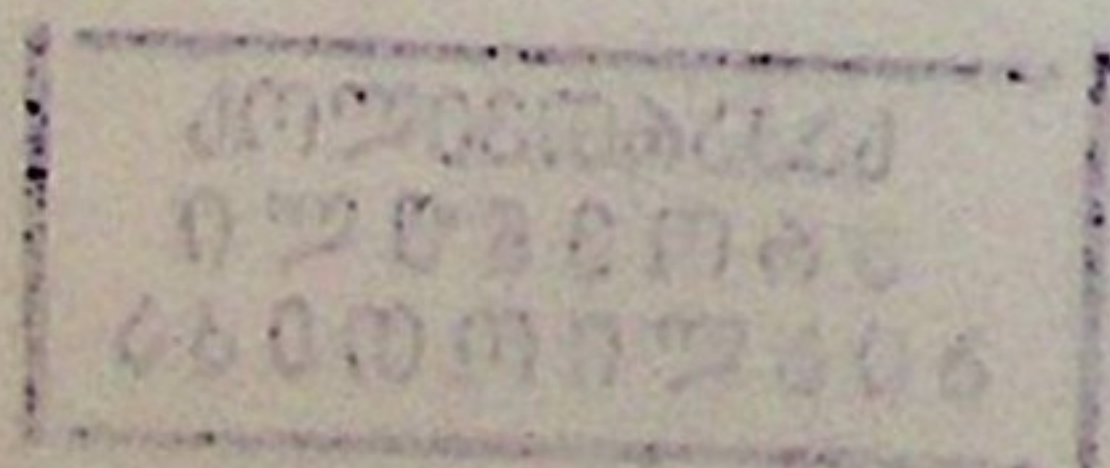
არსებობს!

მე მახინჯაურელი ვარ და ამ სოფლის

მიწის ძარღვები ჩემშია გადმოსული. ეს ძარღვები მეუბნებიან, რომ ჩემი მშობლიური სოფლის მიწაში ასვენია გმირის გატანჯული ძვლები.

როგორც მწერალი, ვალში ვარ გმირის წინაშე.

ვისთვის როგორ, არ ვიცი, ჩემთვის კი, რა მახინჯაურის გაგონება და რა, ვთქვით, ბეთჰოვენის „მთვარის სონატის“ ჰანგების მოსმენა...

ცისანა ანთაძე

მე როიალი...

ჟუბღვნი ჯინღვა მაქაბეს

ზომ არ გგონიათ უგრძნო ვარ, რაკი ხისა ვარ,
ხედყოფილი ვარ, ხელყოფილი რაღაც განგებით,
ჩემს ტოტზე იჯდა ჩიტბატონა და ჩემს სხეულში
ვაქცინასავით შემოჰყავდა საღვთო ჰანგები.

მთვარე ზომ გახსოვთ, ცის გუმბათზე მოხეტოილე,
მაისის ღამით ტრფობის ალში ერთად გავებით,
მწვანით შემოსილ ჩემს ტოტებზე, ვით სარეცელზე,
გათენებამდე ვკოცნიდი და ვანანავებდი.

აქ, ჩემს მახლობლად მთის ქარებსაც დაედოთ ბინა
და ზეზეულად კვდომის ჟინი სხეულს არ თმობდა,
მთების ექო კი, ჩემი გენის ერთი მარცვალი
უკიდევანო სივრცეებში დანავარდობდა.

ჰეი, ტყის მჭრელო, ჩემი ტანის ჟრჟოლა და ჟინი
ვერმოკვეთილი, ჩაუქრობელ ცეცხლის ალშია.
სული კი, სული ჩაფრენილი ფრთებს ეოლოსის,
ვით ჰიმნი ტრფობის, ძველ სამეფო როიალშია

ჩემი სხეული საკანია, აქ ზის პატიმრად
იის სურნელი, ხის შრიალი, ყვითელი მთვარე,
და შენც, მაესტრო, გასაღები თავად იპოვე,
თავად მოარგე უსხეულო პატიმართ კარებს.

რაო, რა მკითხეთ? დიახაც ვარ ამპარტავანი,
რადგანაც მახოვს მომეახლა თვითონ შოპენი,
შენ კი, მაესტრო, რად აყოვნებ, მომგვარე ჟრჟოლა,
იქნებ განათდეს უკუღმართი წუთისოფელი!

ნუ შემახსენებ, რომ ხისა ვარ, ან ხედყოფილი,
შენი თითებით გაბრწყინდება ჩემი პროფილი...

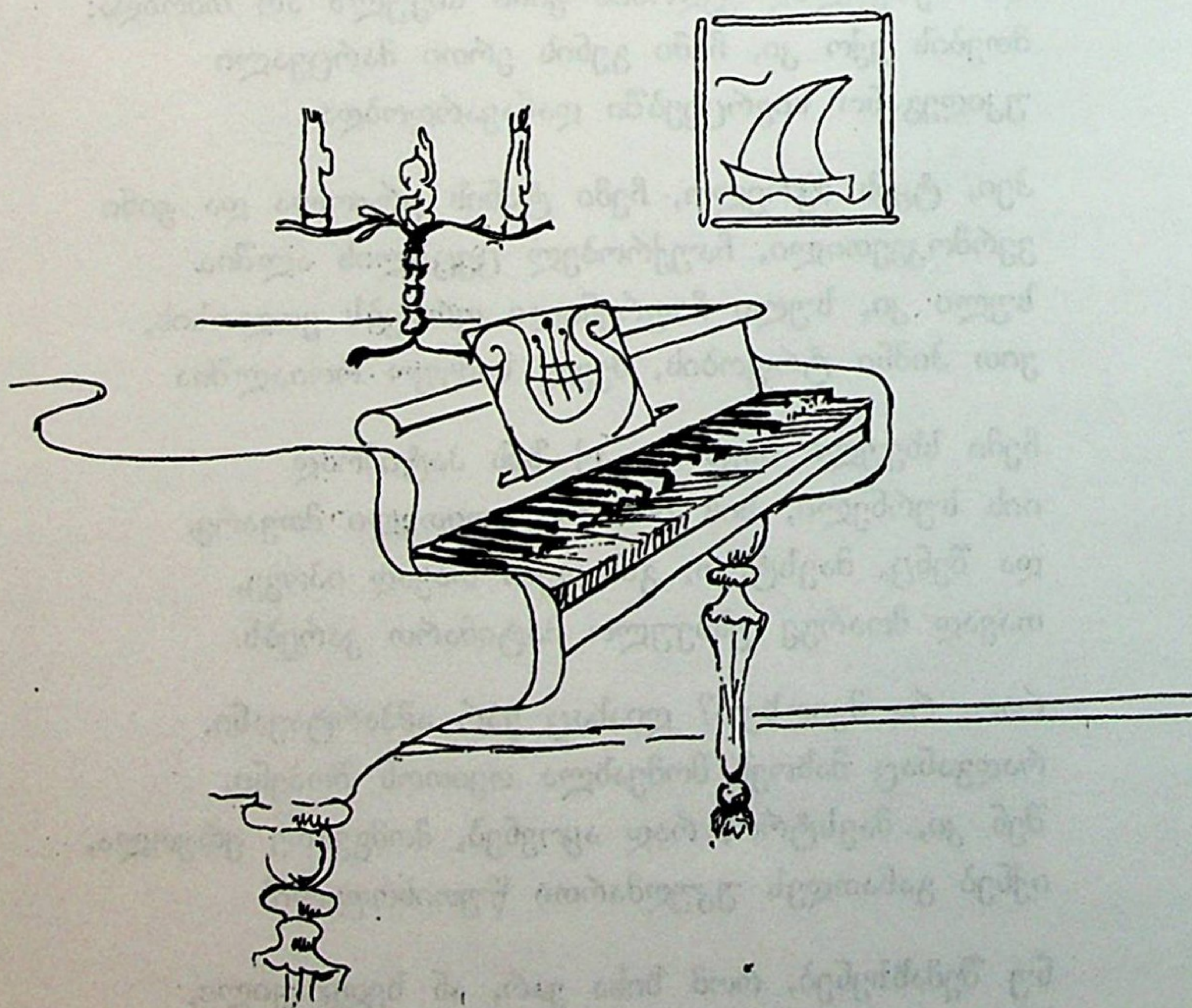
* * *

საიდან მოდის ეს ფიქრები ასეთი უცხო,
 სიზმარეულთან წილნაყარი, ოდეს განცდილი,
 შორეულია, უტიფარი და თანაც ურცხვი,
 ვით ცა და მიწა, გაყრილია სულთან მანძილით.

სად იბადება, სად ღვივდება, სად იფოთლება,
 საიდანა აქვს გაზაფხულის გიჟი სურნელი,
 რად მიახლოვებს შემოდგომის ყვითელ გოდებას,
 თუ სევდა ესე, სახადია განუკურნელი?

და თუ შორეულ წარსულიდან მეკეკლუცება
 ჩამომხსნას რიდე, დამანახვოს ჩემივ წარსული,
 იქნებ ამაოდ დავეძებდი ჩემს წინ ლუციფერს,
 იქნებ ამაოდ ვეხეტები წრეგადასული.

მოსაწყენია ეს ამდენი სად და სადამდე?
 რატომ ვერ წვდება ფიქრის კიბე მაღალ ცათამდე?..

* * *

სულაც არ ვგავარ არავის,
სულაც არა მგავს არავინ,
თვითონ შევხიზნე ლექსებში
მთვარე და მწყემის კარავი.

თუმც ნებიერი არა ვარ
(მაწვიმს, წარსულშიც მაწვიმდა),
მაგრამ ვმღეროდი რაც მსურდა,
კვლავაც ვიმღერებ რაც მინდა.

დამყვება მცხრალი ნათება,
ვით შორეული ვარსკვლავი,
მხრებით მიჭირავს ცის თალი,
ლექსებით დასალაშქრავი...

* * *

ამ ლექსების ყდა არცა ცარცია,
არცა მუყაო, არც ხბოს ტყავია,
და რადგან იმათ წერდა ცაცია,
არცთუ იოლად საკითხავია.

გაზაფხულიდან გაძევებულმა
საკუთარ თავთან ვცადე რევანში,
თვითონ ლექსები იწერებოდნენ
არალეგალურ ვითარებაში.

სულ სხვას ვფიქრობდი, ვწერდი სხვა სიტყვებს,
სხვა მეტაფორებს, სხვა ზმნებს, სხვა ფრაზებს...
და თუ დავმარცხდი, თავთან დავმარცხდი
და ეს ფიასკოც აღარ მაბრაზებს.

საკუთარ თავთან გამარჯვებული
ზეიმის მარშით აქ არ ავიარ,
დაიმახსოვრეთ, ჩემი ლექსები
არცთუ იოლად საკითხავია.

* * *

არ მინახავს მცხრალი მთვარე,
მცხრალი მთვარე ზღაპარია,
მაშინც, როცა ნისლი ჰფარავს,
ვნების ცეცხლი აფარია.

ნისლი იგი, დევის ქალის
გამჭვირვალე მანდილია,
მთვარე იგი, ოცნებათა
გასაზომი მანძილია.

ლოცვასავით ძველთაძველო,
ზაფხულივით სუნთქვაცხელო,
როგორ იტევ ამდენ ვნებას,
ცაო, მთვარის სარეცელო?!

ფრთხილად!!!

ფრთხილად, დედამიწა დაბარბცდა,
 ალბათ ვერ გაუძლო ამდენ განცდას...
 განცდის მიზეზი თვით არ იცის,
 ცახცახებს ვითარც კიპარისი.

მთა, დაღლილ მიწის სატარები,
 მაინც წამოისხამს მზისფერ ხალათს...
 ჩუმად, დედამიწა დაიღალა,
 ფრთხილად! დედამიწა დაიღალა...

ქაფალ თურმანიძის გამოფენის გამო თქმული

ხე-ჰარმონია, მუსიკა...
 გალობას ვისმენ საამოს,
 ხე-დიდოსტატის ხელშიგან,
 სულის სითბო თუ მალამო,
 მწადია, ლექსი ამოვთქვა,
 ცის ენით მოგესალამო.

მზეც მგალობელი - ბორჯალი
 აქ ქერუბიმთა ცას ელტვის,
 სასანთლე ვერძის რქებს ზედა,
 რქა, მართლა ელვის ნასხლეტი...
 ამ თასმით თვითონ ღმერთი სვამს,
 არც ნაკლები და არც მეტი.

ტაბლა ღვთის ხელით ნაკურთხი,
 ტახტი ჩუქურთმანაქარგი,
 ბაზალეთური აკვანი -
 — ერის ოცნების მზა თარგი...
 გენიაჲ, შემოქმედისაჲ,
 რა უცხო ხარ და რა კარგი.

მფარველი დედაბოძისა
 აქ ჭერეტს დიდების სხვა ლანდებს,
 შენ დამილოცე უფალო,
 აქ რომ სამშობლო დავლანდე...

ჩუმი ფიქრები

მე გამხმარი შროშანი ვარ,
მაგრამ თავს მაინც ვიწონებ ბალახ-ბულახში,
რადგან ძილ-ბურანში ხომ მაინც ვჭკერებ ღირსეულ
წარსულს...
თუნდ ის რად ღირს, სიზმარში რომ ავეყავილდები...

* * *

„ივალაღე ალვაჲ,
წაიქცა მუხა.“
იგი გარდაიქცა და გაიხიდა გზასავალზე
და შეწყდა მგზავრთა ღინებაც...

* * *

ვერ შევიყვარე აღონისი,
ულამაზესი ჭაბუკი...
მისი სისხლის წვეთებისაგან
აღმოცენებულ ყვავილთა მეფეს -
წითელ ვარდებს დავკრეფ და მივართმევ
სატრფოს ჩემსას, მახინჯ ევრიბატეს,
საოცარი ერთგულებისათვის...

* * *

ნეტავ არ ჩამეხედა იმ მდინარეში,
ოცნებებში ნაფერები სატრფო
ჩაძირული ვიხილე ჩემო...
ამოვიცანი, სწორედ ის იყო,
შორეული და მომხიბლავი,
ნეტარების მომნიჭებელი,
ჟრჟოლვის მომგვრელი,

ღამ-ღამობით ნაალერსევი-პირბადრი მთვარე.
მდინარე კი, თითქოს არცა რა მომხდარიყო,
გაშმაგებით იკრავდა გულში სატრფოს ჩემსას.
არც მთვარე იყო მგონი გულგრილი,
ისიც მინდობილი მდინარის ტალღებს,
კანკალებდა წყალთა კრთომისგან...
ნეტავ არ ჩამეხედა იმ მდინარეში...

* * *

სად დამამკვიდრე მეუფევ ჩემო...
აქ რა მინდოდა, მონების კუნძულზე...
აქ ლითონების მესმის ჟღარუნი.
ზოგი ყურთან ჟღარუნებს, ზოგი თითზე,
ზოგი ყელზე შემოსალტვია საბრალო მონას.
მათი სიბრალულთ ღამისაა გული გამისკდეს.
ეს სად დამამკვიდრე მეუფევ ჩემო,
აქ რა მინდოდა, მონობის კუნძულზე!..

* * *

ჩემზე მარტივი ქალი ქვეყნად არ მეგულება.
მარტივი რიცხვის ყველა თვისებას ვეზიარე:
1. უსასრულოა ფიქრი ჩემი, როგორც მარტივ რიცხვთა უსასრულობა.
2. როგორც მარტივ რიცხვს, ორი გამყოფი აქვს არსებას ჩემსას -
- არსთა გამრიგე და სხეული ჩემი, საზრდო მიწისა.
ჩემზე მარტივი მონა ღვთისა ქვეყნად არ ღაღის...

* * *

მზე-ნეფე დიდებული
გაღმოდგა თავის საუფლოდან...
ვერ დაემალა მის მხურვალებას
მინდორში მღვარი თეთრი გვირილა.

ვნებით აკოცა ნეფემ პატარძალს.
ამბორის კვალი-მზისფერი ხალი
შერჩა გვირილას ქათქათა მკერდზე...
თუმც იმის შემდეგ დიდმა დრომ განვლო,
მზენაამბორაღს ყოველ ღამით ესიზმრება
პირველი კოცნა...

* * *

გაბზარული ცის თალი ღამეს ეტყვის კრინს,
ჩემი "რწმენის გამოცდა მოთმინებას ქმნის".
ცის ბილიკი აღარ ჩანს, ავი ქარი ქრის,
ჩემი "რწმენის გამოცდა მოთმინებას ქმნის".
არის ერის ღალატი, მეგობრის და ქმრის,
ჩემი "რწმენის გამოცდა მოთმინებას ქმნის".
მაწვიმს ქრისტეს ცრემლები, გული გახდა ქვის,
ჩემი "რწმენის გამოცდა მოთმინებას ქმნის".
საგამოცდო ბილეთში თემას ჟამი ცრის,
ჩემი "რწმენის გამოცდა მოთმინებას ქმნის".
სხეულს ვერ ვიმორჩილებ, ქანდაკებას ქვის,
ჩემი "რწმენის გამოცდა მოთმინებას ქმნის".

* * *

ოქტომბერმა გაჰკრა ბრჭყალი,
სისხლში ცურავს ნეკერჩხალი,
რა მოკლეა ეს ბილიკი,
თავდაღმართში მივიჩქარი.

ნუთუ მართლა პეპელა ვარ -
- გაელვება ერთდღიანი,
მზისგან კაბამოხატული
და მეტადრე სევდიანი.

ოქტომბერმა გაჰკრა ბრჭყალი,
სისხლში ცურავს ნეკერჩხალი...

შუშუნა საჯიშვილი

თეთრი საოცრება

გაათეთრა ზეცა
თეთრმა საოცრებამ,
გაზაფხულის ფუნჯი
წმინდა ფერით სატავს.
მარტის სიო ტყემლის
სიქათქათით თვრება,
იქარგება ქარში
ვაშლის თეთრი ფატა...

ყვავილობა აკრობს
თუ დედოფლის კაბა,
ისე ფეთქავს მიწა,
გადაიწვას ბარე...
ღმერთო, დაიფარე
ზედმეტ თრთოლვისაგან,
ზედმეტ ღელვისაგან
ღმერთო, დაიფარე!...

წვიმა-ჩვეი სატრფო

თავნება სატრფოს, თქვი, როგორ ვენდო,
ჭავლებად მოსულ ნატვრას და სურვილს....
ჩუმი წკარუნით გაბეზრდა ერდო,
და ცრემლის ტბებით ამევსო სული.

ჩამომიღამდა მინდვრები, გზები,
ნისლები, მხოლოდ ნისლები ჩანან...
ეჭვით მამკობენ იფნები, ბზები,
უთუოდ ცოდვას დამღებენ ბრალად.

თავნება სატრფოს, თქვი, როგორ ვენდო,
ღრუბლებში შემრევს, გადამყრის ვარაძს...
ეკ, სიყვარულო, ცოდვავ და ღმერთო,
გიკრთი და მაინც გირჩები ქალად!....

შეიცნობ მაინც

შეიცნობ მაინც, არ გეტყვი სახელს,
სიმართლის ძეხნით სიკვდილის მნახველს....

ვისაც მზაკვარი მეფისკაცები
მხოლოდ ჩუმ-ჩუმად უგებდნენ მახეს,
ახლო ღიმილით დაჰფაციცებდნენ
და უღერებდნენ შორიდან სახრეს.

არ გეტყვი სახელს, შეიცნობ მაინც
იმ ჩემს ტყუპისცალს, - უსაწყლეს რაინდს.

ვინაც სიბრიყვე ბრმათა და ყრუთა
ვით საკუთარი ვარამი, მაღა....
ვის ძალადობა იმგვარად სძულდა,
რომ თვით უღირსსაც დაუდგა ფარად.
ნახა მოყვასი, - ნაჩვევი ცრუთა
და ერთგულება, - ნათრევი მრუდად.

შეიცნობ მაინც, არ გეტყვი სახელს
სიმართლის ძებნით სიკვდილის მნახველს....

რადგან სიყვარულს ვერსად გაექცა
აგება გული შხამიან ლახვრებს....
ფრთამომტერეული, (განა დაეცა!)
იესოს ყინჩი ღიმილით ნახეს...

არ გეტყვი სახელს, შეიცნობ მაინც
იმ ჩემს ტყუპისცალს-უსაწყლეს რაინდს!..

ვესაროობი ზურაბ გორგილაძეს

საქართველოს დიდო ჭერო,
უღრუბელოვ, შილიფო,
სიტყვავ მწველო, გულში მჭრელო,
წრფელო, არა ირიბო!

ცისარტყელას შვიდო ფერო,
ნატერის ფერში გაბმულო,
გრძნობავ, სისხლში გასართველო,
გულსაოხო სალბუნო.

საუნჯეო აურწყავო,
კურცხალ-კურცხალ ნამარცველო...
ამ სიყვარულს, მითხარ, ძმაო,
რა მივაგო სანაცველო?!...

კალანდის ღამე

ო, კალანდის
ოცნებებით სათენებო თეთრო ღამევ,
გულს რომ მაღევს თმენის ჯვარი,
გული იგი, თქვი, ვინ არი?!...
იქნებ თამარ,-რუქნადინის ნაგესლარი,
იქნებ ყამარ, - ქაჯებისგან ცოცხალ-მკვდარი,
გული ჩემი, თქვი, ვინ არი?!...
ო, კალანდის
ოცნებებით სათენებო
თეთრო ღამევ,
ასე რატომ გემძიმება ცრემლი ქალის,
აბა მითხარ, როდის ვიყავ ბედნიერი
და მსუბუქი... ვით ბელურას ნატერფალი...

* * *

ველარ შევიცანი, რომელია
გზაი მართალი და კაცური,
უფლის სიყვარული მომერია,
მრისხავს მეგობარი მაცდური.

ღმერთო, რა სიმაღლით იყურება,
ხანაც კეთილ ფრთებქვეშ მიფარებს,
ვინაც მორჩილება იგუნება,
ვინაც შეიფერა სიბრმავე.

მე კი ვერ შევძელი მოცილება
გულში დამარხული რაც არი,
მზარავს იუდასთან ქორწინება,
ცოდვის ბილიკებით ცანცალი.

ოღონდ სულის ქენჯნას მოერიე,
მოყვასს შეუკურთხე ღადარი,
ო, რა იოლია ყოველივე,
მეფის სამოსელი მზად არი!...

რამაზ სურმანიძე

კადუმი ბუთი

გზავარედინ-ზე მიმავალ, ხელჩანთებით დამძიმებულ ჭაღარა კაცს 'ნივამ' ისე ახლოს ჩაუჭროლა, რომ

დააფეთა და ერთ ადგილას გაყინა. მოხუცი მკვეთრად შედგა. მანქანისაკენ მიბრუნდა, თითქოს რაღაც უნდა მიადახოსო, მაგრამ ამ დროს მანქანა ბორბლების ღრჭიალით იქვე ახლოს გაჩერდა, იქედან ნაცნობი გადმოვიდა და პირდაპირ მას მიეახლა.

— შენ იყავი, ნუგზარ? კინაღამ არ შეგიკუროთხე.

— ჰო, მე ვიყავი და... მეკუთვნოდა კიდეც, ლამის გაგიტანეთ!

— გამიტანდი და ამოყოფდი თავს ვირის აბანოში.

— აჰ, ჩემო რამინ, - ბატონო, სადღაა ვირის აბანო, - უთხრა ნუგზარმა და ბეჭზე ხელი გადადო - რომ მომეკალი, ესეც ხახვივით შემრჩებოდა.

რამინმა ჩანთები ფრთხილად ასფალტზე დადო, არ წამექცესო, მუხლი შეაშველა, მაგრამ ერთი ჩანთა მაინც წაიხარა და იქიდან უზარმაზარი მსხალი გადმოგორდა. ნუგზარმა ხელში აიღო და შეატრიალ-შემოატრიალა.

— აუ, რამოდენა მსხლები გიყიდა, ჩემო რამინ, გემოვნებაც გქონია.

— ჰო, მიყვარს ამ ჯიშის მსხალი.. დღეში ერთი ცალი მყოფნის.

— შენ თუ იცი, რომ ეს ერთადერთი მსხალია, რომელსაც ფუტკრები საოცრად ეტანებიან და რამდენიმე წუთში ქერქიან-ცილიანად აქრობენ?

— მართალი გითხრა არ ვიცოდი.

— კი მაგრამ, მაგის სახელი თუ იცი? - შეეკითხა ნუგზარი და თვალი ეშმაკურად მოჭუტა.

— როგორ არა, კაცო, ისა.. - ცოტა შეყოვნდა რამინი. - კაცისტავა, ზემოურები ბოქშვასაც ეძახიან.

— არ გცოდნია, ჩემო რამინ, შენ მე მისწორებდი სიტყვას და აგერ, ღმერთის მოცემულ მსხალს მიირთმევ და სახელი არ გცოდნია.

— კარგი კაცო, ნუ შემიკალი ხელში შენი მეცნიერებით, ბარემ თქვი რა ჰქვია და მოათავე.

ნუგზარმა მსხალი ერთჯერ კიდეც შემოაბრუნა, მერე ყუნწზე ორი თითი მოავლო და ჰაერში ჩამოკიდა.

— რას გავს ეს მსხალი, კარგად დააკვირდი - კვლავ აიხირა და მეგობარს თვალებთან მიუტანა.

რამინს ხეირიანად არც შეუხედია, ბრაზიანად უპასუხა:

— რას გავს და მსხალს.

— არ გცოდნია, ჩემო რამინ, შენ მე მისწორებდი სიტყვას და აგერ, ღმერთის მოცემულ მსხალს მიირთმევ და სახელი არ გცოდნია.

— კარგი კაცო, ნუ შემიკალი ხელში შენი მეცნიერებით, ბარემ თქვი რა ჰქვია და მოათავე.

ნუგზარმა მსხალი ერთჯერ კიდეც შემოაბრუნა, მერე ყუნწზე ორი თითი მოავლო და ჰაერში ჩამოკიდა.

— რას გავს ეს მსხალი, კარგად დააკვირდი - კვლავ აიხირა და მეგობარს თვალბთან მიუტანა.

რამინს ხეირიანად არც შეუხედია, ბრაზიანად უპასუხა:

— რას გავს და მსხალს.

— ეჰ, ჩემო რამინ, შენ მართლა დაბერებულსარ, მეგონა ცოტა იმ საქმეებში კარგად ერკვეოდი.

— რა საქმეებში, ბიჭო, შენ ხომ არ აურიე ცოტა.

ნუგზარმა სიტყვა ბანზე აუგდო.

— ამ მსხალს სახელად ჰქვია კალუმ ბუთი.

— ამისთანა არაფერი გამიგონია.

— არც ამ სიტყვების მნიშვნელობა იცი?

— არა.

ნუგზარი მანქანისაკენ მიბრუნდა.

— ნარგული! - გასძახა.

”ნივიდან“ ქალმა გადმოიხედა.

— ნარგული, ერთი წუთით გადმოდი.

”ნივის“ კარი გაიღო და იქედან მაღალი, მოხდენილი ქალი გადმოვიდა. კაბა მოისწორა, მოკლედ შეჭრილ გაშლილ ქერა თმებზე ორივე ხელი გადაისვა და ნელი ნაბიჯებით მოსაუბრეებისაკენ წამოვიდა.

მეგობრები თვალს არ აშორებდნენ ქალის მოძრაობას, მას უსახელო თეთრი კოფთა ეცვა. მოკლე, შავი ქვედა ტანის ქვეშ თეთრი, კამკამა მუხლები სიარულის დროს თითქოს მოგორავდნენ.

ნარგული შორიახლო შედგა, რამინს მორიდებით მიესალმა და ანაზად კვლავ თავის ისედაც მოკლე კაბას წაეტანა, რომელიც მანქანაში კიდეც უფრო დამოკლებოდა და ახლა კრიალა ბარდაყებს სანახევროდაც ვეღარ მაღავდა.

— აი ეს არის ჩემი მძღოლი, ბატონო რამინ, ჩემი ახლო ნათესავი, დღეს რომ დაგჯახებოდათ თქვენი ცოდვა ამის კისერზე იქნებოდა.

რამინმა ქალი ერთჯერ კიდეც აათვალიერ - ჩათვალიერა.

— მშვენიერი თანაშემწე გყოლია. მის დროზე მე არ მქონდა ასეთი გემოვნება.

— რაო, ვითომ ბოლო გაბრძოლებათ?

— ვინ იცის, დიდი გზა გავლილია, დარჩა ცოტა - თქვა რამინმა, კვლავ ნარგულის მოუბრუნდა და ერთჯერ კიდეც ახედ-დახედა.

— როცა მარტო ხარ, არ გეშინია ვინმე ჩაგიჯდეს და გაგიტაცოს? - გაეხუმრა.

— რა ვიცი. — ნარგულიმ დაიმორცხვა. ახლა ის სულაც არ ჰგავდა იმ ქალბიჭას და ახტაჯანას, როგორადაც ჩვენ, მამაკაცებს წარმოგვიდგენია საჭესთან მჯდომი ქალი. ის ჩვეულებრივი მორიდებული, მოხდენილი, საკმაოზე ოდნავ მსხვილი და მიმზიდველი ქართველი გოგონა იყო.

რამაზ სურმანიძე

რამინი თვალს არ აშორებდა და პასუხს ელოდა.

ნუგზარმა დაასწრო.

— ვერ გაუბედავენ. თუ გაუბედეს...

— შენ რა, ციდან ჩამოფრენ-ილსავით ლაპარაკობ, ბიჭო, ამისთანა მწიფე გოგოს, ასე ჩაცმულს, კაცი გვერდით რომ მიუჯდება, საღერლელი არ აეშლება? ახალგაზრდას კი არა, ჩვენი ასაკის დაფეხვილ ბებერსაც გაექცევა თვალი და მერე რა იქნება, ვინ იცის.

— აეშლება და მიიღებს თავისას. - თქვა ნუგზარმა და ნარგულის მზრუნველის თვალით გადახედა.

— რას მიიღებს? - დაეჭვდა ბერიკაცი.

— კი იყო ასეთი შემთხვევა, ერთ ხვდაგს თვალიც გაექცა და ხელიც, მაგრამ... ვთქვა?- ნუგზარი ნარგულის მიუბრუნდა.

— არ გინდათ, რა. - ნარგულის ხმაში მუდარა იგრძნობოდა, მაგრამ არა ისეთი, ნუგზარი რომ შეეჩერებინა.

ეტყობოდა 'ზაზეინი' პირველად არ ჰყვებოდა ამ ამბავს.

— კარგი, შენ წადი შენს მანქანაში, ჩვენ აქ კიდევ გვაქვს სალაპარაკო.

ნარგულიმ წასვლა დააპირა, რამინს კიდევ ერთხელ შეანათა ღიდრონი თვალები.

რამინი თვალს არ აშორებდა, ქალიც მონუსხულივით იდგა და თითქოს მისგანაც ელოდა განშორების ნებართვას.

— ისე, ჩემი გოგო, ხომ არ აჯობებს მუშაობის დროს შარვალი რომ ჩაიცვა?

— რა ვიცი შეიძლება, როგორ არა, მაგრამ.... - ცოტა დაიბნა ქალი.

— მძლოლობა მაინც კაცების საქმეა. ქალებს არავინ უშლის ამ ხელობას, ისინი ყველაფერში შეენაცვლნენ მამაკაცებს, ბაძვენ კიდეც. ამაში ცუდს ვერაფერს ვხედავ და მოდით თუ ეს საქმე მოგწონთ, ჩაცმაშიც მიბადეთ - გააგრძელა დამრიგებლური საუბარი რამინმა.

— კი ბატონო, შეიძლება, როგორ არა. - მოკლედ მიუგო ნარგულიმ.

— ხომ არ გეწყინათ? - ოდნავ შეწუხდა რამინი.

— არა ბატონო, როგორ გეკადრებათ, ამას სხვებიც მეუბნებოდნენ.... - თქვა გოგომ, დაემშვიდობა, მიბრუნდა და საოცრად მაცდუნებელი რხევით მანქანისაკენ გაემართა. კაბის ქვეშ კვლავ კრიალებდა თეთრი ბარკლები.

მეგობრებს თვალი არ მოუშორებიათ მანამ, სანამ ნარგული მანქანაში არ ჩაჯდა და კარი არ მიიჯახუნა.

- როგორია, ჰა-ეშმაკურად ჩაიქირქილა ნუგზარმა, - კაბის ქვეშ მუხლებამდე რომ უჩანდა, ის არაფერს გაგონებს?

— რას უნდა მაგონებდეს, შენ კიდეც რა აიხირე? - დაისერიოზულა თავი ხნიერმა, თითქოს ნანობდა ასე რომ აუფეთქდა თვალები.

— რას და აი ამ მსხალს, - ნუგზარმა ხელში შეატრიალა უზარმაზარი ნაყოფი. რამინი ახლა დააკვირდა, ამასაც ისეთივე კონუსის ფორმა რომ ჰქონდა. - აი ეს არის კადუმბუთი, რაც ოსმალურად ქალის ბარკალს ნიშნავს. ხომ გიყვარდა ეს მსხალი, ახლა შენი ძველი ოინები რომ ვიცი, კიდევ უფრო გემრიელად მიირთმევ.

რამინი ერთხანს გაშტერებული შესცქეროდა მეგობარს.

— რატომაც არა. - მოგვიანებით უპასუხა და ჩანთებს წაეტანა.

— მოიცა, ჯერ ვერ გაგიშვებ, არ გაინტერესებს ერთჯერ რა შეემთხვა ამ ჩვენს გოგოს?

რამინი წელში გაიმართა.

— მომეშვი, კაცო სახლში აღარ მიშვებ? ისე მართალი გითხრა, მაინტერესებს, თუ ჩემს შეკითხვებს დააკმაყოფილებს.

— სწორედაც იმათზე გაგცემ პასუხს.

მეგობრები იქვე ძელსკამზე ჩამოსხდნენ.

მართლაც ახირებული კაცი იყო ნუგზარი. ვინც არ უნდა ყოფილიყო, შინაური, გარეული, ახლადგაცნობილი, მის ღირსება-ნაკლოვანებაზე შეეძლო პირდაპირ ეთქვა. განსაკუთრებით ქალებს არ სწყალობდა. მთელი ჯამაათის ყურადღება შეეძლო მიექცია იქვე მყოფი ქალის აწეულ ტანზე, სავესტო მკერდზე, გარდასულ ასაკზე, მაგრამ ამას ისე ოსტატურად გამოთქვამდა, რომ არავის არ სწყინდა, პირიქით, ზოგჯერ საუბარი სასიამოვნო ელფერსაც ღებულობდა. მისი მეგობრები ხშირად იტყოდნენ ხოლმე, რასაც ნუგზარი ამბობს, ჩვენ რომ ვთქვათ, ვილაცას გიჟი ვეგონებითო.

შესაშური თვისებაც ჰქონდა. სადაც არ უნდა ყოფილიყო, რა დონის უფროსთან არ ჰქონოდა შეხვედრა, მძღოლს ქუჩაში არ აცდევინებდა: ეტყოდა, შენ წადი, თუ დამჭირდი მე თავად გამოგიძახებ, თუ არა და სხვა ტრანსპორტით მოვალ.

მძღოლებმაც იცოდნენ ეს და როგორც კი დატოვებდნენ, მაშინვე სამუშაო ადგილს მიაშურებდნენ. თუმცა იქედან ველარსად წავიდოდნენ, რადგანაც ყოველ წუთს გამოძახებას ელოდნენ.

იმ დღეს ნუგზარმა დაიბარა, ერთ საათში მოდიო და ნარგულიც მოთმინებით ელოდა მთავრობის სახლთან.

ნუგზარი იგვიანებდა. კითხვით გავერთობიო, იფიქრა ქალიშვილმა, მანქანიდან გადმოვიდა, მახლობელ ჯიხურში გაზეთები შეიძინა და მანქანიდან მოშორებით ძელსკამზე ჩამოჯდა: თითქმის ორი საათი გავიდა, ნუგზარი არ ჩანდა შებინდდა ოდნავ ნამიც წამოვიდა ნარგულის გაახსენდა, მანქანა ღია რომ დატოვა და წამოდგა.

კარი მკვეთრად გამოაღო და ჩაჯდა ახლალა შეამჩნია გვერდით სავარძელზე ვილაც მამაკაცი რომ იჯდა უცნობს თავი უკან გადაეგდო და თითქოს საკუთარ ფანჯატურშიაო, ისე ეძინა ეტყობოდა ნასვამი იყო.

ნარგული ერთხანს გაოგნებული შესცქეროდა პირდაღებულ და მხვრინავ კაცს შემდეგ გვერდში ხელი ჰკრა კაცი არ პასუხობდა ახლა მძღოლმა მკლავში მოკიდა ხელი და მძლავრად შეანჯღრია.

— ჰა, რა იყო, მაცალეთ რა. - ამოაბოდა კაცმა და კვლავ მიყუჩდა, მაგრამ ნარგულიმ არ აცალა. საყელოში ხელი ჩასჭიდა და კიდე უფრო მაგრად მოქაჩა:

— გაიღვიძეთ, ბატონო! - ჩასძახა.

ახლა იკადრა კაცმა თვალები ფართოდ გაახილა და მძღოლს გადმოხედა.

— თუ ძმა ხარ სახლში წამიყვანე,
- თქვა სახე მოაშორა და ჯიბეში
ხელის ფათური დაიწყო.

— ძმა და ბიძა არ ვიცი. ეს ტაქსი
არაა, ბატონო. აი იქ არის გაჩერება. -
ნარგულიმ ხელი ქუჩისაკენ გაიშვირა. -
გადადით და წაგიყვანენ.

ქალის ხმა რომ გაიგონა, კაცმა
განცვიფრებით მიაპყრო მზერა,
თვალებს აღარ აშორებდა.

— აი იქ. - კვლავ გაუმეორა
ნარგულიმ.

— არა, ჩემო გოგო. - ახლა სახლში
შენ უნდა წამიყვანო, მე ცუდი კაცი
არა ვარ, დავთვერი, მერე რა მოხდა,
ფულს გადაგიხდი. - თქვა და უწესრ-
იგოდ დაჭმუჭნული ფულების ბლუჯა
ხელში დაატრიალა.

— გიმეორებთ, ეს ტაქსი არაა, არც
თქვენი ფული უნდა არავის, ახლავე
გადაბრძანდით მანქანიდან - ხმას
აუწია ნარგულიმ და უბიძგა კიდეც.

კაცი შემობრუნდა სახე კვლავ
არეული ჰქონდა, მაგრამ ქალს მოეჩე-
ენა, რომ თვალებში მუდარა უფრო
ჩადგომოდა.

— ნუ გადამადებ მანქანიდან,
შვილო, ამ ხნის კაცმა ასე გვიან, წვი-
მაში სად უნდა წავიდე, მიმიყვანე
ბარემ და ის იქნება შენს დედ-მამას
გაფიცვებ.

ნარგულის მუშაობა ახლად-
დაწყებული აქვს და თავისი უფროსის
გარდა მანქანაში ჯერ არავინ დაუსე-
ამს, ამ კაცის მუდარამ ოდნავ მოუღბო
გული და კიდეც იფიქრა, ჯანდაბას,
მივიყვან სახლში და მოვბრუნდებიო,
მაგრამ მაინც ვერ გაბედა.

— არა, ბატონო, მე აქ უფროსს
ველოდები. ამიტომ ძალიან დიდ ბო-
დიშს გიხდით, მაგრამ ვერ წაგიყვანთ,
შეიძლება მალე გამოვიდეს და
ადგილზე რომ არ დაგვდები...

კაცი მანქანიდან გადასვლას არ
აპირებდა.

— ვინაა თქვენი უფროსი? - ჰკითხა.
ნარგულიმ დაუსახელა.

- ოჰ, არ გრცხვენიათ? რომ გაიგ-
ოს მე ვიყავი და სახლში არ წამიყვ-
ანეთ, ამაზე უფრო ბევრი საყვედური
შეგხვდებათ, ნუგზარი ჩემი ძმაკაცია. -
კაცმა ნუგზართან მეგობრული
შეხვედრების რამდენიმე ეპიზოდიც კი
დაასახელა.

ნარგულის ხმა აღარ ამოუღია.
მანქანა ჩართო.

— საით წავიდეთ? - იკითხა

— ცოტა შორს ვარ, ჩემო გოგო,
ორთაბათუმში უნდა ავიდეთ.

მანქანა ადგილიდან მკვეთრად
მოწყდა და გოგებაშვილის პროსპექტზე
გასრიალდა. მგზავრმა სავარძელზე
თავი გადააგდო და უმაღლ ხვრინვა
ამოუშვა.

”ასე აჯობებს. ამის ლაქლაქს რა
გაუძლებსო“ - გაიფიქრა მძღოლმა და
სიჩქარეს უმატა.

უკვე საკმაოდ დაბინდდა.

ავტომანქანა პოპოვის ჭიშკარს
გასცდა და გაივსო წყალსადენის სათაო
ნაგებობასთან მკვეთრ მოსახვევში
ნარგულიმ მუხლზე შეხება იგრძნო.
მგზავრს გადმოხედა, თავი კვლავინ-
დებურად გვერდზე გადაეწია და ხვრი-
ნავდა, მარცხენა ხელი ჩვარივით ეკიდა

”ალბათ მოსახვევში ხელი უცაბედად შემეხო“, გაიფიქრა ქალმა და გზა გააგრძელა.

ცოტაც და ახლა უფრო ხანგრძლივად იგრძნო შეხებაც და ხელის უფრო ზემოთ მუხლსზევით აცოცება.

ქალმა ხელი მოიშორა და კაცს მოუხედა. ის კვლავ ხვრინავდა. მაგრამ აშკარად ეტყობოდა თავს იმძინარებდა.

ამასობაში წვიმაც გაძლიერდა.

მანქანა შეაჩერა და მზერა შორს სიბნელეში გაექცა. თითქოს რაღაც უნდა მოიგონოს და მოულოდნელი გადაწყვეტილება მიიღოსო.

კაცმაც მოახილა თვალი. მანქანის გაჩერება და ქალის გაშტერებული მზერა თავისად მიიჩნია და ახლა უფრო გაბედულად წაეტანა მუხლის თავებზე.

ქალი ხმას არ იღებდა. ეს კი თანხმობას ნიშნავდა. ახლა მეორე ხელიც ამოძრავდა.

— არა, აქ არა, - თქვა ქალმა - უკან მოვბრუნდეთ და ცოტა ქვემოთ ჩავიდეთ.

- სადაც გინდა - კაცი ვარსკვლავებს ეწია.

ქალმა ფრთხილად მოაბრუნა ავტომანქანა და ქვემოთ დაეშვა. წყალსადენიც გაიარეს და სანამ პოპოვის კარებს მიაღებოდნენ, მარცხნივ, სალიბაურისკენ გაუხვიეს. აქ ერთხანს ძველ მოკირწყლულ გზაზე

იბრახუნა ”ნივამ“. ქარხანას და მუშათა უბანსაც გასცდა, ერთხანს ძრავა რაღაცნაირად აჩაქჩაქდა და გაჩერდა.

ქალმა რამდენიმეჯერ სცადა ამუშავება, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა. წვიმა ჩვენებურ თქემად იქცა.

ქალი კვლავ აწვალებდა მანქანას, მაგრამ სტარტერის ჭრიხინის გარდა არაფერი ისმოდა.

— ბოდიში, ბატონო, მაგრამ თუ ცოტა არ წამომეხმარეთ, ალბათ არ ამუშავდება, უნდა მოაწვეთ...

— ახლავე, - ამოიძახა უკვე მოფხიზლებულმა მგზავრმა, კარი გამოაღო, მანქანის უკან მოექცა და მთელი ძალით მოაწვა.

მანქანა დამრეცზე იდგა და დაგორდა, კიდეც ამუშავდა, რამდენიმე მეტრზე გაირბინა და შეჩერდა.

— ეს წვიმა მოგიხდება ბიბიკო! - გადმოსძახა კაცს და გაჯირითდა. კაცმა გაკილება სცადა, მაგრამ ფეხი დაუსრიალდა და ასფალტზე ზღართანი მოადინა.

მანქანა კვლავ შეჩერდა მის შუქზე კვლავ გამოჩნდა ქალის თავი.

— ამ ყიამეთში სად მტოვებ, გოგო - ამოსძახა კაცმა.

— ხომ გითხარი მოგიხდება და კიდეც უფრო მოგაფხიზლებს. - ნიშნისმოგებით კვლავ გაისმა ქალის ხმა.

— შეაჩერე, შენი... - უფრო ხმამაღლა იბღავლა, მაგრამ გვიანი იყო, მანქანამ ერთი დაიგუგუნა და მოსახვევში მიიმაღა.

* * *

რამინი გაოგნებული უსმენდა. სათავგადასავლო ამბები ძალიან უყვარდა, მაგრამ ასეთ დასასრულს არ ელოდა.

— ეს რა მითხარი, კაცო, რა ვაჟკაცთან გვექონია საქმე. - გაბრწყნებული თვალებით ”ნივას“ მიაშტერდა.

— მოიცა, ჯერ არ მითქვამს ყველ-
აფერი. - უთხრა ნუგზარმა და ხელი
გაჰკრა.

— კიდეც რა უნდა მითხრა. - რამინი
მობრუნდა და მზერა კვლავ ნუგზარზე
გადმოიტანა.

— ამის მერე მოხდა რაც მოხდა.
ორთაბათუმელი რისი ორთაბათუმელია,
კინმეს, ისიც ქალს, ასეთი რამე
შეარჩინოს.

— როგორ, კიდეც ქალს ადან-
აშაულებდა?

— აბა ასეთ რეგვენს სამართალი
რომ გააჩნდეს რაღა გვიჭირს. თურმე
იმ ღამეს ჯერ საღლაც იქვე ჩაის
საწონ ჯიხურს შეეფარა; მერე ღაადო
თავი და სახლში წავიდა, გამთენიისას
ძლივს მიაღწია გალუმპულ-გათომილმა
და გაბითურებულმა. სახლში რა
დახვდებოდა, ესეც გასაგებია... ჰოდა
ამას შეარჩენდა?

— მაინც როგორ გაგრძელდა ეს
ამბავი?

— ჩამოვიდა ქალაქში და კვლავ იმ
ადგილას დაუდარაჯდა ნარგულის. იქ
ნაკლებად დავდივარ და კარგა ხანს
ვერ მიაკვლია. ერთი დღეც იყო და
გაზეთებზე მისულა გოგო იმავე
ჯიხურთან, თურმე ისიც იქვე არ ზის
ძელსკამზე?

— აქეთ მობრძანდი ქალბატონო. -
უთხრა.

— ვინ ბრძანდებით? - იკითხა ნარ-
გულიმ.

— ვერ მიცანი? წვიმა და
ორთაბათუმის გზა დაგავიწყდა.

— არა, არ დამვიწყებია. -
გაბედულად უთხრა გოგომ - ახლა რა
გნებავს?

— როგორ გგონია იმდამინდელ
შენს ახვარობას შეგარჩენ?

— თავი დამანებე ბიძია, რაც დაი-
მსახურე ის მოგივიდა. -

უთხრა გოგომ, გაზეთები აიღო და
წასვლა დააპირა.

— აქეთ მოდი. - უთხრა კაცმა და
ქალს მკლავში ხელი ჩასჭიდა.

— ხელი გასწი და გზიდან
ჩამომეცალე.

— არ ჩამოგეცლები, შენ.. -
გაუმეორა კაცმა "შესამკობი" სიტყვა.

— ახვარიცა ხარ და ხვადაციც. რა
გინდა, რას გადამეკიდე, თუ არ მომშ-
ორდები იმაზე უარესს მიიღებ - ისე
უკივლა ქალმა, რომ ჯიხურის სარკმლ-
იდან გამყიდველი ბიჭიც გადმოეკიდა
სეირის საყურებლად.

— აქეთ მოდი. - წყნარად უთხრა
კაცმა, ხელი მძლავრად მოკიდა და
ოდნავ გადაუგრიხა. ორივე ჯიხურის
უკან მოექცა.

ქალმა ხელი როგორღაც გაითავ-
ისუფლა, ოდნავ უკუდგა და ისეთი
ალიყური აჭამა რომ კაცმა წაი-
ბორძიკა, ჯიხურის სოლს ფეხი გაჰკრა
და გაიმხლართა. ქალმა აღარ აცალა,
ბრტყელქუსლიანი ფეხსაცმელი გვერ-
დებში ჩასცხო, სწრაფად გაეცალა და
მანქანას მიაშურა.

* * *

ამის შესახებ ჩემთვის არაფერი უთქვამს, ვერც გავიგებდი, ალბათ ის კაციც აღარ იკადრებდა ეთქვა, ქალმა გამლახაო, მაგრამ თურმე ორი ნეკნი ქონდა ჩამტვრეული და საავადმყოფოში მოხვდა, იქედან მორიგე ექიმმა, როგორც წესი, მილიციას აცნობა, მილიციამ აქტი შეადგინა და საქმემ სასამართლოში ამოჰყო თავი.

ნარგული რათქმაუნდა, გაამართლეს, თავის დაცვად ჩაუთვალეს და უნდა გენახა რამდენიმე დამსწრე, მისი ფეხსაცმლის ლანჩებზე კოცნას რომ აპირებდა, ისე მოეწონათ გოგოს საქციელი.

რამინს ხმა აღარ ამოუღია. წამოდგა, ნუგზარი მიატოვა და "ნივისაკენ" გაემართა.

ნარგული მანქანაში მშვიდად იჯდა და წიგნს კითხულობდა, ლამაზი მუხლები ლურჯი ჯინსებით დაეფარა.

– შენთან რაზე მოვედი, ალბათ მიხვდი, ჩემო გოგო.

შენს ვაჟკაცობას და საზრიანობას ვეთაყვანები - მეთქი, ამის სათქმელად მოვედი, მაგრამ ახლა რომ გხედავ შარვალში გამოწყობილს, დავამატებ: დამჯერი და ჭკუა-გონებით შემკულიც ყოფილხარ, შვილო.

ამასობაში ნარგულიმ კარი გამოაღო და გადმოვიდა რამინი გადაეხვია და შუბლზე რამდენიმეჯერ ეამბორა.

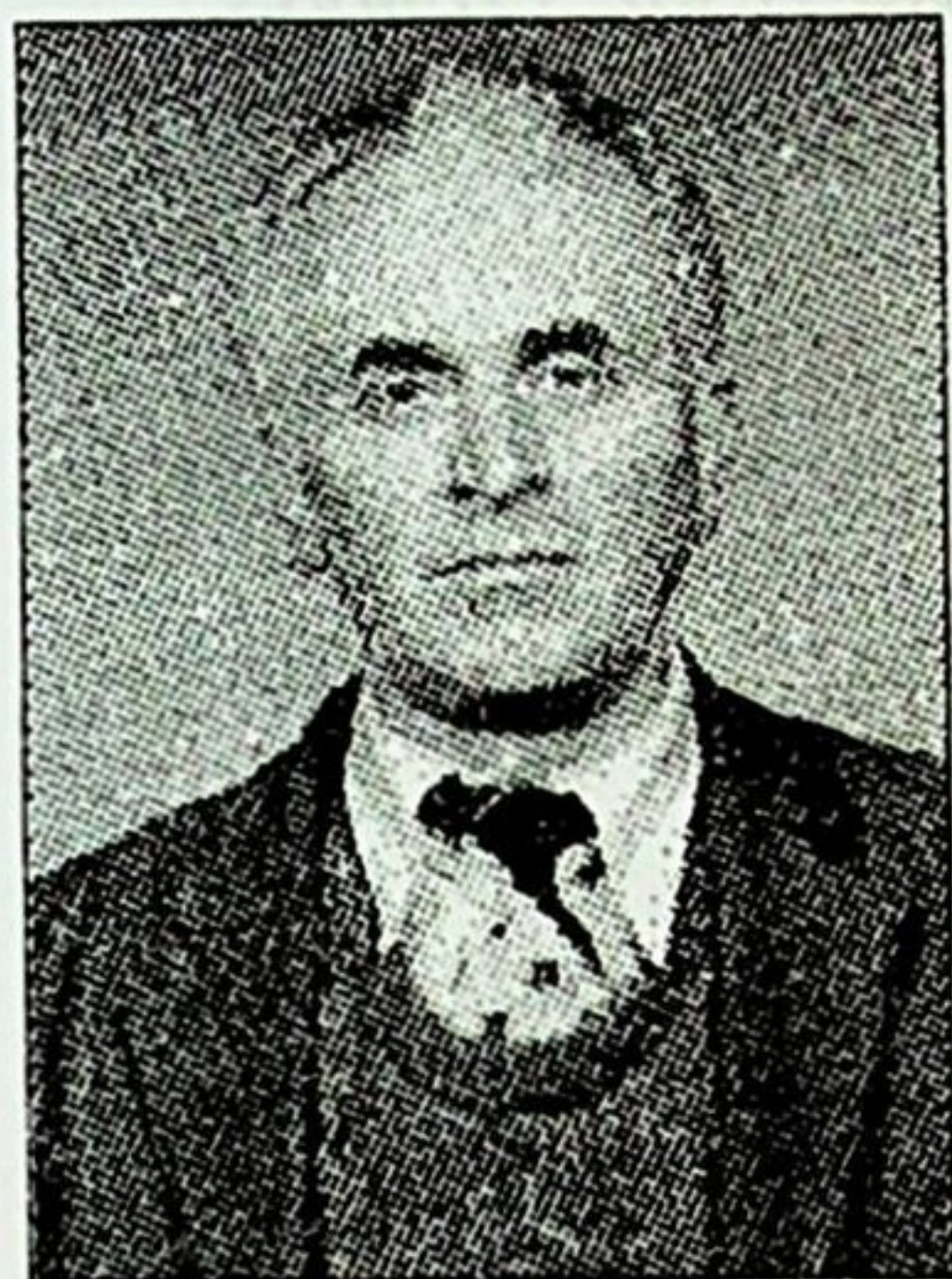
ნუგზარმა ხელჩანთები მანქანასთან მოიგნა.

– სად მიაპორწიალებ, ბიჭო, მაგ ტვირთს?

– აბა ახლა ფეხით გავიშვებ სახლში? ამდენი რომ მაბაღუნე, ახლა ერთი ისიც ნახე, ნარგული როგორი მძლოლია - თავად უკან სავარძელზე მოთაკდა.

რამინმა გაიღიმა და წინა ადგილი დაიკავა.

ლევან ანანიძე

ჩემი სიმდიდრე

სამეფო ტახტს მირჩევნია
მთიელ მწყემსის კარავი,
მისი ტკბილი მასპინძლობა,
გრძნობა დაუფარავი.
ჩამოვჯდები მის ბუხართან,
ლადარს მივეცხუნები,
მომიყვება გმირულ ამბებს,
მზიარული გუნებით.
ცხელი ჭადით, ერბო-კვერცხით,
ჩვილი ყველით, ნალებით
გაივსება სტუმრისათვის
სუფრა რა მოკრძალებით.
სანთლის არაყს ჩამოასხამს

მასპინძელი მთიელი,
აღლეგრძელებს ნათელ დროჟამს,
მუხასავით ძლირი.
ხალხთან ყოფნას, სიახლოვეს
მე ვეძახი სიმდიდრეს,
ვერ წამართმევს ამ განძს ვინმე,
ღრმა სიყვარულს იმკის დღეს.
ამ სიმდიდრით გზას მივიკვლევ,
ერთგული ვარ სიკვდილმდე,
სიახლოვევ,
სულზე ტკბილო,
იდლეგრძელე, იდიდე.

ობლის კვარი

სადაც ობოლ ბავშვს შევხვდები,
ვეფერები როგორ,
სულერთია ბიჭია თუ
თვალციმციმა გოგო.
ვეფერები: სასახელო
გახდი გენაცვალე,
წინსვლის კელს შენც ერთი ჭა

გთხოვ, შემატო ზვალე.
საჭიროა ჭირთათმენა,
ყველაფერზე მეტად,
უკეთური გზა დაგტოვებს
გარიყულად, კენტად.
უპატრონომ ეს რა ქნაო.
დაიწყებენ სიცილს,

ობოლ ბავშვის შეცოდება,
 ყველამ როდი იცის.
 არ გაივლო შიში გულში,
 შეეჭიდე აღმართს,
 აიკალთე ისე, როგორც

სურდათ დედას, მამას.
 გწამდეს, დაძლევ პატიოსნად
 შენც გზას ნარეკლიანს,
 ობლის კვერი კარგად ცხვება,
 მაგრამ ცხვება გვიან.

თაყვანისცემა ღირსებას

მზის ჩანჩქერს ტახტი დაუთმეს
 ზამთრის რძისფერმა ნისლებმა,
 ხმა აუმაღლდა ნაკადულს,
 კლდეს მძივად დაეკიდება.
 თვალს ახელს ია ცვრიანი,
 ვით ბავშვი ტკბილად მძინარე,
 ნიავი გამცნობს: წამოდი,
 ჩემებ სერი-სერ იარე.
 მარტს კორდი მოუჩითია,
 გუთნისდელური იწყება,
 რაც ქვეყნად უმთავრესია,
 გვწამდეს, ვიცოდეთ შეილებმა
 ბამბისფერ რბილი ხელებით
 ვის მოჰყავს ხვათი ულევით?
 უოფლოდ როდი ივსება

ბარაქით რთველზე ხნულები.
 სიტყვა ხმალივით გვჭირდება,
 თუ შეხვდი ნუ ხარ მდუმარი,
 ჭაბუკი გვერდით იდგეს და
 მოხუცს ეჭიროს გუთანი.
 ქედს უსინჯავენ ერთმანეთს
 წაბლა ხარი და წიქარა,
 მათ ჭიდაობას ღიმილით
 შეჰყურებს დიდი, პატარა,
 ვისი გარჯითაც ხნულები
 ყოველთვის ხვავით ივსება,
 ვლოცავ მის მაჯას,
 მის "ნადურს",
 თაყვანისცემა ღირსებას.

ს ა ყ მ ა წ ვ ი ლ ო

რას გვპირდები საუკუნევ. ახალო?

მტრედისფერ ცას შეჰყურებენ ცისკრისას
ლაშა, გოჩა, პირმთვარისა და მარო,
საუბრობენ: ოცნება ფრთებს შეისხამს,
ახალ დროჟამს ელოდება სამყარო.

— მოიჩქარი დევგმირულად შორიდან,
რას გვპირდები საუკუნევ ახალო?
ბავშვებს შენთან საუბარი მოგვინდა,
გთხოვ, სიკეთეს ნერგი ყველგან ახარო.

— დროვ, ნათელო,
გქვია ოცამეერთე.
მოგაქვს სითბო, სიხარული ულევო,
— გვსურს მზეს ჰგავდე,
ქარიშხალს და სუსხს ძლევდე,
რას არ შევძლებთ შენზე ნაერთგულები.

— შეგვისრულე ყველას რაც გვინატრია,
კურთხეული იყოს შენი გზაკვალი,
საქართველო ჩვენი წმინდა ხატია,
სამშობლოსთვის მშვიდობაა მთავარი.

ბავშვებს თითქოს საუკუნემ ზმა მისცა,
აჩურჩულდა სიო უმზურვალესი:
- ერთობისთვის უნდა იყოთ მამაცად,
ვალი გმართებთ შვილებს ყველა მხარეში.

ერთგული მეგობარი

ვანო ამბობს: - წიგნი არის
 ჩემი დიდი მეგობარი,
 ერთგულება მას შევფიცე
 რაა მისი შესადარი?
 ძილს მავიწყებს ზოგჯერ ისე,
 შუაღამე ახლოვდება
 დედა ჯავრობს: - დაწექ შვილო,
 ასე როგორ შეიძლება?
 წიგნებს ვინც რომ არ კითხულობს,
 მამამ მითხრა, ცოდნა არ აქვს,

ვეწაფები რომ მეც ვფლობდე
 ხატოვანი სიტყვის მარაგს.
 - რა გაიგე ღამითაც რომ
 კითხულობდი ჩინურ ზღაპრებს?
 - ვინც რომ ხალხის ერთგულია,
 სიკვდილიც ვერ დაამრცხებს.
 - ახლა რა გსურს წაიკითხო?
 - დღეს "რობინზონ კრუზოს" ვიწყებ,
 - როგორია?
 - ყველა აქებს
 - მეც წაკითხვას შევძლებ იქნებ.

ჩურჩხელები

- შინ შემოდი, გარეთ ცივა,
 შვილო დიდხანს ნუ ჩერდები.
 - ბებო ძლიერ მომეწონა
 სახურავის ჩურჩხელები.
 - დაგავიწყდა, რაც ვთქვით გუშინ?
 ზამთარში სუსხს მოერიდე,
 მაგ ლაპარაკს მირჩევნია
 სახლში ჩქარა შემოხვიდე.

- სიელვარით დაამშვენე
 ზამთრის დილა სანუკვარი,
 - რა ვქნა ავად რომ გამიხდეს!
 დანავარდობს ცივი ქარი!
 - შენ რომ რთველზე დაგვიშაღე
 იმ ჩურჩხელებს მოჰგავს განა?
 არასოდეს არ მინახავს
 ჩურჩხელები ამისთანა!

თოლია და ბავშვები

ზამთარს ჭოროხის ნაპირიც
 გულუხვად დაუთოვია,
 მდინარის ტალღებს ამოჰყვა
 ბარიდან მთისკენ თოლია.
 გაოცებული უცქერენ
 ფრთოსანს თამილა და ლია:

- რამ აუბნია გზა კვალი?
 მთაში ზღვა ხომ არ ჰგონია?
 - თოლია უკან დაბრუნდი,
 ერიდე მთის თოვლს სიცივეს,
 - ნუთუ მდინარეს ზღვა არ სჯობს,
 თბილი და შუქმოციმციმე?!

დაკარგული ფულის ქისა

მიდიოდნენ ერთად გზაზე,
ნოშრევანი და ირმისა,
მეგობრებმა ნახეს უცებ
დაკარგული ფულის ქისა.

— თუ არ იტყვი ფულს გაგიყოფ,
— ეგ რა წაგცდა არ გრცხვენია?

ბიჭო, სხვისი ნაოფლარი
არც ჩემია, არც შენია!
ვისაც ქისა დაეკარგა,
იქნებ ცრემლს ღვრის,
ნახვას ნატრობს....

მეგობრებმა მეორე დღეს
ჩააბარეს ნივთი პატრონს.

სოფლის საღამო

ბროლ-მარგალიტს ჰგავს ელვარეს
ვარსკვლავთა გუნდი ზეცაში,
დაღამდა, მაგრამ პატარებს
არ ეჩქარებათ შესვლა შინ.
დახუნძლულ მსხალს აშრიანებს
სიო ალერსით, თამაშით.

- ცის სივრცე ლურჯ ზღვას მაგონებს, -
ამბობს მღიმარედ თამაზი.

მთვარეს, ოქროს თასს ადარებს
თამილა გულთბილ ბაასში:

— ვის გულს არ დაისაკუთრებს
ღამით მნათობის კაშკაში.

— ციცნათელები გამოჩნდნენ,
ფრთები გაშალეს ვენახში...
სოფლის საღამომ პატარებს
გადაავიწყა შესვლა შინ.

მშობლიური პანგები

ქართულ ხალხურ სიმღერებს
ერთად ვსწავლობთ ბავშვები,
გვიყვარს ანდამატურად
მშობლიური პანგები.

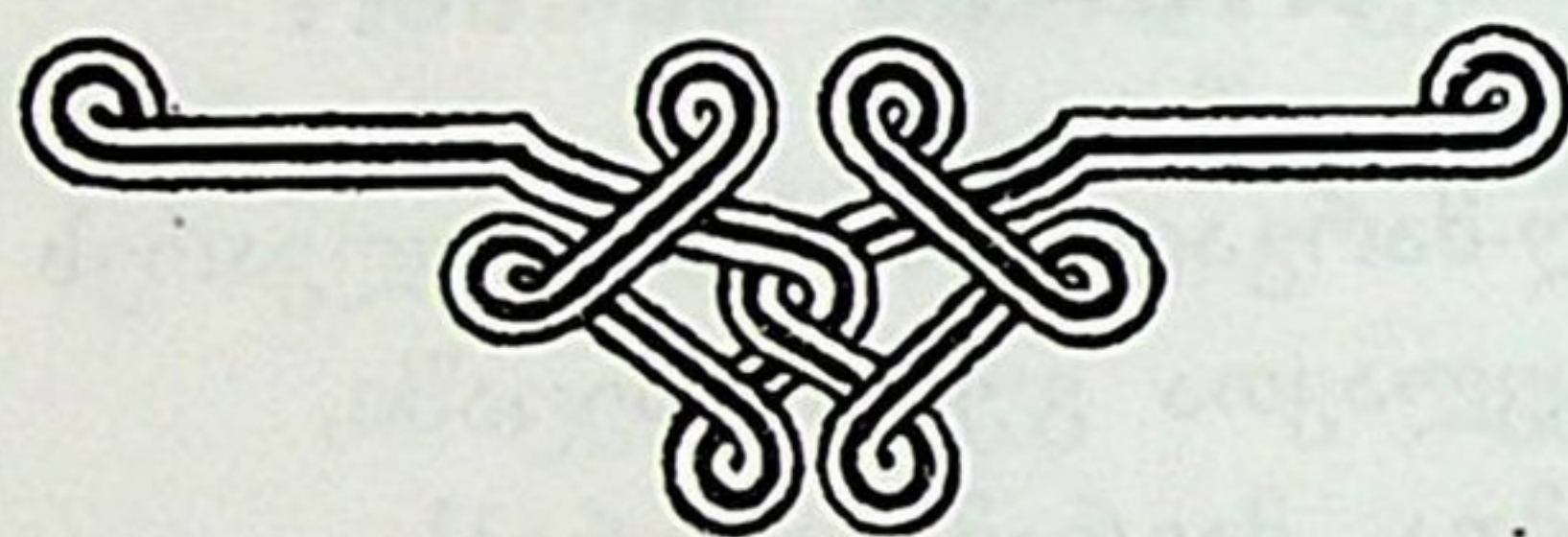
როცა ერთად დავუკრავთ
ხმაწკრიალა ფანდურებს,
ყველას გულში უსაზღვრო
სიტყბო დაისადგურებს.

რა საოცრად ფრთოსნებიც
ტკბილ ჰანგს მოუხიბლია,
ფანჯარასთან გვისმენენ
გულყვითელა, ნიბლია.

შევისწავლეთ "შავლეგო",
"ნადური და "ზინწკალა",

უცხოური მუსიკა
როდი გვიყვარს ამგვარად.

ქვეყნად რომელ ენაზე,
არ გაისმის "სულიკო"?
სანგარშიც კი მღეროდნენ
ერთ ღროს ომი რომ იყო.

რობნეტა ზაქარეიშვილი

ღოღინი

სუროსფერ ბაგეს სინანულის დაჰყვება ღიმი,
მოვასწრებ სიცილს?!

თუ ღიმილი თვალებს დანისლავს.
გაიწკრიალებს სიყვარულის უპოვარ სიმიტ,
გულისთქმა ჩვილი...
და ოცნება სივრცეს დაისრავს.

არ მიმღერია სიმღერები ამაზე ტკბილი,
არც შარბათებით დამითვრია ფიქრთა ამქარი,
სამლოცველოდან განღევნილი ვინმე მარტვილი
გზებს ამქვეყნიურს არმიწიერ სევდით დაეხარი.

ფერფლისფერ ბაგეს სინანულის დაჰყვება ღიმი,
მოვასწრებ სიცილს?!

ვეკითხები აჩრდილს მთვარიანს.
თუ სიყვარულის გაწყვეტილი ცახცახებს სიმი
ვინახავ ტკივილს
და სიმძიმის სუსტი ქალისას.

კელაპტარებთან იმსხვრევთან გრძნობის კერპები,
წამების კვალი სულს ატყვია სხვისთვის უჩინო,
დროს ბარიერთან ბოლოს მაინც ყველა ვჩერდებით,
რათა დასასრულს დასაწყისი გადავურჩინოთ.

სანთლისფერ ბაგეს სინანულის დაჰყვება ღიმი,
მოვასწრებ სიცილს?!

სიხარულიც შემოგინახავს.
და სიყვარულის გაწყვეტილი იბმება სიმი,
აკვანში ჩვილი –
მარადიულ ღიმილს ინახავს...

წამება

ანთებულია სული, როგორც მზის ათინათი,
 ღამენათევი ოცნებების მიმკრთალა სუნთქვა,
 მიწერილია სიყვარულის ღია ბარათი,
 წმინდა გრძნობებით ნაავდრალ და ნაწამებ გულთან.

გაფენილია საჯირითოდ გზნების მინდორი,
 მოგონებათა ყველა დიდი ტანჯვის სამკვიდრო,
 მზემონატრებულ ლოცვებს დაღლილთ უამინდობით,
 ინახავს სივრცე – საზღაურად წამებას ითხოვს.

მთელი ცხოვრება ვეფერებით გაწყობილ ბწკარებს,
 შენახულ ვნებებს მივიწყებულ სახსოვარივით,
 და სინანულის წყარო-სულში რომ მოწანწკარებს,
 არ გვემეტება უკანასკნელ მათხოვრისათვის.

ბოლო წერტილი, ვინ იქნება მისი ავტორი,
 რომელ ბილიკთან დაეცემა გლაზა უძალო,
 რომ ღია თვალებს – ნათხოვარი ცრემლით დაორთქლილს,
 ტანჯვას მაღამო საღბუნივით გამოვუცვალო...

განი

უბედურებით ბედნიერება

რად მიქადაგე ჯვარცმის თილისმად.

შორი ეოსის ვარდისფერ თითებს

ცრემლის წვეთები სთხოვა ირისმა.

შეშლილ სამყაროს შეკედლებულნი

წყევლის ბაღლამად დავმდინარდებით,

მერე მოვხაზავთ სულის კონტურებს

ყალბი შესტებით და გაებაეშვდებით.

ტკივილი ტკივილს გამოენთება,

დაეწინდება გლოვა ოცნების

მკედრულ მყუდროებას შემოვირიგებთ

გარდაცვლილ ფიქრთა დასაოკებლად.
 ღვთით განწირული ადამის გენი
 აეშანთება ხსოვნის ბილიკებს,
 გიჟი ჭკვიანის მარიფათებით
 გენიოსის სულს გააქილიკებს.
 მიწას გამხმარი ფოთლის ტკივილად
 დაეტოვება გვამის კონტური
 და შერისხული გაგიღებს კარებს
 გაღალებული სხვისი ფორტუნით.
 სიკვდილის ქვაში გაღიმებული
 საკუთარ აჩრდილს გამოენტები,
 ადევნებული გადამწვარ მნათობს
 გზას გაგიკვალავს ზიზღის ღვეღვები.
 ჩაძირულ რწმენას უდაბურებით
 მიავიწყდები წყეულ სამყაროს,
 გაგახსენდება — ოდესღაც იყავ
 უგვარ-უტომო და უსახლკარო.
 როცა ეოსის ვარდისფერ თითებს
 ააცახცახებს ცისკრის ნათება...
 მაშინ ინატრებ —
 შენი ცხოვრება — ხატის წინ მოთქმით დაწვას სანთელმა.

მორევი

ღრუბელთა ჯარი მეწამული ცის შესაყართან
 სისხლის ტალახში ჩაგორებულ მზეს ეომება.
 ვნებათა ალი ათინათებს ტრფობის ლამპართან,
 ღამეულ ჩრდილში დაივანეს გრძნობის ლომებმა.

გარინდებაში დაეკარგათ ცრემლებს სიწმინდე,
 დაიწყო მერე უსასრულო ოცნების თოვა.
 გული მიენდო შეუცნობელ ფიქრთა ამინდებს
 ირწმუნა-თრობის, ტკბობის ჟამი ხელახლა მოვა.

უსასრულობის დასასრული დადაღავს სხეულს,
 მოეფერება მარტოობას სევდის ამური,
 მიუნანავებს სინანული წამებს გათეულს
 და დაღრღნის დარდებს სიყვარულის სიასამური.

განმეორების გაფრენილი სურვილის სურვა
 გაფანტავს, გაშლის უსაზმანო საზმნის სამანებს.

ძლეულ ძალებთან ძალადობას დაძალავს მდურვა
 და ყველა ტკივის მიიბარებს ერთი სამარე.

ერთი სამარე მარტოობის და მოგონების,
 მოგონებები დაეყრდნობა ხსოვნას გორმახად,
 ღრუბელთა ჯარიც დაიღლება მზესთან ომებით
 და სიყვარული ახალ გულთა მორევს მონახავს.

ნ ი მ უ ა

დანებებია სულის ნიმფა სევდის მხედრიონს,
 მწყურვალ სახეზე ლურჯი ია სიმორცხვეს ფარავს,
 მოეფერება ურჩი მზერა დამწვარ ალიონს,
 დაჰკრავს მზის თვალი, ნიაღვრისგან წალეკილ კარავს.

ამხსენით რიდე, ამაღვენეთ გაფრენილ მუზებს,
 ნანდიოფალას ცისფერ ზღაპარს მიყვება ქარი,
 ვარდისფერ ფიფქით მოგონება უბეს აუვებს
 სიცოცხლეს ძლეულს – შეიკვრება გამტყდარი ბზარი,

მოენატრება გაზაფხულსაც მზისფერი ფეთქვა,
 სოსანისფერი დღის სიმრთელეს გამოფენს ცაზე
 და ჟრუანტელად ქცეულ ტკივილს ქარში გაფეთქავს,
 დაესიზმრება მიწის გლოვას ცისკრის სინაზე.

სიყვარული კი უსასრულო და უსამანო
 დღის დღეობაზე დამათრობს და დავწურავ ლექსებს,
 მომეპარება ოდეს ჩუმად ჩემი საღამო,
 მიწის წიაღთან გადავხლართავ დაშრეტილ ფესვებს.

ჰეი, ელფერო, სული წმინდა, რწმენით ნათანგი,
 გალობის ზარით მიენდობა ღვთის სინედრიონს,
 იქ კი მფარველი ანგელოზი – ჩემი სარანგი
 არ დაანებებს სულის ნიმფას, სევდის მხედრიონს.

დრო

დრო – ეპოქების ბეჭზე შემჯდარი
სიცოცხლის მერანს მოაჯირითებს.
ადამიანი – ურჩი მხედარი
აღვირში ხლართავს ძაღოვან თითებს.

დროს ნამსხვრევები საუკუნეებს
თეთრი პლანეტის ცოდვად ჰკიდია.
აღზევება და განადგურება
დროს სისხლის ფასად გაუყიდია.

შავი სამყაროს გაჩენის დღიდან
რაც ქარტეხილებს გადარჩენილა,
დროს დაუფურცლავს ლიტანგის ყდიდან
და პერგამენტებს გადაწვდენია.

დრო დამტვერილა თიხის წიგნებად,
სული ეტრატზე დაუღვია,
ქრონიკონებს ზანტად მიჰყვება
ოოტარიგო და ნინევია.

დროს ტარიგია ტროას ბალადა
და ატლანტიკის შავი პათოსი,
ოკეანეებს აპობს ფალანგა,
დამწვარი კიჩო ელდორადოსი.

მზის ცეცხლზე იწვის სული ისიდას,
დრო უდროობის შმაგი ქაოსი,
სივრცემ სიცოცხლის ფერფლად მიზიდა
ჩონჩხი ეგვიპტის სასაკლაოსი.

დრო არაფერი, დრო ყველაფერი,
და მაინც ეს დრო რა დროა, რა დრო?!
დამიზნებული შუბლში ლივერით,
ეს დროც დროულობს... ზოგჯერ უავდრო.

ღამე

ყელს მოეხვია საბელი ღამის,
 ნატერფალები მკერდზეც მატყვია,
 ამ მარტოობამ დამახრჩოს ღამის,
 სულის კედელზე ვსინჯავ ნატყვიარს.

ფიქრებს მოაშთობს დამზრალი ქარი
 და ოცნებების თეთრად თენება,
 შენამდე გრძნობის მომაქვს საარი,
 გაგიჟებული სევდის მშვენება.

ღამის მოლოდინს შევუშვერ პეშვებს,
 და დილის რბეში გავბან იარას,
 სადღაც იმედი გაითარეშებს,
 შემოგვეჭრება გულში ზიარად.

ლოდინის რაშის დაძენდილ ფაფარს
 ლექსის მღვიმეში დააფენს ღამე,
 და სიყვარულის მიუგნებ საფარს
 შეეკედლება რწმენის სიამე.

მოგონებები ბავშვივით რბიან
 და სინანულის ითვლიან წამებს,
 დილის ლოგინთან ლეშივით გდია
 სევდის მახვილით მოკლული ღამე.

უუუუნა შინიძე

ც ი ს ი ა

პატარა გოგო
იყო ცისია. თით-
ქმის შეუხედავი.

ცალ-ცალკე ყველაფერი ლამაზი
ჰქონდა ცისიას - თვალები... ბაგე-
კბილი... ღიმილი... ფერნამკრთალი სახის
კანი უკარგავდა მხოლოდ ლაზათს და
ამავე დროს რაღაც ამოუცნობ,
იღუმალ იერს აძლევდა... ეს ჩვეუ-
ლებრივ, როცა მოწყენილი იყო, უფრო
სწორად სევდიანი... უნდა გაგელიმა
ცისიასათვის ან თბილი სიტყვა გეთქვა,
რომ შენს წინაშე სულ სხვა ქალი
დამდგარიყო: - თვალციმციმა, ლაწვებ-
შეფაკლული, ბაღმურად მიაბიტი...

ყოველდღე მოდიოდა ცისია ჩემთან,
სახელოსნოში.

საათობით იჯდა და მიყურებდა,
როგორ ვხატავდი.

ყოველთვის ახალ-ახალი სიურპრიზი
მოჰქონდა ცისიას, ხან რა და ხან რა...
რაღაც იღუმალი სურნელი, მოფორიაქე
სითბო მოჰყვებოდა ცისიასეულ ნუგბა-
რეულს... მეც გემრიელად ვილუკმებოდი...

პაწაწინა ჯორჯოზე უყვარდა ჩამოჯ-
დომა ცისიას. იჯდა და მიყურებდა ნაზ-
სევდიანი, თბილღიმილიანი თვალებით...

„ინდური სიბრძნის მიხედვით
ლუკმის მიწოდება სიცოცხლის გაყოფას
ნიშნავს“ - მითხრა ერთხელ ცისიამ... მე
ჩვეულებრივ გავუღიმე და შევაქე - რა
გემრიელ კერძებს ამზადებ მეთქი...

საოცარი ამბების მოყოლა იცოდა
ცისიამ. ოდნავ მტირალა ხმა ჰქონდა,
ნაზი და თბილმოღუმალური, სიტყვებს
ეფერებოდა თითქოს...

ზოგჯერ ბავშვივით აანცდებოდა
ცისია. ერთხელ, თითქმის სრულიად
უმიზეზოდ, იმდენი იკისკისა, ცრემლები
წამოსცვივდა... შემეშინდა - გული არ
შეუღონდეს-მეთქი.

ოდნავადაც რომ შეგვიანებოდა
ცისიას, უცნაური მოუსვენრობა
მიპყრობდა, ადგილს ვერ ვპოულობდი,
თვალებით ვეძებდი... ცისიას შემოსვ-
ლისთანავე სხვა ელფერი ედებოდა ყველ-
აფერს, თითქოს ნახატებიც გრძნობდნენ
მის იღუმალ სუნთქვას... ერთხელ
ჩარჩოს წმენდაში მომისწრო. ჩანთა
იქვე, კარებთან დადო და ჩვარი ხელიდან
გამომტაცა - ასეთ წვრილმანზე დროს
ნუ კარგავო.

„შენ რომ მოიწადინო, სასწაულებს
შეძლებ!“ - ხშირად მეტყოდა ცისია.
უბრალოდ მეღიმებოდა მის სიტყვებზე,
მაგრამ თანდათან ვგრძნობდი, შთა-
გონების რა ნაირფერ ბურუსში მხვევდა
ამ სიტყვითა და ქალის საუბარი. შეუსვ-
ენებლივ ვხატავდი. ცისიას წაქეზებით
გამოფენაც მოვაწყვე... მილოცავდნენ,
მაქებდნენ...

რამდენიმე ნახატი გავყიდე, - მეგონა,
გავახარებდი ცისიას. წასვლის წინ
ქალაქის ფულის შეკვრა მაგიდაზე და-
ვუდე და ჩემი საქციელთ კმაყოფილმა
გაბრწყინებული თვალები შევანთე... ცი-
სიას ფერი წაუვიდა, ფულის შეკვრა
უკანვე გადმომიდო და ნაწყენი სახით
გამშორდა...

კარგა ხანს აღარ გამოჩენილა ცისია.
ოდნავ საკვირველი ის იყო, ყოველთვის

დაკრიალებული მზვდებოდა სახელოსნო, მაგიდაზე ხვავრიელად ეწყო ცისიასეული სურნელით გაჟღენთილი ნუგბარი. ალბათ, ბავშვურად კუკუდამალობას მეთამაშება და როცა მობეზრდება, გამოჩნდება-მეთქი - ვფიქრობდი. ის კი აღარ გამიაზრებია, ჩემი არყოფნის დროს როგორ შედიოდა დაკეტილ სახელოსნოში ცისია?!

მართლაც, რამდენიმე დღის შემდეგ, სახელოსნოში შევედი თუ არა, უკანვე შემოძვრა ცისია. თითქოს იქვე, კარს უკან იმალებოდა და ბოლოს, ლოდინით გამწარებულს გამომიჩნდა.

- ოხ, შენ ეშმაკო, შენა, - თითი დავუქნიე ცისიას, მაგრამ მის ისედაც ფერნამკრთალ და ახლა უფრო გაფითრებულ სახეს რომ შევხედე, ხელი ჰაერშივე გამიშეშდა: - ათასჯერ უფრო სევდიანი, იდუმალი თვალები ჰქონდა ცისიას. ნაღვლიანად გამიღიმა და მოშორებით, თავის ამოჩემებულ ჯორჯოზე ჩამოჯდა. სადღაც, შორეთში იცქირებოდა ცისია... თვალები უცნაურად უელავდა. მერე უეცრად წამოდგა, უსიტყვოდ შემომაჩერდა და კარი ჩაკეტო - მანიშნა... ჩემდაუნებურად შევუსრულე ეს თხოვნა თუ ბრძანება და გაოცებულმა, უფრო სწორად, ცისიას უცნაური საქციელით გაოგნებულმა უღიმღამოდ გავუღიმე...

ბავშვები გიყვარს? - მოულოდნელად მკითხა ცისიამ და პასუხს არც კი დალოდებია, გააგრძელა: - ვიცი, საოცრად გიყვარს ბავშვები... ნახატებს შუქიანი მზერა მოავლო და

ნაღვლიანად გამიღიმა: - შენ სულ ლამაზ გოგონებს ხატავდი!..

- ცისია! შემოგველე ცისია, დაჯექი აგერ ჩემს პირდაპირ... ჩემთან ახლოს... ახლავე ავიღებ ფუნჯს, ცისია... ავლულულდი, აშკარად დავიბენი.

- არაო, - ქათქათა, პაწია ხელი გაიქნია ცისიამ და მიმტევებლურად გამიღიმა... გამოიცისკარა მისმა თვალებმა და ცოტათი მომეშვა გულზე... უცებ ისევ მოისევდიანა ცისიამ სახე. თვალი ამარიდა და ოდნავ გასაგონი ხმით წაიჩურჩულა: „მენატრები, საოცრად მენატრები... ერთხელ... ჩამიკარი გულში!...“

მოულოდნელობისაგან ავირიე... ფრთხილად მივუახლოვდი თვალებანაბულ ცისიას. აბრეშუმით ლბილ თმაზე ხელი სათუთად გადავუსვი და გულზე მივიხუტე... სახე ჩემს მკერდში ჩამალა და გაისუსა. მთრთოლვარე მხრებზე ეტყობოდა, ჩუმად ქვითინებდა ცისია... დავიხარე და შრიალა თმაზე ვაკოცე... უცნაური, თავბრუდამხვევი სურნელი ასდიოდა ცისიას თმებს... თვალები დავხუტე და კიდევ უფრო მაგრად მივიკარი მკერდზე... მოფორიაქე სითბო მეღვრებოდა ცისიას უმანკო სხეულიდან. იდუმალ მუსიკას გამოსცემდა მისი ფაფუკი თმა, ამოუცნობი, მეღერი ბგერები შრიალით იფანტებოდა ირგვლივ... თანდათან იმატა საოცარმა შრიალმა და ნისლეულმა მოიცვა არე... ცისიას თმის სურნელით გაჟღენთილი ბურუსი

ჟუჟუნა შაინიძე

მეხვია გარს და სიცოცხლის ტოლ-
ფასი სითბოთი მეგსებოდა სხეული...
ანაზღეულად მუჭში მომწყვდეული
ჩიტყვით გაფრთხილდა რაღაც ჩემს
მკლავებში და თავისუფლებას ნაზი-
არებმა სივრცეში აიშრილა...
შეშინებულმა გავახილე თვალი.

- ცისია!

აღარსად იყო ცისია!...

გაცრეცილნილოვანი ბურუსი
იდგა მხოლოდ და ცისიასეული თმის
სურნელი იფრქვეოდა ირგვლივ...

- ცისია!...

კარებს მივვარდი.

დაკეტილი იყო.

არც სარკმელი იყო ღია...

- ცისია!

თანდათან გაიცრიცა მკრთალნილ-
ოვანი ბურუსი. ცისიას გაცისკრებული
სახე ამოიზიდა წამიერად. მერე ისევ
გაიშრილა რაღაცამ და მოფართქალე
ფრთების მოფორიაქე სითბო მომელ-
ამუნა სახეზე.

უნებურად მივვარდი ფუნჯს. ზუსტ-
ად ასე, ზუსტად ასეთი გაცისკრებული
უნდა დამეხატა ცისია... დიდხანს ვერ
დავიუნჯე ფუნჯი - მერე თვითონ დამი-
მორჩილა ფუნჯმა და მე დავხატე ცისია,
დავხატე აბრეშუმისთმიანი, ფართატაფ-
რთიანი და თბილსევდიანი ცისია. იდ-
უმლად მოლივლივე სივრცეში საოცარ
ნათელს გამოსცემდა მისი ფერნამკრთ-
ალი სახე და თბილი, მოფორიაქე ღიმი-
ლი... ჯერ კიდევ საღებავშეუშრობი
ნახატი ოთხივე კუთხით კედელზე მივ-
ამაგრე, ფუნჯი უდიერად მოვისროლე

და გარეთ გავვარდი... კარგა ხანს აღარ
გავკარებივარ სახელოსნოს. ფუნჯიც
შემძულდა, საკუთარი თავიც... დავწან-
წალებდი და ვეძებდი, ვეძახდი ცისიას...
„იქნებ ისევ კუკუ-დამალობანას მეთა-
მაშება და სახელოსნოს კარებთან,
კუთხეშია გასუსული?“ - მაგრამ სა-
ხელოსნოში დაბრუნებაზე ფიქრიც კი
შიშის ზარს მცემდა. „არა-მეთქი!“ -
შეგვირე ცისიას ლანდს და შინისაკენ
ბანცალით გავუყვი უმთვარო გზას.

კარი შევალე. შუქი ჩავრთე და
მოულოდნელობისაგან გავშეშდი -
სახელოსნოში აღმოვჩნდი! შემკრთალმა
მიმოვიხედე. ყველაფერი ძველებურად
კრიალებდა. თითქოს ისევ ცისიას ხელი
შეხებოდა ყოველივეს... ისევ ცისია-
სეული მოღუღუნე სითბო ფორია-
ქობდა ირგვლივ... მაგიდაზე თეთრი,
იისფრად მოქარგული ტილო გადაეფა-
რებინა უხილავ ხელს და ხილით სავსე
ვაზა დაედგა.

ისევ მიმოვიხედე. არავინ ჩანდა.
ცნობისმოყვარეობამ თუ უფრო შიშის
გრძნობამ კარების უკანაც შემახედა,
სადარბაზოც მოვათვალიერე... არავინ
ჩანდა. კარი ჩავრაზე და ცისიას საყ-
ვარელ ჯორკოზე ჩამოვჯექი...

„... შენში შეუცნობელი და საოცარი
ძალაა... შენ... სძაწაულებს მოახდენ... ფუნჯი
შენი მაგიდის პირველ უჯრაშია...“ სულ
აბლოს ჩამესმა ცისიას იდუმალი, თბილ-
სევდიანი ჩურჩული. გაოგნებული
წამოვვარდი. ისევ მოვათვალიერე სახელო-
სნო. კარების მოპირდაპირე კედლის
მხარეს, ცისიას სურათთან იისფრად გამ-

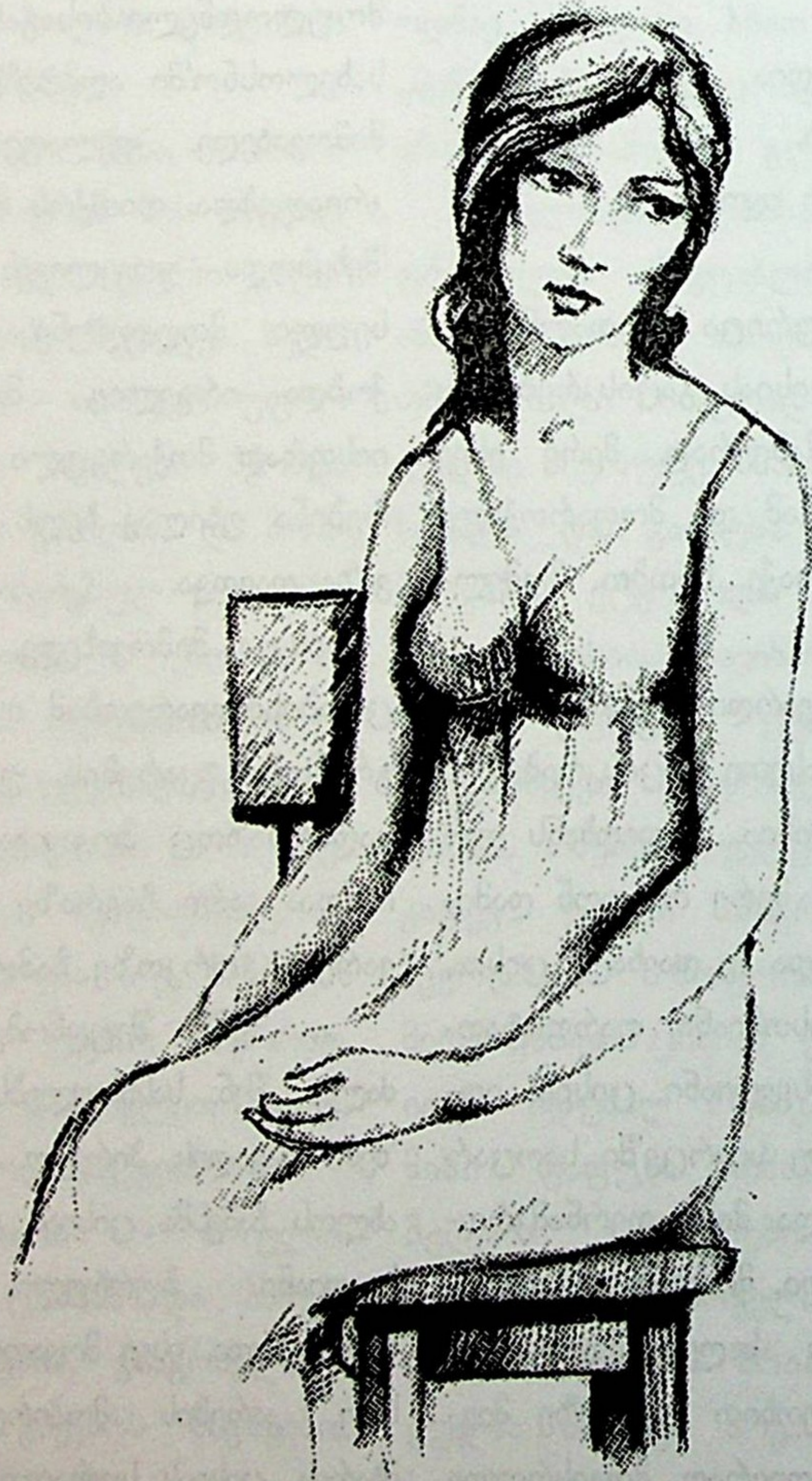
ჭვირვალე ნისლოვანი ბურუსი ამოზრდილიყო. მერე ისევ გაიცრიცა ნისლეული, ისევ ჩამესმა უცნაური შრიალი: ნახატიდან გადმოწეულიყო აბრეშუმისთმებიანი ცისია და ხელებგაშლილი ჩემსკენ მოშრიალებდა.

ცისია! – მთელი ხმით შევყვირე, ნახატის წინ მუხლზე დავეცი და ავღრიალდი.

ფრთხილად დაიხარა ცისია. თბი-

ლი, ჩამოსანთლული თითები ბავშვურად კისერზე შემომაჭდო, ლოყაზე ოდნავ მომეხუტა, თვალებზე მეამბოხრა და გაშრიალდა...

თვალი რომ გავახილე, ხელში ფუნჯი მეჭირა... მკრთალ ნისლოვანში კი უცნაურად ლივლივებდა ცისიას ფერნამკრთალი სახე და საოცარ ნათელს ასხივებდა მისი იდუმლად თბილი, ნაზსევდიანი ღიმილი...

ნანგრევები

მარჯვენა გავითავისუფლე როგორც იქნა. ტყუილად დამძიმებულიყო ხელი. დახშული ცნობიერების მიღმიერიდან აბორგენული სურვილით მოვფხოქნე მიწა. მიწა? – სადღა იყო მიწა... ერთმანეთში არეულიყო ქვიშა და ღუნდღლო. არ ვიცი, ხელის მტვენიდან აიღოპრა თუ ტვინის რომელიმე უჯრედიდან გამობობლდა თხლოპინა მატლი – ერთი, ორი, ასი, ათასი... გალოპრილი ხელი გავაჩოჩე. ლორწოვანების შეგრძნებამ ამირია გულღვიძლი. ღრიალი მომინდა. საკუთარი უმწეობიდან ამოწლაწნილი ხრიალი აღმოხდა ხორხს და ისიც დახშული ცნობიერების მიღმიერ უსივრცობაში ჩაიკარგა. წამოწევა ვცადე. წინასწარვე ვიცოდი, მცირეოდენი განძრევაც და მორღვეული კლდის რისხვა კვლავ გრუხუნით დამატყდებოდა თავს. ამჯერად ქვიშა გადმომეფრქვა მღვრიე ნაკადად და უწვრილესი მწებავი ნაწილაკებით ამომეგსო დაბუშტული თვალები, ჩაჩქვილი ცხვირის ნესტოები და ამომშრალი ხახა. საკუთარ თავში მზერაჩაბრუნებულმა სადღაც ჩაკარგული იმპულსების მოფლოხვილი ზამბარა მოვიძიე და მივაყურადე. ახლა მხოლოდ ასე თუ შევძლებდი საკუთარი სხეულის ნაწილების შეგრძნებას. მარჯვენა ფეხის მუხლამდე ჩამყვა იძულებით ჩაჭიმული ზამბარა და ისევე მოიფლოხვა. ჩაზელილ-ჩაჭყლელ ტვინს აღარ ძალუძდა თუ არ სურდა გაეცნობიერებინა, რომ

ნანგრევებში ჩარჩენილი სხეულის ნაწილები მე აღარ მეკუთვნოდა!...

ისევ დავძაბე შინაგანი ხედვა. ოდნავლა მფეთქავი გულის სისხლდამრეტილ ძარღვებს ჩავეჭიდე და გავჟვრიქნე ასე შემეგრძნო ჩაჩქვილი სხეულის ნაწილები. ერთადერთ მფეთქავ ძარღვზედ ეკიდა ხრამულში ჩაპროწიალებული მარცხენა ფეხი. ხოლო მარცხენა ხელი ლოდის ქვეშ გაბრტყლებულიყო... ერთი უზუსტო მოძრაობა და გაწყდებოდა ოდნავლა მფეთქავი ძარღვიც.

„არა! არა და არა! ამგვარ ყოფნას სიკვდილი მირჩევნია! როგორმე უნდა გადავავლო ლოდი და მარცხენა ხელი დავიხსნა. ხელები რომ თავისუფალი მექნება, მერე ადვილია!...“ ყრუ გრუხუნის მესმის. ხომ ჩამჭეჭყა და ჩამამუნჯა, ახლა ფიქრსაც მიშლის. გამაყრუებელი გრუხუნით სურს ჩამიკლას გადარჩენილი აზროვნების პაწაწკინტელა მარცვალიც, რომლის გაღვივებასაც უკიდურესი დაძაბვით ვცდილობ. გრუხუნებს და იშლება კლდე. იშლება და მოდის. მოიფრქვევა და მოილოდება. ლიბომორღვეული გმინავს და წალეკვით ემუქრება ყველასა და ყველაფერს.

იმ გაზაფხულის პირსაც ეს ავისმომასწავებელი ხმა მესმოდა. ყრუ მოთქმა მოჟონავდა კლდის ნაპრალებიდან. ირღვეოდა კლდე და მეც მუშტი მოვუღერე. ხმამალლა შევუ-

კურთხე - „უხ, შენი-მეთქი!“ სხვაგვარად აღარ შემეძლო და იმიტომ. მთელ სივრცეს დაპატრონებული სულს მიხუთავდა. მე კი მსურდა კლდის მიღმა სამყარო დამენახა, თავისუფლად გამენავარდა...

ირღვეოდა და მუშტი მოვუღერე. ვიდექით ტრიალ მინდორზე მე და ჩემი შვილები და გავიძახოდით: „ძირს კლდეო, შენი ძლიერება, გაუმარჯოს თავისუფლებას!“ ჯერ რამდენიმე ლოდი წამოვიდა გრუხუნით. ფეხი არ მოგვიცვლია. გრუხუნი რომ გაძლიერდა, სიმღერა წამოვიწყეთ... სიმღერით შეხვდნენ ჩემი ახლადღერილი გოგო-ბიჭები სიკვდილს... დღესაც ვერ ამიხსნია, განწირული სულის უმწეო ამოძახილი იყო თუ ძლიერების გამოხატულება ის სევდიან-ომახიანი სიმღერა...

... შიგნიდან მხრავს რაღაცა. სხეულში დაძრწის და ყმუის. წითლად მიიზოლება ჩასისხლული თვალებით და ხახადარენილი მიიწევს წინ. ეს მე ვარ - მშიერი მგელი! რის ვაივაგლახით ვაჩოჩებ ხელს, მხეცივით ვაფრინდები ჩემსავით ნანგრევებში ჩაჭყლეთილ ვიდაცის, სულერთია ვის მოთიმთიმე სხეულს და ლორწოში აზელილ ვეებერთელა ხორცის ნაჭერს ხახისაკენ მივაქანებ. აღლორწილი მასა ყელში მეჩრება და ვბროტინებ. ცხვირპირში ქაფმოწოლილს კლდის დამცინავი, გამანადგურებელი ხარხარი ჩამესმის. ხარხარს ყველაფრისდამოქმელი გრუხუნი ერთვის.

ზიზლისა და უმწეობის შეგრძნებასთან ერთად ხახაში გაჩრილი თონთხლო მასა სახეში მაწვება და დაბუშტულ თვალებს მახელინებს. ახლა სულ ახლოს ჩამესმის გუგუნი. ხმაურით მოიწევს წინ უცხო სინათლე. ჩემგან მარჯვნივ, თვალისაწვდენაზე ჩერდება და ვეებერთელა ფუთას უშვებს დაბლა. ჩამოშვებისთანავე თვალებანთებული ვირთხების ხროვა აწყდება ფუთას. მეც ვიწვდენ ხელს. უკვე გამოხრულ ფუთას თავს ანებებენ და ახლა ჩემი ხელისაკენ მოიწევენ თვალებაპრიალეებული ვირთხები. ტკივილისაგან გონება მებინდება და უსასრულობაში ვინთქმები...

... სასომიხდილსა და მიუძღურებულს ნებიერად მოლივლივე ზღვა გამომეცხადა უცხო ჩვენებასავით. ნამგალა მთვარე ცბიერ ღიმილივით მიხატვოდა სახეზე. მაცდურად ციმციმებდა ზღვა და თავისკენ მიხმობდა. „არა!“ - დავიღრიალე და თვალებზე ხელები ავიფარე. - განვედ ჩემგან, მაცდურო ზღვაო! ხედავ, რომ ლოდებქვეშ ვისრისები და მეფერები. გგონია მიმიტყუებ? - კარგად ვიცი, შენი ვერაგობის ამბავი. ვიცი, რა შხამიცაა შენს „ტკბილ“ შარბათში. ხედავ, კლდე თავზე ჩამომემსხვრა და მენაზები, თითქოს არასოდეს მენახო აბობოქრებული, თითქოს არასოდეს წაგელეკოს ჩემი ნაპირები... წადი, შე, მთვარის კახპავ, შენა!“..

უკანასკნელი ძალა მოვიკრიბე და თვალები გავახილე. და ვაი, ღმერთო, რისი ჩვენება: - ქალიან-კაციანად,

დიდ-პატარა დედიშობილა შეცვივნილიყო ზღვაში და მარილიან-დორბლიანი ლაშებით ლოშნიდა ზღვა მათ ჩაჩეჩვილ სხეულებს. პირი მიწისაკენ ვიბრუნე და ავზლუქუნდი...

ცრემლის სიმბურვალემ საოცარი შვება მომგვარა. სახე მიწას მოვაშორე და ახლა პირადმა გაწოლილს მაცოცხლებელ წყაროსავით მეღვრებოდა საკუთარი ცრემლი სახეზე. მომწუთხო-მომჟავო სითხემ შეუცნობელი სითბო ჩამიღვარა სხეულში. შეცივნილი, უმწეო ბელურასავით შევიყუჩე საკუთარ სითბოში. აქამდე თუ ირგვლივ შემოსალტული, დახშული სივრცე მახრჩობდა, საკუთარ თავში ჩაძირულს ნანატრი თავისუფლების ნეტარი შეგრძნება დამეფუფლა. თვალები მივლულე და უსამანო სივრცეში შევცურე. ეს იყო დღემდე გაურკვეველი ბნელი და ნათელი ყელი. ეს იყო რბოლა სინათლის სიჩქარით...

ახლა ზღვის ნაცვლად უზარმაზარ ბიბინა ველზე აღმოვჩნდი. ზღვასავით ლივლივებდა ულურჯესი მინდორი. ცარგვალთან უხილავი ნათელი ეღვრებოდა ირგვლივით და სიწმინდით ანთებული ბალახები ციმციმებდნენ სანთლებივით...

ცის ერთ კიდეზე მოლურჯო ნათელში გახვეული ღრუბელი ქათქათებდა. უნებურად წარიტაცა თვალი ღრუბელმა. ბაგეგაპობილსა და თვალგაციკრებულს სპეტაკი მო-

ხუცის სახე ჰქონდა. ილიმებოდა ღრუბელი და მზერაშეთამამებულმა თვალი გავუსწორე წამიერად. მაშინვე გაუჩინარდა სპეტაკი სახე და გაქრა ჩვენება. გაუჩინარდა მოლივლივე ველიც და გამეფდა წკვარამი. მოვწყდი მიწას და დავეშვი უფსკრულისაკენ. ორ უზარმაზარ კლდეს შორის ჩაზნექილი უსივრცო ვეშაპის ხახასავით ნთქავდა ყოველივეს...

ცალ-ცალკე მიექანებოდა ჩემი სხეულის ნაწილები საშინელი სიღრმისაკენ. აჰა, დავნარცხე ფსკერს და ამოხრიალდა სული ყელში. უკანასკნელად დავატანე თავს ძალა და ზევით ავიხდე. იელვა უეცრად და ჩამონათდა წკვარამი. კიდეც იელვა და უცნაური ნათელი ჩამოიზარდა ციდან. ყელში ამოხრიალებული სული შევაგუბე წამიერად და ნათელს მივაპყარ მავედრებელი თვალი. თანდათან გაძლიერდა სინათლე, განიხვნა. ცის ულურჯესი თალი და ოქროსფერი კიბე ჩამოიმართა ქვესკნელისაკენ. ყელში მოხრიალე სული უკანვე ჩაბრუნდა და ჩამეღვარა შეუცნობელი სინედლე სხეულში. ხარბად შევისრუტე ზეციური ნათელი და გამთლიანდა დაცალცაკებული არსება ჩემი...

მე ვიყავ ერთიან და მთელ! ზე წამოვიწიე, ცერებზე ავიმართე, აღვაპყარ ხელები ზეცისაკენ და ჩამესმა ნუგეშისმცემელი ხმა უხილავის: „ნუ გეშინინ, გეორგ, ნუ გეშინინ!...“

ჩაუღილი როლი

საღამო განყოფილების მეორე კურსის სტუდენტი ვარ. ვმუშაობ ერთ-ერთი ორგანიზაციის კადრების განყოფილებაში ინსტრუქტორად. განყოფილების გამგე, ქალბატონი (მაშინ ამხანაგი) ვალენტინა, პარტორგანიზაციის მდივანიცაა. ვალენტინა დეიდა ანუ როგორც სიყვარულით ვეძახოდით - „დე“, ვაჟკაცური ქალია: პირდაპირიც და გულუბრყვილოც, მკაცრიც და უსაშველოდ კეთილი.

ერთხელ, მუშათა პოლიტსკოლების შემოწმებააო, - რაიკომიდან გააფრთხილეს. ყველაფერი რიგზე რომ ჰქონოდა, მაინც დაფეთდებოდა, ტელეფონს ეცემოდა, აქეთ დაგვაფაცურებდა, იქეთ გავარდებოდა...

- დე, - მეუბნება მეორე დილით, - შენ ხომ ხარ ჩემი საყვარელი გოგო, ამჯერადაც ნუ გამაწბილებ, ეს ერთი თხოვნაც შემისრულე...

- თუკი შევძლებ...

- ვიცი რომ შეძლებ, ცოდნით დაყურსული გოგო ხარ, ნეტაი, შენს გამზრდელს... მეუბერხულება, მაგრამ ახლა უნდა მომხსნა სირცხვილი, საოლქოდან გვამოწმებენ, კითხვებს დასვამენ... შენ ერთ-ერთი მუშის მაგივრად უნდა უპასუხო... შემოგვევლე, დე, ... მუშების იმედი არ მაქვს, ჩამაგდებენ...

მუშათა პოლიტგანათლების სკოლის მეცადინეობაზე სამი წარმომადგენელი დაგვესწრო: საოლქოდან,

რაიონული კომიტეტიდან და მეურნეობის დირექტორი. დე-ს საშინელი ფერი ადევს. წამდაუწუმ ჩემსკენ იხედება და თვალთ მანიშნებს - არ დაიბნეო.

„მეცხრე ხუთწლედის დირექტივები“... ლ.ი. ბრეჟნევის „მცირე მიწა“, „ყამირი“, „აღორძინება“... ამ თემებს შეეხება კითხვები...

- ყოჩაღ, რა კარგად მომზადებულხარ!.. - რა გვარი ხარ, გოგონა? - კითხულობს პარტიის საოლქო კომიტეტის წარმომადგენელი.

ვდგები. რომ არ შემეშალოს, გონებაში ერთხელ კიდევ ვიმეორებ შერქმეულ გვარსა და სახელს, ბრიგადის ნომერს... ის-ისაა უნდა გავცე პასუხი, რომ...

- ეს გოგონა ჩემთან მუშაობს, პატივცემულო, კადრებში... სტუდენტია, ნიჭიერი, შრომისმოყვარე, ლექსებსაც წერს... სხაპასხუპით პასუხობს ვალენტინა დეიდა, მაგრამ მერე უცებ ახსენდება სხვის როლში რომ ვარ და პირზე ხელს იფარებს: - „უიმე, ნენა!“

საოლქოს წარმომადგენელი ჟურნალს ფურცლავს, თავს იქით-აქეთ აქნევს, დგება და მიდის. სხვებიც პორთფელამოჩრილნი, უსიტყვოდ მიჰყვებიან უკან...

მეორე დღეს ამხანაგ ვალენტინას რაიკომში იბარებენ. იქიდან ფერდაკარგული ბრუნდება, ტუჩებმოკუმული ზის და თვალს მარიდებს... აღარც მე ვეკითხები რამეს...

ბელა ქეზურია

როგორ მინდა. მომისმინო...

როგორ მინდა მომისმინო...
არ ძალმიძს რომ გავჩუმდე,
შენთვის ცხრაჯერ რომ დავეცე,
მსურს მეათედ დავბრუნდე,
ერთად უნდა გამოვთალოთ
გამარჯვების ქანდაკი,
მანამდე კი.. ხელში როგორ
ჩამელიე, გათავდი...
უკვე ტკივილს ველარ ვითმენ,
(ეს ტკივილზე მეტია,)
გაოგნება, გაგიჟება,
დამუნჯება მეწვია.
დამაცადე, მოვიხადო
ტკივილის ყაბალახი,
მირზასაებრ "ნატყვიარში
დავიფინო ბალახი".
მითხარ, გული სად წავიღო,
დაფლეთილი, დაჭრილი,
უფსკრულებში ჩაჩეხილა
ფრთაგაშლილი არწივი.
აჰა, სული შემიწირავს,
ეს სიცოცხლე შენია,
მთებს, ველ-მინდვრებს
ჩემი სევდა ნისლად გადაჰფენია
ზოგჯერ ტკივილს დაგავიწყებს

სულის წვა და კირთება,
მთელ ცხოვრებას რომ სწირავდი –
ის ერთ წამში გიქრება
გრძნობ-კი ჩემი თბილი ხელი,
როგორ გეაღერება?!
თითქოს გულის ძგერა მესმის,
ბებერ-კაკლის ფესვებთან.
შენი გულის ფეთქვა მაკრთობს,
(ღმერთო, როგორ ცახცახებს,)
თითქოს ტანჯვა არ გაკმარეს,
გულგრილადაც დაგმარხეს.
მთელს ქვეყანას დაანახეს,
რა გულმდულრად გტირიან,
რომ გვხედავდეს ჯავრისაგან
მოკვდებოდა ილია.
რა ვქნა, ცრემლებს ვერ ვიკავებ,
როს შენ - შვლებისფეხებას,
გვერდით მგლების ხროვა გიწევს
და ბინძურად გეხება.
დამაცადე, ერთხელ მაინც
ამოვიღო მახვილი,
დაჟანგული, მაგრამ უკვე
ბრძოლის ჟინით დაღლილი,
ისე როგორ უნდა მოვკვდე,
დაკნინდე და გათავდე,

შენს მტერ-დუშმანს ის მახვილი,
 რომ არ ჩავსცე ვადამდე.
 ცოტაც კიდევ... მოგიძებნო
 წყაროს სუფთა ნაკადი,
 გათქმევინებ, ისევ ვმრავლობ,
 მტრის ჯიბრზე არ გავთავდი.
 ჩემი დათო, მარი, ქეთი,
 ირაკლი და თამუნა
 შენს "ზვალეზე" ზრუნვის
 ფიქრით
 გატაცებით გართულან.
 შორენაა თუ რამაზი,

არჩილი და გოგიტა,
 მჯერა, ჩემო საქართველოვ,
 რომ დიდებას მოგიტანს.
 მომავალი მათთან ერთად -
 სულ სხვანაირ ფერებით
 მოვა ლექსით, ბგერით, ქნარით,
 მზითა და სიმღერებით.
 მანამდე კი.. სულს მოვხადო
 ტკივილის ყაბალახი,
 მირზასაებრ "ნატყვიარში
 დავიფიო ბალახი".

საქტემბერი

რა ნათელი დასდგომია მთებს,
 იღუმალს, შორეულს, მშვენი...
 ქარი ღრუბლებს აქეთ-იქით ფენს,
 სექტემბერო - ზეობაა შენი.

როგორ მინდა, განვიძარცვო, განვდნე,
 და შევისხა ლურჯ ღრუბელთა ფრთენი,
 ქარი ტანზე ფოთლით კაბას მაცმევს,
 ბედნიერი მობრძანება შენი.

* * *

ხან ზორცი მტკივა და ხან-კი სული,
 ხან ორივე ერთი ცეცხლით ბრიალებს,
 ხან ცრემლი ნისლის ფერით დაბინდავს
 ფიქრს და ოცნებას ფრთებმოშრიალეს.

ხან "ბინდისფერი არის სოფელი",
 ხან ცისარტყელას ფერით ციალებს,
 წაღვერში, ტყისპირს ვზივარ და ველი,
 ჩემებრ დაბნეულ მოხეტიალეს.

ვ გ რ ძ ნ ო ბ

მე უნდა ვწერო, თორემ მოვკვდები,
 ვგრძნობ აღსასრულის მოახლოებას,
 რა ამაოა ეს ყველაფერი,
 რა უაზროა ზოგჯერ ცხოვრება.
 რა აბსურდულად მიყვარდა, მძულდა,
 ზღვას გავურბოდი შმაგს და ვნებიანს,
 გპოულობდი თუ ისევ გკარგავდი,
 მაშინ წამით არ დამნანებია.
 მე ახლა მივხვდი, საოცრად გვიან,
 ცა რომ უმზეოდ აღარ ციანობს,
 დღეს ყოველს მისი სახელი ჰქვია
 და ბარემ შენც არ დააგვიანო.
 მერე კი... ალბათ უსასრულობა
 მღვრიე ფერებით - ოქროს ან ვარდის...
 ოჰ, შორს გადასდეთ ეგ გულგრილობა,
 ჯერ ჩემს სხეულში სიცოცხლე დადის.

* * *

მზე სახლებს იქით
 იდუმალ ჩადის,
 მიჰყვება დარდი,
 ტკივილი დღისა..
 კიდევ კარგი, რომ
 ახურავს ჩადრი
 ღამეს და მთვარის
 სამოსელს იცვამს.

უფალი ფიქრობს,
 განგვსჯის, გვპატიობს,
 რა სევდიანად
 დაჰყურებს მიწას,
 სამაგიეროს გადახდა
 სურდეს?!
 - არ ააცდენდა
 არაფრით მიზანს.

მ ა წ ვ ა ლ ე ბ ს ს ე ვ დ ა მ ა რ ა დ ი უ ლ ი

მამლის ყივილმა გახლიჩა ღამე,
 აჰყვა ტურების ხარბი ჩხავილი
 და ღვინობისთვის პირსაყე მთვარე
 ცაზე კეკლუცობს, როგორც ყვავილი

მაწვალებს სევდა მარადიული,
 — ოჰ, რა იქნება ჩემს მერე..იქით....
 სული სხეულში ბორგავს ტყიური,
 გალიაში მყოფ ნადირს ფიქრით.

* * *

თუმუბს

ცხოვრების გზაზე ავიარეთ
 ბევრი აღმართი,
 (ღმერთმა გვაშოროს!)
 თუმცა დაღმართსაც რაღა გამოლევს,
 მძიმე ღლეებსაც სიხარული
 ბევრი წავართვით,
 რადგან ღმერთის გვწამს,
 მჯერა, იგი არ მიგვატოვებს.
 ბევრმა ინდომა ჩვენი წყენა,
 ჩვენი ღალატი,
 ო, როგორ სურდათ ჩვენს თვალებზე
 ცრემლის დანახვა....
 უფალმა მოგვცა პატიების
 უნარი რაკი,
 ამით გადავრჩით, ღვთისმშობელი
 რადგან გვფარავდა.
 არ მეშინია კაცთა მოდგმის როს უფლის ნებად,
 შენს და ჩემს გულში სიყვარულის ზღვა მეგულება.

ერთგული ფიქრი

გაუნელებელ ტკივილთა შემდეგ,
 ცაზე ამოდის შემკრთალი მთვარე,
 მერე მოდიან თეთრი ნისლები
 – ფერიები და სიზმრებით მრთავენ.

გაიციალებს ვარსკვლავი ცისკრის,
 ჩემს ძილისმიერ სივრცეს მოიარს
 ფიქრი, რომელიც ერთგულად მიცდის,
 რომ ისევ მიმცეს შიშს და ფორიაქს.

თენდება მერე საოცრად ფრთხილად,
 (აღტაცებისაგან მითრთის ხელები).
 ვგრძნობ, იბადება ახალი დილა
 პირველყოფილი მშვენიერებით.

* * *

მზე, სისხლისფერი, ჩადიოდა
სადღაც სამხრეთით...
როგორც გუშინწინ
ანდა სულაც ასი წლის წინათ,
მძიმე ყივილით მიაპობდნენ
ზეცას გედები,
ეშურებოდნენ მშობლიურ ბინას.

მე კი ვიდექი
გაყინული მზერით, ხელებით...
აღარც-კი მახსოვს,
რას ან რატომ ვფიქრობდი იმ წამს,
მაგრამ ვიგრძენი,
გამეშალა მხრები ფრთებივით,
შევფარფატდი და...
დავენარცხე ისევე მიწას.

ხატუნა თავდგირიძე

აჭარას

შენმა მზემ და შენმა მიწამ...

ჩემი გულის ფოსოტანავ —
 ღელევ, ღაღად მოჩხრიალევ,
 სათიბებში ამზეურებს
 მკერდს ღამაში, მოტიალე.
 შენს ნადოვლარს ეფინება,
 თავთავები — შენს სამძიარს,
 გადანამწვარს, გადანაცრალს —
 ჭრილობები რომ აჩნია.
 აქ რიკრიკა წყაროს წვეთი
 მოწანწკარებს ბილიკებზე,
 თითქო ია გაბუტულა
 პაწაწინა ბილიკებზე.
 ხორხაის კლდეს შეუმოსავს
 ტყე-ღრეები მწვანე ღინღლით,
 მთა-პერანგას შესწყდომია
 გვირილების თეთრი ღილი.
 ბარდნალას და ღინღალასი
 იწიწკნება გრძელი წიწვი,
 ყლორტს აისხამს შარაქვეშა —
 მწიფე მტევანს გამომიწვდის.

... და გავირბენ ნაჭვავებში,
 თბილი წვივით შევატოკებ,
 შევუწითლებ ოქროს თავთავს,
 მერე ისევ მივატოვებ.
 და აჭარულ შავ კილდეზე
 გავაჭენებ ბედაურას,
 ბიჭო ჯაჭვი! — თორღვას ჯაჭვი!
 ქალო — ქოში თამარისა!
 მოფლატულ მთას გეფიცები,
 მახუნჯურას ტყის შვლის ნუკრებს
 პაწაწ ფლოქვებს დაგიკოცნით,
 ყვავილებით დაგაპურებთ.
 თავოს მთაზე — ია-ვარდი...
 ამიჭრელდა შავშიყანა,
 შენმა მზემ და შენმა მიწამ
 დახე, როგორ დამაქალა.
 ჩემი გულის ფოსოტანავ —
 ღელევ, ღაღად მოჩხრიალევ,
 სათიბებში ამზეურებს
 მკერდს ღამაში, მოტიალე...

სამშობლოს მთავრი

სხეულში მეწვის შენი ფესვები...
 ადრე გაზაფხულს ვაზის ცრემლებით
 სული მევსება,
 სამშობლოს მთებში იწვის ნისლები
 – ქართული მიწის შემობოლება..
 აღარ დგას გული ისევ საგულეს,
 შენ, ხევისბერო ააჟღარუნე
 ზარი პირქუშის
 და იახსარის ლახტი მოზიდე,
 არ გაუგზავნო დევებს საძიძვნად
 შენი ქალაი.
 სხეულში მეწვის შენი ფესვები,
 ვაზის ლერწმებით სული მევსება,
 სამშობლოს მთებში ცურავს ნისლები
 – ქართული მიწის შემობოლება..

დამიბრუნეთ

აღუბალო ტუჩი შენი...
 – ბაგე წითლად შემიღებე,
 რად მაკოცე, რად შემეხე,
 – შენი ყლორტი ეჭვიანობს:
 კურცხალ-კურცხალ ცრემლებს
 აფრქვევს...
 კაბა ჩემი გვირილებით

მოწინწკლული, სადედოფლო,
 მოიპარა ნაკადულმა
 მიუტანა თავის სატრფოს...
 მე კი დავრჩი სუსხიანი,
 ვით შიშველი თებერვალი,
 – დამიბრუნეთ ლამაზებო,
 დამიბრუნეთ საყვარელი...

კაბის კალთებზე

ჩემო ლამაზო, შენს ამაყ ნისლში
 ჰქუხს ქარიშხალი — წუხილთა თოვა,
 შენს აჭრელებულ კაბის კალთებზე
 იწვის ყაყაჩო და შემოდგომა.

სად გაჩნდი, რომელ ყლორტზე აისხი,
 — ატმის ყვავილებს მოჰყევ გულებად,
 შევარდისფერდა შენი ლოყები —
 ისე ახლოა მამრის ცდუნება.

ჩამოიყარე მკერდზე გვირილა,
 თვალთ ამოივსე იის ლაჟვარდი,
 შენს ქარიშხლიან კაბის კალთებზე
 ხტის და ლაპლაპებს წითლად კალმახი...

დამსხვრეული ღმერთები

მუმობი...

ოჯიპტი...

ძველი სიგიჟით გახედნილო ლურჯო მდინარევ,
 შენს ნაპირებზე გათოშილი ვდგავარ ლოდივით,
 და მხრებზე მათოვს ფართო ზეცა უვარსკვლავებო,
 და სულში მაწვიმს საუკუნის ცუდი ამინდი...

რად შემატოვეთ ქარიშხალებს და ცხრაკლიტულებს,
 რად შემატოვეთ დანაწყევარ დევთა სამკვიდროს,
 ღამენათევი მთვარე მიჰყავთ სადღაც წეროებს,
 ღამენათევი ნადირივით სუნთქავს სამყარო...

შენ, დედოფალო, — შუმერების დიდო ქალღმერთო,
 შენი საშოდან იბერწება ძველი ღმერთები,
 შენი სულიდან მელვენთება მკვდარი სამშობლო —
 ურარტუს მთებში შეშლილივით როცა ვეცემი...

ძველი გენიით გახედნილო ლურჯო მდინარევ,
 სფინქსის თვალებში ჩარჩენილო იდუმალება...
 თქვენს ნასახლარებს, დამსხვრეული ჰქვია ღმერთები...
 თქვენს სიდიადეს — უსასრულო შემოღამება...

ანა ლაზი

ჩემი აჭარა

მე აფსაროსის დავუყევი ნელა, დინებას,
მის თითო პეშვთან, ვით მიჯნური, ალერსი მინდა,
მე მის თვალებში დავინახე ძველი დიდება!
ამაყი კოლხა! – ძველთაძველი მამული წმინდა!

მე გონიოში ჩავიმუხლე ძველ ციხის ბურჯთან,
ბებერი ლოდი, როგორც შვილი, მკერდში ჩავიკარ.
მე აქ ვიხილე ისტორია ძველისძველ გურჯთან!
და ვითა ლოთი, სიამაყით მთვრალი დავდივარ...

მე მთის ბილიკებს ავუყევი მონატრებული,
სხალთის კალთებთან ნინოს ჯვარზე ვილოცო მინდა!
ხიხანის კედლებს ჩავეკონო მონათქცეული...
ო, სხვა სიცოცხლე მე ამ ქვეყნად არარა მინდა!

აჭარისწყალზე შევისვენე გულავსებული,
წამით შევყოვნდი ზუნდაგის და დანდალოს ხიდთან.
ზვარეს, ჩუხჩუხას დავეწაფე მწყურვალეული.
ო, სიყვარული ამის მეტი მე არა მინდა!

პონტოს, მხარგაშლილს ჩავეხვითე გაშმაგებული,
მსურდა განმექრო შენი ტრფობის ცეცხლი გიზგიზა!
კლარჯული ცის ქვეშ გავათიე, ვით. მთვარეული,
ო, სხვა სამოთხე ამის მეტი მე არა მინდა!

საქვა ხორუმი

ცეკვავენ ხორუმს... ბრწყინავს პლასტიკა!
 ელვარებს სცენა ნაირფერებით.
 აღსდგა, გაცოცხლდა ძველი ანტიკა,
 დოლით, ჭიბონით, ფეხის ცერებით,

აი, სცენაზე როკვენ ღმერთები,
 ზორბა გმირები, ტანაყრილები,
 ვერხვა ბიჭები, მხარგაშლილები,
 ტყავის თასმებით, ყაბალახებით...

დანგა-დან-დანგა, დანგა-დან-დანგა,
 დანგა-დაგა-დანგა, დანგა-დაგა-დანგა,
 დან-დან-დან-დანგადა, დან-დან-დან-დანგადა...

ჩუ, ჩუ იყურეთ, ყური მიუგდეთ,
 არ გესმით, მტერი შემოგვეპარა!
 ჭანეთს, არსიანს, შავშეთს, ერუშეთს
 ელვისისწრაფით შემოერკალა

ოჰ, უწმინდურნი! დრონი იხელთეს,
 შუალამისას, მუხანათურად,
 ქართლის მთა-გორებს, ტყეებს, კლდე-ღრეებს,
 შემოეხვივნენ ჩუმად, ლაჩრულად.

რა დროს ძილია, ჩქარა, ო, ჩქარა!
 წამოიძვართეთ ბიჭებო, სწრაფად!
 მამულის დამრბევთ, დამწიოკებელთ
 დედა ვუტიროთ არ გასახარად!

წინ წავიმძღვართ მამულის დროშა,
 დედის მანდილი, წინაპართ ლოცვა,
 მხარი-მხარს მივცეთ, გავერთიანდეთ!
 ერთად დავიცვათ მამულის დროშა!

... დანგა-დან-დანგა, დანგა-დან-დანგა... ჰეი!

გულს დარღები მომყოლია

სულს სწყურებარ, გულს
უნდებარ,

ჯერ რომ არვის სდომებია,
თვალთა შენთა ანარეკლი
თან მდევს სიზმრის მორევშია.

შენი ბაგის სურვა მათრობს,
ლალის ღვინოდ მგონებია,
სულ ვაზივით გეხვეოდე
სხეულს ასრე სდომებია.

სად არ ვსცადე გადამალვა,
გულს დერდები მომწოლია,

სადაც მიველ, შენი სახე
გზაზე ლანდად მომყოლია.

ნენეს რაფერ გუუმბილო
რაც მერაყი მქონებია
ჭირთა თმენას შევეცადე,
ცეცხლიც მეტი მომდებია.

უშენობით აი ღუნია
ჯეხენეთიც მგონებია,
შენთან ვიყო სიკვდილამდე
მეტი არრა მდომებია.

მთვარისა ბაბილოში

* * *

ყოველთვის როცა შიში მაკრთობს,
ერთ რამეს ვფიქრობ,
რისი მეშინია?
სიკვდილის!? — არა.
ბობოქრობს სულს მიღმა
მეორე იგი.
აბა რად მხდალობ,
მეშინია, გაიძახი მუდამ და მუდამ,
შენ მგონი იმის უფრო გეშინია,
რომ არაფერი არ გაშინებს,
მპასუხობს შიში,
რომელსაც ჭკნობა დაუწყია,
დამფრთხალს, სულს უკან.

* * *

რა ძალა ჰქვია რომ მაკავებს,
არ ვიცი, არა,
რა მონატრება დაერქმევა ჩემს გულის
ტკივილს,
არც ის არ ვიცი,
რა გრძნობა მწვავეს,
და ასე მტკივა,
არც სახელი აქვს,
არც საწყისი,
არც დასასრული.

* * *

მე ცეცხლის მზეზე გავიშრე თმები
და ქვების გულში მომექცა რწმენა,
სევდის სიტყვებით ამევსო სული
და სილამაზის შევიქენ მონა,
უცნობი ფიქრით ვიღაცა გაშრა,
ყელგამხმარ ვაზებს გაუხმათ რტო და
გამხეცებულმა მდინარემ ლოცვის
მოთმენის გრძნობით ააგო გორა.
ცელის მოქნევით მოკლეს მცენარე,
ვარდებს გაუპეს სათუთი გული,
ცეცხლი გაუჩნდა თმებს მზეზე გამშრალს
და ღაღგეს ძეგლი მზეგარდასულის.

* * *

მე მიძნელდება ფიქრების გაცრა
და გრძნობის ფსკერზე შენი დარჩენა,
მაგრამ რამდენიც არ უნდა ვტკეპნო
მე აღმომხდება ამის გამხელა
გენატრებოდე მინდა, რადგანაც
მე მენატრები და მეღანდები.
თითქოს შემხვდები, შენ კი არ ჩანხარ,
მინდა გიყვარდე, თუკი გიყვარვარ.

* * *

გადაივარცხნა თმები მზემ და
ჩაცურდა ზღვაში.
კვამლში ჩაეფლო მოღრუბლული
ცის კიდურები.
მაგრამ ნათელი მაინც მოვა,
მადლობა, ღმერთო,
ამოცურდება სავსე მთვარე
ღამის სიჩუმეში.

რიმა რამიშვილი

ბათუმი

თუ რომ გკითხონ,
დღეს სად სუფევს, სიდიადე ქართული,
არ დაფიქრდე, იმ წუთასვე
გაიხსენე ბათუმი.
ის აჭარის გული არის,
გული მთელი ქვეყნისა
მოყვრისათვის მოყვრული და მტრისთვის მცემი მეხისა.
თუმცა, მტერი საკმაოდ ჰყავს
ყველას თვალი უდგას ზედა,
დიდმა ღმერთმა მტრის საჯიჯგნად
აჭარა არ გაიმეტა.
დღეს ბათუმი კვლავ ბათუმობს,
არ გაჰქრება მისი სული,
ლაღად გასცქერს ზღვის ნაპირებს
კოხტად მორთულ-მოკაზმული.

გული გაქანის

როცა ჩემთან ხარ, მაგიწყდება ყველა ნალველი,
შენ შემოგცქერის სევდიანი ჩემი თვალები,
გული გეძახის, გული გეძებს და მორცხვად შეგთხოვს,
არ დამივიწყო, არ დამივიწყო, გემუდარები.

ხან ვფიქრობ იქნებ მოჩვენებაა,
ანდა ბედდამწვარ ქალის ჟინია,
რატომ მივენდე, ბრმად შენს სიყვარულს
ან რატომ შენი არ მეშინია.

გთხოვ, მომეფერო, გულში ჩამიკრა,
როგორც ღაბუა პატარა ჩიტი,
სიყვარულისაგან თავბრუდახვეულს
რა მემართება თავად არ ვიცი.

ო, როგორ მინდა ჩვენი გრძნობები
წმინდათაწმინდა იყოს თანდათან,
ნატვრად იქეცი ჩემო ღვთაებავ,
გული გეძახის, მოდი, სადა ხარ.

ჩემი ოცნების უფლისწული ხარ,
ბაჯალლო ოქროდ იქეცი ჩემთვის.
მე უშენობით უკვე ვეღარ ვძლებ,
შენზე დარდი და ფიქრები შემშლის.

საქართველო

მზეც, უხალისოდ გვიცქერს ზემოდან,
მთვარესაც თითქოს უტირის სახე,
ნუთუ ასეთი ბედი ხვდა წილად,
იმ ერს, რომელმაც ბევრი რამ ვნახეთ.
ვნახეთ ტანჯვა და ვნახეთ წამება,
არ დავცემულვართ არასდროს სულით.
მჯერა, რომ მოვა, როგორც ზმანება,
ქართული სიტბო, ვით გაზაფხული,
მოვა დავითი, მოვა თამარი,
სააკაძე და ბაგრატიონი,
მოვა ილია, მოვა აკაკი
და ლექსის მეფე-გალაკტიონი.
გურული, სვანი, ოსი, აფხაზი,
ნეტა ვიცოდე რამ გაგვყო ქვეყნად,
და ერთიანი საქართველოსთვის,
ხელი ჩავჭიდოთ სუყველამ ერთად.
მხოლოდ ღმერთია ჩვენი მფარველი
და ქართველებო ნუღარ ვიომებთ
გავძლიერდებით, ვითარცა ლომი
და ვეღარავინ ვერ დაგვიძონებს.

მერი აბუსერიძე

ისევ მარტო ვარ

რა სინათლეა, ეს რა აშუქებს
თუ საუბარი ობოლა მთვარის...
ზოგს არ ვუყვარვარ, ზოგიც არ მიყვარს,
პოეტის ბედი ასეთი არის!

ისევ მარტო ვარ, თუმცა მოლოდინში
გავლიე წლები – გათეთრდა თმები.
შენს გარდა, ლექსო, ყველამ დამტოვა,
მე შენს გუზგუზა ბუხარზე ვთბები.

დიადოგი აჭვთან

შენ შეიმოსე ღამის ბინდით,	ვიცი, ეგ წვიმა გადაიღებს,
მე მზეს ჩავიცვამ,	მზე ნისლს დაისრავს,
შენ საცრემლოდ და წვიმად	ჩემს ლურჯ ტოტებზე თეთრი
გაჩნდი,	ღამე
მე კარგ ამინდად!	შროშანს დაისვამს!

არ დაივიწყო

... სიმღერად დამღვარე
და თუნდაც მომკალი
თეთრ ველზე კაეშნად
მგოსნის...

და მერე მითხარი,
ამქვეყნად გაჩენის
მიზეზი მოსვლის და
მოსვლის...

* * *

გრძნობის ... მეფე ვარ! ფიქრთა... მეფე ვარ!
წინასწარ გეტყვი, რის შემწევს ძალა,
პრომეთესავით რომ მიმაჯაჭვოთ
ვიცი სიყვარულს ვერ ამიკრძალავთ!!!

* * *

არ მეშინია აღარავის, თვით
— ღმერთებისაც,
რადგან სიკვდილის კლანჭებქვეშ ვარ
გამომწყვდელი...

* * *

ქვეყანა უკაცურია,
ჩალის ფასი აქვს პოეტსა
და ხალხი თუ სანთურია..
მაშ რატომ სძინავს
სოფელსა?!

* * *

მე რომ გაზაფხულები მომაგონდება
(შენი ბავშვობა),
მივდივარ იქ და ვისვენებ...
მინდა ვიღაცას მოვეფერო და —
არავინ არ არის
მოსაფერებელი,
რადგან ყველას სახეზე ცოდვა ახატია.

* * *

მე საცა სიკვდილს ვერ ვხედავ
 იქ პოეზიას რა უნდა.

* * *

ო, შენ გშია, ძლიერ...
 მოგშივდა?
 მე კი მომშივდა ლექსი
 ართქმული!

ადამიანი

ვაი! შენ, მიწავ, უკუნეთის ქარში
 შობილო,
 რამ დაგიბრძავა ეგ თვალები –
 გადამთიელო,
 ნუთუ ვერ ხედავ, მე ყოველდღე
 შენთან ვდობილობ
 მინდვრის ყვავილო და პაწია
 მწირო იელო.

ნარნარ

ხმა ხავერდი,
 ს ა ღ ა მ უ რ ი
 საროს ტანი,
 ს ა ღ ა მ უ რ ი . . ,
 ზღვაში კოშკი...

შიგ ყამარი,
 უფლის ცეცხლი და ამური!
 ელინური ეშხი-მეშხი:
 ეჰ?..
 რას დაგვაკლებს ეშმას ეშვი?

ნაირა კახიძე

* * *

განთიადისას, აღმოსავლეთით
ამოანათებს მანათობელი
და შენს ნაპირებს
მეწამულ ფერთა სხივებს დააფრქვევს.
გრილი ნიაკი შუბლს ამიგრძილებს,
გონებას, გახსნის,
ვიღაცის სულში რაღაც ჩაკვდება,
ვიღაცის გულს კი აღვირებს ახსნის.
მარგალიტი ხარ, ობოლი ხარ საფერებელი,
თვით ბედისწერამ იქით-აქეთ გადაგატარა.
განთიადისას, აღმოსავლეთით
ამოანათებს მანათობელი.
ჩუმი ალერსით ზღვა დაკოცნის ამ შენს ნაპირებს.
ვიღაცის სარკმელს სხივებს მოაფრქვევს, გააცისკროვნებს,
ვიღაცის სარკმელს შავი ბინდი მოშორებას აღარ უპირებს.
ჩემო ბათუმო, მარგალიტო და მზით ნაზარდო,
ფერთა სიგიჟე, სიყვარულით დღემდე მოსულო,
ამ ქვეყანაზე ყველაფერი წარმავალია,
შენ ხარ უკვდავი!
ჯადოქრულ ფერთა სხივით მოსილო.

ღვთიური პარადი

მე ავტირდები, როცა მოვა შხაპუნა წვიმა,
ღამის წყვდიადში, ჩემს სისუსტეს, ვერვინ იხილავს
და დამწუხრებულს სამზეოზე,
ვერვინ მიხილავს.

ავქვითინდები, როცა ქარი შეარხევს ტოტებს
 და მის ხმაურში ჩაიძირება გულის ტკივილი.

არც ქარი გამცემს და აღარც წვიმა,
 რადგან იციან, რომ ვარ მათი სულის ჩივილი.
 ქარი წაიღებს ჩემს დანაბარებს,
 წვიმა ჩამომბანს ცრემლის ნაკვალევს
 და სიჩუმეში ღმერთი გაავლებს,
 სულიერსა და ბუნებას შორის, ღვთიურ პარალელს.

შპვირფასესი რას გამაჩნია

მიყვარს, როდესაც მშვიდად სძინავთ ღამით ჩემს შვილებს
 და როცა წვიმა გადარეცხავს ქალაქის ქუჩებს.
 და მიყვარს დილით მზე სიცოცხლისა,
 სხივებს როს კინძავს, ვით ფერად მძივებს.
 ვარ რაღაც ახლის მოლოდინში გაყურებული,
 ამ დროს ოჯახის სიმყუდროვეს მეუღლე მირღვევს,
 ყავას თუ ღაღევ, გამომძახებს, და იქვე უცებ
 ფინჯან ყავაზე ღიმილით მიწვევს.
 მე მათი ფასი არავინ და არაფერი არ გამაჩნია.

რუსუდან ჯინჯიხაძე

არსი

... და ვით პეპელას მოცახცახეს
ევლება ბავშვი,
დასაურვებლად ისე კსდევდი გაფრენილ დილას,
როს არიადნეს გორგალივით წელში მოვხარე,
ლარივით ასხლტა და სახეში გამაწნა სილა.
და ნაკვალევი ჩემს ლოყაზე იმ ხუთი თითის
ნაოჭებივით თვალის უპეს როცა ეჭდვიან,
არ გაგიკვირდეთ,
რომ ჩემამდე კაცის ძახილის
და მოლოდინის
უსასრულო ანაბეჭდია.

ჩამონახლევი პორტრეტიდან

ის ცრემლი იყო,
აღმოდებული ქალი, პოეტი
და აღმაფრენა,
მაგრამ მწუხრის ჟამს ფრთებად იქცა და
სცადა ჩიტივით ესწავლა ფრენა.
... და რაც წავიდა, ისევ მოვაო, –
თქვა და გაუყვა თავის ბილიკებს...
და ლექსად მოსულს
ენა ქართული
ნაკადულივით
მოაღიკლიკებს...

სიხისძირი

ზღვის ბილინგვას წერს...
 ღელავს მთის ძირი, -
 პროფილით პაპა გუბაზს მაგონებს.
 და თეთრი ნისლით პირში გაჩრილი
 არგონავტების მითებს აბოლებს...

გარდასვალა

გინახავთ
 ვნებით
 დამცხრალი მთვარე,
 ფერმკრთალი მთვარე ღმერთთან ნაწოლი,
 ან დაშრეტილი უამინდობით
 გაცივებული ფიქრის საწოლი.
 ხელში უჭირავთ ის შიშველ ფესვებს,
 გაყიდულია მიწის სავანე.
 მხოლოდ ყვავილებს – ჩემს დამჭკნარ ლექსებს,
 სულ ზევით მიაქვთ ჩემი სამარე...

პრიპიკა და პუბლიცისტიკა

ზურაბ კიკნაძე

მთაწმინდის მთვარე

გალაკტიონის პოეზიის ზერელე გაცნობითაც კი ცხადი ხდება, რომ 1915 წელი მის შემოქმედებაში გადამწყვეტი იყო. ამ წელს დაემთხვა აკაკი წერეთლის გარდაცვალება. ამ წლიდან, უფრო ზუსტად, 14-15 წლების მიჯნაზე იწყება დიდი სიახლე მის შემოქმედებაში. ის სიტყვები, რომლებიც გალაკტიონმა ილიას დაღუპვას მიუძღვნა, „მაშინ ეპოქა დამთავრდა დიდი“, შინაგანი აზრით, მისი პიროვნული გამოცდილების აზრით, ურო აკაკიზე შეიძლება თქმულიყო. ეს ლექსი უკვე ახალი გალაკტიონის დაწერილია, უკვე კარგახნის მოპოვებული საკუთარი ენით (1920 წ.). პოეტი აქ ამბობს ეპოქის დასასრულთან ერთად „ძველი სიმღერის“ დამთავრებაზე და „ფანტასტიკური ხიდის“ გამოჩენაზე, რომელმაც ის თავის საკუთარ სამყაროში გადაიყვანა. აქვეა „ახალი ლანდი“, რომლის ხსენება არ არის შემთხვევითი.

მიუხედავად პოეტის შემოქმედების პერიოდიზაციის პირობითობისა, გალაკტიონს ნამდვილად ჰქონდა პერიოდი, რომელიც დაძლეული იქნა. ეს იყო ნამდვილად განვლილი პერიოდი. მაგრამ პერიოდი აქ არ უნდა გავიგოთ, როგორც მხოლოდ სალიტერატურათმცოდნეო ცნება. ეს უფრო ეგზისტენციალური კატეგორიაა – შემობრუნება საკუთარი თავისკენ, საკუთარი თავისა და, რაკი საქმე პოეზიას ეხება, ენის პოვნა. როგორც ჯვარის მიერ საქადაგოდ „დაჭერილი“ გატანჯული ადამიანი (აღმოსავლეთ საქართველოს საყმოებში) „გასულფონების“ შემდეგ „გამოიღებს ენას“, ასე გალაკტიონის ცხოვრებაში მომხდარა ეს გასულფონება და ის აკაკის ხელახალი შეცნობის გზით მოხდა. შემობრუნების გზამ საკუთარისკენ აკაკიზე გაიარა. მაგრამ აკაკი მისთვის აღმოჩნდა არა ფენომენი, არა მოვლენა, არამედ ნოუმენი, რომელიც დგას ამ მოვლენის უკან და ჩვეულებრივი თვალისთვის უხილავია.

აკაკი 1915 წლის დასაწყისში გარდაიცვალა (26 იანვარს – დავით აღმაშენებლის ხსენების დღეს). ამიერიდან გალაკტიონს თანსდევს მისი ლანდი. მის პოეზიაში ამიერიდან ცნობიერდება აკაკის არსებობა. აკაკი მსჭვალავს მისი, როგორც პოეტის, პიროვნებას. ერთგან ის წერს:

„მთაწმინდის მთვარე“ ჩემი პროგრამული ლექსია, რომელიც კონკრეტულად ასახავს ჩემს დამოკიდებულებას კულტურული მემკვიდრეობისადმი (ბარათაშვილი, აკაკი, მე)...“ და სხვა ადგილას: „ამ ლექსში უთუოდ ჩანს პოეტი, რომელიც თავის შემოქმედებას უკავშირებს მეცხრამეტე საუკუნის კორიფეების შემოქმედებას, აცხადებს რა თავის თავს ნიკოლოზ ბარათაშვილის და აკაკი წერეთლის პოეზიის მემკვიდრედ“.

რა შეიძლება ითქვას პოეტის ამ სიტყვებზე? აქ შეიძლება შევნიშნოთ შეუსაბამობა რეალურ განცდასა და მის სიტყვიერ გამოხატულებას შორის. მხოლოდ „კულტურულ მემკვიდრეობას“ ხედავს პოეტი ამ ორ „კორიფეში“? ის, რასაც მისთვის ამ ეპოქაში აკაკი განასახიერებდა, მხოლოდ მემკვიდრეობაა (თუნდაც კულტურული), თუ სხვა, უფრო სიღრმისეული, ეგზისტენციალური ღირებულების მატარებელი რამ? იქნებ პოეტის ეს აღიარება არცთუ წარმატებული კომენტარია „მთაწმინდის მთვარეზე“, რომლის შეფასებასაც ავტორი ლიტერატურის ისტორიკოსივით „ობიექტური“ თვალთ ცდილობს?

1919 წლის ერთ ჩანაწერში პოეტი თითქოს უახლოვდება სინამდვილეს, თითქოს მისი სიტყვები უფრო ადეკვატური ხდება იმისა, რასაც ის რეალურად უნდა განიცდიდეს აკაკის ფენომენის სახით:

„არავისზე საქართველოში იმდენი არ ულაპარაკნიათ, რამდენიც აკაკიზე... საკმაოდ დამახასიათებელია მისი ბუნება, აკაკის პიროვნება ქართველების ბედის ნატეხად იცვნეს... ჭეშმარიტად აკაკი ძველი საქართველოს მოლანდებია. იგი თითქოს განგებ ამოვიდა საფლავიდან, რომ კიდევ რამდენიმე სურათი დაეხატა; ეს იყო მხატვარი, რომელმაც თავისი თავი თვითონ გამოიძახა საფლავიდან. მასთან დამარხულ და მასში გაგრძელებულ სიცოცხლის სიტყვის ძალით. აქვს აკაკის ისეთი ლექსები, რომელსაც უნდა ვუცქიროთ მეთორმეტე საუკუნის ქართველის თვალთ“. და კიდევ, ჩანაწერის დასარუღს: „აკაკი კვდებოდა და მისი დამავალი მზის ნათელი ანათებდა მთების მწვერვალებს და ამსგავსებდა მათ მეფეებს თავზე ოქროს გვირგვინებით“.

აქ ლაპარაკია უფრო მეტი ღირებულების საგანზე, ვიდრე შეიძლება „კულტურული მემკვიდრეობა“ იყოს. ამ სიტყვებს ლაპარაკობს ადამიანი, რომელიც ძალმოსილია უფრო მეტის სალაპარაკოდ, ვიდრე ამის უფლება ლიტერატურის ისტორიკოსს შეიძლება ჰქონდეს. რასაც ამბობს, ეს მისი შინაგანი გამოცდილებაა. ცხადია, ამ სიტყვების ავტორი უფრო მეტს თავისი პოეზიით გააცხადებდა. არ შევეცდები ამ ჩანაწერის მის მთლიანობაში შეფასებას. მხოლოდ ყურადღებას მივაქცევ ორ სიტყვას – ორ რეალიას: „მოლანდებას“ და „საფლავს“. ისინი ჩვენ მიგვიყვანს „აკაკის ლანდამდე“ და მთაწმინდის მთვარემდე“, რომლებიც

დაწერილია აკაკის გარდაცვალების წელს (რომელ თვესა და რიცხვში, უცნობია).

მაგრამ არსებობს „აკაკის ციკლის“ კიდევ ერთი ლექსი, დაწერილი ტრადიციული მეტაფორიკით და ლექსიკით, თუმცა ის არ გამორიცხავს განცდის სიწრფელეს და სიღრმეს. ის დაწერილია აკაკის გარდაცვალების დღეს, 26 იანვარს, მაშასადამე, ტრაგიკული მოვლენის უშუალო შთაბეჭდილების ქვეშ, და სათაურად უზის „აკაკის გარდაცვალების გამო“. ლექსის რეფრენია „არ მომკვდარა, არა!“ – ექოთავად აკაკის სიტყვებისა, რომლებიც მან „მძინარე საქართველოზე“ წარმოთქვა („არ მომკვდარა, მხოლოდ სძინავს“). ამ ძველი სტილის ლექსში გამოირჩევა თავისი სიმღერით სტრიქონი „დათრგუნა და შეაჩვენა თვით საფლავის ჩრდილი“, სიტყვები, რომლებშიც, როგორც თესლში, ძევს (თითქოს სძინავს) სხვა ლექსის – „აკაკის ლანდის“ მარცვალი. აქვეა პირველად ნახსენები „ლანდი“ აკაკის მიმართ, რითაც კავშირია გაბმული იმ ორ ხსნებულ ლექსთან („მთაწმინდის მთვარესთან“ და „აკაკის ლანდთან“). აქვეა პირველად მის პოეზიაში ნახსენები „მოხუცი მგოსანი“, რაც ამ ორ ლექსში, განსაკუთრებით კი, „მთაწმინდის მთვარეში“ მნიშვნელოვანი აზრის მატარებელია. შემოქმედებითი მანძილი ამ ლექსიდან „აკაკის ლანდამდე“, შესაძლებელია, თვეზე ნაკლები, თითქოს იმეორებს იმ გზას, რომელიც პოეტმა გაიარა საკუთარი ენის პოვნამდე.

„მთაწმინდის მთვარეში“ აკაკის ხსნება თითქოს ეპიზოდურია, თითქოს ის მთაწმინდის ლანდშაფტის მხოლოდ ნაწილია, მაგრამ მას შუაგულური ადგილი უჭირავს ლექსის სიუჟეტში. სტრიქონი „აქ ჩემს ახლოს მოხუცის ლანდს სძინავს მეფურ ძილით“, რომელიც თითქოს მხოლოდ ფაქტის კონსტატაციაა, ლექსის ბოლოს პიროვნულ-ეგზისტენციალურ ამოცანად გარდაიქმნება: „რომ მეფე ვარ და მგოსანი და სიმღერით ვკვდები“.

აშკარად აღარიბებს „მთაწმინდის-მთვარისეულ“ ხილვის საზრისს „მოხუცის ლანდის“ შენაცვლება „აკაკის ლანდით“ (ასე იბეჭდება უკანასკნელ გამოცემებში). „მოხუცი“ იტევს აკაკისა და სიმბოლოსაც, რომლის შესახებ თუმცა გვიან (კ.გ.იუნგის შრომების შემდეგ) შეიქნა ლაპარაკი, მაგრამ დარწმუნებული უნდა ვიყოთ, რომ გალაკტიონს ღრმად უნდა განეცადა მოხუცის არქეტიპული მნიშვნელობა. ბოლოს და ბოლოს, ის, რაც ფსიქოლოგმა იუნგმა აღმოაჩინა, ხომ ადამიანების (განსაკუთრებით, შემოქმედთა) ცნობიერებაში არის დაცული. არქეტიპთა შრის „აღმომჩენი“ ამგვარად განმარტავს „მოხუცის“ არქეტიპს: ეს არის უკვდავი სული, რომელიც ანათებს ცხოვრების ქაოტურ სიბნელეს ნათლის სხივით. ამრიგად, აკაკი პოეტს ევლინება („ელანდება“), როგორც დასაბამიერი „მოხუცის“ იპოსტასი, რითაც პიროვნული ყოფიერება მარადისობაში გადადის („ილანდება“). მთაწმინდაც ამიტომაც მარადიულ სამყოფელოდ არის აღქმული პოეტის მიერ.

„მთაწმინდის მთვარეს“ წინ უძღვის „აკაკის ლანდი“, რომელიც აკაკის გარდაცვალების ახლო ხანებში უნდა იყოს დაწერილი (ყოველ შემთხვევაში, ამას მოწმობს გაზ. „ახალი კვალის“ 1915 წლის №1, სადაც ის პირველად დაიბეჭდა). ეს ლექსი შეიძლება უფრო მეტად იყოს პროგრამული, ვიდრე „მთაწმინდის მთვარე“. ეს არის ლექსი-ხილვა, ვიზიონი ამ სიტყვის კლასიკური გაგებით, და არა სუბიექტური მოლანდება, თუმცა ავტორი სწორედ ამ სიტყვას („მოლანდება“) იყენებს ამ ზემოთხსენებული მოვლენის გამოსახატავად, და ხილვის ობიექტიც „ლანდად“ იწოდება.

1919 წელს, როცა გალაკტიონი წერდა, რომ „აკაკი იყო მხატვარი, რომელმაც თავისი თავი თვითონ გამოიძახა საფლავიდან“, მაშინ უკვე არსებობდა ლექსი „აკაკის ლანდი“. გალაკტიონის ეს სიტყვები თითქმის კომენტარია საკუთარ ლექსზე, სადაც აღწერილია ეს „გამოძახება“. მისთვის აკაკი ამოვიდა საფლავიდან, რათა დაეხატა „რამდენიმე სურათი“, შეექმნა მისი ლექსის („აკაკის ლანდის“) იდუმალი გარემო. ერთგან ის წერდა: „მისი საფლავი არის დაუვიწყარი და სამუდამო. კურთხეულ იყოს მისი სახელი!“ „აკაკის ლანდი“ აკაკის „მარადიული საფლავით“ არის შთაგონებული, ამ ლექსით თითქმის აკაკიმ აჩვენა თავისი მარადიული სახე. თუ შევადარებთ ამ ლექსს გალაკტიონის იმ ხანებში შექმნილ „განწირულ სულისკვეთების“ ლექსებთან, დავრწმუნდებით, რომ მასში გაცხადებული ჰარმონია აკაკის მოლანდებით არის შთაგონებული. ლანდი, აჩრდილი მისთვის უფრო ცხოველმყოფელი აღმოჩნდა, ვიდრე ყოველი ცოცხალი, მისი თანამედროვე, როგორც ამავე ხანებში აქვს ნათქვამი, რომ ემპირიულად არსებული არის „მყვირალა, სუსტი და დღევანდელი“. დღევანდელი აქ ისეთივე ონტოლოგიური (არადროჟამული) ღირებულებისაა, როგორც მისი ანტიპოდური „მეთორმეტე საუკუნე“, რომელსაც რაიმე დაზუსტების გარეშე ახსენებს აკაკისთან კავშირში.

და აი, აკაკის მოლანდებამ შექმნა ეს ლექსი – „აკაკის ლანდი“. მაგრამ მას წინ უძღოდა არა მხოლოდ ზემოთხსენებული ძველი, არა ახალი „სტილით“ დაწერილი „აკაკის გარდაცვალების გამო“, არამედ არა ერთი და ორი ვარიანტი მისი, ასევე კვლავ ძველი „სტილით“ ნაწერი. დიდია ნახტომი ამ ვარიანტებსა და საბოლოო ტექსტს შორის, რომელიც მოიწონა ავტორმა და დაიბეჭდა 1919 წლის კრებულში (მისი ლექსების მეორე წიგნში). ეს მით უფრო საკვირველია, რომ ფერისცვალება ძველიდან ახლისაკენ სულ მცირე ხანში, ერთი ლექსის წერის პერიოდში, მოხდა. პოეტს სურდა ხილვა, შინაგანი გამოცდილება, რაც შეიძლება, სრულყოფილად გამოეთქვა. ვარიანტების სიმრავლე მოწმობს, რომ ეს ლექსი ანუ ის, რაც ლექსად უნდა გამოთქმულიყო, მნიშვნელოვანი იყო მისთვის. აქ მხოლოდ აკაკის, ჟამიერი და წარმავალი კაცის, თუნდაც დიდი მგოსნის, „მოლანდება“ კი არ უნდა აღწერილიყო, არამედ ხილვა

იმ „მეთორმეტე საუკუნისა“, რომელშიც ორივე პოეტის ოცნებით იხატებოდა მარადიული სამშობლო.

ლექსის საბოლოო ტექსტში უკუგდებულია კონკრეტულობა იმ ლანდშაფტისა, სადაც უნდა გამოჩნდეს „მოხუცის ლანდი“. ეს იყო აკაკის მშობლიური კუთხე – საჩხერე მისი მდინარითურთ („მშფოთვარ ყვირილას ჩქარი ზვირთები“) და ქვეყნის ემპირიულ-ისტორიული ყოფა – კონტრასტი ხილვის დიდებულებასთან (ეს იყო „განადგურებულ ქართლის მახლობლად...“, სადაც „არ არის წმინდა უმწიკვლო გრძნობა და საქართველო საქართველოში“, რომელსაც არ დაუბრუნდება აკაკი: „და შენი ქვეყნის საცოდავ შვილებს არ ნახავ კიდევ...“). უფრო მეტიც: ის საბოლოოდ გაურბის თავად ლექსის გმირის, მისთვის ძვირფასი სახელის ხსენებას. თავდაპირველად „შორით გამოჩნდა აკაკის ლანდი“ იცვლება ასე: „გამოჩნდა მაღალ პოეტის ლანდი“. უარყო თავდაპირველი „მწუხარე ლანდი... აკაკის ლანდი“, და შეუნაცვლა მას საბოლოო „მწუხარე ლანდი... მაღალი ლანდი“. არა უბრალოდ ვიზუალური „მომავალ მგოსნის ფეხის ხმას გრძნობდა“, არამედ მხოლოდ სმენითი ხატი „მძიმე და დაღლილ ფეხის ხმას გრძნობდა“, რადგან არ უნდა ჩანდეს, ვისი ფეხისხმაა: ის ლანდია. ძნელია, უფრო ზუსტად დახასიათება აკაკის ფენომენისა, ვიდრე ეს ამ ორმა სიტყვამ – „მძიმემ“ და „დაღლილმა“ გადმოსცა. ავტორი იმდენად გაურბის ხილულის სწავლებრივად გამოხატვას, რომ ელევა მისთვის მნიშვნელოვან კონცეპტუალურ სიტყვა-ცნებას „მოხუცს“, როცა სტრიქონს „გრძნობდა მოხუცის მოახლოებას“ ცვლის სტრიქონით „გრძნობდა თანაბარ მოახლოებას“, სადაც თანაბარმა“ მიგვანიშნა (და მის თანამედროვეთ შეახსენა) მსვლელის ჰარმონიულ ბუნებაზე, როგორიც იყო აკაკი.

ისიც შესანიშნავია, რომ ლექსში არ ჩანს ავტორის მე, როგორც სხვაგან, როგორც „მე და ლამეში“. ის არ ლაპარაკობს თავისი სახელით, არ ამბობს, რომ ეს ხილვა მისია. პოეტს სურდა, რომ ხილვისთვის – აკაკის გამოცხადებასათვის მიენიჭებინა არა მხოლოდ ობიექტურობა, არამედ საყოველთაოებაც შეეძინა მისთვის. ამიტომ ის არ ლაპარაკობს თავისი სახელით ხილვაზე და საიდუმლოზე, როგორც ავტორი „მე და ლამეში“, როცა ერთადერთმა მან იცის საიდუმლო. „აკაკის ლანდში“ საიდუმლოც საყოველთაოა, ის ყველასათვის არის გაცხადებული და ამით ლექსის სინამდვილე ესქატოლოგიურ დროშია გადატანილი. „იქნება ჩვენთვის, იქნება ჩვენთან...“ ეს „ჩვენ“ უკვე მთელი საქართველოა ლექსის საბოლოო ტექსტში და არა ქართველი პოეტების ერთი ჯგუფი, „ქართველ პარნასელებად“ წოდებული ავტორის მიერ, რომელთა სახელები ჩამოთვლილია ლექსის ერთ-ერთ თავდაპირველ ვარიანტში, რაც უკუგდებულ იქნა. რაკი მეორედ მოვლენილი, საფლავიდან საკუთარი თავისი გამომძახებელი აკაკი არ არის მხოლოდ პოეტი,

არამედ პოეტზე უფრო აღმატებული, რომელიც ყველას „მადლს ჰფენს უსიტყვოს“, როგორც „ნათესავ-მოუხსენებელი“ მელქისედეკი, მსახური მადლისა, რომელიც წუთით ბრუნდება მიტოვებულ საწმიდარში.

ოჰ, ასეთია დღეს განსაცდელი
და არ დაგვტოვებს პოეტი ობლად,
რომ არ დაანთოს ისევ სანთელი
დავიწყებული ხატის მახლობლად.

სწორედ ამნაირი ხილვა-შთაგონების შემდეგ შექმნილი ეთქვა პოეტს ეს სტრიქონები, რომლებიც უთუოდ ამ ხილვის გამოძახილია:

ყოველდღე მოდის ახალი ტალღა
მყვირალა სუსტი და დღევანდელი,
და დროშასავით მე მიმაქვს მადლა
სანთელი... შენი სული, სანთელი.

ვინ არის ეს „სანთელი“, ეს „სული“, ეს „დროშა“, თუ არა ისევ და ისევ „მადალი ლანდი“? შეგვეძლო გვეფიქრა, რომ ამ ლექსის ადრესატი აკაკია.

„მთაწმინდის მთვარეში“ არის მეორე სახელიც (მისი საფლავი აქ არ იყო იმხანად) და გალაკტიონი არჩევანის წინაშეც არ დგას: ის ორივეს ირჩევს, ორივე მისი მემკვიდრეობაა – მოხუციც და ყრმაც, რომელსაც პირველნაბეჭდ ლექსში ამგვარად ასახელებს: „დაწყველილ ყრმას აქ უყვარდა ობლად სიარული... „მომდევნო გამოცემებში „დაწყველილ ყრმას“ შეენაცვლა: „ბარათაშვილს“, „უსაფარ ყრმას“, თითქოს კითხვის ქვეშ დადგა (დააყენა მან?) ბარათაშვილის დაწყველილობა: რატომ უნდა ყოფილიყო ის დაწყველილი? ვისგან? ასეა თუ ისე, ეს ავტორის პირველგამოთქმული ნება იყო. რამ გამოიწვია ეს ცვლილება? საზოგადოდ, ცვლილებების მოტივები, როგორც ვ.ჯავახიშვილის „უცნობი“ მოწმობს, არცთუ ყოველთვის გამართლებული იყო. (ერთგან პოეტი გულისტკივილით წერს: „პირველი ლექსიდანვე ასე დამებედა. მას მერე ჩემი შვიდი ათასი ლექსი დაიბეჭდა, მაგრამ არცერთი ისეთი, რომელშიც რედაქტორს, ან კორექტორს ან სხვას შესწორება არ შეეძლო“. პოეტი გამორიცხავს საკუთარ ნების-მიერ შესწორებებს?) გვარის შემოტანით აშკარად გაღარიბდა თავდაპირველი ჩანაფიქრი. „დაწყველილი“ გვახსენებს ვერლენს და მისი დასის პოეტებს, რომელთაც იხსენებენ „დაწყველილად“. 1916 წელს პოეტის განცდაში ვერლენი მამის სახეს უკავშირდება: „ხშირად ვიგონებ ვერლენს, როგორც დაღუპულ მამას“, სადაც „დაღუპული“ არ უნდა ნიშნავდეს მხოლოდ უდროოდ

დაღუპულს, როგორც პოეტის მამა იყო დაღუპული. ამ სიტყვას უფრო მძიმე შინაარსის ტვირთვა აკისრია. პოეტის განცდაში ხორციელი მამაც „დაწყველილთა“ დასშია და მუზისმიერიც.

ბარათაშვილი თუ „დაწყველილი“ არა, განწირული ხომ იყო. თავის განწირულობას ის საკმაოდ ფხიზლად აცნობიერებდა. მისი სიტყვებია: „განწირულის სულის კვეთება“. ეს მერნის ავტორის მოთოლოგემაა, რომელიც მემკვიდრეობით მიიღო გალაკტიონმა, რადგან ის ზედმიწევნით შეესატყვისებოდა მის სულისკვეთებას. „აკაკის ლანდის“ წინა პერიოდში თავის „განწირულ სულისკვეთებას“ ის ბარათაშვილის ენით გამოხატავდა – მას სხვა ენა, საკუთარი, არ გააჩნდა: „ოჰ, რად მომექცა ასე უღვთოდ მე ჩემი ბედი, რად დამიმსხვრია სიყმაწვილის წრფელი სიამე“, „დროო წყეულო, სად წარიღე ჩემი ფიქრები, დრო ბოროტო, სად დამარხე ოცნება წყნარი? მარქვი...“, „ობოლი ვიყავ მე მაშინაც, სულთ ობოლი...“ და სხვა მრავალი.

ეს არ იყო მისი ენა, მისი სიტყვები. თუმცა ის ერთგან წერდა, რომ „ბარათაშვილის ენა უფრო უახლოვდება თანამედროვეობას, თანამედროვე სიყვარულისა და მწუხარების გამოსახატავად“. მაგრამ ეს ვერ იქნებოდა მისი ენა. მომდევნო ეტაპზე ენაც იცვლება და, შესაბამისად, იცვლება აღქმაც საკუთარი სულისკვეთებისა. თუ ადრე ეს ობლობა, ეს დაწყველილობა, მიუსაფრობა, რომელსაც ის განიცდიდა, მისთვის იყო მხოლოდ ჩავარდნა მის ყოფიერებაში. მის ბედში, შემდგომ ონტოლოგიურ ღირებულებას იძენს, მისი პოეზიის „ლეგიტიმურ“ სამყაროდ იქცევა. „ძეგლთა სიმაღლით, სიგრცეებში! მე იქ აღვაგე სულის წუხილი!“ – ამბობს ის („სიშორით შენით“). იმ „დაწყველილ ყრმას“ აგებული ჰქონდა ტაძარი, რომელიც დაუნგრია ბოროტმა სულმა. მაგრამ „სულის წუხილს“ ვერაფერი დაანგრევს, გარდა იმედისა, რომელიც სწორედ წუხილში იღვიძებს. თუმცა იმედი ისევ და ისევ იმ საიდუმლოებაში იყო საგულვებელი, რომლის ცოცხალი არსებობა დაადასტურა მისმა სულმა წუხილში. როცა ის ამჩნევდა „საიდუმლოების წვეთებს, რომელიც ასე უხვადაა დაფრქვეული ბარათაშვილის ლექსებში“ (ტ.12, გვ. 63), სწორედ იმ ძალით ამჩნევდა, რომ მის ლექსებშიც იმ ხანებში უხვად დაიფრქვა ეს წვეთები. გალაკტიონი მთელი თავისი შემოქმედებით, რომელიც საიდუმლოთია ნაფრქვევი, ძლევს სიმარტოვის, ობლობის წუხილს.

რვა ათეული წლის მანძილზე დაიწერა ქართული პოეზიის სამი შედეგრი მთაწმინდაზე, მთაწმინდის თემაზე. 1836 წელს ბარათაშვილმა „შემოღამება მთაწმინდაზეც“, 1887 წელს აკაკიმ „განთიადი“, 1915 წელს გალაკტიონმა „მთაწმინდის მთვარე“, როგორც მიგება მემკვიდრეობისა. მთაწმინდას დაუკავშირა მან ეს მემკვიდრეობა. ეს წინაწარმეტყველებაც იყო. როცა გალაკტიონი წერდა, ვერავინ იფიქრებდა, რომ განჯაში დამარხულ „დაწყველილ ყრმას“ მთაწმინდაზე ამოასვენებდნენ. გალაკტი-

იონს კი იმ ეპოქაში უკვე ჰქონდა იმის მოლოდინი, რომ თავად მის ნეშტს თავად აკაკის გვერდით მიუჩენდნენ ადგილს („დღეს მაისი ფერში ნაირნაირშია“, 1916).

ეს სამი ლექსი ქართული პოეზიის (და არა მხოლოდ პოეზიის) ნიშანსვეტებია – „შემოღამება მთაწმინდაზედ“, „განთიადი“ და „მთაწმინდის მთვარე“ („აკაკის ლანდთან“ ერთად).

ეს სამი ლექსი სამი, ერთმანეთისაგან განსხვავებული ეპოქის ნიშანსვეტებია. მაგრამ მათ ერთი რამ ანათესავებთ ერთმანეთთან. ამ რომანტიული, მისტიური და სიმბოლისტური ლექსებისათვის განმსაზღვრელი არის მოლოდინი, მაგრამ მოლოდინი აუხდენელი.

რადგან ის უკანასკნელი საიდუმლოს გამოცხადების მოლოდინია.

ის იდუმალეა, რომლითაც გარემოცულია მთაწმინდა, საბოლოოდ შეუცნობადია. ის არის, როგორც „კლდე ბუნდოვანი“, რომლის შინაგანი მხარე პოეტისათვის მიუწვდომელია. ის ტკბება მთაწმინდის მშვენიერებით, განიცდის მას, როგორც ლიტურგიულ საიდუმლოს, მაგრამ საბოლოოდ ვერ სწვდება მის არსს. „ცის ხატება“ მას გულზე აქვს დამჩნეული, მაგრამ ეს მხოლოდ ხატებაა, არა სინამდვილე, რომლის მიმართ აღმავალი მისი ფიქრი ჰაერში იფანტება. ის გრძნობს, რომ მთაწმინდა ატარებს (ინახავს) რაღაც საიდუმლოს, და ეს გრძნობა ავიწყებს მას ამ წუთისოფელს, ამ ამოებას... მაგრამ, რაკი საიდუმლოს ფარდა არ ეხდება, ადამიანი კვლავ ამოებაში დაინთქმის. საიდუმლოს გამოცხადებას მოელის ის, მაგრამ არა ამ წუთისოფლის განმავლობაში, არამედ მის დასარულს, ესქატოლოგიურ დროში, როცა „გათენდება დილა მზიანი“, და გამოჩნდება „ახალი ცა და ახალი მიწა“.

არანაკლები იდუმალეა მოსავს მთაწმინდას აკაკის „განთიადში“. შემთხვევითი არ არის, რომ მას სათაურად „განთიადი“ უზის. ეს „მთაწმინდაზე შემოღამების“ დასასრულის ექა. თუმცა ლექსის სათაური განთიადია, ლექსის დროჟამით ჯერ კიდევ ღამეა, არ დამდგარა განთიადი, არ გათენებულა. მთაწმინდას მალლით დაჰნათის ცისკრის ვარსკვლავი. მგოსანი არ მოელის, რომ იხილავს დილას, ის მუდმივ მოლოდინშია, რადგან არ იცის, როდის დადგება განთიადი. „დილა მოდის და კვლავ ღამეა“ (ესაია 21,12) გალაკტიონს აქვს ასეთი ეპიზოდური ჩანაწერი: „გათენდა, მაგრამ ჯერ კიდევ არაა დღე“ (თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. 12, გვ. 342). შეუდარეთ საპირისპირო: „ღამდება, ჯერ კიდევ არაა ღამე“ (ვ. ჯავახიძე, უცნობი, 1991, გვ. 83). მაგრამ რომ დადგება დილა, ეს გარდაუვალია. წარმოთქმულ სიტყვებში პოეტი ხშირად აღარებდა თავს სვიმონ მოხუცებულს, რომელმაც ქრისტე მიირქვა მკერდზე და განუტევა სული. „განთიადი“ სვიმონ მოხუცებულის მოლოდინით არის სავსე.

იდუმალეა მოსავს „მთაწმინდის მთვარეს“ და „აკაკის ლანდის“

არემარეს. ეს ორი ლექსი ერთიანობაში უნდა აღვიქვათ და განვიხილოთ. აქაც ორივეგან ღამეა. მთაწმინდას, მის სასაფლაოს „ეფინება ვარსკვლავების კრთომა“, როგორც „განთიადში“ („მნათობი სხივებს მაღლით ჰფენს...“) და „აკაკის ლანდში“ („დახარის ღამე და ანდამატი“). თუმცა 1919 წლის კრებულის ლექსების გარემო, უმნიშვნელო გამონაკლისით, „ღამის“ ან „საღამოს“ ნიშნით არის აღბეჭდილი („ღამე მარტოობის მტევნით დახურული“, „შემოიღამებს მთის ნაპრალები“, „ღამემ მოვერცხლილ...“, „მყუდრო საღამო და ღამე ბნელი“, „ღამეა. მთვარე, ხეივანი“, „მოველი ღამეს და შენ...“, „წარსულმა ღამემ...“, „იყო საღამო, ლოცვები...“, „საღამოვ, ვიცი...“, „... ღამეში თეთრ სანთელს“, „ყოველ თეთრ ღამეს...“, „ღამის ნათელში...“, „შელამდა. მე წავალ“, „უცნაურ ბინდში...“, „გამომალვიდა ღამის ალმა...“, და სხვა მრავალი.), მაგრამ ამ ორი ლექსის ღამე არ არის ჩვეულებრივი ღამე, ის გამოცხადების ღამეა და ასევე მოლოდინით სავსე, როგორც სხვაგან არის ნათქვამი, ისიც ღამით: „მე რაღაც იდუმალ მოლოდინს ვუნდები“.

მაგრამ მოლოდინი, როგორც მთელ ცხოვრებაში, მოლოდინადვე რჩება: აკაკის ლანდი გამოჩნდა, მაგრამ ის საბოლოო აქტი, რასაც პოეტი მოელის აკაკისაგან, რომ ობლად არ დასტოვებს მათ და ისევ აანთებს სახატეში სანთელს, ჯერ განუხორციელებელია. სანთლებით ხელში მოახლოებულ „მაღალ ლანდსა“ და ამქვეყნიურობას შორის მანძილი არ მცირდება, ეს მარადიული მოახლოებაა, მარადიული ვსება, რომლის შედეგი ერთადერთი აღუვსებლობაა. ის საიდუმლო, რომელიც „ლანდს“ მოაქვს, საიდუმლოდვე რჩება, თუნდაც ის იყოს „ჩვენთვის“, „ჩვენში“ და „ჩვენთან“.

იური ბიბილეიშვილი

ჯემალ ჯაყელი - პუბლიცისტი

ჯემალ ჯაყელის პუბლიცისტიკა ნახევარ საუკუნეს სწვდება. ამ ხნის მანძილზე მწერლის კალამი მრავალ საჭირობო საკითხს შეეხო. რაოდენობრივადც არ არის ცოტა — ასზე მეტი დასახელების წერილის გადაკითხვა მოგვინდა იმისათვის, რომ მკითხველისათვის, დაახლოებით მაინც, უფრო სრული წარმოდგენა შეგვექმნა ამ დარგში ჯემალ ჯაყელის მოღვაწეობის შესახებ, ხოლო შედეგები კი ძალზე საინტერესოა. მწერალი ხალხის სისხლსავსე ცხოვრებით ცხოვრობს, ყურს უგდებს ცხოვრების მაჯისცემას, ეხმიანება მას და საჭიროების მიხედვით განვითარების მიმართულებას უჩვენებს.

აქედან გამომდინარე ვფიქრობთ, ჯემალ ჯაყელი სავსებით სწორ მოსაზრებას გამოხატავს დეპუტატად მწერლის არჩევასთან დაკავშირებით. წინასაარჩევნო პროგრამის შესახებ ჟურნალისტმა საუბარში დეპუტატობის კანდიდატს მწერალ ჯემალ ჯაყელს სიტყვა წინასაარჩევნო პროგრამაზე ჩამოუგდო: "დეპუტატობის ყველა კანდიდატს აქვს წინასაარჩევნო პროგრამა თქვენ..." ჟურნალისტის ეს სიტყვა ასე გააგრძელა დეპუტატობის კანდიდატმა- მწერალმა: "რატომღაც ასე მგონია, მწერალს საარჩევნო პროგრამა არ სჭირდება. მწერლისათვის საარჩევნო პროგრამა განსაზღვრულია მისი შემოქმედებით. ჩემი უმთავრესი სურვილი, ამოცანა და ცხოვრების აზრი გახლავთ საქართველოს ტერიტორიული და ეროვნული მთლიანობა, ქართული ეროვნული ღირებულებისა და ფასეულობების დაცვა, ისტორიისადმი პატივისცემა" ("აჭარა", 19 სექტემბერი, 1996 წ.).

როგორც ცნობილია მწვავე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური საკითხების გაშუქებაში თვალნათლივ გამოირჩევა მწერალი-პუბლიცისტის სტილი და პოზიციები მეცნიერი-პუბლიცისტის, პოლიტ-

იკოსი-პუბლიცისტის და ამ სტილისა და პოზიციებისაგან. ეს ბუნებრივიცაა. მწერალი წმინდა ადამიანური პოზიციებიდან გაიზრებს პრობლემებს, მაშინ როცა სხვები, უმეტესად, სახელმწიფო და პოლიტიკური პოზიციებიდან შემოჰკრავენ განგაშის ზარებს.

ჯემალ ჯაყელის პუბლიცისტიკის სტილურ გასაღებს უნდა წარმოადგენდეს გაზეთ "აჭარის" 1996 წლის 8 მარტს გამოქვეყნებული წერილი "გიყვარდეთ ერთმანეთი", რომელშიც დიდი საზოგადოებრივი პრობლემების მოგვარების საფუძველად მწერალი სამართლიანად მიიჩნევს ადამიანურ სიყვარულს.

სამწუხაროდ, შენიშნავს პუბლიცისტი ჯემალ ჯაყელი, ხშირად გაისმის საკმაოდ პათეტიკური, გაუზრებელი და, თუ გნებავთ, ნიჰილისტური სიტყვები: "სადღაა სიყვარული", "გაუფასურდა სიყვარული", "გადაფასდა სიყვარული", "არ არსებობს სიყვარული", "სისულელეა სიყვარული" და სხვა.

გულისატკენია ფრიად!

სიყვარული არსებობს!

* * *

შეუძლებელია სიყვარულის დევალაცია, როგორც ეს ზოგიერთ ახალგაზრდას ეჩვენება. სიყვარული გრძნობაა, გრძნობა კი არასდროს ტოვებს ადამიანს. სიყვარულის გრძნობა ადამიანის გულშია. იგი ყველა ადამიანში დაბადებითვე "დაპროგრამებულია". მას ხელის შეწყობა, მოვლა და პატივისცემა სჭირდება. სიყვარულის აღზრდას სასწავლო დაწესებულებებშიც უნდა ექცოდეს განსაკუთრებული ყურადღება. ("აჭარა", 8 მარტი, 1996 წ.).

ამ თემას 1998 წლის საახალწლო მილოცვაში ისევ მიუბრუნდა ჯემალ ჯაყელი, რომელიც კიდევ უფრო სრულად გვიხატავს პოზიციას და სტილს მწერალ-პუბლიცისტისა. პუბლიცისტი ღრმად შთააგონებს თავის მკითხველს, რომ ცხოვრების მწვავე პრობლემის მოგვარებას სიყვარული გაადვილებს.

— რას უსურვებთ საახალწლოდ თქვენს საყვარელ მკითხველებს?

— ეკითხება ჟურნალისტი

— სულის თავისუფლებას! როცა სული თავისუფალია, ქვეყანაც, სამშობლოც, ოჯახიც თავისუფალი და ბედნიერია... როცა ფრინველს ფრთები თავისუფალი აქვს, სივრცეც მისთვის თავისუფალია.

— კიდევ, კიდევ რას უსურვებთ?

- სიყვარულსა და პოეზიას.
 - მაინც როგორ გესმით სიყვარული და პოეზია, რა არის იგი და როგორ მოქმედებს ადამიანზე?
 - სიყვარული და პოეზია სულს ათავისუფლებს... იგი ფრთებიცაა იდეალისაკენ. იმავდროულად სიყვარული პოეზიაცაა და პოეზია-სიყვარულია.
 - კიდევ? იქნებ ბოლომდე გვითხრათ, რასაც ფიქრობთ.
 - პოეზია ყველაფერს ხედავს ლამაზი კუთხით...
 - სიყვარულისთვის ყველაფერი ლამაზია.
 - ყველაფერი შეიძლება გაქრეს, სიყვარული და პოეზია კი არასდროს... გარდავიდნენ შუბერები, ცოცხალია მათი "გილგამეში".
 - სიყვარული და პოეზია არის თავისუფლების ფენომენი.
 - სიყვარული არის სულიერი მდგომარეობა, ბარომეტრი, რადგან ადამიანის თვალებში, როგორც გულის "სარკეში" ნათლად ჩანს შინაგანი სამყარო.
 - სიყვარული არის სულის თვისება.
 - სიყვარულმა ააღებინა ხელში კალამი რუსთაველს.
 - პოეზია და სიყვარული მარადიული ახალგაზრდობაა.
 - სიყვარული სულქმნილებაა, ვითარცა ღმერთი. მას ღმერთივით სჭირდება გაფრთხილება.
 - სიყვარული მშვენიერება და უკვდავებაა, როგორც მარადისობა.
 - სიყვარული წრფელი სიტყვებია "მე და შენ".
 - სიყვარული აზრია ცხოვრების, პოეზია-სული მისი.
 - კიდევ?
 - სიყვარული თავად ღმერთია გფარავდეთ იგი.
 - სიყვარული მონატრებაა ("აჭარა", 1 იანვარი, 1998 წ).
- ჯემალ ჯაყელმა თავისი პუბლიცისტური წერილების მთავარი დანიშნულება მიგნებულად გამოხატა სინტაგმით "ვიღებ სიტყვას". იგულისხმება, რომ საზოგადოებაში მომწიფდა სიტუაცია, რაც მწერლისაგან ითხოვს აუცილებელ გამოხმაურებას, შეფასებას და მაშასადამე, მკითხველისაგან ითხოვს, აუცილებლად, ყურადღებას.
- "მწვავე პრობლემებზე შექმნილი ჩემი დაბეჭდილი თუ დაუბეჭდავი პუბლიცისტური და საპოლემიკო წერილების ციკლს ერთი საერთო სათაური აქვს "ვიღებ სიტყვას" - წერს ჯემალ ჯაყელი

("აჭარა", 8 მარტი, 1996 წ) და საყურადღებო ფაქტია, რომ ეს მყარ რუბრიკად ჩამოყალიბდა გაზეთ "აჭარის ფურცლებზე".

მწერალი სიტყვას იღებს, როცა ამის საჭიროებას გრძნობს მკითხველი. ასეთ საჭიროებას მკითხველი და მწერალი განსაკუთრებით ისტორიული კატაკლიზმებით სავსე პერიოდში გრძნობენ. ასეთი პერიოდი საქართველოს დაუდგა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გამწვავების წლებში, როცა საბჭოთა იმპერიამ შიგნიდან დაიწყო რღვევა და არ ერიდება თავის გადარჩენის სისხლიან გზით სვლას. სისხლი დაღვარა თბილისშიც 1989 წლის 9 აპრილს. ჯემალ ჯაყელი 9 აპრილის ტრაგედიაში არა მხოლოდ სამხედროებს, არამედ რუსეთის მოაზროვნე საზოგადოებასაც ადანაშაულებს. სწორედ მოაზროვნე საზოგადოებამ უნდა აღიმადლოს ხმა სახელმწიფო ანტიჰუმანური ნაბიჯების წინააღმდეგ. სამწუხაროდ, ეს არ მოხდა რუსეთში, რის გამოც პუბლიცისტურ წერილში "მწარე ფიქრები აპრილისა" ჯჯაყელი წერს: მიხეილ ლერმონტოვმა ერთგან თქვა: ძირკუთხოვანი რუსული ხიშტის ქვეშ – საქართველომ ნახა სიმშვიდე.

რომელ სიმშვიდეს გულისხმობდა პოეტი, შიშით შექმნილს თუ მეგობრული მფარველობით მოპოვებულს? რომელს უმღეროდა საქართველოზე რუსეთის იმპერიულ ბატონობას თუ გეორგიევსკის ტრაქტატით გათვალისწინებულ პირობებს?

უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მლერმონტოვს პოეტურ სულშიც გაჟონილი თავისი შორეული შოტლანდიური გენის თვისება არ მისცემდა ნებას ეგულისხმა ის პირველი ვარაუდი და, როგორც პოეტი, რომლის უმთავრესი ნაწარმოებები "დემონი", "მწირი", "თამარი" და სხვ. შექმნილა ქართულ ხალხურ სიუჟეტებზე, რუსული ხიშტით მოპოვებულ "სიმშვიდეში" გულისხმობდა ზემოთ დასახელებული ტრაქტატის პირობების დაცვას.

მეტად სამწუხაროა, რომ ეს ასე არ მოხდა. იმპერიამ რესპუბლიკების მიმართ გამოავლინა თავისი შოვინისტური მაქსიმალიზმი, რაც გამოიხატა ერების ასიმილაციის შორსგამიზნულ ვერაგულ პროცესებში... 1989 წლის თბილისის 9 აპრილი საკმარისია იმისათვის, რომ ყველა დრომ და ყველა თაობამ ზიზღით მოიხსენიოს მისი სისხლიანი "მონტაჟის" შემქმნელები...

საოცარი ის არის, რომ მთელი შვიდი ათეული წლის განმავლობაში ხმამაღლა გაჰყვიროდნენ მღვდელი გაპონის ვერაგობაზე, 9 იანვრის სისხლიან კვირაზე და თვითონვე მოიმოქმედეს 9 აპრილის

სისხლიანი აქტი. ეს ისეთი შოვინისტური აქტი იყო, რომელსაც არასოდეს დაივიწყებს მეისტორიე, დრო და თაობები... უფრო გულსატკენი ის არის, რომ ამჯერად 29 აპრილს“ მღვდელი გაპონი ვერ იქნა მოკლული.

მიაკვლევენ! ("აჭარა", 8 აპრილი, 1991 წ.)

ჯემალ ჯაყელი როგორც მწერალი და პუბლიცისტი თავს დასტურიალებს აჭარის ისტორიასა და თანამედროვეობას. მისი თაობის ქართული მწერლობის კლასიკოსთა საიუბილეო თარიღებიც აჭარასთან მიმართებაში გაიაზრება და ავტორი მას იმ მტკივნეულ პრობლემებში სიცხადის შეტანას უკავშირებს, რაც განსაკუთრებით აწუხებს და აღელვებს მკითხველს. ამ თვალსაზრისით არის დაწერილი ილია ჭავჭავაძის დაბადების 150 წლისთავისადმი მიძღვნილი წერილი "ერის უკვდავი თანამდევი სული".

დიდი ილია ჭავჭავაძის ღვაწლი აჭარისადმი, წერს ჯემალ ჯაყელი, მისი განათლებისა და კულტურის შემდგომი აღმავლობისადმი, განსაკუთრებით კი მისდამი სწორი შეხედულებებისა და ფაქიზი დამოკიდებულების შესახებ ის სიტყვები, რაც მან აჭარა-მესხეთისადმი, ტაო-კლარჯეთისა და, საერთოდ, ზემო ქართლისადმი ბრძანა, დღესაც მთელი აქტუალობით ეხმიანება ჩვენს ყოველდღიურ ყოფა-ცხოვრებას. ძალიან ბევრი, ვისაც განსაკუთრებით დიდ განათლებულ და კულტურულ პიროვნებად მოაქვს თავი, არ იცნობს აჭარას, მის წარსულს, გულის სითბოს, საუკუნეებში შენახულ მონატრებას და სიწმინდესიყვარულს დედასაქართველოს მიმართ, გარკვეული კომპლექსებითა და სტერეოტიპებით შეპყრობილთ, რომლებიც ღიმილისმომგვრელ სიტყვას აჭარის მიმართ ისე წამოისვრიან, როგორც მონარდენი კამათლებს და უტიფრად შეგაციცინდებიან თვალებში ეფექტის მოლოდინში, იმათ ავიწყდებათ მთავარი-აჭარა-მესხეთი, საერთოდ ზემოქართლი ტაო-კლარჯეთიანად არის ისტორიული საქართველოს შუაგული და მას უდიდესი ღვაწლი მიუძღვის, როგორც ერის კულტურისა და განათლების ცენტრს და ამასთანავე, სტრატეგიულ ბასტიონს, რომელმაც თვითდამსხვრევით იხსნა მთელი საქართველო და სწორედ ის სარწმუნოება, რომელიც პირველად "ქვეყანას ქართლისასა" ნათლის სვეტად აუნთო ანდრია პირველწოდებულმა.

დასახელებულ რეგიონს რომ ეხებოდა, განაგრძობს ავტორი, ილია ჭავჭავაძე ბრძანებდა: "მას დიდი პატივისცემა და სახელოვანი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენი ერის იტორიაში. დიდი შრომა გაუწევია, მრავალი სისხლი დაუნთხევია ჩვენთან ერთად საქართველოს ერის თვითარსებობისათვის... მაშინ ის, საქართველოს ნაწილი... მედგრად იბრძოდა ჩვენი სარწმუნოების, განათლების, ერთმთავრობის

დადგინებისათვის და მათდა და ჩვენდა სასახელოდ ძლევიტაც მოსილი იქნენ“.

შემდგომ ამ აზრს კიდევ უფრო განამტკიცებს და სხვა, უფრო დიდ ღირსებებზეც მიუთითებს ილია: "საკვირველს მედიდურს სანახაობას წარმოადგენს იგი საქართველოს ისტორიაში. ზემო საქართველო (აჭარა, მესხეთი, ტაო-კლარჯეთი — გვ.) თავისას მომხრეებით განამძლავრებდა ქართველებს თვითარსებობის დასაცავად... მაშინ მარტო მას ეჭირა თავისუფალი დროშა ქართველთა ერთობისა“.

რაც შეეხება სარწმუნოებას, შენიშნავს ჯემალ ჯაყელი, ილია ჭავჭავაძე დიდი სიყვარულით იხსენიებს დავით აღმაშენებლის პოზიციას ყველა სარწმუნოების მიმართ შემწყნარებლობის შესახებ. ილია ამბობს: "სარწმუნოების სხვადასხვაობა ჩვენ არ გვაშინებს. ქართველმა თავისი სარწმუნოებისათვის ჯვარცმულმა, იცის პატივი სხვისი სარწმუნოებისაც. ამიტომ ჩვენ ისტორიაში არ არის მაგალითი, რომ ქართველს სურვებიყოს ოდესმე სხვისი სარწმუნოების დაჩაგვრა, დევნა... ქართველი თავის პატიოსანს და ღმობიერს გულზე ძმას ძმურადვე მიიყრდენს თვალში სიხარულის ცრემლმორეული“.

ეს ამონარიდი — დაასკვნის პუბლიცისტი — იმიტომ კი არ მოვიტანე, რომ თითქოს დიდი პატივს მივაგებ მაჰმადიანურ სარწმუნოებას და მის დასაცავად დიდი ილიას სიტყვებს ვიმოწმებ. არა, ბატონებო! ეს ასე სრულებითაც არ არის და თუ მაინც ვიმოწმებ, ეს იმიტომ, რომ სწორედ საუკუნეების უკან ძალდატანებით, სისხლითა და მახვილით გამაჰმადიანებული ისტორიული ცენტრი საქართველოსი აჭარა-მესხეთი-ტაო-კლარჯეთი ამ სარწმუნოების გამო თათრად იხსენიება საქმეში ჩაუხედავი ზოგიერთის მიერ, არადა, "თათარი" გაჩნდა მეხუთე-მეშვიდე საუკუნეებში ბაიკალის ჩრდილო-აღმოსავლეთით მცხოვრები მომთაბარე ხალხის აღსანიშნავად, ეს ერთი, მეორეც, რატომ არ ფიქრობს ის მავანი, ვინც აჭარელი არაქართველთა ჩამონათვალში მოიხსენია, რომ უდიდესი შეურაცხყოფა მიაყენა თვით ილიას, შოთა რუსთაველს და მთლიან საქართველოს, ქართველ ერს“. ("აჭარა", 26 ივლისი, 1997 წ.)

ჯემალ ჯაყელის პუბლიცისტიკაში მთავარი ადგილი უჭირავს თანამედროვე აჭარის თემას: იმ ფონზე, რასაც ქმნის მასმედიის საეჭვო ობიექტურობით დაღდასმული ნაწილი და ზოგიერთი არაკეთილსინდისიერი პოლიტიკოსი, ჯემალ ჯაყელი ყველას გასაგონად აცხადებს "აჭარას დედასამშობლოსათვის პრობლემა არასოდეს შეუქმნია". ამ პოზიციიდან წარმოთქვა სიტყვაც საქართველოს მწერალთა კავშირის XII (XIX) ყრილობაზეც 1995 წელს. ჯემალ ჯაყელი არ ერიდება საკითხის პირდაპირ დასმას და საგნებისათვის საკუთარი სახელების დარქმევას.

აღბათ, აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ დაცარიელებულ რაიონებში აჭარიდან ჩასახლებული რამდენიმე ათასი კაცი უკანვე დაუბრუნდა აჭარას... ამ გაუგებრობას დაემატა განზრახ დამაეჭვებელი პროვოკაციული და პათეტიკური ფრაზები: "საით იყურება აჭარა?" და "საით მიდის აჭარა?".

აჭარა იყურება დედათბილისისაკენ და აჭარა მიდის სრულიად საქართველოს ეროვნული და ტერიტორიული მთლიანობისაკენ, ეკოლოგიური და დემოგრაფიული სტაბილიზაციისაკენ, ეკონომიკური აღმავლობისაკენ, ზოგადქართულ ღირებულებათა და ფასეულობათა დაცვა-განვითარებისაკენ.

დიდსა თუ პატარას, ინტელიგენციას, მეტწილად მწერლობას, განაგრძობს ჯემალ ჯაყელი, ძალიან ატკინა გული ცილისწამებამ, თითქოს აჭარაში ადგილი ჰქონდეს ე.წ. სეპარატიზმს. გეტყვით მთელი პასუხისმგებლობით, რომ სეპარატიზმს არ ჰქონია, არა აქვს და არც არასოდეს ექნება ადგილი, პირიქით, აჭარა ყოველთვის აშკარად გამოდიოდა თავისი ქართველობის დასაცავად. თურქეთის სამსაუკუნოვანი ბატონობის დროსაც კი დედასაქართველოსთან დაბრუნებას ლამობდა. საამისოდ ეს პატარ აჭარა თურქულ რეჟიმს ექვსჯერ აუჯანყდა. პირველად აჯანყდა 1680 წელს, მეორედ 1685 წელს, მესამედ – 1697 წ., მეოთხედ – 1744 წ., მეხუთედ – 1619 წ. მეექვსედ – 1856 წელს. ამ ბოლო აჯანყებიდან 22 წლის შემდეგ, რუსეთ-თურქეთის ომის შედეგად აჭარა სამუდამოდ დაუბრუნდა საქართველოს. ეს თარიღები ისტორიული ფაქტია და ამის არც უარყოფა შეიძლება და არც დამალვა. სეპარატიზმი კი აჭარაში საერთოდ წარმოუდგენელია, პირიქით, მიმდინარეობს გაშლილი აღმავლობითი მუშაობა.

"სიმართლე ზნეობრივი კატეგორიაა", – აზუსტებს პუბლიცისტი თავის პოზიციას და პრინციპს, – სწორი ინფორმაცია, სწორი პოზიცია კულტურისა და ცივილიზაციის პირველი ნიშანია". 1915 წელს აკაკი წერეთლის დაკრძალვაზე დიდმა მამულიშვილმა გულო კაიკაციშვილმა თავისი გამოსათხოვარი სიტყვა ასე დაამთავრა: "გევედრები, მგოსანო, დაუბარე ამ შენებს, რომ ცალი თვალით და ერთი ხელით სანთელი ჩვენსკენ დაიჭირონ, გვინათონ და გვიპატრონონ".

დიდებული ნათქვამია.

თბილისი დედაა და დედა მუდამ ვალდებულია ცალი თვალი შვილისაკენ ეჭიროს და ცალი ხელით სანთელი შვილს მიუნათოს. კი არ დატუქსოს იმისათვის, რომ ოჯახში ჭეშმარიტად ქართული წესრიგი და მშვიდობა აქვს, არამედ მოუწონოს, მოეფეროს, ადგეს მეხამრიდად, ააცილოს ჭორი და დესტაბილიზაციის უბედურება, აჭარა გაცილებით მეტს მიაღწევდა, რომ ის წლების მანძილზე არ გრძნობდეს

გამთოშავ ცივ ღინებას და ცილისმწამებელთა მოგერიებაზე არ ხარჯავდეს დროს.

”ნება მიბოძეთ, დავარწმუნო მთელი ქვეყანა იმაში, რომ ”აჭარას დედასაქართველოსათვის არსოდეს არავითარი პრობლემა არ შეუქმნია. აჭარა საქართველოს კულტურისა და განათლების უდიდესი ისტორიული ცენტრის, ტაო-კლარჯეთის მხრით არის ცხებული და ისტორიული საქართველოს შუაგულს წარმოადგენს, ცხოვრობს გულის კანონებით და თვისებებით; ეს თვისებებია – შრომა, რიტმულობა, სტაბილურობა“ („აჭარა“, 17 ივნისი, 1995 წ.).

აჭარის თემასთან ორგანულადაა დაკავშირებული მისი ახლანდელი ლიდერის, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაურის ბატონ ასლან აბაშიძის სახელი. მოსახლეობამ ირწმუნა, რომ ასლან აბაშიძე დღეს განასახიერებს ყოველივე საუკეთესოს, რაც ტრადიციულად აკავშირებდა აჭარას დედასაქართველოსთან. ამიტომ ბუნებრივია, ასლან აბაშიძის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის საკითხებზე კარგად და ცუდად ნათქვამი თითოეული სიტყვა უყურადღებოდ არ რჩება ჩვენს მკითხველს. ჯეძალ ჯაყელის პუბლიცისტური წერილი ”ერთი ბრძნული ანდაზა“ იმათ საპასუხოდ დაიწერა, ვინც ეჭვის თვალთ უყურებს აჭარაში მიმდინარე სასიკეთო ცვლილებებს, მის შემოქმედს – ბატონ ასლან აბაშიძის მოღვაწეობას: ”ეტყობა, წერს ჯეძალ ჯაყელი, მავანმა და მავანმა ვისაც არ აწყობს აჭარაში დაწყებული ნერვების ფასად შენახული მშვიდობა და აღმშენებლობა, დაუფიქრებლად ”მოსჭრა ხელი“ მოღვაწეს – ”რატომ კარგი აგიგიაო“... ასლან აბაშიძე კი ხმადაბლა და გაწონასწორებით ამბობს: ”ვდგევარ იქ, სადაც უნდა ვიდგე“.

არავის ეგონოს, – აზუსტებს თავის სათქმელს პუბლიცისტი, – ეს წერილი წარმოადგენდეს ასლან აბაშიძის დამსახურების წარმოჩენის მცდელობას ქვეყნის წინაშე, მისი ღვაწლის შეფასებას, არა, ბატონებო, ეს მას არ სჭირდება, მან ძალიან კარგად იცის, ვინ არის იგი და რას აკეთებს. ეს წერილი მიზნად ისახავს დავანახოთ მის ოპონენტებს ის საშიშროება, რაც საქართველოს ემუქრება მათი დაუფიქრებელი გამოსვლებით. სანამ კონკრეტულ ფაქტებს დავასაბუთებდე, წინასწარ ვამბობ, ასლან აბაშიძის ოპონენტები მათი წერილებით საქართველოზე ”მომუშავე“ სახელმწიფოებს აჩეჩებენ ”იარაღს“, რომლის მეშვეობით საქართველოს ავტორიტეტი მსოფლიოს თვალში მცირდება. მსოფლიო კარგად იცის თავისუფალი ეკონომიკური ზონის მნიშვნელობა, გაზეთი ”ალია“ კი წერს: ”თავისუფალი ეკონომიკური ზონის მოთხოვნით აჭარა საქართველოს აქუცმაცებს: გაზეთი ”კავკასიონი“ განგაშის ზარებს რეკავს: ”ზელისუფლების დაქსაქსვისათვისაა ”შემოგდებული“ თავისუფალი ეკონომიკური ზონის იდეა“.

ამ პუბლიცისტური წერილის პათოსს კარგად გამოხატავს სათაური, რომელიც მწერლის კალმითაა გამოკვეთილი. ავტორი თვითონვე იძლევა განმარტებას: "ახლა ორიოდ სიტყვა იმის შესახებ, თუ რატომ დავარქვი ამ წერილს სათაურად "ერთი ბრძნული ანდაზა და ორი პოეტური სტრიქონი".

დავიწყოთ ამ უკანასკნელით.

ვაჟამ ბრძანა: "ცუდას რად უნდა მტერობა, კარგია მუდამ მტრინი". მე არ ვლაპარაკობ მარტო თავისუფალი ეკონომიკური ზონის მოწინააღმდეგეებზე, საერთოდ, აჭარის მიმართ ალმაცერად მზირალებზე მოგახსენებთ.

ახლა ბრძნული ანდაზა მოვიხმოთ "ქარავანი მიდის" ("აჭარა, 23 იანვარი 1997 წ.)

ჭეშმარიტად თავისი გზით მიდის ქარავანი, რომელიც ღირსეულად ეწევა სრულიად საქართველოს აღორძინების მძიმე ჭაპანს.

აჭარის თემის მძაფრი შეგრძნება გამოიწვია 1997 წელს გაზეთ "მაცნეს" ფურცლებზე საქართველოს მტრის მიერ შემოგდებული ინფორმაციის გამოქვეყნებამ, რომლის მიხედვით საქართველოში აჭარელი სხვა ეთნიკურ ერთეულად არის წარმოდგენილი. ამ ცნობამ მთელი საქართველო შესძრა დაიწერა უამრავი მამხილებელი წერილი. ჯემალ ჯაყელმა, მათ შორის, უშუალოდ დადო ბრალი გაზეთს, რომელმაც იკისრა ამერიკული ჟურნალ "ტრანსკავკასიის" ამ ყალბი ცნობის ქართულად თარგმნა და გამოქვეყნება. პუბლიცისტი "ყალბისმქმნელებს" უწოდებს დამწერსაც და გამომქვეყნებლებსაც.

დღესაც ვიღებ სიტყვას, პატივცემულო მკითხველო, დიდ ილიას არ იყოს – პიმპილმოყრილ სიმართლის სათქმელ სიტყვას!

ბელინსკი ამბობდა – "მომეცით ტრიბუნა და გამაღიზიანეთო"... ჩემი გაღიზიანება რა სათქმელია, როცა მთელი აჭარააა გაღიზიანებული გაზეთ "მაცნეში" დაბეჭდილი პროვოკაციული "ცნობის" გამო. მე აჭარაში მოღვაწე მწერლების სახელით, ჩვენი ინტელიგენციისა და, თუ გნებავთ, ჩვენი სულმნათი დიდი წინაპრის სახელით ვიღებ სიტყვას და მაღალი ტრიბუნიდან ხმამაღლა ვამბობ.

– "შაბაშ! გეყოფათ, ვიდრე საქართველოსა და ქართველი ერის დაუძინებელ მტრად არ გამოუცხადებიხართ, სხვა რა შეფასება მივცეთ ცნობას, რომლის მიხედვითაც აჭარლები მიჩნეული არიან არაქართველებად... გაზეთ "მაცნეს" 1997 წლის მერვე ნომერში ვკითხულობთ: "დემოგრაფიული პროგნოზი 2005 წლამდე: "საქართველო დღევანდელი მდგომარეობით: მოსახლეობა 5657 მილიონი, აქედან 69 პროცენტი ქართველები, 9 პროცენტი სომხები, 6 პროცენტი აჭარლები, 5 პროცენტი აზერბაიჯანელები, 3 პროცენტი ოსები, 2 პროცენტი აფხაზები."

– "ზომ ვიცით, წერს ჯემალ ჯაყელი, რომ ეს პირწავარდნილი პროვოკაციაა, ზომ ვიცით, არა? ვიცით და უნდა გაგვეცინოს ასეთ მაიმუნურ მანერებზე, მაგრამ მძიმდება ღუმილი და როგორც წყალში გადაღებული ნაჯახი, გული ისე იძირება ცეცხლში.

ერთი ბრძენისა არ იყოს, ადამიანს ჯერ გონება უნდა გაუხსნა და შემდეგ-ხელებიო... თორემ თუკი პირიქით მოხდა, თუკი ჯერ ხელები გაუხსენი, იგი თავისი ველური საბაკიევიჩისეული გამოჩორკნილი შეგნებით ქვეყანას დააქცევს და პათოლოგიური თავისუფლებით ისე აქსუვდება, რომ ვეღარ შეაჩერებ; ვეღარც გონებას გაუხსნი და ვეღარც ვერავითარ ქრისტესმიერს ვერ გააგებინებო."

... პუბლიცისტი ამხელს "ქართული გაზეთის" რედაქციის ანტიქართულ სულისკვეთებას: "ნუ ვიქნებით გულუბრყვილო და პირდაპირ ჩავხედოთ თვალებში რეალობას. არ დაიჯეროთ, რომ წამოცდა და უმეცრებით მოუვიდა გაზეთ "მაცნეს" რედაქციას ამ ცნობის გამოქვეყნება ხვალაც კიდევ "წამოცდება" და თანაც როგორ, მთელი შეგნებით, წინასწარ გათვლით. შორსგამიზნული "გეგმებით" ცდილობს აჭარას, აჭარაში მცხოვრებს, მოღვაწეს თუ არა მოღვაწეს დააკარგვინოს წონასწორობა, გამოიყვანოს მდგომარეობიდან, გააკეთებინოს ისეთი რამ, რაზეც არასდროს უფიქრია.

პატივცემულმა ყალბისმქმნელებმა უნდა იცოდნენ... რომ ეს არ მოხდება! აჭარა წონასწორობას არ დაკარგავს! ეტყობა, არც გაჩუმება ვარგა, თორემ ჩემი ასაკისა და მდგომარეობის კაცს რა რჯის ეკამათოს პროვოკატორს.

მწერალი და პუბლიცისტი ჯემალ ჯაყელი ისტორიული წარსულითაც განამტკიცებს მოსაზრებებს. "აჭარა ისტორიული საქართველოს შუაგულია. ამიტომ საქართველომ კი არ უნდა მოაქციოს აჭარა, არამედ აჭარამ უნდა მოაქციოს საქართველო" (ილია II) დღეს, განაგრძობს ჯემალ ჯაყელი, საქართველოს ერთიანობას ბევრი მტერი ჰყავს. მტერია ისიც, ვინც აჭარლებს არაქართველებად აცხადებს. "შენ არა ხარ ქართველი – მიმართავს ჯემალ ჯაყელი გაზეთ "მაცნეს" რედაქტორს, – და არც გინდა საქართველოში სახელმწიფოებრივი აღმავლობა. შენ იმ უბედურის თესსლთაგანი ხარ, რომელსაც ახარებდა საქართველოში ჯერ არაბების, მერე მონღოლების, მერე თურქების და ბოლოს რუსების ბატონობა. გაწყობს, ხელს გაძლევს შენ ეს, ხელს გაძლევს, რომ საქართველო კიდევ უფრო დაიშალოს, დაქუცმაცდეს, აღიგავოს პირისაგან მიწისა, ხელს გაძლევს იმიტომ, რომ შენში სატანული სული ქირქილებს! სხვანაირად როგორ ვუწოდოთ იმას, ვინც ხელში აიღო კალამი და დაწერა სიყალბე – აჭარლები ქართველები არ არიანო! ეს განზრახ ჩადენილი სიყალბეა, ყალბისმქმნელობაა.

ყალბისმქნელს აღმოსავლურად მუჰურდარი ჰქვია (მუჰურის ანუ ბეჭდის ყალბ დოკუმენტზე დასმის გამო). მუჰურდარი საქართველოში შემოვიდა, როგორც "მურდალი", შემდგომი - მურტალი, რუსულში კი მას "პოდლეცი" ჰქვია. ("აჭარა", 11 მარტი, 1997 წ.).

ეროვნული პრობლემების გააზრების კონტექსტში ჯდება ჯემალ ჯაყელის რამდენიმე წერილი, რომელიც მესხეთის თემას ეძღვნება და მკითხველთა დიდ ინტერესს იწვევს. ამ საკითხთან, როგორც იტყვიან, ჯემალ ჯაყელს განსაკუთრებული დამოკიდებულება აქვს. ის არჩეულია სრულიად საქართველოს საქველმოქიმედო ასოციაცია "მესხეთის" თავმჯდომარედ. (ასოციაცია ჩამოყალიბდა 1991 წლის 5 ოქტომბერს და მისი რეზიდენცია ქ.ბათუმშია).

ასოციაცია "მესხეთის" პროგრამა ხანგრძლივი პერიოდისათვის არის შემუშავებული. მასში გათვალისწინებულია ის მწვავე პრობლემები, რომელიც ათეული წლების მანძილზე აწუხებს მესხეთს და სრულიად საქართველოს. მაგ. 90-იანი წლების დამდეგისათვის საქართველოში იყო 784 ნასოფლარი, აქედან სამცხე-ჯავახეთში 306, ანუ მთელი საქართველოს ნასოფლარების დაახლოებით 40 პროცენტი. დღეს, როცა საქართველოს ერთიანობის და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა ახალ ფაზაში შევიდა, მესხების პრობლემების მოგვარება ეროვნულ მნიშვნელობას იძენს.

სრულიად საქართველოს საქველმოქიმედო ასოციაცია "მესხეთი" - წერს მწერალი ჯემალ ჯაყელი, - თავის რიგებში აერთიანებს ყველას, ვისთვისაც ძვირფასია ზოგადქართული საქმე, გენიალური ქართველი პოეტის შოთა რუსთაველის, გოდერძი ზარზმელის და მრავალ უკვდავ მოღვაწეთა სახელები, აგრეთვე საკუთრივ-მესხეთი თავისი, როგორც ისტორიული, ასევე თანამედროვე გააზრებით.

"მესხეთის" პროგრამაში გათვალისწინებულია მრავალი სამეცნიერო-სამხრეთმცოდნეო ღონისძიებების ჩატარება, მათ შორის შუასაუკუნეების ლეგენდად ქცეული ქართველი პოეტის გოდერძის ცხოვრების შესწავლა. როგორც ცნობილია, მიხეილ ჯავახიშვილმა დაგვიტოვა ცნობა იმის შესახებ, რომ გოდერძი იყო "საშუალო საუკუნეების ლეგენდარული პოეტი".

ასოციაციას მიაჩნია და მზადაა იზრუნოს, რათა უახლეს დროში სამცხე-ჯავახეთში თავისი სახელები დაუბრუნოს ძველ ქართველებს, საკულტო დაწესებულებებს, რაიონულ და საოფლო ცენტრებს, ცალკეულ ადგილებს. ამავე დროს ასოციაცია იზრუნებს იმისათვის, რომ ხულოში დაიდგას ანდრია პირველწოდებულის ძეგლი, ხოლო ფალავნის ტაძართან - წმინდა ნინოს მემორიალი.

ცნობილია ისიც, რომ ძნელბედობის ჟამს მესხეთიდან გადასარჩენად და გადასანახად გატანილი იქნა ათეულობით ფუთი ხელნაწერები. მეტად საჭიროა ამ ხელნაწერების ხასიათისა და მნიშვნელობის დადგენა (აჭარა, 10 ოქტომბერი, 1991 წ.).

90-იანი წლების მიჯნაზე ერთბაშად აღმოცენდა საქართველოდან 1944 წელს გასახლებული ე.წ. "თურქი მესხების" პრობლემა ჯემალ ჯაყელი, როგორც ასოციაცია მესხეთის პრეზიდენტი უშუალოდაა დაინტერესებული ამ პრობლემებით და გაზეთ "აღორძინების" ფურცლებზე გამოაქვეყნა ვრცელი პუბლიცისტური წერილი "ორიოდე სიტყვა "თურქი მესხების შესახებ". ავტორი თავის სათქმელს ისტორიული ექსკურსით იწყებს და აღნიშნავს, რომ 1828 წლის რუსეთ-თურქეთის ომის დროს, მესხეთის, ამ ძირძველი ქართული კუთხის ცხოვრებაში უდიდესი გაუგებრობისა და დესტაბილიზაციის ეკლიანი ბორბალი დატრიალდა. ეს მეტად მტკივნეული აქცია იყო. ზოგმა არჩია ადგილზე დარჩენა და კათოლიკობის მიღება, ზოგიც საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში გაიხიზნა. სწორედ ამ მოვლენას მიუძღვნა მწერალმა ჯემალ ჯაყელმა რომანი "სფინქსი სიბრძნისა" (1977 წ.). ამ დიდი უბედურების გამო დაცარიელდა ულამაზესი მესხეთი, დაეცა ქართული კულტურა, ჩაკვდა პოეზია.

ჯემალ ჯაყელი წერს: დაცარიელებულ ქართულ მიწაზე, დიდი შოთა რუსთაველის, ბოცო ერისთავთ-ერისთავის, ძველი სპასალარებისა და ამირსპასალარების, ლეგენდარული ბექა მანდატურთუხუცესის, თამარის ნდობით აღჭურვილი და ამბოხებულ დიდებულთა დამშოშმინებელ კრავაის, სერაპიონს ზარმელისა და სხვა მამულიშვილების სამკვიდროს მოაწყდა უცხო ტომი. დაინახეს რა დაცარიელებული ულამაზესი კუთხე-მესხეთი, ჩამოსახლდნენ სხვადასხვა ეროვნების ხალხები, უმეტესად თურქები და გამაჰმადიანებული სომხები ანუ ჰემშილლები. შემდგომ პერიოდში მათ დაემატათ რუსები და გრიგორიანელები. დადუმდა ეკლესია-მონასტრები და ტაძრები, აუტანელმა დუმილმა მოიცვა საკულტო და სტრატეგიული დანიშნულების ცენტრები: ჭულე, ზარზმა, ოქროსციხე, იჯარეთი, აბასთუმანი, ელიაწმინდა, ბიეთი, ვალე, საფარა, წყრომა, ხეოფი, აგარის საოცარი სამონასტრო კომპლექსი, საყუნეთი, თისელი, აწყური, ჩითახევი, ლიკანი, შორეთი, ხერთვისი, ვარძია, გავეთი, ქარზმეთი, გამოდენა ქართული, დამკვიდრდა ამ მიწისათვის უცხო მეტყველება — თურქული, რუსული, სომხური, ჰემშილური (სომხურ-თურქული)... თავდახრილ, დამარცხებულ, გულდამწვარ ფალავნებს დაემსგავსნენ საკულტო და საგანმანათლებლო ცენტრები, ციხე-სიმაგრე ჯაყი, ჩაინგრა გაღმა-გამოდმა ჯაყიმანის ხიდი...

გამოთქმა "თურქი მესხები" პუბლიცისტის შეხედულებით, მეტად ხელოვნური და აუტანელია. თურქი მესხი არ არსებობს. გამოთქმა "თურქი მესხი" ისევე გაუგებარი და აუტანელია, როგორც მაგალითად, "თურქი ქართველი", "თურქი მეგრელი", "თურქი სვანი" თუკი "ის" თურქია. ბუნებრივია მესხი, სვანი, აჭარელი, რაჭველი, გურული სხვა ვერ იქნება. "თურქი მესხი" ისევე მიუღებელია, როგორც "თურქი ქართველი". ეს განგებ მოგონილი სტერეოტიპია, გადასახლებულთა მესხეთში დაბრუნების მცდელობის მიზნით.

მესხეთში ჩამოსახლებულმა თურქმა კოლონიზატორებმა, განაგრძობს ავტორი, მიწასთან ერთად ურცხვად მიიტაცეს ეთნიკური სახელწოდება და თავისთავი მესხებად გამოაცხადეს. ვინაიდან ეს ნამეტანი "თეთრი ძაფით იყო შავზე ნაკერი", დამატებითი ტერმინი "იერლი" შემოიღეს. "იერლი" თურქულია და ნიშნავს ადგილობრივს. მათ ადრეც და რეპრესიების შედეგად ინტენსიურ მიმოქცევაში მოიყვანეს სიტყვები "მესხი იერლი" (ადგილობრივი) "თურქი მესხი" და სხვ. სინამდვილეში, უმცირესი გამონაკლისის გარდა, ისინი არიან თურქები, მაჰმადიანი სომხები... ხოლო ის "უმცირესი გამონაკლისი" არის ჭკმმარიტი ქართველები, რომლებიც რუსეთის სერიოზული მუქარის მიუხედავად, ადგილზე დარჩნენ და თურქეთში არ გადასახლდნენ, ან გადასახლდნენ, მაგრამ ისევ დაბრუნდნენ. ასეთი უნდა იყოს 8-10 პროცენტი იმ კონტიგენტისა, რომლებიც ე.წ. "თურქ მესხებთან" ერთად გაუყენეს შორეული შუა აზიის გზას. იმათი გამორჩევა ძნელი არ არის ("აღორძინება", 23 ივნისი, 1994 წ.)

თავის ეს ერთობ კატეგორიული შეხედულება ავტორმა უფრო ზომიერ ფორმებში განავითარა წერილში "აჭარის სახელით ლაპარაკის უფლება აქვს მხოლოდ აჭარას და არა... გურამ შარაძეს, რომელმაც ნილაბი უკვე მოიხსნა" და წერს:

"დეპორტირებული მესხების პრობლემაზე როცა ვლაპარაკობ, ყოველთვის გამოვდივარ იმ სამთავრობო დოკუმენტიდან, რომელსაც ხელს აწერს ჩვენი ქვეყნის პრეზიდენტი ედუარდ შევარდნაძე და რომელიც ითვალისწინებს ხუთი წლის მანძილზე მესხების ეტაპობრივ დაბრუნებას საქართველოში. მე სხვა აზრი არ მქონია და არც მექნება. იმას კი დავძენ, რომ შიში გადასახლებულ მესხთა გამო უაზრობაა. საჭიროა სწორი პოლიტიკა. სწორმა ქართულმა პოლიტიკამ თავის დროზე უცხო ჯურის ორმოცი ათასი მეომარი ყივჩაღი საქართველოს სამსახურში ჩააყენა სწორმა პოლიტიკამ... ("აჭარა", 8 აპრილი, 1998 წ.). ჩვენ მთლიანად ვიზიარებთ პუბლიცისტის ამ შეხედულებას და დარწმუნებული ვართ, რომ მესხეთიდან გადასახლებულთა საქართველოში ეტაპობრივად და საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე დასახლება შესაძლებელია.

ჯემალ ჯაყელის პუბლიცისტიკაში ფართო ადგილი უჭირავს ეროვნული ტრადიციების დაცვა-განვითარების საკითხებს. ტრადიცია, გარკვეული აზრით, ორლესული მახვილია. იგი თუ ჯანსაღი და ეროვნულია – დიდი ძალით ეწევა წინ ეროვნული კულტურის მთელი სისტემას, თუ დრომოჭმული და რეაქციულია, ასევე დიდი ძალით აფერხებს ეროვნული კულტურის განვითარებას. ამასთან ხალხური ტრადიციები უაღრესად სათუთი ფენომენიცაა. დიდი სიბრძნე, ცოდნა და გამოცდილება მოეთხოვება კალმოსანს ტრადიციების ავ-კარგზე მსჯელობის დროს.

ეროვნული ტრადიციების დაცვა-განვითარების საკითხებზე ჯემალ ჯაყელმა გამოაქვეყნა პუბლიცისტური წერილები "ოჯახი", "ტრადიცია", "აღზრდა" ("აჭარა", 17 ნოემბერი, 1978 წ.), "ტრადიცია, ტრადიციაა" (აჭარა, 7 მაისი, 1978 წ.), "ისევ ტრადიციის შესახებ" ("აჭარა", 25 სექტემბერი, 1980 წ.) "ვიღებ სიტყვას" ("აჭარა", 1 ივლისი, 1995 წ.).

პუბლიცისტი თვლის რომ ტრადიციებს ბავშვი უნდა ეუფლებოდეს არა სპონტანურად, არამედ სწავლებითა და აღზრდით. ("აჭარა, 17 ნოემბერი, 1976 წ.).

წერილში "ტრადიცია ტრადიციაა" პუბლიცისტი თავის შეხედულებას გადმოსცემს "ძველი" და "დრომოჭმული" ტრადიციების ურთიმანეთისაგან განსხვავების შესახებ.

"როცა ტრადიციებზე ვლაპარაკობთ, – წერს ჯემალ ჯაყელი, – ერთმანეთში არ უნდა აურიოთ სიტყვები "ძველი" და "დრომოჭმული", ყოველი "ძველი" არ არის დრომოჭმული და ყოველი "დრომოჭმული" არ არის ძველი.

ულამაზესმა ქართულმა ტრადიციებმა მოხიბლა მსოფლიო მოგზაურები, ორიენტალისტები და გეოგრაფები, ფოლკლორისტები და ეთნოგრაფები, თავიანთ ნარკვევებსა და ჩანაწერებში აღფრთოვანებულ სიტყვებს უძღვნიან მათ. ჩვენი ვალაია ეს ტრადიციები კიდევ უფრო დახვეწილი გადავცეთ ჩვენს შთამომავლობას და მკაცრად ვაგებინოთ პასუხი ყველას, ვინც შეეცდება მათს წარყვანას, სიყვარულში საქორწინო ბიზნესი გაურიოს და მეგობრობაში-თანამდებობრივი ანგარება და აშ." ("აჭარა", 7 მაისი, 1976 წ.).

ტრადიციებზე მსჯელობის დროს მწერალი პუბლიცისტი განსაკუთრებულ ყურადღებას სიტყვისადმი დამოკიდებულებაში ავლენს. ხალხი თვალისჩინივით უნდა უფრთხილდებოდეს ეროვნულ ლექსიკურ ფონდს, მეტყველების კულტურას. წერილში "ისევ ტრადიციის შესახებ" ნათქვამია: "ამ ბოლო ხანებში გაჩნდა გამოთქმა "სამეჯლისო", ვთქვათ

"სამეჯლისო ცეკვები" და სხვ. რატომ მოხდა, რომ ერთი არაქართული სიტყვა "საბალო" შეიცვალა მეორე არაქართული და უფრო შორეული სიტყვით, როგორიცაა "სამეჯლისო"? ხომ შეიძლება შემოგველო, ვთქვათ "სანადიმო", "სალხინო", "საწვეულებო" ან სხვა ადექვატური სიტყვა?

ეროვნული ტრადიციების დაცვის საკითხი განსაკუთრებით ატუალური გახდა მეზობელ სახელმწიფოებთან ურთიერთობების ლიბერალიზაციის პირობებში. კერძოდ, ლაპარაკია სარფის საზღვრის გახსნასთან დაკავშირებულ მოვლენებთან. ამ თემაზე საუბარს პუბლიცისტი იმით იწყებს, რომ "ჩვენ ქართველებს ისტორიულად ჩამოყალიბებული სულიერი წყობა და სახე-ხასიათი გვაქვს. ეს უკანასკნელი გამოხატულია ჩვენს ხელოვნებაში, კულტურაში, პოეზიაში...

ქართული სოფელი, ქალაქი, ქართული კარმიდამო, ქართული ჩუქურთმა თავისი თავისებურებებით, სულით, ხასიათით განსხვავდება სხვათაგან, იგი ჩვენი სულიერი წყობისა და სულის თვისებებიდან მომდინარეობს. მისი გადაკეთება ან სხვაზე დამსგავსება შეუძლებელია.

სარფის კარის გახსნამ – განაგრძოს ავტორი, – იქნებ, კარგი რამ გააკეთა, მაგრამ მავანმა და მავანმა იგი ქვეყნის საზიანოდ გამოიყენა, ქვეყნის სულიან-ხორციანად გაყიდვის ახალ საშუალებად აქცია. აღარაფერს ვამბობ იმაზე, თუ ნივთიერად რა გავიდა საქართველოდან თურქეთში... ჩემთვის ამ შემთხვევაში უმთავრესია იმის მხილება, თუ რა შემოიჭრა თურქეთიდან ქართული სულისა და ხასიათის საპირისპიროდ, რა დაემუქრა ქართულ ღირებულებათა სინატიფეს. პირდაპირ ვიტყვი – შემოიჭრა ჩვენი ხასიათისათვის მიუღებელი აზიური არქიტექტურის ელემენტები. შენდება ქართულისათვის მიუღებელი არქიტექტურული ნაგებობანი... შეინიშნება აზიური ყოფისათვის დამახასიათებელი სურათებიც. სავაჭროების წინ პირდაპირ ტროტუარზე გამოტანილი მაგიდები, სკამები (ესეც თურქული ფორმის) და ყავის ან ჩაის სმა... რატომ ხდება ასე? სად არის ქართული არქიტექტურული გემოვნება, ჩამოყალიბებული და აღზევებული სვეტიცხოველის, ზარზმის, გონიოს და სხვათა მატერიალური კულტურის ძეგლებით, აივნანი, ჩუქურთმიანი სახლებით?

მე, აზუსტებს თავის პოზიციას პუბლიცისტი, შორსა ვარ იმ აზრისაგან, რომ მოსაზღვრე მეზობელი სახელმწიფოები ერთმანეთზე არ ახდენდნენ კულტურულ, ეკონომიკურ და სხვა ურთიერთ გავლენას. ეს განსაკუთრებით შეინიშნება და ოდითგანვე შეინიშნებოდა ვაჭრობაში, ადებ-მიცემაში, ხელოვნების დარგში, ფოლკლორშიც, კერძოდ მოარული სიუჟეტების მიღება-გათავისებაში, რაც ფოლკლორისტიკაში ნასესხობის თეორიის სახელით არის ცნობილი. აქედან გამომდინარე თითქმის არ

უნდა გვიკვირდეს ზემოთაღნიშნული მოულოდნელი შემოჭრა უცხოური არქიტექტურული ელემენტებისა, მაგრამ იგი სწორედაც შემოჭრილია და არა ქართული სულიერი წყობის თავისებურებებიდან გამომდინარე შეთვისებულ-გათავისებული და გარდაქმნილი. ამიტომ იგი უცხო სხეულივით ძევს ქართულ სინამდვილეში და მათ უნდა ეთქვას უარი.

კეთილი მეზობლობა, უპირველესად, ნიშნავს საკუთარი "მეს" და საკუთარი სახე-პრინციპების დაცვას. ყველა თავისი სახითა და ბუნებრივი ტრადიციით არის გამორჩეული, საინტერესო და თავისთავად ("აჭარა", 1 ივლისი, 1995 წ.)

ხალხმრავალ მეზობელ სახელმწიფოებთან ურთიერთობაში ყოველთვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მცირერიცხოვანი ერების ენობრივი და ეროვნული თავისთავადობის საკითხები. ეს მთელი თავისი სიმწვავეთ გამოვლინდა ჯერ მეფის რუსეთის, შემდეგ საბჭოთა რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში საქართველოს მაგალითზე. ამიტომ იმპერიული რეჟიმის ლიბერალიზაციის ფონზე საბჭოთა საქართველოს მთავრობამ ისარგებლა სიტუაციით და 1979 წელს მიიღო დადგენილება "რესპუბლიკის სასწავლებლებში ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მდგომარეობის გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ". მწერალი და პუბლიცისტი ჯემალ ჯაყელი, როგორც მამულიშვილი დაუყონებლივ გამოეხმაურა ამ დადგენილებას და ჭეშმარიტად ეროვნული თვალსაზრისით გააშუქა რამდენიმე პრობლემა. ავტორი იწყებს იმით, რომ ენა არის უძველესი და უძლიერესი ფენომენი, წილნაყარი მარადისობასთან, დროთა და თაობათა შორის უცვლელი კავშირი, უძველესი, ვიდრე აღზრდა, ცივილიზაცია, მიმართება ბრინჯაოს, რკინის, ფერადი ლითონებისადმი. მშობლიური ქართული ენა არის მომავლის რწმენა, მისი სახელი ჰქვია ერის კულტურას, საგნებს და ყველაზე დიდ ბედნიერებას – თავისუფლებას.

ავტორი ხაზგასმულად უპირისპირდება მოწოდებას - "საბჭოთა მწერალი ორ ენაზე უნდა წერდესო". ის შეახსენებს მკითხველს, რომ ლევ ტოლსტოიმ ღრმად იცოდა მისი მშობლიური რუსული ენა, მაგრამ არანაკლებად ფლობდა ფრანგულ ენასაც. მიუხედავად ამისა, არასოდეს უცდია ფრანგულ ენაზე დაეწერა მცირეოდენი ნაწარმოებიც კი. ეს არაა შემთხვევითი.

ქართული სიტყვები, როგორიცაა "გენაცვალე", "თვალი პატიოსანი" და სხვები თავისი გააზრებით, ემოციებისა და ასოციაციების ელვარე გამით ამოუწურავია.

რაოდენ სამწუხაროა, რომ მშობლიური ქართული ენა აჭარაში შევიწროებული და დევნილი იყო ოსმალთა სამასწლოვანი ბატონობის

დროს. ამიტომაც, რომ სამშობლოს სხვა კუთხეებთან ერთად მშობლიური ქართული ენის ყადრი, მაღლი და უკვდავება აჭარაში განსაკუთრებული, დიდი და ლამაზია. ("აჭარა", 18 აპრილი, 1979 წ.).

ამავე პრობლემებს, სხვა ასპექტების წინ წამოწევით, ეხება ჯემალ ჯაყელი წერილში "ერის თანამდევ უკვდავი სული" (ილია ჭავჭავაძის დაბადების 150 წლისთავის გამო) და წერს:

ილია იბრძოდა ერის თვითშეგნების და განთლებისათვის. მისი ხელმძღვანელობით და მხარდაჭერით შეიქმნა ხალხური საუნჯის შემგროვებელთა სპეციალური სახელმძღვანელო პროგრამა, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება, გაიხსნა ქართული სკოლები და სხვა ილიას დახმარებით გაიხსნა ქბათუმის ქართული სკოლა. იმ დროს ამას უდიდესი საგანმანათლებლო და შთამაგონებელი მნიშვნელობა ჰქონდა. გარდა ამისა ილიას სამშობლოსადმი სამსახურის ორ მთავარ ფენომენად ხელოვნება და მეცნიერება მიაჩნდა. ხელოვნებით ადამიანთა სულის აღზრდას, ხოლო მეცნიერებით მათი აზროვნების განვითარებას ესწრაფვოდა. მხოლოდ ხელოვნებით გაკეთილშობილებულ და მეცნიერებით განათლებული ადამიანები მიაჩნდა სამშობლოს ჭეშმარიტ მსახურებად. "ცხოვრება ძირია", ხოლო ხელოვნება და მეცნიერება მასზე ამოსული შტოები არიან. მეცნიერება და ხელოვნება ეს ორივე ერთსა და იმავეს მსახურობენ – ამბობდა ილია. ("აჭარა", 26 მარტი, 1987 წ.).

ხელოვნების, კერძოდ ქართული თეატრალური ხელოვნების თანამედროვე პრობლემების გააზრებას გვთავაზობს ჯემალ ჯაყელი წერილში "თეატრი და დროის მოთხოვნა".

საკითხისადმი მკითხველის დაინტერესების გაძლიერების მიზნით ავტორი საუბარს კითხვის დასმით იწყებს:

"რატომაც, რომ თეატრი აღარ აღელვებს მაყურებელს, უფრო მეტიც, მაყურებელი მისდამი თითქოს ინდიფერენტულად არის განწყობილი? რატომაც რომ სცენიდან ვერ გრძნობს საჭირო სიმხურვალეს და ცივად ხვდება მსახიობის ემოციებს, რატომაც, რომ თეატრალური სცენური სიახლეები, რეჟისორული აღმოჩენები ნაკლებად ნიბლავს მაყურებელს?

თეატრს მეტად უკომპრომისო კუნკურენტები ჰყავს კინოსა და ტელევიზიის სახით... რაოდენ სამწუხაროა, რომ თეატრმა, სინთეზური ხელოვნების ამ უძველესმა ფენომენმა ახლებს (კინოს, ტელევიზიას და სხვა) თითქმის გუდხელდაკრეფილმა დაუდგა თავისი საუკუნეობრივი სამრეკლო. ამიტომ უნდა გადაისინჯოს მაყურებელზე მისი ესთეტიკური ზემოქმედების შესაძლებლობა, მხატვრული გამოსახვის შესაძლებლობები, შემოქმედებითი რესურსები.

რა არის საჭირო თეატრალურ ცხოვრებაში გამეფებული ერთფეროვნების, თვითდინების დასაძლევად? – კითხულობს ავტორი და პასუხობს:

თანამედროვე თეატრის ყველა კარში, ყველა ფანჯარაში, კულისებში, სცენაზე დარბაზში უნდა შემოიჭრას განახლების, გადახალისების, ძველის მსხვერვის და განათლების... ქარი, ისეთი ძლიერი ქარი, რომელსაც ვერც ერთი თეატრალური ბიუროკრატი წინ ვერ აღუდგება... წინ. თითქმის დაავიწყდა მაყურებელს, თუ როდის იყო ის დრო, როცა თეატრიდან გამოდიოდა შთაგონებული, სულით ამაღლებული.

პუბლიცისტის აზრით თეატრი დაშორდა ეროვნულ ტრადიციებს... ნურავინ შეეცდება თავის გამართლებას, თითქოს ეს იმიტომ მოხდა, რომ თეატრს არა აქვს ქართული ეროვნული, კარგი თანამედროვე პიესები. ასეთ შემთხვევაში ბუნებრივად ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: რატომ არა აქვს? პასუხი ერთია – თეატრი არ თანამშრომლობს მწერლებთან. ქართულ თეატრს რამდენჯერაც უნდა დაუკრან ტაში "ჰამლეტისათვის", "რიჩარდისათვის", ამით ის მაინც ვერ გახდება ეროვნული, ქართული, სისხლხორციელი. ჩვენ დასახელებული სპექტაკლების ღირსებებზე თვალს არ ვხუჭავთ, მაგრამ უპირველესად გვინდა სცენაზე ვიხილოთ ეროვნული მხატვრული სახე ("აჭარა", 22 მარტი, 1988 წ.)

ჯემალ ჯაყელი პერიოდულად აქტიურად ეხმიანება სამწერლო ცხოვრების მომწიფებულ საკითხებს და სწორად განსაზღვრავს მწერლის როლსა და ადგილს თავისუფალი, დემოკრატიული საქართველოს მშენებლობის პროცესში. ამ საკითხს მიუძღვნა მწერალმა ვრცელი "სტრუქტურული და შინარსობრივი გარდაქმნები მწერალთა კავშირში".

საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმმა – წერს ჯემალ ჯაყელი, 1997 წლის მარტის სხდომაზე აღნიშნა, რომ ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარე სოციალ-ეკონომიკური და პოლიტიკური რეფორმები მოითხოვს მწერალთა კავშირის როგორც სტრუქტურულ, ასევე შინაარსობრივ გარდაქმნებს, მის ეტაპობრივ რეორგანიზაციას მწერალთა კავშირის წევრთა ინტერესების გათვალისწინებით. აქვე იგულისხმება ისიც, რომ რეფორმა უნდა ემყარებოდეს მწერალთა ერთიანობისა და დემოკრატიზაციის პრინციპს".

წერილში ხაზგასმით არის წარმოდგენილი აჭარაში სამწერლო ცხოვრების საერთო მდგომარეობა. ავტორი წერს:

"ქართული მწერლობის აჭარის შენაკადი, რომელიც გამოირჩევა ჯანსაღი შემოქმედებითი პოზიციით, თემატიკური მრავალფეროვნებითა და მწერლური ოსტატობით, ავანგარდული პასხისმგებლობით, მხარში

უდგას ხელისუფლებას შორსგათვლილი აღორძინებითი გეგმების შესრულების რთულ გზაზე. თავის მხრივ, ჩვენი მწერლობა გრძნობს სათანადო ყურადღებას ხელმძღვანელი ორგანოებისაგან. ამის დასტურია ის ფაქტი, რომ ხუთი ადგილობრივი მწერალი არჩეულია დეპუტატად და ამდენივე დაჯილდოებულია ქვეყნის უმაღლესი ჯილდოთი-ღირსების ორდენით ("აჭარა", 12 აპრილი, 1997 წ.).

ჯემალ ჯაყელი არა მხოლოდ თვითონ წერს პუბლიცისტურ თხზულებებს, არამედ ფიზიკურად ადევნებს თვალყურს ამ დარგში სხვების მოღვაწეობასაც. ასე მაგალითად, 1998 წელს გამოქვეყნდა ჟურნალისტ თამარ სახიევას ნაშრომი "მემედ აბაშიძის პუბლიცისტიკა", რომელსაც წერილით გამოეხმაურა ჯემალ ჯაყელი და აღნიშნა: "თამარ სახიევას "მემედ აბაშიძის პუბლიცისტიკა" კიდევ ერთი წინგადადგმული ნაბიჯია მემედ აბაშიძის პიროვნებისა და ღვაწლის შესწავლის საქმეში" ("აჭარა" 29 სექტემბერი, 1998 წ.).

ჯემალ ჯაყელის პუბლიცისტიკა, პირობითად შეიძლება ორ ჟანრად დავყოთ: 1). პუბლიცისტიკა პროზის ფორმით და 2). პუბლიცისტიკა ლექსის ფორმით. ამ ფორმით სათქმელის გადმოცემის მიზნით შეიმუშავა რუბრიკა, – სამოქალაქო ლირიკა, სადაც გზადაგზა მკითხველი ეცნობა მის ნიმუშებს. პუბლიცისტური თემის ლექსად გააზრების საყურადღებო ნიმუშად მიგვაჩნია "საბორნე გადასასვლელი". ბათუმში სარკინიგზო – საზღვაო საბორნე გადასასვლელის აშენებით, რაშიც ფასდაუდებელი ღვაწლი აჭარის ლიდერს ასლან აბაშიძეს მიუძღვის, საქართველოს, როგორც საზღვაო სახელმწიფოს, პროფილი გაუფართოვდა. ბათუმი მყარად იმკვიდრებს ადგილს მსოფლიო საპორტო ქალაქის ჩამონათვალში. აი, ამ მოვლენათა პოეტური განცდით არის დაწერილი ჯემალ ჯაყელის ეს სტრიქონები:

გულში ჩაიწერს ზღვის ისტორია,
მემატიანე გვერდს ვერ აუვლის,
ზღვაზე ფეხდაფეხ გავლის ტოლია
ეს რეალობა და სასწაული.

("აჭარა", 19 დეკემბერი, 1998 წ.).

ჯემალ ჯაყელის პუბლიცისტიკა რეალური ცხოვრების მაჯისცემას გადმოსცემს.

ფოლკლორი

ჯემალ ჯაყელი

ალექსანდრე ყაზბეგის პოეზიის ფოლკლორული შენაკადები

ამ თემის გარკვევისათვის ყურადღებას მივ-
აპყრობთ სამ საკითხს, როგორცაა: ალ. ყაზბე-
გისეულად მიჩნეული ხალხური ლექსების გამოყოფა,
ხალხურობა ყაზბეგის ლექსებში და ხალხური სტრი-
ქონები მხატვრულ თუ პუბლიცისტურ ტექსტებში. ეს ის საკითხებია,
რომელთა გარკვევა ერთგვარ სინათლეს შეიტანს ზოგიერთ
შეხედულებაში.

ხალხურში გვხვდება ერთი მოქნილი და ხალისიანი სატრფიალო
ლექსი. ვ. ეს ლექსი ვ. კოტეტიშვილისეულ გამოცემაში (გვ. 31) გვხვდება
უსათაუროდ. ვაჟა-ფშაველას პოეზიის ფოლკლორული წყაროების კვლ-
ევასა გ. ბარნოვი, ამ ლექსს („ნაკვესი“) სამართლიანად მიიჩნევს
ხალხურ ლექსად. იგივე ლექსი, აბსოლუტური სიზუსტით შესულია ალ.
ყაზბეგის მესამე ტომში¹ და მიჩნეულია, როგორც საკუთარი,
ყაზბეგისეული ლექსი. რამ გამოიწვია ასეთი შეცდომა? ეს უთუოდ იმი-
თაა გამოწვეული, რომ ალ. ყაზბეგი თავისი ლექსების გვერდით უბის
წიგნაკში იწერდა ხალხურ ლექსებს. ეს განსაკუთრებით იგრძნობა ბ- 39
97/II ხელნაწერებში. უფრო მეტიც, 1886 წ. ალ. ყაზბეგმა გამოსცა
„სახალხო ლექსები მოხვეთა“, სადაც მოათავსა, აგრეთვე, საკუთარი
ლექსებიც. მკითხველისათვის გაუგებარია, სად თავდება ხალხური და სად
იწყება ყაზბეგისეული. ეს გაუგებრობა, სამწუხაროდ, ბოლომდე
შეუცნობელი დარჩა. შეცდომა გასწორებას საჭიროებს.

ასეთივე ფაქტთან გვაქვს საქმე, როცა ვეცნობით ს. ლონდაძის
მიერ ჩაწერილ ლექსს, რომელიც დაიბეჭდა კოტეტიშვილის
გამოცემაში,² სათაურით „მოხვეის სიმღერა“. ეს ოთხსტროფიანი ლექსი

1. ალ. ყაზბეგი, თხზ. ტ. 3, თბ. საბჭოთა მწერალი, 1949, გვ. 53.

2. ვ. კოტეტიშვილი, „ქართული ხალხური პოეზია“ გვ. 58

ალ. ყაზბეგის თხზულებათა მესამე ტომში დაბეჭდილია და მიჩნეულია ყაზბეგის ლექსად (ალ. ყაზბეგი, იქვე, 191), განსხვავება მხოლოდ სათაურშია. ხალხურში ის ცნობილია, როგორც „მოხვეის სიმღერა“, ხოლო ყაზბეგთან მისი სათაურია „ხილად“. ესეც მოტანილია ზემოთ დასახელებული ბ-3997/II ხელნაწერიდან, რომელშიც ერთმანეთის გვერდით გვხვდება როგორც ხალხური, ასევე ყაზბეგისეული ლექსები.

ასეთი შეცდომის კიდევ ერთ დადასტურებას წარმოადგენს ხალხური ლექსი „წუთისოფელი“, რომელიც თავდაპირველად დაბეჭდა ვ. კოტეტიშვილმა, მაგრამ ჩვენს მიერ მითითებულ ალ. ყაზბეგის მესამე ტომში ის შესულია, როგორც სრულუფლებიანი საკუთარი ლექსი (გვ. 175) სათაურით „ტიალი წუთისოფელი“. ტექსტები უცვლელია.

ცხოვრების წარმავლობისა და ადამიანური ხედრისადმი მიძღვნილი ხალხური ლექსები გვხვდება ვარიანტებადაც. ასეთ ვარიანტებთან გვაქვს საქმე, როცა კვითხულობთ ლექსებს „წუთისოფელი“, „იღბალი“ და „აწმყო“. ეს ლექსები შეტანილია ალ. ყაზბეგის დასახელებულ მესამე ტომში, როგორც სრულუფლებიანი, დამოუკიდებელი ლექსები. ისინი ერთმანეთის პირდაპირ ვარიანტებს წარმოადგენენ და ეფუძნებიან იმავე ხალხურს.

ამ რიგის ლექსს განეკუთვნება ლექსი სათაურით „ნურვინ ნუ იტყვის“, რომელიც ალ. ყაზბეგის დასახელებულ ტომშიც (გვ. 68) გვხვდება და კოტეტიშვილთანაც (იქვე, 145).

საყოველთაოდ ცნობილი ხალხური უსათაურო ლექსი ყაზბეგთან გვხვდება სათაურით: „ცხორო, გაშვენებს ვაც-ვერძი“. აქაც საკუთარისა და ხალხურის აღრევასთან გვაქვს საქმე. ეს ლექსიც (ალ. ყაზბეგი, იქვე, გვ. 150; ვ. კოტეტიშვილი, იქვე, გვ. 104) ყაზბეგისეულ ლექსადაა მიჩნეული მაშინ, როცა ხალხურია. ასევე ყაზბეგისეულადაა მიჩნეული ლექსი: „ცხორო გაშვენებს ვაც-ვერძი“, რომელიც ხალხურია.

ბევრი ხალხური ლექსი შეცდომით შევიდა ალ. ყაზბეგის დასახელებულ ტომში. ასეთებია „ავს“ (გვ. 172), „ყირმიზი“ (გვ. 173), „ცხვარი და ქალი“ (გვ. 175), „ძილგატეხილი“ (გვ. 198), „ჩემო ლამაზო ციცია“ (გვ. 204), „შურთხი“ (გვ. 144) და სხვ.

განათლებული მკითხველისაგან ხალხური ლექსების ყაზბეგისეულად მიჩნევა შეცდომის მიუხედავად არის ის სასიამოვნო ფაქტიც, რომ ალ. ყაზბეგი არა მარტო მწყემსობით, თავისი ყოველდღიურობით, არამედ მთელი მისი მხატვრული აზროვნებით იყო ახლოს ხალხთან, მის უკვდავ პოეზიასთან. ამიტომაცაა, რომ ყაზბეგის ლექსების საერთო ინტონაცია, მხატვრული გამოსახვის საშუალებები, შინაგანი ბუნება ლექსისა ხალხური პოეზიისათვის დამახასიათებელი და საერთოა. მისი ლექსები „გვათრობენ მთის ხალხური სურნელებით“.¹ ამის საუკეთესო

1. ლიტერატურული ძიებანი, 1954 წ. ტ. 2, გვ. 184.

მაგალითს წარმოადგენს ის ლექსები, რომლებიც ხალხურიდან გადა-
აკეთა, ან ხალხურ წყაროებზე შექმნა მწერალმა.

ერთი ასეთთაგანია ყაზბეგის ლექსი „მეფე ერეკლეს გლოვად“,¹
(ალ. ყაზბეგი, იქვე, გვ. 80), რომელიც შექმნილია ხალხური ლექსის
საფუძველზე: „ვერ გაიგეთა, ქართველნო?“²) აქ ყაზბეგი თვითონ
აღიარებს, რომ ეს ხალხურისადმი მიბაძვითაა დაწერილი. არსებობს ამ
ლექსის ყაზბეგისეული ვარიანტები, რომლის სათაურია „გლოვა“.
სწორედ ეს ვარიანტი აქვს მხედველობაში ი. გრიშაშვილს, როცა
ამბობს:

„მის კალამს ეკუთვნის ცნობილი ან გახალხურებული ლექსი მეფე
ერეკლეს სიკვდილზე“... (ლიტერატურული ძიებანი, გვ. 183)
საგულისხმოა, რომ ამ ხასიათის საკუთარ თუ ხალხურ ლექსებს,
როგორც ამაზე ზევით მივუთითეთ, ის სცენიდან კითხულობდა.

ი. გრიშაშვილის აქ დამოწმებულ სიტყვებს სხვა, გაცილებით
საინტერესო მნიშვნელობაც აქვს. „აწ გახალხურებული“ მიუთითებს
უკუგავლენის ამ კეთილისმყოფელ ფაქტზე, რომელიც არც თუ იშვიათი
იყო ალ. ყაზბეგის ლექსებში. მართალია მან იმავე ღინჯასაგან და სხვისგ-
ანაც მოისმინა ხალხური ლექსები ერეკლე მეფის გარდაცვალებაზე,
მაგრამ ამავე ხალხურისადმი მიბაძვით ისე მაღალმხატვრულ და საინტ-
ერესოდ შექმნა ლექსი „მეფე ერეკლეს გლოვად“, რომ ის ხალხმა მიიღო
და აღიარა როგორც თავისი, საკუთარი, ხალხური. ამრიგად, მეფე
ერეკლესადმი მიძღვნილმა ლექსმა საინტერესო და საიმედო მარშრუტი
განვლო: ხალხი - ალ. ყაზბეგი - ხალხი! გადაჭარბებული არ იქნება თუ
ვიტყვი, რომ ალ. ყაზბეგმა არა თუ ხალხზე მოახდინა ესოდენ დიდი
გავლენა, არამედ - ჩვენი საუკუნის ისეთ გენიალურ პოეტზეც, როგ-
ორიცაა გალაკტიონ ტაბიძე:

„კეკელუცი და მშვენიერი,
პირ-ნათელი, ვითა მთვარე,
არმინახავს მისებრ სატრფო,
თუმც ჭკეყანა მოვიარე.“³

ბევრი მხარე მოვიარე
ასე იწყბს ამბავს მთვარე,
მაგრამ საქართველოსთანა
არ მინახავს არსად მხარე.⁴

1. ალ. ყაზბეგი, იქვე, გვ.150; ვ. კოტეტიშვილი, იქვე, გვ. 104.

2. ვ. კოტეტიშვილი, იქვე, გვ. 2362. გ. ტაბიძე, რჩეული. თბ. სახელგამი, 1954 წ. გვ. 48

3. ალ. ყაზბეგის ხელნაწერები, აღწერილობა, 1960 წ, გვ. 121.

4. გ. ტაბიძე, რჩეული, თბ., სახელგამი, 1954, გვ. 48.

გავლენები თავისთავად ძალიან საინტერესო საკითხია, მაგრამ აქ მას არ შევეხებით.

აშკარად ფოლკლორული წყაროებითაა ნასაზრდოები ალ. ყაზბეგის ლექსები, შეტანილი აქ დასახელებულ მის თხზულებათა მესამე ტომში. ეს ლექსებია: „ჩემს მეგობრებს“ (გვ.35), „მეუფეს“ (61), „კითხვა და პასუხი“ (70), „მთაო მიყვარხარ“ (71), „ცამ გადიყარა“ (142), „ყირმიზი“ (173), „რა ქნას“ (183) „მომხედე“ (იქვე), „კითხვა და პასუხი“ (189), „წყევლა“ (იქვე), „შესაბრალისი“ (190), „შენი სილამაზე“ (იქვე), „ჭრელი“ (196), „ნამდვილი“ (197), „ნუ ენდობი ქვეშ-ქვეშასა“ (209) და სხვ.

ლომა ხარის სახემ, რომელიც უკავშირდება სამების სამლოცველოს მშენებლობაზე შექმნილ ხალხურ გადმოცემებს, ერთხელ კიდევ გაიელვა ალ. ყაზბეგის ლექსში „კაცისებრივი ახალი ცხოველი“.

არის შემთხვევა, როცა თვით ყაზბეგი მიუთითებს ნაწარმოების შექმნის მიზეზს ან წყაროს. ზოგჯერ ამ ხერხით ის თქმულების დამაჯერებლობას აძლიერებს, მაგრამ ამ შემთხვევაში გულწრფელად აცხადებს:

„სახარება ამბობს: მხოლოდ
ღვთისგან ცვლილობს ბუნებაო,
თმა ვერ იძვრის უღვთო და სთქვით,
ვით მეცვლება გუნებაო.“

(ალ. ყაზბეგი, იქვე, გვ.236)

ყველასათვის ცნობილია ხალხური სტრიქონები:

„ბიჭმა გოგოს რომ აკოცოს
ნეტა რა დაშავდება“...

ეს სტრიქონები გვაგონდება, როცა ვკითხულობთ:

„ქვეყანაზე ბევრი ხდება
დიდი ცოდო ბრალია,
გოგოს ბიჭი თუ კოცნას სთხოვს
ისიც შესაბრალია.“

(ალ. ყაზბეგი, იქვე, გვ. 190)

დაუყოვნებლივ გვაგონდება ხალხური ლექსი „მთაო, გადმიშვი“,¹ როცა ვკითხულობთ ყაზბეგის ლექსს „მთაო მიყვარხარ“.

სათანადო მაგალითები მრავლად მოიპოვება.

1. ხალხური სიტყვიერება, III, პროფ. მ. ჩიქოვანის რედაქციით, თბ., 1953, გვ. 156.

ალ. ყაზბეგი არ იყო უბრალო ჩამწერი, მითუმეტეს - უბრალო მთქმელი. მის მიერ გაკეთებული ხალხური ჯარჯის ლექსის პერიფრაზა, რომელიც „მოძღვარშია“ ჩართული, გახდა იმავე ჯარჯის შესახებ არსებული ხალხური თქმულებისა და მისი ვარიანტების ამოსავალი წყარო. გამზრდელი ნინოს წყალობით ყაზბეგს ისე შეუყვარდა ხალხური პოეზია, რომ არა თუ ბავშვობისას, არამედ ბოლომდე ამ ლამაზ ტყვეობაში დარჩა. ეს მთქმელის მანერისადმი მიბაძვაშიც გამოიხატა. ცნობილია, რომ ხალხური ავტორ-მთქმელი ლექსის დასასრულ ამხელს თავის ვინაობას, როგორც გვასწავლის პროფ. მიხ. ჩიქოვანი. ალ. ყაზბეგმა ასე საინტერესოდ გაამხილა თავისთავი ლექსში „ნანა“:

„ალექსანდრემ აღმოვთქვი ესე შენი ქებანი

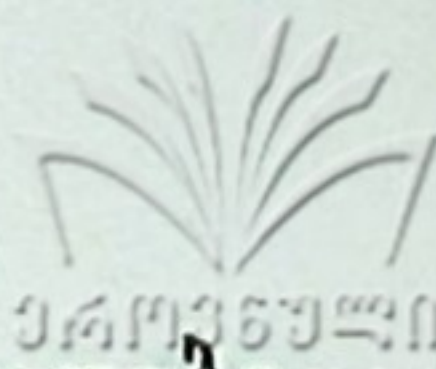
ამაზე უმჯობესი არა მაქვს შეძლებანი“! (გვ.231)

საგულისხმოა, რომ თვით ალ.ყაზბეგი გახდა არა მარტო პოეზი-ის,¹ არამედ მთელი ხალხური შემოქმედების თემა. განსაკუთრებით მისი გარდაცვალების გამო. ამის ნიმუშებია ვაჟა-ფშაველას ცნობილი ლექსი ალ. ყაზბეგისადმი და ხალხური „დოგვიდგა ცუდი ამინდი“, რომელიც ალ. გომიაშვილმა ჩაიწერა ხევში და გამოაქვეყნა ელ. ვირსალაძემ.²

ხალხური ლექსების, ცალკეული სტროფებისა თუ სტრიქონების ჩართვას ალ.ყაზბეგის პროზაში, დრამატურგიასა თუ წერილებში დიდი ადგილი და ყურადღება ეთმობა.³ ალ.ყაზბეგი თავის მოქმედ პერსონაჟთა გრძნობების, განწყობილებების, რწმენის, სხვადასხვა სიტუაციებისა თუ სცენების გასაძლიერებლად, უბრალოდ, მაგრამ შთამბეჭდავად გადმოცემა-აღწერისათვის ხალხურ ლექსებს იყენებს და მიაჩნია, რომ სწორედ ესაა საუკუნეებში გამოტარებული უტყუარი შეხედულება, განსჯა, აზრი, დადუღებული იმავე საუკუნეების მიერ. საგულისხმოა, რომ მხატვრულ პროზაულ თუ დრამატულ ნაწარმოებებში ხალხური ლექსების გარდა იყენებს თავის ლექსებსაც სათქმელის უფრო ცხადად და კომპაქტურად გამოსახატავად. არის შემთხვევა, როცა ჩვეულებრივს თუ საპოლემიკო ხასიათის წერილებშიც მიმართავდა ხალხურ ლექსებს.

ამის ნათელი ნიმუშია წერილები: იონა მეუნარგიასადმი,⁴ „ჩვენი მტერ-მოყვარენი“, „მოხვევები და მათი ცხოვრება“, სადაც ციტირებულია ხალხური ლექსები. ასე გასინჯეთ, ანდაზებიც კი.

1. ალ. ყაზბეგს უძღვნეს ლექსები: ნ.ორბელიანმა, (ალ.ყაზბეგს, ივერია, 1993 21 დევ. 276, გვ. 2); თ.რაზიკაშვილმა (ა.მ. ყაზბეგს სახსოვრად. იქ, 1893, 21 დევ. 276, გვ. 1-2) აგრეთვე, შ.მღვიმელმა, გ.ყაზახიშვილმა, აპ. წულაძემ და სხვ. (იხ. „ივერია“, 1893. ანან 276-277, და სხვ.).
2. ქართველი მწერლები და ხალხური შემოქმედება, თბ. სახელგამი 1956. გვ.185.
3. იქვე, გვ. 133-186; ლიტ. ძიებანი, ტ.14, იქვე, გვ. 78/ იმეგრელიძის წერილი).
4. ალ. ყაზბეგი, ტ. 5, თბ. 1950, გვ. 220-221.

ხალხური ლექსები შესანიშნავად გამოიყენა დრამატურგიაშიც და მცირეტანიან მოთხრობებში. მათგან აღსანიშნავია „შიოლა ღუდუშაური“ და მისი ვარიანტები, სადაც შიოლასადმი მიძღვნილი ხალხური ლექსი ერთ შემთხვევაში ნაწარმოებს ეპიგრაფად უძღვის, ხოლო „ნინოში“ ეს ტექსტშია ჩასმული.

ხუთმოქმედებიან დრამაში „მამის მკვლელი“ ხუთ ადგილას გვხვდება ხალხური სტროფები.¹ გვხვდება აგრეთვე მოთხრ. „ფათი“, „ცხოვრების ჩარხი“ და სხვ. დრამაში „არსენა ყაჩაღი“ გამოყენებულია ცნობილი ხალხური სიმღერა „აღსდექ გმირთ-გმირო, ნუ გძინავს და თავისი - „ძმებო მოდით ხელი მივცეთ“ და სხვ.

მაგრამ განსაკუთრებით მისი რომანებია ამ მიმართებით აღსანიშნავი. ვის არ ჰიბლავს „ხვეისბერი გოჩა“-ს სარიტუალო-საქორწილო სცენები, სადაც გვხვდება მშვენიერი ხალხური ლექსები, როგორიცაა: „გაუსვი და გამოუსვი, ვითომ ჭიანჭურია...“ და „ჩემო ხელის მომკიდეო“.

„მოძღვარში“ ხალხური ლექსები განსაკუთრებულ როლს ასრულებენ. აქ სიტუაციასთან და პერსონაჟის სულიერ მდგომარეობასთან დაკავშირებით გვხვდება ხალხური ლექსი:

„მარტო ვარ, მარტო ვიძღერი, არავინა მყავს მობანე,

მაისის წვიმავ წამოდი, გული სევდისაგან განბანე.

ნიაგო წყნარად დაქროლე, ფოთოლთ ტაშ დააკრევიანე

სწორის არგამტანს, უფალო, ცხვირი სად წააკრევიანე“.²

განსხვავება ამ შემთხვევაში ისაა, რომ ეს ლექსი ხალხურში ცნობილია რვამარცვლოვან, ორსტროფიან ლექსად.

აქვეა გამოყენებული ხალხური ლექსები: „მთაო გადმიშვი“... „ვაჟკაცსა ცოლის სიავე“, „მოფრინდი ჩემო მერცხალო“ და სხვ. რომლებზეც ი. მეგრელიძემ მიუთითა თავის წერილში „ალ. ყაზბეგის „მოძღვარში“ შეტანილი ერთი თქმულების გამო“. ეს ლექსები სხვა ვარიანტებშიც გვხვდება.³

ასევე გვხვდება ხალხური ლექსები, ჩართული „ელგუჯას“ ცალკეულ სცენებში. აქ უაღრესად დიდია ღინჯას როლი, საინტერესოა ღინჯასა და სვიმონის „გაბაასება“-გალექსება. მათს ლექსებში ისეთი დიდებული ხალხური მხატვრული არგუმენტებია, რომელთაც მსმენელზე აქვთ დიდი ძალა და გავლენა. ეს გავლენა და დამაჯერებლობა მოსისხლე მტრებსაც კი არიგებს და აახლოვებს.

1 ალ.ყაზბეგი, ტ. II. იქვ. გვ. 445.

2. ი. მეგრელიძე შენიშნავს, რომ ამ ლექსს ოდნავ განსხვავებული ვარიანტით „მღეროდა ვ. სარაჯიშვილი“. ლიტ. ძიებანი, ტ. 146 იქვე, გვ. 78

3. ხალხური სიტყვიერება, 3, იქვე, გვ. 218.

„ელგუჯაში“ არა მარტო ლექსის საერთო სათქმელის, არამედ ამ სალექსე სტრიქონით კონკრეტული მეტყველებისა და აზროვნების ფაქტებს ვხვდებით. მაგ: „უეჭველია, ასეც უნდა ყოფილიყო იმ ხალხში, სადაც „ვაჟაი ნაჩეხი სჯობია“ და სადაც რიგიანი ქალი არ გათხოვდებოდა იმისთანა კაცზედ, რომელსაც თავ-პირი დაჭრილობის ნიშნით დამახინჯებული არ ექნებოდა“.¹

სვიმონი როცა თემზე მსჯელობს, არა თუ ლექსად ამბობს, არამედ ხალხური სტრიქონით საუბრობს: „რაიც ვიყავით, აღარ ვართ, რაიც ვართ, აღარ ვიქნებით“ (იქვე, გვ.136).

აქვე ვხვდებით მსგავს მაგალითებს.

არა მარტო ლექსის მნიშვნელობის, ან სალექსე სტრიქონის სიტყვებით საუბრის, არამედ ხალხური სტრიქონების „შემღერებიტაც“ პასუხობის ან „საუბრის“ მაგალითებსაც ვხვდებით: „ჩავცვივდით საგონებელში, როგორც კამეჩი მორევში“ – პასუხის მაგივრად მწუხარებით შეჰმღერა ერთმა მთიულმა, გაუკრა აპეური ხარს და გადაჰკრა სახრე, თითქო იმათზე უნდოდა ყველა ჯავრი ამოეყარა“ (იქვე, გვ.44).

„შე გაჭირვების კულაო“, „ჩავცვივდით საგონებელში“, „მოვდივართ, მოგვიხარია“ და სხვა, ხალხური პოეზიის შესანიშნავი მარგალიტებია.

არანაკლებ გვხიბლავს ხალხური ლექსი „მამის მკვლელში“. აქ გვხვდება: „დავბერდი, დავჩაჩანაკდი“, „გაგვიძელ, ბერო მინდიავ“, „დალიე, დამალევინე“, „ვაი, რა დიდი ბრალია“, „როსტომ თქვა“ და სხვ. თითქოს იაგოს სხვა სათქმელი, საფიქრი თუ საწუხარი არ ჰქონდა გარდა იმისა, რაც გამოთქმულია იმ ერთ სტროფში, რომელიც „მწარედ, მაგრამ გარკვევით ჩაცინების შემდეგ“ წარმოთქვა:

„ვაი, რა დიდი ბრალია:
შევარდენი ჰყავს ძერასა,
გაუფრინდება, წაუვა -
შორითლა უწყებს მზერასა“.

(ალ. ჯაზბეგი, იქვე, გვ. 332)

ხალხური ლექსები, ალ.ჯაზბეგის მიერ თავის რომანში, დამთავრებულ თუ დაუმთავრებელ მოთხრობებში, სასცენო ნაწარმოებებში, ეთნოგრაფიულ თუ საპოლემიკო წერილებში ციტირებული და ოსტატურად გამოყენებული, გვხიბლავს სიტუაციითა და პერსონაჟთა სულიერ მდგომარეობასთან ზუსტი მისადაგებით, რაც გულთამხილობის ნათურებივით კიაფობენ.

1. ჩვენი საუნჯე, ტ. II, იქვე, გვ. 55.

ალ.ყაზბეგი მის მიერ მხატვრულ ნაწარმოებებში გამოყენებული ლექსების ახალ ვარიანტებსაც გვაწვდის. ამის ნიმუშია ღინჯა ხულელის საფანდურო ლექსის „მე დაჭირვების კულაო“-ს მეორენაირი ტექსტი, რაც ალ. ყაზბეგმა 1885 წელს ცალკე გამოაქვეყნა (მ.ჩიქოვანი, იქვე, გვ. 162).

ბევრი ხალხური მარგალიტი მიიღო ალ.ყაზბეგმა ცხოვრებისაგან, მშობელი ხალხისაგან. არც თავად დარჩა დავალებული; „რითაც გაგვივა, იმით ვჭრით,“ - თქვა ლექსში „გმირული სიმღერა“. ერთგვარი ანალოგიით შეიძლება ითქვას, რომ ალ.ყაზბეგს რითაც შეეძლო, იმით შეეცადა მშობელი ხალხის, მათი ზეპირი შემოქმედების დაფასება, ამაგის გადახდა. „რაც ხალხმა მისცა, იმაზე მეტი (ყაზბეგმა, ჯ.ჯ.) ხალხს მისცა და ხალხმა ის მიიღო“, ¹ ხოლო რაც ფოლკლორული წყაროებით გულუხვად ნასაზრდოები ნაწარმოებებით ალ.ყაზბეგისაგან მემკვიდრეობით მიიღო ხალხმა, ის მარად უკვდავი და ცოცხალია.

1. ლიტერატურული ძიებანი, ტ. 14, იქვე, გვ. 90.

იოსებ ბეჰირიშვილი

გველი, ავი თუ კეთილი სულის განსახიერება?

გადმოცემით, გველი ანგელოზი იყო და ასეთად ღმერთმა ცოდვების გამო აქცია, იესო თურმე ბავშვობაში მარიამ ღვთისმშობლის დახმარებით გველებს ფეხებით სრესდა, ბიბლიაში ფიგურირებს როგორც სიბოროტის განსახიერება, რაც იმაში გამოიხატება, რომ პირველი ადამიანები შეაცდინა და ღმერთის მიერ აკრძალული ნაყოფის ჭამა შთააგონა, მაგრამ ამით მათ თვალებიც ხომ აუხილა.

ხალხების წარმოდგენით გველი თავდაპირველად კეთილი არსება იყო, ავსულად მოგვიანებით აქციეს. და მაინც, ადამიანთა მეხსიერებაში გველი დარჩა სიბრძნის, სიცოცხლის, ოჯახის მფარველის და მკურნალობის სიმბოლოდ. გავიხსენოთ თუნდაც მედიცინის ემბლემა. არსებობს ხატოვანი გამოთქმა: "ბრძენი, ვითარცა გველი".

ყოველივე ამას, საქართველოს, კერძოდ აჭარის ზეპირსიტყვიერებასა და მცხოვრებთა ყოფაში შემორჩენილი ნიმუშები და წარმოდგენა-ჩვევებიც ადასტურებენ, რასაც ამ ნარკვევის მეორე თავში შემოგთავაზებთ.

მითოლოგიურ ზღაპრებში ბევრია შემთხვევა, როდესაც გველის კანზე ამოდის ხე — სიცოცხლის სიმბოლო. პოლინეზიურ მითოლოგიაში გველი ნაყოფიერების ხეს ეხვევა. თურქმენეთში მოპოვებულ ძველ, ძვირფას ჭურჭელზე გამოხატულია ხე, რომელსაც ასევე გველი ახვევია (ვ.ზალატაევ, დრეენიე ი ნოვიე დოროგი ტურკმენი, მ. 1979, გვ. 97). ასეა სხვაგანაც. ამასთან გველები, გველეშაპები დარაჯობენ უკვდავების და საერთოდ ნაყოფის მომცემ ხეებს. ასე იყო შუამდინარეთში, სკანდინავიის ქვეყნებში, საქართველოში და სხვაგან. შუამდინარული მითოსური ხეების ანალოგიურია სკანდინავიური მითოლოგიის მარადმწვანე იფანი. იგი ჩრდილს მთელ სამყაროს აფენდა, ხოლო ფესვებითა და კენწეროებით ორ სკნელს აღწევდა. მის ფესვებში მოკალათებული იყო გველი და ხეებზეც ამოდიოდა (ზ. კიკნაძე, შუამდინარული მითოლოგია, 1979, გვ. 129-130). ასე რომ, გველი და ფესვები, სამკუთხედი გველი — ხე, წყალი, წარღვნა, უფსკრული, სიცოცხლის ხე, შესატყვისი მცნებებია და დაკავშირებულია სიცოცხლესთან, შექმნასთან. ამიტომაც, რომ გველი კანს იცვლის, რაც მუდმივი განახლების, გაახალგაზრდავების მანიშნებელია. ხალხური

გადმოცემით, გველის კანის დანახვა ბედნიერებას ნიშნავდა.

ლაკურში გველს და ჭიას ერთი და იგივე სახელით მოიხსენიებენ. ლაკების განმარტებით, გველი დიდი ჭიაა, ბევრ ხალხში იგი საერთოდ სიბრძნის სიმბოლოდაა მიჩნეული. კავკასიის მთიელთა სიტყვიერებაში კი იგი მხოლოდ გარკვეულ სიბრძნეზე – კერძოდ, ყველა სულიერის ენის გაგების უნარზე მიგვანიშნებს. მაგალითად, პოლიგლოტზე ამბობენ – მან იმდენივე ენა იცის, რამდენიც გველმა.

ქართული ზღაპრების მიხედვით გველის, ადამიანისა და ფასკუნჯის შეხვედრა სწორედ ქვესკნელში ხდება. გველი ნაყოფიერების სიმბოლოდ იყო აღიარებული. კუნძულ კრეტაზე ნაპოვნია თიხის ე.წ. "გველებიანი ქაღალმერთი", რომელიც დაახლოებით 3700 წლისაა. ესაა მოცეკვავე ქაღალმერთი გაშლილი ხელებითა და გველებით, რაც ნაყოფიერებას განასახიერებდა.

ანალოგიური სცენებია მცირე აზიაში (თურქეთი) ნაპოვნი კაპადოკიისა და ხეთების ლარნაკებზე და იეროგლიფებზე. ეგვიპტის მითოლოგიაშიც გველი მტკიცეა და კავშირებული მიწასთან. ღვთაება აპისის ატრიბუტი ასევე გველია. იგი განასახიერებდა მიწიერებას, ცეცხლისა და სინათლის ძალას, სიბრძნეს, დღეგრძელობას, უშრეტ ენერგიას. ეგვიპტელებს, თურმე 4500 წლის წინათ უცდიათ გველისა და აფთრის მოშინაურება, რაც იმდროინდელ სურათებზეა აღბეჭდილი. გველი პატივგებული იყო სპარსეთშიც. მას ტოტემურ ხარს უთანაბრებდნენ. ინდური ბრაჰმა დაიბადა სარეცელზე, რომელსაც გარს ეხვევა შვიდი გველი. იგი კეთილ არსებადაა მიჩნეული ინდუისტურ, ბუდისტურ და ჯინისტურ ლეგენდებში. აქ აღიარებდნენ გველკაცს, ანუ გველმერთ ნაგას, რომელსაც ტანის ქვედა ნაწილი გველისა ჰქონდა. ბერძენთა რწმენით, ხარი გველმა შვა და პირიქით. აქაც, ისე როგორც ჩინეთში და სხვაგან იგი გაღმერთებული ჰყავდათ.

გველის კულტის პოპულარიზაციაზე შუამდინარეთ-მცირეაზიასა და კავკასიაში, მეტყველებს ისიც, რომ იგი გამოუსახავთ ფარაონ რამზეს გვირგვინზე, ბეჭდებზეც. შუმერული ლეგენდით, ფარაონ ტუტანხამონის ნილაბზეც (დრეენიი ვოსტოკ, ბუდაპეშტ, 1985, გვ. 460.) ახალი წელთაღრიცხვის II საუკუნის მონეტებზეც გამოსახული გველები, მკვლევარ რეინეკის ინტერპრეტაციით, მიწას განასახიერებდნენ. გველები აღბეჭდილია აგრეთვე ვანის ოქროს დიადემაზე, სამთავისის, აზერბაიჯანისა და სხვა სამარხებში მოპოვებულ სატევრებზე, ბალთებსა და სხვა ნივთებზე (ნ.ურუშაძე, ჯ.რუხაძე).

1984 წლის ზაფხულში ინგლისელი მეცნიერი და მოგზაური ტიმ სევერინი გემ "არგოთი" მოადგა კოლხეთს. მაშინ მას ფიჭვნარის უბელებს ნამჭედურის ნამოსახლარში უჩვენეს იქვე აღმოჩენილი თიხის ნივთები, რომლებზეც გველი გამოესახათ. სევერინი დასძენს, რომ ძველ საქართველოში

ველოში სწორედ გველი იყო ოჯახის მფარველი, ეს გასაგებს ხდის იმას, თუ რატომ მაინცდამაინც გველეშაპს დაევალა ოქროს საწმისის, როგორც ქვეყნის ყველაზე დიდი საუნჯის დაცვა და მფარველობა (ოლორთქიფანიძე, არგონავტიკა და ... გვ. 111).

ძველი ქართული გადმოცემების თანახმად გველი, გველეშაპი იცავდნენ და ფლობდნენ არა მარტო წყალს, არამედ მიწის წიაღში მოქცეულ განძეულობასაც. უფრო საყურადღებო ისაა, რომ გველი სათნო სულია, ადამიანის შემწე და ბოროტებისაგან მფარველი. რომ თუ ოჯახს, სახლს იგი არ მფარველობს, მაშინ ეშმაკი და დევი ბატონობს. ამიტომაც არის სახლის, მამულის, ფუძის დედალი და მამალი გველი – ანგელოზი. მათ დილა-საღამოს რძესაც უდგამდნენ. ხეცურეთში, რაჭაში გველს ოჯახის უფროსი მფარველობდა, თავს ევლებოდნენ, რათა არ წასულიყო. გველები კერაზეც წვებიან, საწოლთანაც მივლენ და აკვანთანაც, მაგრამ არ იკბინებიან. ფეხებში რომ შენიშნონ, ხელს მაინც არ ახლებენ. ავი თვალისა და განსაცდელისაგან იცავს ბავშვებს, ქალებს, მამაკაცებსაც. მკურნალი და წინათმგრძნობია. გველი ხიდან თუ უსტვენს, ამით აფრთხილებს არავინ გაეკაროს ოჯახს. უჩუმრად გამოდის გარეთ და მზეზე თბება, დააღებს პირს, ენით ქაქანებს და გვეედრება არ მომკლავ. სწამდათ, რომ ფუძე-გველი თუ არ ჰყავდა სახლს, მას ხვაი და ბარაქა არ ექნებოდა, ავი სულები და ძალები ადვილად დაეპატრონებოდნენ და ოჯახს გადაშენება ელოდა. გველს უყვარს მყუდროება, კაკლის ან ბჟოლის (თუთის) ხეზე ასვლა და მწყერივით ჭიკჭიკი, დასვენება, კაცის დანახვაზე არ ფრთხილება (ნრეხვიაშვილი, ძველი კოლხეთი, 1986, გვ.48, 118-122; ნ.ურუშაძე, ცენტრალური ამიერკავკასიის გრაფიკული ხელოვნება ადრე რკინის ხანაში, 1982, გვ.61 და სხვა).

ხეცურული თქმულებით, კევრში იფანი ამოვიდა, ცხადია მოჭრეს, კიდეც ამოვიდა, ისევ მოჭრეს, მესამე მოჭრისას იფანს გველი ამოყვა.

როგორც ვთქვით, ასე იყო შუამდინარეთსა და სკანდინავიაშიც, რაც პროფესორ ზურაბ კიკნაძის მიხედვით, მცენარის ზრდის, სიცოცხლის დაუსრულებელი პროცესის მაჩვენებელია.

გველის კულტი ერთნაირი იყო კავკასიაში და ყველგან წმინდა ანგელოზად მიიჩნევდნენ. უბიხები, აფხაზები წმინდა ტყის ხეებზე გამოსახავდნენ მათ. გ.ჩურსინს ლიხნში ჩაუწერია ზღაპარი "გველი ქველმოქმედი". მხედარი ცეცხლიდან იხსნის გველს და არც სხვებს მოაკვლევინებს, აფხაზები თვლიდნენ, რომ სახლში მოსულ გველს ბედნიერება და სიმდიდრე მოაქვს, ამიტომაც არასოდეს კლავდნენ და უვნებლად იშორებდნენ. მაგრამ გზაზე თუ გადაეყრებოდნენ, ცდილობდნენ მის მოკვლას.

მკვლევარებმა დაადგინეს, რომ თანდათან გველი უარყოფით არსებად, ცბიერ და ბოროტ ძალად წარმოსახეს – გველი გესიზმროს,

ცუდ ამბავს, ენას შეიტყობ, მაგრამ თუ მკვდარს ნახავ — მტრის დამარცხებას ელოდო, ამბობენ ქართველები. ვინმეს მოუთმენელი საქციელის გამო, ასეთი შეძახილიც მსმენია "შენ გველის წიწილავ" და სხვა. ერთ ქართულ ზღაპარში მწყემსს დასაკბენად ეპარება გველი, რომელსაც ადამიანის გამზრდელი არწივი ეწირება. ურარტულ თქმულებაში არწივი იმარჯვებს.

სამაჩაბლოს თირის მონატრის სამრეკლოს კედელზე გამოსახულია გველისა და კაცის ბრძოლა, ხოლო ზემო ნიქოზის მთავარანგელოზის ეკლესიის კედელზე აღბეჭდილი ცხენზე მჯდომარე წმ. გიორგი კლავს გველს და არა ურჩხულს. ამასთან დაკავშირებით, პროფესორი იოსებ მეგრელიძე თვლიდა, რომ ამ სცენაში XIV საუკუნიდან დაიწყეს ურჩხულ-დრაკონის გამოსახვა, მანამდე კი გველი იყო (იხ. მისი სიძველენი ლიხვის ხეობიდან, 1984, გვ. 210, 231). საქართველოს ხელოვნების მუზეუმში დაცულ, ქვემო ქართლში აღმოჩენილ სტელაზეც გველია, რომელსაც წმინდა გიორგი შუბით კლავს.

გაორება, ანუ წინააღმდეგობა გველის, როგორც კეთილისა თუ ბოროტი არსების დადგენაში, შეიმჩნევა აჭარაში მოპოვებულ საგნებზეც. ქედის რაიონის სოფელ კოლოტაურის მზის დისკოზე გველია ჩატანებული. ესაა მითოლოგიური სიუჟეტის — ორი მოწინააღმდეგე ძალის, ანუ სიკეთის — მზის და ავსული გველის სახით. ასეთივე საგნები აღმოჩენილია ზუნდაგაში, ბზუბზუში, ოქტომბერსა და სხვაგან. ისევე როგორც ხევისურეთში, რაჭასა და აფხაზეთში, აჭარლები პატივს მიაგებდნენ, შეიძლება ითქვას ეამბოროებოდნენ. აკი მხოლოდ აჭარაში დასტურდება "გველის დღეობა", რაზეც საუბარი გვექნება მომდევნო თავში "გველი აჭარის ზეპირსიტყვიერებასა და ყოფაში".

გველთან დაკავშირებით ჩვენს კუთხეში შექმნილი ლექსები, თქმულება-ზღაპრები, ყოფაში შემორჩენილი წარმოდგენა-შეხედულებანი, პირველად დიდმა მკვლევარმა ჯემალ ნოღაიდელმა შეკრიბა, გააანალიზა და კომენტარებიც დაურთო. როდესაც ადამიანებს სწამდათ ისეთი გველ-აშაპების არსებობა, რომლებიც ადამინური თვისებებით ხასიათდებოდნენ. ამ ძველ დროს ისიც ადასტურებს, რომ საუბარია შუბსა და ხმალზე და არა თოფსა თუ დამბაჩაზე. ლექსი გვაუწყებს, რომ გველმა ცხრა დას შორის ყველაზე უკეთესი, უმცროსი აირჩია საცოლედ. შუწუხებული ქალი რიგრიგობით ატყობინებს მშობლებს, ძმას, ბიძას და შველას თხოვს. ბიძია მიდის, რათა იხსნას იგი ისეთი ქმრისაგან, რომელიც "დღეი კაცად ეჩვენება, ღამე გველეშაპად". მოგვიანებით ბოროტ სულად განსახიერებული გველი, ხალხმა ღამეს, წყვდიადს, როგორც ბოროტების ბუდეს დაუკავშირა, ამიტომაც ქობულეთში ამ ლექსს საღამოს იტყოდნენ (ჯ.ნოღაიდელი, ნარკვევები და ჩანაწერები, 1, გვ. 107-108, ბ.1971).

ზღაპარი "გველების ხელმწიფე" მოგვითხრობს მეფის შვილზე, რომელმაც ბევრი ქვეყანა მოიარა "სასიკტილო ალაგებიც". ფათერაკების მაძიებელი იმ მიწისქვეშეთსაც ეწვია, სადაც გველების სწავლული ხელმწიფე შაჰმერანი ბატონობდა. მას თავი კაცისა ჰქონდა, ნამსხმანი გველისა. მან უფლისწულს უთხრა: ჩემი არსებობის შესახებ არავინ იცის, შესაძლებელია გაიგონ, რადგან ადამიანი მაინც მოღალატეა, ამიტომაც მოგვიანებით გაგიშვებ სამშობლოში, თანაც იმ პირობით, არავის უამბობ ჩემზეო. მეფისწულს ერთხელ ბრძენმა მოაკითხა: მჭირდება ბეჭედი, რომელიც უსასრულო ზღვაში არსებულ კუნძულზე დამარხულ სულთანს უკეთია. მასთან მიღწევა გველების ხელმწიფის დახმარებით შეიძლება. მე ბოროტება არ მამოძრავებს, თუ შუამავლობას ითავებ, მაღლობელი ვიქნებიო. წავიდნენ და თან ქილებით რძე და ღვინო წაიღეს. ისინი დადგეს იქ, სადაც შაჰმერანი სეირნობდა, სანატრელი რძე დალია, მოტყუებულმა არ იცოდა მეორე ქილაში რა იყო და დალია თუ არა, დაიბნიდა. გონწართმეული უკეთ წაიღეს იმ ხემდე, რომლის ფოთლების ფეხქვეშ ამოსმა, მათ მისვლას საფლავამდე უხიფათოს ხდიდა. გამოფხიზლებულმა შაჰმერანმა მეფისწულს უთხრა: მიღალატე, მაგრამ რადგან ჩემი პურმარილი ნაჭამი გაქვს და ვერ გიმეტებ, ბეჭედის წამოსაღებად ამ კაცს არ გაჰყვე, მას იქ დაღუპვა ელის და თუ მაინც წახვალ, ახლო არ მიეკაროო. თურმე სულთანის ცხედარს ცეცხლმფრქვეველი გველეშაპი დარაჯობდა. ბეჭდის მაძიებარს გველმა უკან გაბრუნება ურჩია. არ ისმინა გველის რჩევა და დაიღუპა კიდეც. მეფისწული გველების ხელმწიფემ უვნებელი გააბრუნა სახლში (ჯ.ნოლაიძელი, II, გვ. 107-108, 1972).

ამრიგად, გველების ხელმწიფე და თვით დარაჯი გველიც, მაკნებლები არ არიან, პირიქით, ერთგულებით გამოირჩევიან და ბოროტებას ებრძვიან.

ახლა გავეცნოთ ზღაპარს "გველმა პერანგი გაიძრო". სოფელში თხოვდება ქალიშვილი, რომლის ქმარიც მეორე დღეს კვდება. ერთი სოფელი ქვრივის შერთვას იკისრებს. თუმცა მალე გაიგებს, რომ ქალს მუცელში გველი ჰყავს, რომელმაც კბენით მოკლა მისი პირველი ქმარი. ამის გამო კაცი დააპირებს ქალის გახლეჩას. შეშინებული ქალი ამოანთხევს და გველიც ამოჰყვება, რომელსაც კლავს, ხოლო ქალს საცოლედ მეგობარს უტოვებს. არ იქნა, ამათ შვილი არ ეყოლათ და გამჩენს თხოვეს ღორი, ძაღლი ან გველი მაინც შეგვაწიეო. მშობიარობა გაჭირდა, ვინც კი დასახმარებლად მოვიდა, სუყველა დაიხოცა. ეს გაიგო ბოროტმა დედინაცვალმა და გერი ბებიაქალად გაასაღა. გერი დედის საფლავს მიაღდა და ტირილი დაიწყო. დედამ ამოსძახა: რძე დაუდგი ქვებით, ახალდაბადებული გველი მასში ჩასრიალდება და გადარჩები კბენასო. გაიზარდა ახალდაბადებული გველი. რამდენი მასწავლებელიც მოუყვანეს, იმდენი კბენით მოკლა. ბოროტმა დედინაცვალმა ისევ გერი გააგზავნა, იფიქრა მოკვდესო. ისევ მიაკითხა გოგონამ დედის საფლავს. დედამ ურჩია, ისეთი რკინის ოთახი გაეკეთებინა, რომლიდანაც გველი ვერ გაძვრებოდა. იმ ოთახში დაამწყვდიე და რაც იცი ისე ასწავლეო. ესეც აღსრულდა. გველი გაიზარდა და დაქორწინება ითხოვა, მაგრამ კვლავ კბენით კლავდა

ყველას. იმ დედინაცვალმა ისევ გერი მოუყვანა. ისევ მიმართა საბრალო გოგონამ დედის საფლავს, დედამ ასე დაარიგა: ჩაიცვი ორმოცი ზღარბისაგან შეკერილი ტანსაცმელი და გაყევი ცოლად. ტანსაცმელი პირველად მას გაახდევინე, ჩუმად გაიტანე გარეთ, გაატარე ნამგალს შუა და დაწვი. ამის შემდეგ გველი მშვენიერ ჭაბუკად იქცევა. ეს საწაულიც მოხდა. ჭაბუკმა ცოლს ურჩია: შვიდი წლის განმავლობაში სპილენძის ქალამნებს რომ გაცვეთ, მაშინ მიპოვიო და გაუჩინარდა. ცოლმა სამწვერ გზასთან სასტუმრო, სასადილო ააგო და ხალხს უანგაროდ ემსახურებოდა, თანაც ყველა გამკლელ-გამომკლელს ეკითხებოდა თავის მეუღლეზე. მეშვიდე წელს ერთი უზარმაცესი ახალგაზრდა მოიყვანეს, რომელმაც იცოდა გოგონას მეუღლეზე, მაგრამ სიზარმაცის გამო ვერ ყვებოდა. ბოლოს რაღაცნაირად ამოღერდა. მეუღლეებმა ერთმანეთი იპოვეს და გაიხარეს (ჯ.ნოღაიდელი, III, გვ. 30-32, 1977).

1990 წელს სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ზეპირსიტყვიერების მეათე კრებულში პროფესორმა ზურაბ თანდილაშვილმა გამოაქვეყნა ახალი ფოლკლორული მასალები "ადამი და ევა", "ნოვეს გემი", "როგორ გაჩნდა ექიმობა", რომლებიც ზენითელმა და ბარათაულელმა მოქმედებმა ზუსტად ქათამაძემ და რამიზ მელაძემ ჩააწერინეს.

როგორც ცნობილია, ღმერთმა შექმნა თუ არა დედამიწა, ედემის ბაღის (შუამდინარეთი) ცენტრში აღმოაცენა კეთილისა და ბოროტის შესაცნობი ხე. აქ დასვა პირველი ადამიანები ადამი და ევა, განუმარტა, რომ შეეძლოთ ეჭამათ ყველა ნაყოფი, მაგრამ არა იმ ხისა, რადგან მოკვდებითო. ცხოველთა შორის ყველაზე ცბიერმა, გველმა ევა დაარწმუნა, არ მოკვდებითო, ევამ შეჭამა ნაყოფი და ქმარსაც აჭამა, რის გამოც ღმერთმა დასწყევლა ისინი, რადგან მოქმედებით, სიტყვით, თუ გააზრებით ღმერთის ნების დარღვევა რელიგიური ეთიკისათვის მიუღებელია, ცოდვა ზნეობრივ ბოროტებად აღიქმება. ამიტომაც ადამისა და ევას პირველი ცოდვა მათ შთამომავლობაზე მემკვიდრეობითი გახდა.

საღმრთო წერილის მიხედვით "და ამცნო უფალმან ღმერთმან ადამს და ჰრქუა: ყოვლისაგან ხისა სამოთხისა ჭამით შჳჭამო, ხოლო ხისგან მისა ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისა არა შჳჭამოთ, რამეთუ სიკუდილითა მოსწყდეთ.

ხოლო გველი იყო უგონიერეს უფროის ყოველთა მხეცთა... და ჰრქუა გველმან დედაკაცსა: არა სიკუდილითა მოჰკუდეთ. რამეთუ უწყოდა ღმერთმან ვითარმედ: რომელსა დღესა სჭამოთ მისგანი, განეხუენ თქუენ თვალნი და იყვნეთ, ვითარცა ღმერთნი, მეცნიერ კეთილისა და ბოროტისა.

და იხილა დედაკაცმან, რამეთუ კეთილ არს ხე ჭამად და სათნო თვალთათვის ნაყოფისაგან ჭამა და მისცა ქმარსაცა მისსა მის თანა და ჭამეს. და განეხუენ თვალნი ორთანივე და აგრძნეს, რამეთუ შიშუელ იყვნეს. და შეკერეს ფურცელ ლელესა და ქნეს თავთა თვისთა გარემოსარტყმელი" (დაბადება, თბ. 1981, გვ. 51-52).

ამრიგად, გველმა ევასა და ადამის შეცდენით, კაცთა მოღვათა გააუბედურა, სინამდვილეში როგორც "დაბადებაშია" ნათქვამი, თვალეზი აუხილა.

აჭარულ ვარიანტში გველი მათ არა ვაშლის, არამედ ხორბლის ჭამას სთავაზობს. მეორე აჭარული თქმულებით, ნოეს კილობანი კი არაა, არამედ გემია, რაც უფრო მართებულია, ამასთან ნოე ღმერთს მოუვლენია დედამიწაზე, რათა დედალ-მამალი სულიერები გემით გადაერჩინა. თავის გამოხრულიდან წყლის დენა ვერ შეაჩერეს. მაშინ გველმა განაცხადა თუ სარჩოდ ადამიანის სისხლს მომაწვდით, დაზიანებას მე აღვკვეთავო. მიწაზე დაბრუნებისას ფუტკარსა და მერცხალს სთხოვა ნოესთან მისვლა, რათა დანაპირები მიეღო. ნოემ კვირაში თითო ბაყაყი გამოუყო. ფუტკარს გველისა შეეშინდა და თქვა, ვუთხრათ მას სისხლს მიიღებო. მერცხალმა უმაღლესი ალიქვა ეს საშინელება და მოტყუებით ფუტკარს ენა ამოგლიჯა. ფუტკარმა ბზუილით ვერაფერი გააგებინა გველს, მერცხალმა კი არაფერი თქვა, რის გამოც გველი მას შესაჭმელად წაეტანა, მაგრამ ნაწილობრივ მხოლოდ კუდი გამოგლიჯა; შემოჯდა მერცხალი ხეზე და ჭიკჭიკი გააბა, გველმა ბარტყების შეჭმა დაუპირა, რის გამოც მერცხალი ადამიანს შეესიზნა, მასთან აკეთებს ბუდეს და ჩეკავს ბარტყებს. აქედანაა წარმოქმნილი თქმულებები: "რატომ იკვებება გველი ბაყაყებით", რომელშიც ფუტკარს ხოჭო ცვლის, აგრეთვე თქმულება "გველი, ფუტკარი, მერცხალი, ბაყაყი". აქ ნათქვამია, რომ აღრე გველი ანგელოზი იყო, ღმერთმა გველად აქცია და მშვიერი დაძვრებოდა. ღმერთს ფუტკარი გამოუგზავნა, საჭმელი შეძირჩიო. ეს ფუტკარს დაევალა. ფუტკარმა ბავშვის ხორცი შეურჩია. მაგრამ ამის თქმა მერცხალმა არ დააცალა, ენა გამოგლიჯა და ღმერთს ურჩია ბაყაყი გამოეყო გველისათვის საჭმელად. გველი მერცხალს ეცა და კუდი დაუზიანა, ამიტომაცაა მერცხალი კუდმაკრატელა (ქართული ფოლკლორი, 14, 70, თბ. - 1984).

ამრიგად, ამ თქმულება-ზღაპრების მიხედვით, გველი ადამიანის მტერია, მაგრამ აჭარული ზღაპარი "როგორ გაჩნდა ექიმობა", ამის საწინააღმდეგო შინაარსისაა. ორი შემსიმჭრელი თაფლით სავსე ჭურს იპოვის და ვერაფრით გაიყოფენ. ერთი მათგანი მეორეს მოტყუებულ ჭურში ჩაკეტავს. გარეთ გასულს გველები დაიჭერენ და თავიანთ ხელმწიფესთან წაიყვანებენ. შენი ქვეყნის ხელმწიფე ავადაა, მას ჩემი დამზადებული წამალი განკურნავს. მიუხედავად იმისა, რომ მტერი ხარ, მე მაინც გასწავლი წამალს. აქედან გასულს დაგიჭერენ და შენც იმათ აქ მოიყვან. სამ ნაწილად დამჭრიან და სამ ჭიქაში მომათავსებენ. უნდა მოახერხო შუა ჭიქის წვენის დალევა, რომ სიკვდილს გადარჩე. ამით ექიმი და ყველაფრის მცოდნე გახდება. მეთაფლემ მოახერხა იმ ჭიქის დალევა და ფრინველების, ბალახების, ცხოველებისა და სხვათა ენა ისწავლა. წამლებს რომ ამზადებდა, წიგნში შეჰქონდა. ასე დაიწერა კარაბადინი (სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ზეპირსიტყვიერება, 10, გვ. 94-100).

ხაზგასასმელია ის გარემოება, რომ აჭარაში კაცთა აქიმობის გაჩენის მეორე ვარიანტიცაა დაფიქსირებული, რაც ასევე ავლენს ბუნებასთან მესაიდუმლოება-მინდიობას. ოდითგანვე რომ მოსდგამთ აჭარლებს. თანდ-ილავას ცნობით, გაჩენის დღიდან, თურმე გველებს ერთი უცნაური ჩვევა ჰქონიათ. რაიმე რომ ასტკივდებათ, კაცის სავალ გზას მონახავენ და გზაჯვარედინთან გაწვებიან. ერთხელაც შემთხვევით გამვლელ კაცს

ლოდი უსვრია კაცთამტერისთვის და მოუკლავს. ამ დროს მეორე გველი გამომძვრალა იქვე ახლომასლოდან, რომელიღაც ბალახის ღერი მოუძებნია, ჭრილობაზე წაუსვამს და გველი გაცოცხლებულა. შემდეგ ისევ წასულა, მეორე ბალახი მოუტანია და ჭრილობაც გამთელებია... დაბნეულ კაცს პირველი ბალახის დანახვა ვერ მოუსწრია, მხოლოდ ის ბალახი დაიმასსოვრა, რომელიც ჭრილობას ჰკურნავდა. ამ კაცს შინ ავადმყოფი შვილი ჰყოლია, მოუწყვეტია ის ბალახი და შვილი განუკურნავს. აქიმობა აქედან გაჩენილად, ასკენიან მთხრობელნი... მაგრამ გასულა ხანი და იმ კაცს ავად გახდომია შვილი და მომკვდარა კიდევ, მისულა იმ გზაჯვარედინთან, ბევრი უძებნია პირველი ბალახი, მაგრამ ვერ მიუგნია, პირველი ბალახიც რომ დაემასსოვრებინა, მაშინ ხომ შვილსაც გააცოცხლებდა. მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა, მაგრამ იმ კაცის სული თურმე დღესაც იმ გზაჯვარედინთან მოდის ღამდამობით და იმ ბალახს ეძებს, რომ თავისი შვილი გააცოცხლოს. ახლა ექიმები რომ კიბოს წამალს ეძებენ, ზუსტად ის ბალახიაო, გარწმუნებენ მთიელები.

ქედის რაიონის სოფ. დანდალოში მოპოვებული თქმულებით, დიდ ტყეში ათასი თული (სხვადასხვა) ცხოველი ბინადრობდა. სულთან სულეიმანმა შეკრიბა ყველა ისინი და განუცხადა, აქ ქალაქი უნდა გავაშენო, გაძლეოთ საშუალებას სამი თვის განმავლობაში გამონახოთ სხვა ადგილები და გადასახლდეთო.

მოვიდა ეს ვადა. სულთანი ტყეს ისევ ეწვია. როცა დარწმუნდა ნადირ-ფრინველი დედაბუდიანად გაკალიბებულიყო (აბარგულიყო), ტყის გაჩეხვა ბრძანა. ცეცხლმა მოიცვა იქაურობა. გატიალებულ მიწაზე გასვლისას სულთანმა დიდი უხსენებლის ძვლები შეამჩნია, ძალიან ეწყინა, ცხენიდან ძირს ჩამოვიდა და ღმერთს ასე მიმართა: გამჩენო (აჭარლები ღმერთს ასე მიმართავენ), დიდი ცოდვა ჩავიდინე, ტყეს ხანძარი გავუჩინე და უხსენებელი დავწვი, გეხვეწები სული ისევ ჩაუდგი, საცოდავმა ვერ გაასწროო.

გამჩენმა ისმინა სულთანის ვედრება და უხსენებელი ისევ გააცოცხლა. ყველა რომ გაერიდა აქაურობას, შენ რატომ ვერ გაასწარიო, შეეკითხა სულთანი. პირველმა გავიგონე ქალაქის გაშენების ამბავი, მაგრამ ჩემი დაბადების ადგილი ვერ მივატოვე, სადღაც გადაკარგვას, აქ სიკვდილი ვარჩიე, უპასუხა უხსენებელმა. მაშინ სულთანმა შესძახა: ახ, ვათან, ახ, ვათან, ესე იგი სამშობლოვ, სამშობლოვ, რაც იმას ცხადყოფს, რომ გველი პატრიოტიც ყოფილა.

საგულისხმოა, რომ ჩვენს მხარეში გველის ღლეობაც იციან, გველს სახლის, ოჯახის მფარველად მიიჩნევენ. ჯ.ნოლაიდელის მონაცემებით, ქრისტიანული საწესჩვეულებო რიტუალი "ბზობა" აჭარაში "გზობით" უნდა იყოს შეცვლილი. გზობა იციან დიდი ხუთშაბათის მომდევნო წითელ პარასკევს, ძველი სტილით აპრილის პირველ ოთხშაბათს. და სწორედ ესაა გველის ღლეობა. ამ დღეს სახლში შეშას არ მოიტანენ, გველები მოგზაურობენ და მათი შიშით ადამიანები ტყეში ვერ მიდიან. ვინც გზობა დღეს სახლში შეშას მოიტანს, ხალხის რწმენით, იმ წელიწადს ის არ მოშორდებაო. მისივე აზრით, საერთო ქართული ბზობა და აჭარული

გზობა წითელ პარასკევს უნდა უკავშირდებოდეს, როდესაც ქრიტე ჯვარს აცვეს. აჭარაში ისლამის ფეხმოკიდების შემდეგ, რასაკვირველია ბზობის სახელით რიტუალს ვერ შეასრულებდნენ, ამიტომაც გზობის სახელით შენილბეს, ისე როგორც რიგი წარმართული რიტუალები ქრისტიანობამ სახეცვლილებებით თუ უცვლელად შეითავისა (ჯ.ნოლაიძელი, I, გვ. 134).

ჩვენი აზრითაც, გზობას არ დაარქმევდნენ თუნდაც იმის გამო, რომ იმ დღეს გველები მოგზაურობენ. საჭრისწყალში, სხვაგან, "გველის დღეობას" – გზობას გარგნობის სახელით მოიხსენიებენ. "გარგანს" ანუ ჯოხს, ხაშარს არა თუ მოსჭრიდნენ, არამედ ადრე მოჭრილსაც არ მოიტანდნენ სახლში, რადგან გველად იქცევიან და ეზო-კარს მოედებიანო. ამასთან ამ დღეს გველს არანაირად არ მოიხსენიებენ. გამონაკლისად უხსენებელს ამბობენ. თუ ვინმეს წასცდება, იტყვიან, მტრები გვახსენებენო და თითზე იკბენენ.

გარგანი სულხან-საბას ორბელიანის ლექსიკონით "არს კვერთხის უსხოსი საბრჯენელად და დასაყრდენელი კაცთა უძღურთათვის, ანუ ყავარჯენი".

აპრილის პირველ ოთხშაბათს გარგანისა და შეშის მოჭრას, ტყიდან გამოტანას აჭარაში ერიდებიან. სწამთ, თითქოს ვინც ამ წესს დაარღვევს, მის ეზოში გველი დაიბუდებსო, – წერდა პროფესორი შოთა ნიჟარაძე.

საინტერესო მასალებს შეიცავს ჯემალ ვარშალომიძის გამოკვლევა ხის ორნამენტის ძირითად მოტივებზე აჭარაში. გველის ქანდაკება უკეთია ხულოს რაიონის მკვიდრის საბაშიძის დივან-საწოლს, აგრეთვე თმამულაძის სახლისა და სხვათა მოაჯირებს. მათი დამოწმებით, სახლის დედალ-მამალი გველი ყველა ოჯახს ჰყავს, ისინი დოვლათის მფარველები არიან, ადამიანს არ ვნებენ, რძეს, შაქარწყალს უდგამენ (ჯ.ვარშალომიძე, ორნამენტი ხეზე, ბ. 1979, გვ. 75). ისინი შავი ფერისანი არიან, იშვიათად გამოჩნდებიან, თუ ერთს მოკლავ, მეორე საშიში ხდება, საქმე წინ არ წაგივა, ზიანი მოგივა. რძეს უდგამენ, სამაგიეროდ გველი ოქროს ტოლ საქმეს აკეთებდა. სიცოცხლის ხისა და ბინის გველების გამოსახულება ჯვარშალომიძემ მშობლიურ ხელვაჩაურშიც დააფიქსირა. აქ ოჯახში, ბუხართან ახლოს გამოსახულია ხე, რომლის ტოტებზე გასული არიან დედალ-მამალი კერის, ოჯახის, ფუძის გველები (სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ყოფა და კულტურა, 8, თბ. 1980).

პოლემიკა

ნუგზარ მბელაძე,
მამია ფალავა

ანდრია პირველწოდებული სამხრეთ-აღმოსავლეთ მავიზღვისპირეთში და კულტურული მემკვიდრეობის საკითხები აჭარაში

„ადამიანი სარწმუნოებრივ ძიებას უნდა შეუ-
დგეს არა რელიგიური განცდებისათვის, რაც
თავისთავად მაცდურია, არამედ ქეშმარი-
ტებისათვის“.

სერაფიმ როუში

ახალი აღთქმის მიხედვით ანდრია ქრისტეს მოციქული იყო. მაშასადამე, ყველა ცნობა, რომელიც ანდრია პირველწოდებულის საქმიანობას შეეხება, ახალი წელთაღრიცხვის I საუკუნის ამბებს უნდა გადმოგვცემდეს. ამასთან, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ გვიანდელ წყაროთა უკრიტიკოდ მიღება არ არის გამართლებული. მათი ცალკეული ინფორმაცია უფრო ხშირად ასახავს არა ანდრია მოციქულის ეპოქას, არამედ ამ ცნობის ავტორის თანადროულობას. ბუნებრივია, ამგვარი ცნობები ძვირფასი წყაროა ჩვენი წარსულის, კერძოდ, სარწმუნოებრივი ცხოვრების, სულიერი მისწრაფებების, განსახლების არეალის, ეთნოგენეზის... შესასწავლად.

თეოლოგიურ ლიტერატურაში და ენციკლოპედიურ გამოცემებში ანდრია მოციქულის შესახებ მრავალი საინტერესო ინფორმაციაა თავმოყრილი. მართალია, ამ ტიპის წყაროები, ანდრია პირველწოდებულზე შექმნილი ცალკეული სიუჟეტი ქრისტიანული მითოლოგიის ჟანრს განეკუთვნება, მაგრამ აპოკრიფებში გარდასულ დროებაზე ჩვენთვის საყურადღებო არაერთი პირველხარისხოვანი ცნობაა შემონახული.

თორმეტ მოციქულთაგან ანდრია ერთ-ერთი უპირველესი იყო. იგი გალილეაში ცხოვრობდა. იოანეს შვილსა და სიმონის ძმას თევზაობა ჰყვარებია და გენისართიის (ტიბერიადის) ტბაზე, რომელსაც გალილევას ზღვასაც უწოდებდნენ, თევზაობდა კიდევ. თავდაპირველად იგი იოანე ნათლისმცემელის მოსწავლეთა თემში ერთიანდებოდა, რომელიც შემდეგ მიატოვა და უფლის გზას გაჰყვა. როცა მან მესია იპოვა, შემდეგ ძმა, - სიმონი მოძებნა და იესოსთან მიიყვანა. აქედან მოყოლებული ძმები ჯვარცმამდე ქრისტეს თან ახლდნენ.

ანდრია პირველწოდებულის წამების თარიღი ცნობილი არაა, მაგრამ აღმოსავლელ და დასავლელ ქრისტიანებში მისი მოწამეობრივი ცხოვრების დასასრულად ნოემბრის ბოლო დღეა აღიარებული. აპოკრიფების მიხედვით, ანდრია მოციქული ქრისტიანობას ქადაგებდა ბალკანეთისა და შავიზღვისპირეთის ხალხებში, მათ შორის სკვითებში. ამგვარი მოღვაწეობის გამო რომის მაგისტრატის ბრძანებით ბერძნულ ქალაქ პატრიში იგი ჯვარზე გააკრეს, რომელსაც ასო X ფორმა ჰქონდა. ეს ფორმა მოაქვამამდე ანდრიას ჯვრის სახელწოდებას ატარებს (Аверинцев А.А. Андрей. — Мифы народов мира, энциклопедия, 1. М. 1991. с. 80-81. შდრ. მისივე, Андрей. — Мифологический словарь, М. 1991. с. 45-46).

არსებობს წერილობითი წყაროები (დოროთეოს ტვირელი, ეპიფანე კვიპრელი, სოფრონი (III-IV საუკუნეები), ეპიფანე კონსტანტინეპოლი - VIII საუკუნე), რომლებშიც ანდრია პირველწოდებულისა და მისი თანამოღვაწე მოციქულების (მატათა, სვიმონ კანანელი) შავიზღვისპირეთსა და იბერიის მთიან პროვინციებში მოგზაურობისა და ქადაგების შესახებ საკმაოდ სარწმუნო ცნობებია დაცული. მაგალითად, ეპიფანე კონსტანტინეპოლელს კლიმენტი რომაელისა და ევაგრე სიცილიელის ტექსტებითაც უსარგებლია, რაც მოწმობს, რომ ანდრია პირველწოდებულის მოღვაწეობით ავტორთა საკმაოდ ფართო წრე იყო დაინტერესებული. ამ წყაროებში მოხსენიებულია დიდი სებასტოპოლი, აფსარის ციხე-სიმაგრე, მდინარე ფაზისი, კოლხეთი. ეფრემ მცირემ ჯერ კიდევ XI საუკუნეში დაადგინა თეოდორიტე კვირელისა (V საუკუნე) და ევაგრე ანტიოქელის (VI საუკუნე) როლი ქართველთა მოქცევის აღწერის საქმეში. ამდენად, XI საუკუნისათვის აღნიშნული წყაროები ქართული ისტორიოგრაფიისათვის უკვე ცნობილი იყო. ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა ეპიფანე კონსტანტინეპოლელის აგიოგრაფიული თხზულება, რომელიც თავის დროზე ანდრია მოციქულის შესახებ „მოსახსენებლის“ („მოსახსენებელი მიმოსვლათათვის და ქადაგებათა... მოციქულსა ანდრეასი“) ქართულ ენაზე შედგენის დროს ეფთიმე მთაწმინდელსაც გამოუყენებია.

აღნიშნულ ავტორთა მიხედვით, ანდრია მოციქული პირველი მოგზაურობისას ტრაპეზუნტში, ლაზიკის ქალაქში მისულა, საიდანაც შემდეგ იბერიაში გადასულა. მეორე მოგზაურობისას მან „მოიწია ქალაქსა ტრაპეზუნტს“, მესამე მოგზაურობისას კი - ჩასულა იბერიასა და ფასისში. ეფთვიმე მთაწმინდელი ამის შესახებ წერდა: „მოიწივნეს ქუეყანასა ქართლისასა და ვიდრე მდინარემდე ქოროხისა.“

არანაკლებ საინტერესოა, თუ როგორ აშუქებდა ქართული საისტორიო მწერლობა ანდრიას მოღვაწეობის საკითხებს საქართველოში. ეფრემ მცირეს ნათქვამი აქვს, რომ ანდრია მოციქულის საქართველოში ქადაგება უნდა დავიწყოდათ, რაც, მისი აზრით, წარმართობის რესტავრაციით უნდა ყოფილიყო განპირობებული. ავტორი სვამს კითხვას: თუ ანდრიამ საქართველოში ქრისტიანობა გაავრცელა, მაშინ რაღა საჭირო იყო IV საუკუნეში წმ. ნინოს მიერ ქართველების ფაქტიურად ხელახალი მოქცევა? (ეფრემ მცირე. უწყება მიზეზსა ქართველთა მოქცევისა... იხ: თ. ჟორდანია. ქრონიკები, წიგნი II, ტფ., 1892, გვ. 33-38).

ანდრია პირველწოდებულის საქართველოში მოღვაწეობის შესახებ ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებობს არაერთი მოსაზრება. მათ შორის შეიძლება გამოიყოს მ.თამარაშვილის თვალსაზრისიც, რომელიც ავტორს გამოთქმული აქვს ნაშრომში „ქართული ეკლესია დასაბამიდან დღემდე“ (თბ., 1995, გვ. 154-169). მკვლევარი ეყრდნობა „ქართლის ცხოვრება“-ში დაცულ მონაცემებს (ტ.1, თბ., 1995, გვ. 38-43). უცხოელი ისტორიკოსებისა და მოგზაურების (პ.კასტელი, დიუბუა დე მონპერე...) ცნობებს. წმ.ნინოს ქართლში ქადაგების პოლიტიკური მოტივები ქართულ ისტორიოგრაფიაში ცნობილია. აქ მხოლოდ დავეყრდნობით ივ.ჯავახიშვილის დასკვნას, რომელიც ქართველთა გაქრისტიანების შესახებ ყველა მანამდე ცნობილი წყაროს კრიტიკული ანალიზის საფუძველზეა მიღებული. მისი აზრით, VIII-IX საუკუნეებამდე, უფრო ზუსტად IV საუკუნიდან X საუკუნემდე, ქართველებს ანდრია პირველწოდებულის საქართველოში ქადაგების შესახებ არაფერი უნდა სცოდნოდათ, ან თუ იცოდნენ, ჩვენი დაკვირვებით, არაა გამორიცხული იბერია-ქართლის პეგემონობისა და აღიარება-განდიდების მოტივით მემპტიანეებმა ის შეგნებულად დავიწყებას მისცეს და უპირატესობა იბერია-ქართლის განმანათლებელს - წმ. ნინოს მიანიჭეს. ამაზე ისიც მიანიშნებს, რომ წმ. ნინოს მოღვაწეობის ხანაში იბერია-ქართლი ქართული სახელმწიფოებრიობის მშენებლობის პოლიტიკურ ფუნდამენტს წარმოადგენდა. ქრისტიანობა სწორედ იბერია-ქართლის პოლიტიკური ძალისხმევით ყოველთა ქართველთა („ნათესავით ქართველთა“) ოფიციალურ რელიგიად იქნა აღიარებული, მაშინ, როცა ანდრია მოციქული კოლხეთის პროვინციებსა და სამხრეთ იბერიის ერთ ნაწილში ქრისტიანობის მხოლოდ გამავრცელებელ-მქადაგებლად მიიჩნეოდა, სადაც მისი მოღვაწეობის შემდეგ, როგორც ჩანს, წარმართობამ კვლავ იმძლავრა (დაწვრ. იხ: ივ.ჯავახიშვილი. ქართველი ერის ისტორია, 1. თბ., 1960, გვ. 179 და სხვა).

როგორც ვხედავთ, ანდრია პირველწოდებულის მოღვაწეობას ქართული ისტორიოგრაფია X საუკუნემდე, შესაძლოა პოლიტიკური მოსაზრებითაც, არ აფიქსირებდა. უკვე XI საუკუნეში ლეონტი მროველი ანდრია მოციქულის სახელთან დაკავშირებულ საკითხებს ფართოდ აშუქებს. ამ წყაროს თანახმად, რომელიც მროველისეულ ტექ-

სტუდია ჩანართადაა მიჩნეული, მას შემდეგ რაც უფალი ამაღლდა (და ქრისტეს კვართმა მცხეთაში დაივანა), მოციქულებმა მათი სამოღვაწეო მხარეები დაინაწილეს („წილ-იგდეს“) და „ყოვლაწმინდა ღმრთისმშობელსა წილად ხუდა მოქცევად ქუეყანა საქართველოსა. და ჩუენებით უჩუენა მას ძე მისი, უფალი ჩუენი, და რქუა: ... დედაო ჩემო, ... შენ წარავლინე პირველწოდებული ანდრია ნაწილსა მას შენდა ხუედრებულსა, და თანა-წარატანე ხატი შენი ვითარცა პირსა შენსა დადებითა გამოისახოს“. ადერკის მეფობის დროს ქართლში იმატა აღმშენებლობითმა საქმიანობამ, აიგო სიმაგრეები, ქალაქები, ციხეები, გამაგრდა მცხეთის ზღუდენი, რაც დაემთხვა კიდეც ანდრიას საქართველოში შემოსვლას. მემატიანის თქმით, „ადერკის მეფობასა შინა მოვიდეს ათორმეტთა წმიდათა მოციქულთაგანნი ანდრია და სვიმონ კანანელი აფხაზეთსა და ეგრისს. და მუნ აღესრულა წმიდა სვიმონ კანანელი ქალაქსა ნიკოფსიასა, საზღვარსა ბერძენთასა. ხოლო ანდრია მოაქცივნა მეგრელნი და წარვიდა გზასა კლარჯეთისა“ (ქართლის ცხოვრება, I, თბ., 1955, გვ. 36).

როგორც ჩანს, უკვე ანდრიას ეპოქაში (I საუკუნეში) კოლხეთი იმდენადაა დანაწევრებული, რომ მასში აფხაზეთი (აბასკია-აფშილეტი) ცალკეა გამოყოფილი. ახ. წ. II საუკუნეში არიან აბასკიასა და აფშილეთს ცალკე სამეფოებად იხსენიებს, ხოლო გვიანდელი ქართული წყაროები ამ პროვინციებს აფხაზეთს უწოდებს. ლეონტი მროველის თხზულებაში აფხაზეთის გვერდით ეგრისი იხსენიება, რომელიც ზანური მოდგმის ეთნოგრაფიულ ჯგუფთა პოლიტიკურ ერთობას, ხოლო მეგრელი - ამ ერთობის ეთნოგრაფიულ განტოტებათა (ლაზები, ჭანები, საკუთრივ მეგრელები...) აღმნიშვნელ ზოგად ტერმინს წარმოადგენდა. გვიანდელი ქართული წყაროები იცნობენ ეგრისს და მეგრელებს, ხოლო გაცილებით ადრეული ბერძნულ-რომაული წყაროები - უმთავრესად კოლხეთს, ლაზიკას, ასევე, კოლხებს, ჭანებს იცნობდა.

ჩვენთვის ყურადსაღებია ანდრია პირველწოდებულის პირველი და მესამე მოგზაურობა. როგორც ჩანს, წყაროებში I საუკუნეში ანდრიას იბერიაში (ქართლში) გადასვლის ფაქტში ოძრხეში (XI საუკუნის მემატიანის ლეონტი მროველის დაზუსტებით - სამცხისა და აჭარის ტერიტორია) მოგზაურობის ეპიზოდიც იგულისხმება, რადგან ამ დროისათვის თანამედროვე აჭარისწყლის ხეობისა და ჭოროხის ქვედა წელის გარკვეული მონაკვეთი ზღვამდის (ოძრხის საერისთაოს ნაწილი) ქართლის პროვინციად განიხილებოდა. ეპიფანე კონსტანტინეპოლის ცნობის ანარეკლი უნდა იყოს XI საუკუნის ქართული მატიანის ცნობა, სადაც იბერიის (ქართლის) გვერდით უკვე კონკრეტულად აჭარაა დასახელებული. ლეონტი მროველის თხზულებაში ჩართული ტექსტის მიხედვით „მოვიდა... ანდრია ქალაქად ტრაპიზონად, რომელ არს სოფელი მეგრელთა,“ რომლის შემდეგ „შევიდა ქუეყანასა ქართლისასა,

რომელსა დიდ-აჭარა ეწოდების, და იწყო ქადაგებად სახარებისა ... და ... შეწევნითა ღმრთისა და წმიდისა მის ხატისათა ყოველნივე მოითმინა, ვიდრემდის ყოველნივე მოაქცივნა და მოიყვანა სარწმუნოებად. რამეთუ აღგილსა, რომელსა დაასვენა ხატი ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლისა, აღმოეცენა წყარო ფრიად შუენიერი და დიდი, რომელი - იგი ვიდრე დღესცა დაუწყუდელად აღმოსდის“ (ქართლის ცხოვრება, I, გვ.3).

დიდაჭარასთან (გვხვდება დედაჭარა//დედოჭარა) დაკავშირებული გეოპოლიტიკური სურათი ლეონტი მროველის (XI საუკუნე) დროინდელი რეალობის ამსახველია. ამას უნდა ასაბუთებდეს ის ფაქტიც, რომ ბიზანტიური წყაროები ანდრია მოციქულის მოღვაწეობის აღნიშნული ეპიზოდის დახასიათებისას დიდაჭარას (აჭარას) კი არ მოიხსენიებს, არამედ ზოგადად იბერიას. იბერია ქართულ წყაროებში, კერძოდ, XI საუკუნის მემატიანის, ლეონტი მროველის ისტორიულ თხზულებაში - ქართლია (საქართველოა), ხოლო მისი პროვინციები (ადმინისტრაციულ-საგამგეო ერთეულები) - ქუეყნები. რატომ შეჩერდა ანდრია I საუკუნეში იმ მიდამოებში, სადაც XI საუკუნეში დიდაჭარა მდებარეობდა? ეს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტია, რამაც შესაძლებელია გვაფიქრებინოს, რომ აქ, ოძრხეს საერისთაოს ტერიტორიაზე, მართლაც გარკვეული დასახელების ადმინისტრაციული ცენტრი არსებობდა. არც ისაა გამორიცხული I საუკუნეში, ოძრხეს საერისთაოს ფარგლებში, ეს ადმინისტრაციული ცენტრი ყოფილიყო დიდაჭარის სახელწოდების მატარებელი. ცნობილია, რომ საქართველოში არა მარტო ხევი და ხევზე უფრო ფართო საგამგეო ერთეული, არამედ ადმინისტრაციული ცენტრიც კი ზოგჯერ „ქვეყნად“ იწოდებოდა.

„ქუეყანასა ... დიდ-აჭარა“-ში დასაშვებია ვიგულისხმოთ XI საუკუნის აჭარის ერთ-ერთი ადმინისტრაციული ცენტრი ან აჭარისწყლის ხეობაში გეოგრაფიულად ყველაზე მაღლა მდებარე სასაზღვრო დასახლებული პუნქტი, სტრატეგიული მნიშვნელობის დაბა.

გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ კოლხეთი ადრე სკეპტუხიებისაგან შედგებოდა. მინაძე თვლის, რომ სკეპტუხია „ხევისა“ და „ქვეყნის“ ექვივალენტური მცირე ეთნოტერიტორიული გაერთიანების შედეგად წარმოქმნილ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულს წარმოადგენდა.

გ-გამყრელიძეც სკეპტუხიას „ქვეყნის“ ექვივალენტურ მცნებად მიიჩნევს, მაგრამ „ქვეყანას“ პოლისის განვითარების შედეგად ჩამოყალიბებულ ტერიტორიად განსაზღვრავს. აქედან გამომდინარე სკეპტუხიების რაოდენობა ქალაქური ტიპის დასახლებების შესაბამისი იყო. კოლხეთის ტერიტორიაზე მრავალი ასეთი სკეპტუხია და ქვეყანა არსებობდა. ამ საკითხების ანალიზს ეძღვნება ნ.მათიაშვილის ნაშრომიც

(„კოლხეთის სამეფოს ისტორიისათვის,“ თბ., 1993), სადაც მოცემული პრობლემის ირგვლივ ქართულ ისტორიოგრაფიაში გამოთქმული სხვადასხვა შეხედულებებია თავმოყრილი. ამდენად, არაა გამორიცხული დიდაქარა, ასევე თანამედროვე სამცხის ტერიტორიაზე მდებარე ოძრხე, როგორც პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული მნიშვნელობის დასახლებული პუნქტები, კოლხურ ეთნოპოლიტიკურ გარემოში არსებული სკეპტუხიის მაგვარნი ყოფილიყვნენ, დასაშვებია სწორედ ამიტომ დროთა ვითრებაში, კოლხეთის დასუსტების შემდეგ, იბერიის (ქართლის) პოლიტიკური გავლენის ქვეშ მოქცეული ტერიტორიები - ფარნაოზის ეპოქაში (ძვ. წ. III საუკუნე) ოძრხე, ხოლო ლეონტი მროველის ეპოქაში (XI საუკუნე და შემდეგ) დიდაქარა - იწოდა „ქუეყნად.“ ადრეული ოძრხეს საერისთაოს შედარებით წვრილ საგამგეო-ადმინისტრაციულ ერთეულებად დაშლა ადრეშუასაუკუნეებში უკვე სახეზე გვაქვს. არათუ სავარაუდოა, არამედ ფაქტია, რომ ქართლის „ქუეყანა“ დიდაქარა ადრეშუასაუკუნეებიდან (განსაკუთრებით VII-XI საუკუნეებში) უკვე თავის ფარგლებში აერთიანებდა არა მარტო დიდაქარის ადმინისტრაციულ ცენტრს, არამედ აჭარის სახელწოდებით აჭარისწყლის ხეობასა და შესაძლოა უფრო ფართო მიწა-წყალსაც.

ანდრია მოციქულმა კონკრეტულად დიდაქარის ტერიტორიაზე ისაქმა და იღვაწა, შემდეგ იგი გოდერძის უღელტეხილით სამცხის სანახებში გადავიდა. ცნობილია, რომ გოდერძზე სავალი გზა დიდაქარის გზის გაგრძელებას წარმოადგენდა და ამ დასახლებული პუნქტიდან, ისევე, როგორც ზოგადად, ღორჯომის ხეობიდან, უმოკლესი გადასასვლელით შეიძლებოდა გოდერძის უღელტეხილზე მოხვედრა და სამცხემდე მიღწევა. სწორედ ამიტომ ჩვენ უფრო იმ მოსაზრებისაკენ ვიხრებით, რომელიც ლეონტი მროველის მიერ მოხსენიებული დიდაქარის ექვივალენტად თანამედროვე დიდაქარის კონკრეტულად დასახლებულ პუნქტს გულისხმობს, თუმცა ამ შეხედულების საბუთიანობას თითქოს მაინც ექვის ქვეშ აყენებს ამავე წყაროში დიდაქარის ქართლის „ქუეყნად“ სახელდების ფაქტი, მაგრამ, როგორც ითქვა, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ საქართველოში „ქუეყანა“ აღნიშნავდა არა მხოლოდ საგამგეო-სახეობო ერთეულს, არამედ მცირე დასახლებულ ადმინისტრაციულ პუნქტსაც, მაშინ აქ გაუგებარი აღარაფერი რჩება. აქედან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ დიდაქარა ადრეშუასაუკუნეების მიწურულიდან და შუასაუკუნეებიდან მოყოლებული ადმინისტრაციული პუნქტი, ხოლო აჭარა კი - მთლიანად აჭარისწყლის ხეობის გამომხატველი ცნება იყო. აქ დიდაქარა გაიაზრება როგორც ადგილი, სადაც ცენტრალური ადმინისტრაცია, ან აჭარისწყლის ხეობის ცენტრალურ გზაზე ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი დასახლებული პუნქტი - დაბა მდებარეობდა. აქ იკვანძებოდა სამიმოსვლო, სატრანზი-

ტო-სავაჭრო და სამხედრო გზები. აქედან ხერხდებოდა გადასვლა სამცხე-ჯავახეთში და, შესაბამისად, ქართლსა თუ ქართლის სხვა „ქუეყნებში“, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობასა და ცენტრალურ სამეფო ხელისუფლებას აქედანაც, ამავე გადასასვლელით შეეძლოთ ზღვის, მთისა თუ ბარის „ქუეყნებთან“ დაემყარებინათ სავაჭრო-ეკონომიკური თუ პოლიტიკური ურთიერთობები. გოდერძი ამ შემთხვევაში ბუფერულ სატრანზიტო ზონად გამოიყურება, თუმცა თუ გავითვალისწინებთ აღნიშნულ ზონაში მრავალი ურთიერთდაკავშირებული ადრე და შუასაუკუნეების დროინდელი ნამოსახლარის არსებობას, რომლებიც სამცხური კულტურის იერისაა, მაშინ უნდა ვივარაუდოთ, რომ იმ დროისათვის უღელტეხილის მიდამოებში და შესაძლოა ცოტა უფრო დაბლა, ღორჯომის ხეობის ჩათვლით, აჭარისწყლის ხეობის სათავეებამდე, მესხური (სამცხური) ელემენტი დომინირებდა. არაა გამორიცხული ამას გვიდასტურებდეს ის ფაქტიც, რომ ღორჯომისა და მომიჯნავე თემების მოსახლეობა აჭარად ასახელებს არა თავიანთ ტერიტორიას, არამედ აჭარისწყლის ხეობის შუა და ქვემო წელს, განსაკუთრებით დანდალოს მხარეს. აჭარის ამ ტიპის ხალხური ლოკალიზაცია მართალია დღეს ექვს იწვევს, მაგრამ იგი გასათვალისწინებელია. იმასთან დაკავშირებით თუ რაა მიზეზი ამდგომარეობისა, არსებობს სხვადასხვა მოსაზრება, რასაც ამჟამად არ შევხებით. ისე, მოცემული საკითხის გასაშუქებლად უთუოდ გასათვალისწინებელია ისეთი ცნებები, როგორებიცაა, მაგალითად, ზეგანი და ზეგნელი. ასევე, ადრე და შუასაუკუნეებში აქ სამცხური ელემენტების დომინირების შესახებ მოსაზრების საარგუმენტოდ დასაშვებია გამოდგეს ღორჯომისა და მისი მეზობელი თემების (მაგალითად, აგარა ...) დასახლების მორფოლოგიური თავისებურებები. აქ, დასახლებაში შეიმჩნევა ძლიერი მესხური ფენა, განსაკუთრებით სამცხური წარმომავლობის მოსახლეობის დაფენება, რაც დასაშვებია ადრე წარმოებული ძლიერი მიგრაციული პროცესების შედეგიც ყოფილიყო. მოსახლეობის მიმოქცევა განაპირობებდა ადგილობრივი მოსახლეობის ეთნოგრაფიულ ყოფაში გარკვეული სიახლეების შემოსვლას, კულტურის ელემენტების შერწყმასა თუ მოტანილი ყოფითი მემკვიდრეობის მკვიდრ გარემოში ადაპტაციას. ამიტომ დღეს წარსულის ეს ფაქტი მხოლოდ საგვარეულო გადმოცემებსა თუ შემორჩა. შემთხვევით არ მიუთითებდა მესხეთთან სიახლოვეზე ზ.ჭიჭინაძეც: „აჭარა ზეგნამდის (ზემო აჭარა - ავტორები) უფრო იმერეთსა ჰგავს ყველაფრით. ზეგნის მკვიდრნი კი ჯავახელებსა ... ჰგვანან. ლაპარაკიც, კილოც სხვანაირი აქვთ ზეგნელებს, ვიდრე აჭარელებს (იგულისხმება ქვემო აჭარა - ავტორები). აჭარის მცხოვრებთა გვარები უფრო ძეებით მთავრდება და ზეგანისა კი - შვილებით“ (ზ. ჭიჭინაძე. მუსულმან ქართველობა და მათი სოფლები საქართველოში, ტფილისი, 1913, გვ.81).

ანდრია პირველწოდებულის ეპოქაში დასახლებული ტერიტორიის ძირითადი მოსახლეობა ზანურ-ქართული ერთიანი ეთნიკური მასის შლის საფუძველზე უნდა ყოფილიყო წარმოქმნილი. საკუთრივ გეოგრაფიული სახელწოდება „დიდაჭარა“-ც ზანურ-ქართული ენობრივი ერთიანობის დროინდელი სიტყვა ჩანს და „თავიაჭარა“-ს („დუდაჭარა“-ს) უნდა ნიშნავდეს. მეგრულში „დუდ“ დღესაც „თავს“ ნიშნავს, ხოლო ზემო აჭარაში „სახლის დიდი“ სახლის თავს, სახლის უფროსს, ხელმძღვანელს აღნიშნავს. არაა გამორიცხული, რომ გეოგრაფიული სახელწოდება აჭარა, ტოპონიმის სახით, როგორც აქ ქართთა სახლობის ამსახველი ფაქტი, იმთავითვე არსებობდა და მდინარე აჭარისწყლის სათავეებთან გარკვეულ ადგილს ან სოფელსა თუ თემს და გარკვეულ პერიოდში დიდაჭარის სახით, ადმინისტრაციულ ტენტრსაც აღნიშნავდა. ნ.ბერძენიშვილის მონაცემების გათვალისწინებით დ. ხახუტაიშვილმა პირად საუბარში მიგვანიშნა, რომ შესაძლოა ოდესღაც დაახლოებით ამ სახელწოდების (ტოპონიმი) აქ არსებობაზე მიგვანიშნებდეს მდინარის სახელწოდება - „აჭარისწყალი“, რომელიც კუთვნილებას გამოხატავს. „აჭარის-წყალი“ ნიშნავს წყალს, რომელიც აჭარას ეკუთვნის, ანუ აჭარის ადგილია, საიდანაც ეს წყალი სათავეს იღებს. ეს ადგილი კი თანამედროვე დიდაჭარის მიმართულებითაა.

აქ შეიძლება დაისვას ასეთი კითხვა: თუ მიციქულთა ხანაში აჭარისწყლის ხეობა, როგორც ადმინისტრაციული ერთეული, აჭარის სახელწოდებას ატარებდა, მაშინ რატომ არ იხსენიებს მას ბერძნულ-ლათინური და, საერთოდ, ადრებიზანტიური წყაროები? ბიზანტიელები საქართველოს სამხრეთ სანახებს იბერიის მიწებად აღიარებდნენ, მაგრამ ყოველთვის არ იხსენიებდნენ მათ ადგილობრივი ან იბერიების მიერ მიღებული სახელებით; რამაც, შესაძლოა, ბერძნული და ქართული წყაროების კითხვასხვაობა განაპირობა. უფრო ზუსტად, ბერძნები და ბიზანტიელები პოლიტიკური ერთეულების აღსანიშნავად ხშირად ქართულისაგან განსხვავებულ სახელებს ხმარობდნენ, ან ქართულ სახელებს თავიანთი ენის თავისებურებების გათვალისწინებით გამოთქვამდნენ. ამდენად, ქართული სახელების სპეციფიკური გახმოვანებისა თუ წერილობითი გაფორმების საფუძველზე მსგავსი სახელების გაუცხოება ხდებოდა. შესაძლებელია ანალოგიურ ტრანსფორმაციასთან გვექონდეს საქმე ეთნონიმ „აჭარის“ მიმართაც, მაგრამ სანამ წერილობით წყაროებში ამ სიტყვის ზუსტი შესატყვისი არ დადგინდება და არ მოხდება შესაბამისი ლოკალიზაცია, მანამ მოციქულთა ხანაში ადმინისტრაციული უჯრედის აღსანიშნავად მითითებული გეოგრაფიული სახელის შესახებ ვარაუდი ერთობ საეჭვო ნიადაგზე იქნება მდგარი.

ამგვარად, მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით შეიძლება ითქვას:

1. XI საუკუნის ქართული წყაროს ცნობა, რომ I საუკუნეში ანდრია მოციქული „შევიდა ქუეყანასა ქართლისასა, რომელსა დიდაჭარა ეწოდების“, გულისხმობს, რომ ანდრია პირველწოდებულმა I საუკუნეში იბერიაში (ქართლში) შეძაგალ მიწა-წყალზე იმოგზაურა, რომელსაც XI საუკუნეში ქართლის „ქუეყანა“ დიდაჭარა ეწოდებოდა. უფრო ზუსტად, I საუკუნეში აქ იბერიის (ქართლის) ქვეყანა იყო, სადაც ლეონტი მროველის ეპოქაში დიდაჭარა მდებარეობდა. ამდენად, ეს წყარო აღწერს ძველ ამბებს თავისი დროის რეალობათა გათვალისწინებით.

2. დიდაჭარა და აჭარა I საუკუნეში საგამგეო ერთეული - ქვეყანა რომ ყოფილიყო, ეს ფაქტი აუცილებლად აისახებოდა ბერძნულ-ბიზანტიურ და ლათინურ წყაროებში და ეფთვიმე მთაწმინდელიც აუცილებლად მოიხსენებდა.

ტოპონიმი აჭარა, ისევე, როგორც დიდაჭარა, უძველესი ჩანს.

უძველეს ხანაში, ასურულ-ურარტული წყაროების საფუძველზე ივარაუდება, რომ აღნიშნულ მიდამოებში უიტერუხები ცხოვრობდნენ, შედარებით გვიან კი - ძიდრიტები და ბიძერები, ხოლო კიდევ უფრო გვიან - აჭარლები. ადრე ბიძერთა განსახლება საკმაოდ ფართო ტერიტორიას მოიცავდა და აჭარისწყალ-ქოროხის შესართავიდან არქაბამდეც კი აღწევდა. მას შემდეგ, რაც აჭარისწყლის ხეობის ქართიზაციის პროცესი დასრულდა და ქართის ელემენტი VII საუკუნეში საბოლოოდ შეერწყა არსებულს, გაჩნდა ეთნონიმი აჭარელი, გაფორმდა ეთნოგრაფიული ჯგუფი იბერიულ-ქართული ცნობიერებით, ყოფით, ღირებულებათა სხვა ლოკალური ფასეულობებით. გეოგრაფიული სახელწოდება აჭარა ვინაობის, სადაურობისა და ჩამომავლობის აღმნიშვნელი - ელ მაწარმოებლის დართვით თანდათანობით ეთნონიმად, სატომო-ეთნოგრაფიულ სახელწოდებად იქცა. უკვე VII საუკუნისათვის აჭარისწყლის ხეობაში სრულდება ახალი ეთნოგრაფიული ერთობის, აჭარელთა ეთნოგრაფიული ჯგუფის ფორმირება. ეს ის პერიოდია, როცა ფეოდალურ-ქრისტიანული კულტურის ნიადაგზე იხაზებოდა ერთიანი საქართველოს კონტურები, ხოლო გამოკვეთილი ეროვნული ორგანიზმის ფარგლებში ყალიბდებოდა ან უკვე ჩამოყალიბებული იყო ისეთი ეთნოგრაფიული ერთობები, როგორიცაა ქართლები, რაჭველები, ლეჩხუმელები, იმერლები, გურულები და სხვა.

იბერიის (ქართლის) სამეფო ზღვას, ზანების ცოცხალ გარემოს ყველაზე მეტად მდინარე აჭარისწყლის ქვემო წელში უახლოვდებოდა და, როგორც ჩანს, ბიძერებს ტერიტორიულად რამდენიმე ნაწილად ჰყოფდა. ერთნი, რომელნიც ფარნაოზის ეპოქიდან მოყოლებული იბერთა პოლიტიკური გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა, აჭარისწყლის ხეობის

სამხრეთით სახლობდა, კოლხეთის ისტორიულად ცნობილ ქოროხის ხეობის სანახებში (სამხრეთ საქართველოს მთიანეთი) იყო განსახლებული და არქაბამდე აღწევდა. სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებობს აზრიც, რომლის თანახმადაც უიტერუხი მდინარე არაქსსა და ახურიანს შეერწყმის დასავლეთით, მდინარე არაქსის შუა წელის ჩრდილოეთით, ქ. ხარაყამის აღმოსავლეთით ლოკალიზდება (Арутюнян Н. В. Топонимика Урарту. Ереван. 1985. с. 201-203). ასევე არსებობს შეხედულება, რომელიც მიიჩნევს, რომ უძველეს პერიოდშიც „აქარა“-ში მოიაზრებოდა მდინარე აქარისწყლის ხეობა. რაც შეეხება ბიძერებს, მათ სამოსახლოდ მიიჩნევა აქარის სამხრეთი, შავი ზღვის სამხრეთ-დასავლეთ სანაპიროზე, მდ.აფსაროსსა (მდ.ქოროხი) მდ.არქაბისს (დღევანდელი არხავეხ-ხუ) შორის მდებარე ტერიტორია (შ.ასათიანი. ისტორიული სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ონომასტიკა ასურულ და ურარტულ წერილობით წყაროებში. - საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი უცხოური და ქართული ტერმინოლოგია, თბ., 1993, გვ. 19, შენიშვნა 46).

ამ ბოლო ხანებში იყო ცდა ქართა ძველი გაერთიანება აქარლებთან კავშირში განხილულიყო. ამ თვალსაზრისის მიხედვით ქართა ანუ აქარელთა განსახლების არეალად ივარაუდება აქარისწყლის ხეობიდან მოყოლებული ლამის მთელი დასავლეთ საქართველო, კონკრეტულად კი - თანამედროვე აქარისა და გურიის ტერიტორიები. ამგვარი იდენტიფიკაციის ამოსავალი გახლავთ ჰიდრონიმ „სუფსა“-სა და ხეობის სახელწოდების „სურები“-ს ეთნონიმ „ჭარებთან“ ხელოვნური ფონეტიკურ-ეტიმოლოგიური გათანაბრება. აღნიშნული შეხედულების ავტორი წერს: „ქართა ქვეყნის ცენტრი იყო ოძრხე (თან. აბასთუმანის მიდამოები). ძველი ქართველი ისტორიკოსის ლეონტი მროველის მიხედვით, ისინი შავი ზღვა - ტაშისკარიდან თუხარისამდე (ქოროხის ხეობა) განივრცობოდნენ. ამ ტომის საცხოვრისს ქოროხის შესართავის მიდამოების დიდ სივრცეზე გვიდასტურებენ ანტიკური წყაროებიც. ასე რომ, მაჭახლის ხეობა და მიმდებარე რეგიონები ანტიკურ ხანაში ყოფილა ქარების (ბიძარ-ების) ტომით დასახლებული ... მაჭახლის ხეობა აქარასთან ერთად შევიდა ძვ. წ. VI ს-ში ჩამოყალიბებულ კოლხეთის სამეფოში... სახელწოდება მაჭახელი ნაწარმოები უნდა იყოს ქარების ტომის სახელიდან, რომელთაც ქვეყანას - აქარას - მისცეს თავიანთი სატომო სახელი „ჭარ“; აქედან „ა“ - „ა“ სუფიქს-პრეფიქსის დართვით აქარა. სწორედ ამ ტომის, აქარის მკვიდრთა წინაპრების აქარის სატომო სახელზე ზემოთაღნიშნული პრეფიქსითა და სუფიქსით ნაწარმოებია ქართა თემის ქვეყანა - მაჭახელი ... ასევეა ნაწარმოები დღევანდელი გურიის ტერიტორიაზე მდინარის სახელი სუფსა (სურფსა, სურების, ჭურების, ქარების მდინარე). ანტიკურ ხანაში აღნიშნული

მიდამოები ჭარების (აჭარლების) ტომთა განსახლების არეალს წარმოადგენდა და ამდენად არაა გამორიცხული ამ მიწა-წყალზე მათი სატომო სახელწოდებიდან წარმომდგარიყო მდინარის, ქალაქისა და ხევის „მცირე ქვეყნის“ სახელწოდება. მაშასადამე, ამ ხევის სახელწოდების სწორი ფორმებია – მაჭახელი, მიჭირხიანი და მაჭარხეთი. ჭართა ტომის ამ თემის თავდაპირველ ფორმად მიგვაჩნია მიჭირხი – მაჭარხი ... მაშასადამე, მაჭახელი (მაჭარხი) ნიშნავს ჭარების (აჭარლების) საცხოვრებელს, მიწა-წყალს, ხეობას“ (დაწვრ. იხ.: სიმონ გოგიტიძე. სახელწოდება „მაჭახელის“ – მიჭირხიანის – შესახებ. – ჟურნ. „ჭოროხი“, 1995, №5-6, გვ. 177-180).

ჩვენ არ შევუდგებით მოტანილი მოსაზრების დეტალურ ანალიზს, ეს სხვისთვის მიგვინდვია. მხოლოდ მივუთითებთ ზოგიერთ შეუსაბამობაზე, კერძოდ:

ა) დასაშვებია, რომ სუფსა მიღებულია „სურფსა“-საგან (ნიშნავს სურების წყალი, სურების მდინარე), მაგრამ ეს სრულებითაც არ გულისხმობს იმას, რომ მასში ჭარ//ჭურ ფუძე გამოიყოს. გადაჭრით შეიძლება ითქვას, „სუფსა“-ს (< სურფსა) არავითარი საერთო არა აქვს ჭარ//ჭურ ფუძესთან. აქვე ისიცაა გასათვალისწინებელი, რომ აღნიშნული ფუძეები სემანტიკურადაც არ უნდა იყოს ერთიანი. „ჭურ“ შეიძლება გამოიყოს ჭურსა და ჭურჭელში. ეს უკანაკნელი ფუძის რედუბლიკაციითა მიღებული (იხ.: ჰ. ფენრიხი, ზ. სარჯველაძე. ქართ-ველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი. თბ., 1990, გვ. 447). ჭარ ფუძის შესახებ კი ქვემოთ გვექნება საუბარი.

ბ). გაუგებარია ავტორმა რის საფუძველზე აღადგინა მიჭირხიან და მაჭარხელი (მიჭირხიანისა და მაჭახელის ამოსავალი ფორმა) ფორმები. მეორეც, მაჭახელი (მაჭარხი) ვერ აღნიშნავს ჭარების (აჭარლების) საცხოვრისს, რამდენადაც იგი წარმომავლობის სახელია და სულ სხვა დატვირთვა აქვს. მა-ელ პრეფიქს-სუფიქსი სწორედ წარმომავლობის სახელებს აწარმოებდა ქართულში (შდრ. მაჭარელი, მაჩაბელი, მარგველი, მეგრელი...).

ამასთან, ჩვენ მკაფიოდ უნდა გვქონდეს წარმოდგენილი თუ რა მნიშვნელობებს ვდებთ ისეთ ცნებებში, როგორიცაა ტომი, თემი, ქვეყანა და სხვა. ამ ტერმინებს განსაზღვრული დატვირთვა გააჩნიათ და მათ სწორად გამოყენებაზე დიდადაა დამოკიდებული პრობლემის არსის გახსნა. აქედან გამომდინარე ერთობ საფრთხილოა ჭარების ტომად სახელდება. ასევე, სერიოზული საკვლეფია ადგილის სახელწოდებამ განაპირობა ჭართა და აჭარელთა ეთნონიმის შექმნა თუ სატომო სახელი გადაიქცა მათი საცხოვრისის აღმნიშვნელად. კონკრეტულად უნდა განისაზღვროს თუ რა მიმართებებშია ჭარ და აჭარელი ეთნონიმ „ჭან“-თან. აჭარისწყლისა (ა-ჭარ-ის-წყალ-ი) და ჭოროხის (ჭორ-ო-ხი)

- სხვადასხვა მდინარის აღმნიშვნელი სახელების შესაძლებელი ფონეტიკური იგივეობის შესახებ უნდა მეტყველებდეს ისიც, რომ თურქეთში მოსახლე ქართველებში ჭოროხი ზოგადად მდინარეს აღნიშნავს (ჩვენთვის საინტერესო რეგიონებში მდინარეთა სახელების თავისებურებების შესახებ დაწვრ. იხ.: გურამ გრიგოლია. ეგრის-ლაზიკის სამეფოს საისტორიო გეოგრაფიის პრობლემები, თბ., 1994). ამას იმასაც თუ დავუმატებთ. რომ -ხ (ი) გარდა კუთვნილების, ნათესაობისა და შთამომავლობის მნიშვნელობისა წყლის მნიშვნელობასაც ატარებდა, მაშინ ნათელი გახდება მოსაზრება აჭარისწყლისა და ჭოროხის იგივეობის შესახებ. „ჭარ“-თან და „ჭორ“-თან დაკავშირებული ადგილები სამხრეთ და სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში მრავლად იყო და გარკვეული სუფიქსის (მაგალითად, -ხი) ან სიტყვის (წყალი) დართვით ამ ადგილებისადმი კუთვნილების ნიშნით დასაშვებია ბევრმა მდინარემ ერთნაირი სახელწოდება მიიღო და დროთა განმავლობაში მდინარის აღმნიშვნელ ზოგად სახელწოდებადაც კი იქცა. ამდგომარეობა მაგალითები ჰიდრონიმებთან მიმართებაში საქართველოს არაერთ მხარეში გვხვდება. არაა გამორიცხული ჭარ//ჭორ ძირები ჭორომთან, ჭალასთან, ჭასთან იყოს დაკავშირებული, მაგრამ ვერც იმას გამოვრიცხავთ, რომ ისინი „ჭან“-თა სახელწოდების ლოკალურ გეოგრაფიული ვარიაციებს წარმოადგენენ ან პირიქით, აღნიშნული გეოგრაფიული სახელწოდებები ყოფილიყო „ჭანი“-ს, როგორც სატომო ტერმინის გაჩენის საფუძველი. თვით ეთნონიმი „ჭარ“-იც შესაძლოა ასეთ კონტექსტში იქნას განხილული. ბუნებრივია ჩვენ გვესმის, რომ კატეგორიული ტონი აღნიშნული საკითხების კვლევისას ნაკლებ ეფექტურია. კატეგორიულობა კი ნამდვილად შეინიშნება სიმონ გოგიტიძის ზემოთ დასახელებულ მოსაზრებებში და სხვა ნაშრომშიც.

შესაძლებელია აჭარა, ჭოროხი, ჭოროფა, დამჭორვა (დამარილებული თევზის თუ სხვა რაიმეს მარილის გამოდევნის მიზნით წყალში მოთავსება), ლაზური გენჭორუ, ჭარნალი, ჭანი, ჭარი, ჭანჭრობი (<ჭანჭორობი<ჭანჭარობი) ლექსიკურ ერთეულებში გამოიყოს ჭარ, ჭორ, ჭან ძირეული მასალა, რომელიც სემანტიკურად უკავშირდება წყალს. ჭარ და ჭორ ერთი და იგივე ფუძე ჩანს, ოღონდ სხვადასხვა ენაზე გამოთქმული: პირველი ქართულია, მეორე ზანური. ა და ო ხმოვანი ელემენტები კანონზომიერი ფონეტიკური შესატყვისებია (შდრ. ქართული ძაღლი, კოლხური ჯოღორი, ქართული კაცი, კოლხური კოჩი...) ამავე კონტექსტში შეიძლება განვიხილოთ მაჭახელი (მეორეული ფორმა ჩანს მიჭიხიანი), რომელშიც შეიძლება გამოვყოთ მა-ელ პრეფიქს-სუფიქსში (შდრ. მაჭახელი, მარგველი, მეგრელი), და ჭახ/ჭიხ ძირი, რომელიც თავის მხრივ ახ/იხ დეტერმინანტი სუფიქსის ჩამოშორებით დაიყვანება „ჭ“-მდე. მართლაც, ჭარ, ჭორ, ჭან მასალაში შეიძლება გამოიყოს ჭ

ძირეული მასალა, რომელიც იგივე ქ უნდა იყოს „ქა“ - სა და „ქა-ობ“-ში (< ქარობი) რომ გვაქვს და - არ, - ორ, - ან დეტერმინანტი სუფიქსები, რომელთაც ისტორიულად დაკარგეს ფუნქცია და ძირს შეეხორცნენ.

ჭოროხი დიდ წყალს, წყალუხვს უნდა ნიშნავდეს. ამას მოწმობს შემდეგი: ტაოში დიდ მდინარეს ჭოროხს უწოდებენ. ამაზე მიგვანიშნებს ფრთიანი გამოთქმაც: დააჭოროხა (ქედა, ხელვაჩაური) - საჭამანდზე ბლომად, ზედმეტი წყლის დასხმა.

საერთოდ უნდა ითქვას, რომ ზემოთ დასახელებული ავტორისათვის, როგორც ჩანს, მთავარი სრულებითაც არაა ენობრივი კანონზომიერების საფუძველზე რეალური ისტორიული წარსულის აღდგენა. ბგერათა მიმსგავსება სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ ფაქტში დაინახო ის, რაც შენი დებულების გასამაგრებლად გამოდგება. ამგვარმა ჩხირკედელაობამ შესაძლოა აბსურდამდე მიგიყვანოს და უხერხულ მდგომარეობაშიც კი ჩაგაყენოს. დასახელებული ავტორის ყველა ნამუშევარს წითელ ზოლივით გასდევს სურვილი აჭარა დაინახოს ყველა მიმსგავსებულ სიტყვასა და ტოპონიმში. ამგვარი სურვილის მიზანიც გასაგები და ნათელია. საქმე გვაქვს მცდელობასთან ხელოვნურად დააძველონ აჭარის, როგორც საქართველოს ერთ-ერთი ორგანული ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარის („ქუეყნის“) ისტორია, გაუთანაბრონ იგი უძველეს ტომებს და ამ სახით, როგორც „დამოუკიდებელი“ ეთნოპოლიტიკური და სოციალური ორგანიზმი, დაუკავშირონ იმ ეპოქების უძველეს გაერთიანებებს (უიტერუხები, ძიდრიტები, ბიძერები...), რომელ ეპოქებშიც არათუ აჭარის, არამედ, საერთოდ, საქართველოს ხსენებაც კი არ იყო იმ სახით, როგორადაც იგი ჩვენადრეშუასაკუნეებიდან გვაქვს. საქართველო, როგორც ეთნოპოლიტიკური ორგანიზმი იმდგვარად, როგორადაც მას ჩვენ დღეს ვიაზრებთ, ქრისტიანული კულტურის პირმშოა, თუმცა საქართველოს სახელმწიფოებრიობის ფუნდამენტის მშენებლობასა და ქართველი ეთნოსის ჩამოყალიბების პროცესს გაცილებით ადრე ჩაეყარა საფუძველი.

ამრიგად, ვარაუდის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ტერმინი აჭარა საგამგეო ერთეულის აღმნიშვნელად რომელიდაც ძველი ტოპონიმის ან ეთნონიმის გავლენით ჩნდება მას შემდეგ, რაც ძვ. წ. III საუკუნიდან, ფარნავაზის ადმინისტრაციული რეფორმების შედეგად, ოძრხეს საერისთაოს სახით ქართლის „ქუეყანა“-ში დასაბამი მიეცა ქართულ ენაზე მოლაპარაკე ქართიზებულ ერთობას. ეს პროცესი დაახლოებით VII საუკუნეში დასრულებული ჩანს, რაც ტერმინოლოგიურად სათანადოდ აისახა კიდევ VII საუკუნის სომეხი ავტორის (ანანია შირაკაცი) ნაშრომში, X საუკუნის ბიზანტიურ (კონსტანტინე პორფიროგენეტი) და XI საუკუნის ქართული (ლეონტი მროველი) წყაროებში.

აჭარისწყლის ხეობა და მისი მოსახლეობა იმ სახით, როგორადაც მას ჩვენ დღეს აღვიქვამთ ქართული ცნობიერებითა და კულტურით, VII საუკუნემდე წმინდად ასეთი არ უნდა ყოფილიყო. ამ მიწა-წყლის მოსახლეობამ განიცადა მონათესავე ტომთა (კოლხები, მესხები, ქართვები) წარმომადგენლების გავლენა, რაც აისახება როგორც ენაში, ისე ყოფაში, ამაზე მეტყველებს აჭარულ დიალექტში და აჭარის ტოპონიმულაში შემონახული ზანიზმები.

ქართიზაციის ანუ კულტურული ექსპანსიის პროცესი მიმდინარეობდა სხვადასხვა პარამეტრებისა და ფაქტორების საფუძველზე. მაგალითად, არაბების შემოსევამ აღმოსავლურ-ქართული მოსახლეობის სამხრეთ საქართველოში, მათ შორის შავიზღვისპირეთსა და აჭარისწყლის ხეობაში მასობრივი ჩამოსახლება განაპირობა. იმატა ზიზნობამ, ინდივიდუალურმა მიგრაციებმა, რის საფუძველზეც ტრადიციის ძალით (დამოყვრება, დაძმობილება, მიწით მოძმეობა...) ხდებოდა ადგილობრივთა ოჯახების მიწებზე მოსული მონათესავე ქართვების მომრავლება. ამგვარი განთესვა ხელისუფალთა სტრატეგიულ ინტერესებშიც შედიოდა. მსგავს ტენდენციას ჯერ კიდევ ძველი წელთაღვრიცხვიდან ჰქონდა ადგილი, რამაც განსაკუთრებით ორგანიზებული სახე ქართლში ქრისტიანობის ოფიციალურ რელიგიად აღიარების შემდეგ მიიღო - ქრისტიანობა ქართველობის არა მხოლოდ იდეოლოგიად იქცა. ქართული პოლიტიკა ერთ სახელმწიფოებრივ ორგანიზმში ახალი ქართული მიწების გაერთიანების პროცესში ქრისტიანობას იდეოლოგიურ საყრდენად იყენებდა.

თავის დროზე, ოძხრეს საერისთაო (სამცხე-აჭარისწყლის ხეობის სანახები) ერთი მნიშვნელოვანი სამხედრო-პოლიტიკური პლაცდარმი იყო, საიდანაც ქართვები ზღვაზე გასვლას ესწრაფოდნენ. ამასთან, ეთნოგრაფიულად ათვისებული აღნიშნული მთიანი ზონა სტრატეგიულ პლაცდარმს წარმოადგენდა სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის ბარის ზანურ ზონაში მიგრაციის და კულტურული „ექსპანსიის“ განსახორციელებლად.

სამხრეთ საქართველოს მოსახლეობის ქრისტიანობაზე მოქცევით მათი „ქართველობაზე“, მოქცევა, ანუ „ნათესავით ქართველთა“ თუ არაქართველთა ქართულ სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში ჩართვით ქართლის სამეფო კარის ორიენტაციაზე გადაწყანა ხდებოდა. ამიტომაც იყო შემდგომში ქრისტიანობა (მართლმადიდებლობა) და ქართველობა მნიშვნელობით ერთმანეთს რომ დაუახლოვდა, ქრისტიანი და ქართველი თითქმის თანაბარ ცნებებად რომ იქცა.¹ სხვათაშორის,

1. სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ გვიწევს მსჯელობა ეთნონიმ „ქართველი“-ს სემანტიკური დატვირთვის შესახებ ქართულ ცნობიერებაში. ქრისტიანობამ იმდენად ღრმად მოიკიდა ფეხი ქართველი კაცის აზროვნებაში, რომ ისტორიულად ქრისტიანი და ქართველი ერთ სიბრტყეზე მოთავსდა და სინონიმად იქცა. ამით საქართველო დაუპირისპირდა

იქნებ ამავე კუთხით უნდა მივუდგეთ პეტრადან ხინოში საეპისკოპოსო კათედრის გადანაცვლების საკითხსაც?

მართლაც, რატომ გადაინაცვლა ქრისტიანულმა საეკლესიო საკათედრო ცენტრმა ხინოში? არაა გამორიცხული, რომ ამ ეპოქაში ქართლის პოლიტიკურმა და სამხედრო გავლენამ უკვე შავიზღვისპირა ზოლამდე მიაღწია და დამკვიდრდა კიდევ. ქართლის პოლიტიკური გავლენის ქვეშ მოქცეული მიწა-წყალი, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში კინტრიშის ხეობა, მოითხოვდა მის კულტურულ ათვისებასაც. ამას კი ქართლის სამეფო ყველაზე დახვეწილად ეკლესიის მეშვეობით მოახერხებდა. ეკლესიებში ქართული წირვა-ლოცვა და, საერთოდ, ქართული ქრისტიანული სამლოცველოების ფართოპროფილიანი მოღვაწეობა ხეობებში ცენტრიდან მომდინარე ინფორმაციის გავრცელების, ზოგადქართული ცნობიერების ამაღლებასა და და მოსახლეობაში ქართველთა და კოლხების ნათესაობის იდეის დამკვიდრებას უწყობდა ხელს.

ქრისტიანული ცენტრების გადანაცვლება ქართული სახელმწიფოს ტერიტორიული ფარგლების განვრცობისა და ამ ტერიტორიაზე მოსახლე ეთნიკურ ბირთვში ქართული სახელმწიფოებრივი ცნობიერების შეტანის თანმხლები პროცესი იყო.

ანდრია პრველწოდებულის ქადაგების პერიოდში დიდაქარლები (თანამედროვე დიდაქარის ძველი მოსახლეობა), ისევე, როგორც

გარემომცველ არაქრისტიანულ სამყაროს, ზოგიერთ შემთხვევაში კი ქრისტიანულსაც. საამისოდ გამოდგება ტერმინი: ფრენგი (ფრანგი) - კათოლიკე ქართველის აღსანიშნავად და გრიგორიანული რწმენის მიმდევარი ქართველების სომხებად შერაცხვა ან ლათინური ტიპიკონის შეცვლითა და წირვა-ლოცვის სომხურად წარმართვის გამოისობით - ქართველ კათოლიკთა მოჩვენებითი გასომხება. პროცესი იმდენად გაღრმავდა, რომ ქრისტიანი ქართველისათვის არაქრისტიანი ქართველი სხვა ერის წარმომადგენლად იქნა მიჩნეული, ასე იქცა გამუხუშუმანებული ქართველი თათრად, თურქების, თათრების რელიგიის აღმსარებლად და, აქედან, მათივე ტომის წარმომადგენლად. დასაბამი, რომ ფეოდალური ცნობიერების ეს რელიქტი ამჟამადაც ცოცხალია და განაგრძობს არსებობას. ზოგიერთი „ბრძენი“ ქართველი დღესაც აქარელის ქრისტიანულად მონათვლას „გაქართველება“-ს უწოდებს, ზოგნი კი „საქართველოს ისტორიის ნარკვევების“ თურქულად თარგმნასა და ისე მიწოდებას მოითხოვს აქაური ქართველებისათვის ეროვნული ცნობიერების გაღვიძების მიზნით. ამიტომაცაა, რომ მუსლიმანი აქარელი, შავშელი, იმერხეველი, ტაოელი თუ მუჰაჯირების ჩამომავლები ცალკეული „ქართველის“ (ქრისტიანი ქართველის) გაგებით თათარია, რაც ბუნებრივია მათ სამართლიან გულ-ისწყრომას იწვევს. მართლაც ძნელია შეეგუო იმას, რომ შენს თანამოძმეს იძულებით რჯულის გამოცვლის გამო თათრად მიაჩნია, მაშინ, როცა შენმა წინაპარმა სისხლის ფასად შეინარჩუნა ქართველობა, არ დაივიწყა მშობლიური ენა, ტრადიციები და დარჩა ამაყ „გურჯად“ სხვა ერთა შორის.

ქრისტიანობისა და ქართველობის ერთ სიბრტყეზე მოთავსებას ისტორიულად ჰქონდა დიდი დატვირთვა და დიდი როლიც შეასრულა, მაგრამ, ბუნებრივია, უკვე დიდი ხანია დადგა დრო ქართველმა კაცმა დაძლიოს შუასაუკუნეების ცნობიერების გადმონაყოლი. ქართველი კაცისთვის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება როგორც სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების საყრდენი, განმსაზღვრელი უნდა დარჩეს, ხოლო მართლმადიდებლობა მის ზნეობრივ-სარწმუნოებრივ სამოსად და სულიერების წყაროდ უნდა გადაიქცეს.

სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთისა და, საერთოდ, ქართლისა და კოლხეთის მოსახლეობა წარმართული იყო და „არა იცნობდეს შემოქმედსა ღმერთსა“. ანდრიაშვილი დიდაქარის მკვიდრნი შემოიკრიბა და „ნათელსცა ყოველთა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმიდისათა“. მოციქულმა აღაშენა ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესია და „დაადგინა მღუდელნი და დიაკონნი“. აქედან ჩანს, რომ XI საუკუნეში დიდაქარის სახელწოდების მატარებელი ტერიტორია I საუკუნეში ქართლის ქვეყანა იყო და მჭიდროდ დასახლებულ პუნქტს წარმოადგენდა. აქ ადმინისტრაციული თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი დასახლება რომ არ ყოფილიყო, ალბათ, ანდრია მოციქული საგანებოდ არ შეჩერდებოდა. ეს ერთ-ერთი სერიოზული არგუმენტია იმ მოსაზრების საპირისპიროდ, რომელიც ჩვენ ზემოთ განვახილეთ დიდაქარის სახელწოდების მატარებელი ადმინისტრაციულ-საგამგეო ერთეულის I საუკუნეში რეალურად არსებობის საწინააღმდეგოდ იმ მოტივით, რომ მაშინ იგი მოხსენებული უნდა ყოფილიყო ბერძნულ-ლათინურ წყაროებში, ხოლო ქართულ წყაროებში დასახლების სახელწოდებასთან მიმართებაში უნდა დაფიქსირებულიყო არა შუა საუკუნეების ვითარება, არამედ I საუკუნის სინამდვილე.

დიდაქარაში მოციქულ ანდრიას შეუქმნია ფიცარი „მსგავსი ზომისა და დასდვა ხატსა მას ზედა. და მეყუსეულად გამოისახა სახე უცვალებელი ხატისა მის და მისცა იგი მათ“. მოსახლეობას სიხარულით მიუღია და შეუწყნარებია ხატი და ეკლესიაში პატივით დაუსვენებიათ. ამის შემდეგ დიდაქარლებს წმინდა მოციქული სიყვარულით გაუცილებიათ „მისცეს მშვიდობა და მოწლედ მოიკითხეს, ამბორს უყვეს და წარმოგზავნეს“. დიდაქარაში ხანგრძლივი დროის მანძილზე არსებობდა ეკლესია. აქ დღემდე შემონახულია ტოპონიმები და ადგილი, სადაც მოსახლეობა ეკლესიის არსებობას ვარაუდობს. ინტერესმოკლებული არ იქნება დიდაქარაში ჩვენს მიერ დადასტურებული მეტად მნიშვნელოვანი ფაქტის სწორედ დასახლებულ კონტექსტში მოტანა. ჩვენი საუკუნის 50-იან წლებამდე დიდაქარაში შავაძეთა საგვარეულოში (ბუდე-ნათესაობის სახელწოდება ფითნანთი) გამოთხოვილი ხანდაზმული ქალები მამაკაცებისაგან მალულად, მისტრიკურ გარემოში, საკრალურ ადგილს ესტუმრებოდნენ. იკრიბებოდნენ სოფლის განაპირა ამაღლებულ ბორცვზე, ე.წ. „ნაკაფის სერზე“ მდებარე ნაეკლესიარის მიდამოებში და დაბალ ხმაზე გალობდნენ (მთხრობელთა განმარტებით მღეროდნენ). ამ ადგილს „თარანგელოზის ყელი“ (მთავარ-ანგელოზის ყელი) ეწოდება.

* * *

ქრისტიანობას, გარდა ზოგადსაკაცობრიო უნივერსალური ზნეობრივი იდეალებისადმი ერთგულებისა, ინტელექტუალური თვისებებისადმი სოლიდარობაც ახასიათებდა. სწორედ ინტელექტუალური შემოქმედებითი ცხოვრებისადმი ტოლერანტობამ ერის წიაღში უზარმაზარი ფილოსოფიური ცოდნისა და ლიტერატურული მემკვიდრეობის წარმოქმნა განაპირობა. ამ ტიპის ცოდნის მოკლე ჩამოთვლაც შორს წაგვიყვანდა, ამიტომ მხოლოდ საქართველოს რეალობით შემოვიფარგლებით და აღვნიშნავთ, რომ IV საუკუნის ფაზისის ფილოსოფიურ სკოლაში ის საწყისები ყალიბდებოდა, რაზეც იმ დროისა და შემდგომი პერიოდის მსოფლიო აზროვნების კლასიკური ნიმუშები აღმოცენდა, კერძოდ ისეთი, როგორიცაა პეტრე იბერისა და იოანე ლაზის ფილოსოფიური შემოქმედება. ქრისტიანული სკოლები ერის იმ სულიერ მისწრაფებებს გამოხატავდა, რომლებიც ლიტერატურული ფორმებით შესანიშნავად აისახა, მაგალითად, იაკობ ხუცესის „შუშანიკის მარტვილობა“-სა და გიორგი მერჩულეს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“-ში, რომ არაფერი ვთქვათ მსოფლიო ქრისტიანულ მწერლობაზე; უფრო მეტიც, რომ არ გავითვალისწინოთ საქართველოს ამა თუ იმ მხარეში დაბადებულ მოაზროვნეთა ნამოღვაწარი, ამის საჩვენებლად შუასაუკუნეების სამხრეთ საქართველოს მკვიდრის ტბელ აბუსერისძის მემკვიდრეობის დასახელებაც სავსებით საკმარისი იქნებოდა. იგი სწორედ ქრისტიანულ გარემოში საქმიანობდა და ქრისტიანულ ტრადიციებზე იყო აღზრდილი. მისი შემოქმედებითი მემკვიდრეობა შინაარსობრივად მრავალფეროვანია და ძვირფას ისტორიულ წყაროს წარმოადგენს ამ მხარეში ქრისტიანობის შესასწავლად. ამ კუთხით გამოირჩევა თხზულება - „ბოლოკ-ბასილის მშენებლობა შუარტყალში და აბუსერისძეთა საგვარეულო მატთანე“, რომელიც პირობითად ორ ნაწილად შეიძლება გავყოთ: 1. ლიტერატურულ-ჰაგიოგრაფიულ თხზულებად და 2. საგვარეულო სულთა მატთანედ, ანუ მოსახსენებელ წიგნად. რადგან ნაწარმოებში წმინდანთა საკვირველებანი, კერძოდ წმინდა გიორგის სასწაულმოქმედებებიცაა აღწერილი, ამდენად ავტორთა ერთი ნაწილი თხზულების სახელწოდებად ტბელ აბუსერისძის მიერ გამოყენებულ ფრაზას ადგენს - „სასწაულნი წმიდისა ... გიორგისნი და ანდერძი ... მთქუმელისაი“. ტბელ აბუსერისძის ლიტერატურული და საეკლესიო-ასტრონომიული მემკვიდრეობა ადრესაუკუნეების იმ კულტურული ტრადიციების გაგრძელებად გვესახება, რასაც საფუძველი ტაო-კლარჯეთში ჩაეყარა და რაშიც საკმაოდ დიდი წვლილი არა მარტო ბაგრატიონთა სამეფო კარის ჩამომავლებს, არამედ საეკლესიო მოღვაწეებსაც მიუძღოდათ.

დედამიწის მოსახლეობის მნიშვნელოვანმა ნაწილმა აღიარა ქრისტეს მოძღვრება. უკვე ისტორიულ წარსულში ქრისტიანობა მსოფლიო რელიგიად იქცა. როცა ვსაუბრობთ შემწყნარებლობაზე, ბუნებრივია, მხედველობაში არ გვაქვს კონფლიქტთა პოლიტიკური მოტივები ან ცალკეული შემთხვევა. ქრისტიანობა ყოველთვის არ იყენებდა სახელმწიფოს თავისი მიზნების განსახორციელებლად, არამედ უმეტესად სახელმწიფო პოლიტიკა ცდილობდა ქრისტიანობა თავისი მიზნების განხორციელების იარაღად ექცია. ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ეკლესია არ იყო დაინტერესებული ქვეყნის ბედით. პირიქით, ეკლესია საქართველოს ბუნებრივად კარნახობდა პოლიტიკურ ორიენტაციას. თუ სახელმწიფოსა და ეკლესიის ინტერესები ცალკეულ საკითხში ზოგჯერ არ ემთხვეოდა ერთმანეთს, ეს არ გულისხმობდა ერთი ან მეორე ძალა ქვეყნის საკეთილდღეოდ დათმობაზე არ წასულიყო. ეკლესია უფრო ქვეყნის ზნეობრივ მხარეს განასახიერებდა, მაშინ, როცა ქართული სახელმწიფო პოლიტიკური მეთოდებით ხელმძღვანელობდა. მეორე მხრით დიდი ქართველებისა და კატაკლიზმების პირობებში საქართველოს ისტორიაში არაერთი მაგალითი მოიძებნება, რაც ურთიერთდაპირისპირებულობაზე, გაუტანლობასა და გაუგებრობაზე მიუთითებს.

ქრისტიანობის ტოლერანტული ბუნება თვით ქრისტეს დაბადების შესახებ მონათხრობში იყო ჩაქსოვილი. ამა ქვეყნის მოკვდავი უფლის გამოჩენას გარეგნულად ბრწყინვალე რაინდის, ამხედრებული და უძლეველი გმირის სახით ელოდნენ, რომელიც ხელის ერთი დაკვრით რომაელთა ამპარტავნობასა და უსამართლობას მოსპობდა. მაგრამ იესო ქრისტე ცოცხალ სამყაროს პოლიტიკურ მესიად კი არ გამოეცხადა ან კონკრეტული საქმეების საკეთებლად კი არ მოევლინა, არამედ ზოგადსაკაცობრიო პრობლემების გადასაჭრელად. მესია გამოჩნდა შობით, ბევრისათვის შეუმჩნევლად, მაგრამ რაც მთავარია ყოფით გარემოში სათნოების სამი ნიშნით - რწმენით, იმედითა და სიყვარულით, რაც თავს ქეშმარიტებაში იყრიდა. ძალადობას, კაცობრიობის ზნეობრივი აღზრდის იდეა ჩაენაცვლა, ხოლო ადამიანთა ქცევის ჭარბი ბიოლოგიური მოთხოვნილებები და წარმართული სურვილები ღვთის სიყვარულზე აღმოცენებული სარწმუნეობრივი კოდექსით განისაზღვრა. ამით მესიამ კაცობრიობა გადაგვარებისაგან იხსნა, ღვთისკენ მიმართული გზა აჩვენა, თავს იდვა ცოდვები და პირადი მაგალითით საზოგადოებას ქცევისა და ურთიერთობების უზადო მოდელი შესთავაზა. შეუძლებელია, რომ ამ ტიპის მოძღვრებას კაცობრიობის ყოფიერებაზე თავისი კვალი არ დაემჩნია. მსოფლგანცდის ფილოსოფიური გააზრების მოთხოვნილებამაც თავისი გამოხატულება არა მარტო აგიოგრაფიულ ლიტერატურაში თუ ჰიმნოგრაფიულ მემკვიდრეობაში, არამედ საერო სამეცნიერო თუ პოეტურ ქმნილებებშიც ჰპოვა. ამის საილუსტრაციოდ, თავი რომ დავ-

ანებოთ დანტეს „ღვთაებრივ კომედია“-ს, სრულიად საკმარისია „ვეფხისტყაოსანი“ დავასახელოთ, რომელიც ქართული ქრიატიანული კულტურის პროდუქტად უნდა მივიჩნიოთ.

გარდა წმინდა სარწმუნეობრივი დატვირთვისა, ქრისტიანობას სხვა უზენასი ამოცანაც გააჩნდა, რასაც ჩვენ ამჯერად არ შევუხებით, მხოლოდ აღვნიშნავთ, რომ აჭარაში ქრისტიანობის როლის წარმოჩენას უდავოდ განმაზოგადებელი შეფასება სჭირდება, რაც ისტორიული და ფოლკლორულ-დიალექტოლოგიური ანალიზის გარეშე სრულყოფილი არ იქნებოდა. ტრადიციულ ყოფაზე ქრისტიანული ეკლესია საგრძნობლად ზემოქმედებდა. მრავალი ქრისტიანული შეხედულება ამის გამო ყოფაში ხალხურ ინტერპრეტაციას დაექვემდებარა. ჩვეულებათა ერთი ნაწილი წარმართობის წიაღშია ჩასახული, თუმცა, როგორც ეკლესია, ასევე ქართული ტრადიციული ეთიკა მუდამ სუბორდინაციის დაცვას ცდილობდა და შემწყნარებლობის ფონზე ტრადიციულისა და საეკლესიო ნორმების შესატყვისობაში მოყვანასაც არ გამორიცხავდა. ამის დასასაბუთებლად აჭარაში მრავალი კონკრეტული წყარო არსებობს, მაგრამ ამჯერად საკმარისია „ლაზარობის“ ტრადიცია დავასახელოთ, რომელიც თავისი შინაარსითა და არსით ძირითად მონახაზებში წარმართულია, მაგრამ ასევე ცალკეული ნიშნით ქრისტიანულ ელემენტებს ინარჩუნებს და თვით ამ ჩვეულების სახელწოდებაც ქრისტიანი წმინდანის ლაზარეს სახელს ატრებს. გარდა ამისა, არ იქნება ინტერესმოკლებული თუ გავიხსენებთ, რომ ამინდის მაგიურ მართვასთან და ტაროსის ღვთაებასთან დაკავშირებული წარმართული რიტუალები, რაც ნაყოფიერების მთელი რიგი სიმბოლიკით იყო შემკული და რაიც მსხვერპლშეწირვის თანმხლები ცერემონიალითაც ხასიათდებოდა, აჭარის ამა თუ იმ ხეობის სოფელში არსებული დარბაზული ტიპის ეკლესიათა მიდამოებში, წმინდა ადგილებში, ხშირად შემადგენელ ბორცვზე სრულდებოდა. თვით შავიზღვისპირა ბარის რეგიონებში, სადაც ქრისტიანობის ხვედრითი წილი საკმაოდ მაღალი იყო, ამ ტიპის მსხვერპლშეწირვა იმდენად გავრცელებულ და ანგარიშს-აწევ ფორმას ატარებდა, რომ რიტუალებით გარემოცული მსხვერპლშეწირვა მონასტრის სანახებში პოულობდა თავის განხორციელებას. ასეთი იყო მაგალითად ილორის წმინდა გიორგის ეკლესია სამეგრელოში, სადაც წმინდა გიორგის სახელზე თეთრი ხარი იწირებოდა და რაც ხარის შეწირვის სახით თავის შესატყვისობას აჭარის მრავალ ხეობაშიც პოულობდა. ქრისტიანობისა და წარმართობის დაახლოების მცდელობა ასახულია ძველქართულ ლიტერატურულ ტრადიციებშიც. წმინდა ნინოს ქადაგებაში, რომელიც X საუკუნის ხელნაწერშია ჩართული, ჩანს, რომ მის დამწერს მხედველობაში ჰყავს ის ერი, რომელიც თავიანთ სცემს ნათელსა, ცეცხლსა და მზეს. მაშასადამე, თ. ჟორდანიას აზრით, „ქადაგება დაწერილია იმ დროს, როდესაც ქართველნი მზეს

თაყვანს სცემდნენ: მქადაგებელი სცდილობს ქრისტიანობა დაუახლოვოს ცეცხლისა და მზის თაყვანისმცემელთა სარწმუნოების უმთავრეს დოღმატებს და ამა მიზნით ქრისტეს ჰსაზავს მზედ, ცეცხლად, სითბოდ, ნათელად, რომელიც გამობრწყინდა აღმოსავლეთით და განანათლებს ყოველს მისს მოსავს, ხოლო ურჩთა და უსჯულოთა დასწვავს - ამნაირად მქადაგებელი არა თუ არ არღვევს ხალხის ცეცხლთ-თაყვანისმცემლობითს აზრებს და დოღმატებს, არამედ უახლოვებს მას თითქმის ერთნაყოფამდე ქრისტიანობას, რომლის გარეშე შეუძლებელია სიცოცხლე, ჭეშმარიტს მზესა, რომლის გარეშე სუფევს ბნელი და სიკვდილი“ (თ. ჟორდანია. წინასიტყვაობის მაგიერი - ქრონიკები, I ტფ., 1892, გვ. IV).

დასასრულს გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ქრისტიანული კულტურული მემკვიდრეობა ყოფაში სხვადასხვა ინტელექტუალური ფორმით ვლინდება, რომელთა შორის ფერწერულ, ფილოსოფიურ და ლიტერატურულ მემკვიდრეობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს. ქრისტიანობამ გავლენა იქონია ზოგადად ხელოვნებაზე და კონკრეტულად ხუროთმოძღვრულ კულტურაზეც, რისი მოწმობაცაა საქართველოს სხვადასხვა მხარეში, მათ შორის აჭარაში შემონახული არქიტექტურულად საინტერესო ეკლესიები.

სიმონ გოგიტიძე

სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის კვალი ისტორიის დამახინჯების კიდევ ერთი ცდა

ნუგზარ მგელაძისა და მამია ფალავას საპოლემიკო წერილი "ანდრია პირველწოდებული სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში და კულტურული მემკვიდრეობის საკითხები აჭარაში" ეძღვნება სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში (ძირითადად აჭარაში) ქრისტიანობის გავრცელების, იმდროინდელი პოლიტიკური ისტორიისა და საისტორიო გეოგრაფიის, ტომთა განსახლების არეალის, ლოკალიზაციის, ამავე ტერიტორიაზე არსებულ ტოპონიმთა და ჰიდრონიმთა ეტიმოლოგიის, აქ მოსახლე ხალხის ცნობიერებისა და კულტურული მემკვიდრეობის საკითხებს.

ნიმანდობლივია, რომ ერთ პატარა წერილში ამდენი პრობლემების შესწავლა (არა თუ დასმა) ძალზე უნაყოფო და ყოველგვარ ლოგიკას მოკლებული იქნება. საქართველოს ძველი ისტორიის სპეციალისტთაგან ვინც ამ სტატიას გაეცნობა, ალბათ დაგვეთანხმება, რომ წერილში თითქმის არცერთი წყარო არ არის მოტანილი შესაბამისი ლიტერატურიდან. ზოგჯერ დამოწმებული წყაროს მონაცემები მიკუთვნებულია სულ სხვა ავტორზე, თანაც ზოგიერთი მათგანი მოტანილია დამახინჯებით. წერილში არის ქრონოლოგიური შეუსაბამობანი, განზრახ დამახინჯება ისტორიული მოვლენებისა, ვითარებისა და რეალობის, მჟღავნდება საისტორიო გეოგრაფიის ცოდნის დაბალი დონე. ნაშრომის ზოგიერთ მონაკვეთს პლაგიატობის სუნი ასდის. ზოგიერთ საკითხზე ნ. მგელაძე და მ.ფალავა დაობენ, მაგრამ თავიანთი აზრი არა აქვთ დასაბუთებული და ნათლად გამოკვეთილი. ყველაფერი ეს ბუნდოვან, გაუგებარ და გაურკვეველ ელფერს ატარებს. არ ჩანს მჭიდრო კავშირი წყაროთმცოდნეობასთან, სუსტია მათი ანალიზი ფაქტების დამახინჯებით უსამართლოდ ბრალს დებენ სხვებს და ა.შ.

დავიწყოთ შესავალი ნაწილით.

ნაშრომის ავტორები გვარწმუნებენ, რომ ანდრია პირველწოდებულის წამების ზუსტი თარიღი ცნობილი არაა.

აღვნიშნავთ, რომ ანდრიას წამების ზუსტი თარიღია ახ.წ. 62 წელი (საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, თბ., 1989. გვ. 115).

მკვლევარი, რომელიც სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში ქრისტიანობის გავრცელების საკითხებზე მუშაობს, ალბათ უნდა გაცნობოდა ჩვენს მონოგრაფიას, რომელშიც ანდრიას გარდაცვალების თარიღია მითითებული (მირიან მეფე და ქართლის მოქცევა, ბათ. 1997, გვ. 119).

ნაშრომში ავტორები მიუთითებენ, რომ "არსებობს წერილობითი წყაროები (დოროთეოს ტვირელი, ეპიფანე კვიპრელი, სოფრონი, ეპიფანე კონსტანტინეპოლელი), რომლებიც მოგვითხრობენ მოციქულების ანდრიას, მატათას, სიმონ კანანელის შავიზღვისპირეთისა და იბერიის მთიან პროვინციებში ქადაგების შესახებ. შემდეგ იქვეა ნათქვამი, რომ ეპიფანე კონსტანტინეპოლელს კლიმენტი რომაელისა და ევაგრე სიცილიელის ტექსტებითაც უსარგებლია... ამ წყაროებში მოხსენებულია დიდი სებასტოპოლისი, აფსარის ციხე-სიმაგრე, მდინარე ფასისი, კოლხეთი".

ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ამ წყაროთა მოტანისას და მათი ანალიზისას გამოყენებულია პ. ინგოროყვას "გიორგი მერჩულე" ან ჩვენი - "მირიან მეფე და ქართლის მოქცევა", რომელებიც მითითებული არაა.

წერილის ავტორები წერენ, რომ "მ. თამარაშვილი ეყრდნობა თავის წიგნში "ქართული ეკლესია დასაბამიდან დღემდე" "ქართლის ცხოვრებაში" დაცულ ცნობებს და მიუთითებულია 1955 წლის გამოცემული "ქართლის ცხოვრება" (ტ.1). შევნიშნავთ, რომ მ. თამარაშვილი 1911 წელს გარდაიცვალა და იგი 1955 წელს გამოცემული კრებულით ვერ ისარგებლებდა.

ნ. მგელაძე და მ. ფალავა, იმოწმებენ იჯავახიშვილის აზრს, მე-ნ საუკუნიდან მე-10 საუკუნემდე ქართველებს ანდრიას საქართველოში ქადაგების შესახებ არაფერი უნდა სცოდნოდათ. ნაშრომის ავტორები იქვე მიუთითებენ, რომ, "ან თუ იცოდნენ, ჩვენი დაკვირვებით, არაა გამორიცხული იბერია-ქართლის ჰეგემონობისა და აღიარება-განდიდების მოტივით მემატყიანეებმა ის შეგნებულად დავიწყებას მისცეს და უპირატესობა იბერია-ქართლის პოლიტიკური ძალისხმევით ყოველთა ქართველთა ("ნათესავით ქართველთა") ოფიციალურ რელიგიად იქნა აღიარებული".

აქ შეიძლება შეინიშნოს შემდეგი: მე-ნ საუკუნიდან მე-10 საუკუნემდე ქართველებს ანდრიას მიერ საქართველოში ქადაგების შესახებ არაფერი რომ არ უნდა სცოდნოდათ, არსაიდან სჩანს. იქნებ კიდევ იყო სარწმუნო წყარო, მაგრამ ჟამთა სიავემ არ გამოატარა ჩვენამდე (გაიხსენეთ მობიდანი და მისტანანი.) მე-10 საუკუნემდე იბერებს საქართველოში ისეთი უპირატესობა ჰქონდათ, როგორც ეგრისებს. მე-15-მე-16 საუკუნეები ლაზების ძლიერების პერიოდია, მე-8-მე-9 საუკუნეებიც ეგრის-აფხაზეთის სამეფოს აღმავლობის ხანაა. მიაწვდნენ თუ არა უპირატესობას იბერია-ქართლის განმანათლებელს წმინდა ნინოს? რა თქმა უნდა არა. საფუძვლად ისიც კმარა, რომ მე-10 საუკუნემდე საქართველოში

არც ნინოს შესახებ იცოდნენ არაფერი. "მოქცევაჲ ქართლისაჲ" შემდგენლები სინანულით აღნიშნავენ: "წიგნი ქართლისა მოქცევისა, რომლითა ღმერთმან ნათელი გამოაბრწყინა... ვითარცა ტალანტი წინამძღუართაგან დაფარული, შემდგომად მრავალთა ჟამთა და წელთა ვპოვეთ".

არც იბერია-ქართლის პოლიტიკური ძალისხმევით მომხდარა ქრისტიანობის ოფიციალურ სარწმუნოებად გამოცხადება საქართველოში, ამ მოვლენას დიდი ტრადიციები გააჩნია დასავლეთ საქართველოში. აქვე პირველად იქნა აღიარებული ქრისტიანული სარწმუნოება სახელმწიფო რელიგიად, ვიდრე ქართლში (გაიხსენეთ ნიკეის კრება).

ამავე წერილში აღნიშნულია, რომ "ადერკის მეფობის დროს ქართლში იმატა აღმშენებლობითმა საქმიანობამ, აიგო სიმაგრეები, ქალაქები, ციხეები, გამაგრდა მცხეთის ზღუდენი, რაც დაემთხვა კიდევ ანდრიას საქართველოში შემოსვლას".

როგორც აქ მოტანილი ციტირებული ადგილიდან და მომდევნო სტრიქონიდან ჩანს, ადერკი მეფე მიჩნეულია ანდრია პირველწოდებულის თანამედროვედ, ე.ი. გაზიარებულია "მეფეთა ცხოვრების" ცნობა, რომ ადერკი ქართლში მეფობდა 1-57 წ. როგორც ჩანს მ.ფაღავასა და ნმგელაძეს მხედველობიდან გამორჩათ კორნელიუს ტაციტუსის, დიონ კასიუსის, 75 წ. ვესპანსიანეს წარწერა და არმაზის მოგოლინგვას მონაცემები. ამ წყაროთა გათვალისწინებით ახ.წ. I საუკუნეში ქართლში მეფობდნენ მითრიდატე, ფარსმანი და კვლავ მითრიდატე. დავუშვათ და ადერკი ახ.წ. I საუკუნეში, ან თუნდაც სხვა დროს მოღვაწე ქართლის მეფეა, ამ შემთხვევაშიც განა რომელიმე წყარო, რომლებიც ადერკის შესახებ მოგვითხრობენ (ქართლის ცხოვრება) მოქცევაჲ ქართლისაჲ") სადმე აღნიშნავენ, რომ ადერკის მეფობის დროს ქართლში იმატა აღმშენებლობითმა საქმიანობამ"? ადერკის მეფობის დროს სიმაგრეების, ქალაქებისა და ციხეების აშენება სარეცენზიო წერილის ავტორთა ფანტაზიის ნაყოფია, "მოქცევაჲ ქართლისაჲ" აღნიშნავს მხოლოდ, რომ "და მეფობდა როკ, რომელმან რა ჯ თურთ მცხეთაი გაიმორა". წყაროს ეს მონაცემი სადავოდ მოგვეჩვენება თუ იქვე აღნიშნულ სხვა მონაცემებსაც წავიკითხავთ: "და მეფობაი ორად გაიყო, ორნი მეფენი დასხდეს იმიერ და ამიერ", ქართლის სამეფოს ორად გაყოფა ამ პერიოდში არ დასტურდება, პირიქით, ქართლი ამ პერიოდში დაახლოებით ისეთივე ძლიერი სამეფოა, როგორიც ფარსმან მეორესა და ვახტანგ გორგასალის დროს.

მომდევნო აბზაცშიც შეიმჩნევა ისტორიულ წყაროთა გაუთვალისწინებლობა ან უგულველყოფა. საკუთრივ აქ აღნიშნულია: "როგორც ჩანს, უკვე ანდრიას ეპოქაში (I საუკუნე) კოლხეთი იმდენადაა დანაწევრებული, რომ მასში აფხაზეთი (აბასკია-აფშილეთი) ცალკეა გამოყოფილი".

ანდრია კოლხეთში ქრისტეს ჯვარცმის (ახ.წ. 33 წ.) შემდეგ უნდა მოსულიყო. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ იგი 38 ან ახლო რომელიმე

წელს უნდა მოსულიყო საქართველოში. ამ დროს კი: 1. საერთოდ არ არსებობდა ტერმინი "აფხაზეთი", 2. არ არსებობდა არც აბასკია-აფშილ-ეთი, 3. სტრაბონის (გარდ. ახ. წ. 24 წ.) ერთი ცნობით, აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოსახლეობდნენ ჰენიოხები და მათ 4 ბაზილევსი (მთავარი?) ჰყავდათ (Страбон, География, М. 1964, с. 471). მეორე ცნობით, კოლხეთის ჩრდილოეთი მონაკვეთი მთლიანად სვანებს უჭირავთ (იქვე, გვ. 473). მესამე ცნობით, დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე დასახელებულია მხოლოდ კოლხებისა და ჰენიოხების ქვეყნები (იქვე, გვერდი 479). ჰენიოხები მკვლევართა მიერ სანიგებთან-სვანებთანაა გაიგივებული. 4. ამავე ტერიტორიაზე რომ ნაადრევია ანდრიას დროს აფხაზეთზე (თუ აბასკია-აფშილეთზე) საუბარი ჩანს პლინიუსის ახ. წ. 79 წ. ცნობითაც. ასე რომ, აქაც მჟღავნდება წერილის ავტორთა წყაროებისადმი არასერიოზული დამოკიდებულება.

წერილის ავტორთა ცნობით, მეგრელი ლაზების, ჭანებისა და საკუთრივ მეგრელების "აღმნიშვნელ ზოგად ტერმინს" წარმოადგენდა. იქვე აღნიშნულია: "გვიანდელი ქართული წყაროები იცნობენ ეგრისს და მეგრელებს. ხოლო გაცილებით ადრეული ბერძნულ-რომაული წყაროები-უმთავრესად კოლხებს, ლაზიკას, ასევე, კოლხებს, ჭანებს იცნობდა" ...

შევნიშნავთ, რომ მეგრელი ჭანების აღმნიშვნელ ზოგად ტერმინს არასდროს წარმოადგენდა. საკუთრივ ჭანები ანტიკურ ხანაში მოსახლეობდნენ ჭოროხის სათავეების დასავლეთით ხარტის მიდამოებში, ხოლო მეგრელები, სადაც ისტორიულად მოსახლეობდნენ, დღესაც დაახლოებით იმავე ტერიტორიაზე აღირიცხებიან. მეგრელებსა და ჭანებს შორის რამდენიმე ტომის საბინადრო იყო და მათ შორის არავითარი კავშირი არ არსებობდა. ისიც კი გასარკვევია ჭანები სვანურ თუ მეგრულ ჯგუფებს მიეკუთვნებოდნენ. არც ისაა სწორი, რომ თითქოს გვიანდელი წყაროები ჭანებს არ იცნობდნენ და ისინი მხოლოდ ბერძნულ წყაროებშია მოხსენიებული (იხ. ქართლის ცხოვრება, ტ.2, გვ. 304). ჭანეთი - ხალდეთი - ხალდიაა (მოვსეს ხორენაცი, სომხეთის ისტორია, თბ., 1984, გვ. 162). აქვე იმასაც შევნიშნავთ, რომ ბერძნულ-რომაული წყაროები კოლხეთისა და ლაზიკის გვერდით ჭანეთსაც ასახელებენ. არიანე მას თიანიკეს ფორმით იხსენებს, რომელიც იკითხება როგორც "ჭანიკე".

სარეცენზიო ნაშრომის ავტორთა ვარაუდით "დიდაჭარასთან ... დაკავშირებული გეოპოლიტიკური სურათი ლეონტი მროველის (მე-11 საუკუნე) დროინდელი რეალობის ამსახველია". ეს აზრი ნმგელაძეს სხვა დროსაც გამოუთქვამს და იგი სამართლიანად იქნა უარყოფილი მკვლევართა მიერ (ი.ბეჭირიშვილი. "ამას შენზე ამბობენ, აჭარავ", გვ. 41). ამ საკითხთან დაკავშირებით ამჯერად მოკლედ შევჩერდებით: 1. "ქართლის ცხოვრებაში" მოხსენიებული დიდაჭარა და მასთან დაკავშირებული ცნობები ლეონტი მროველს არ ეკუთვნის. 2. საბუთად არ გამოდგება ის, რომ ბიზანტიური წყაროები ანდრია მოციქულის მოღვაწეობის აღნიშნული

ეპიზოდის დახასიათებისას დიდაჭარას (აჭარას) კი არ მოიხსენიებს, არამედ ზოგადად იბერიას“. შევნიშნავთ, რომ ბიზანტიური წყაროები მოციქულთა მიმოსვლაში ქართლის სხვა რომელიმე პროვინციასაც არ ასახელებს, მაგრამ ეს საბუთად არ გამოდგება იმისათვის, ვამტკიცოთ, რომ მე-10 საუკუნეზე უწინარეს ან თუნდაც ანდრიას ეპოქაში ქვეყანა აჭარა (დიდაჭარა) და დასახლებული პუნქტი აჭარა ან დიდაჭარა არ არსებობდა. ბიზანტიური წყაროები კი ზოგადად მიუთითებდნენ ანდრიასა და მოციქულთა მიმოსვლების შესახებ. მსგავსი ცნობები მე-9 მე-11 საუკუნის ბიზანტიურ წყაროებშიც (ნიკიტა პაფლაგონიელი, ბასილი კეისარი) მოგვეპოვება და არც იქაა დასახლებული აჭარა (ან დიდაჭარა), მაგრამ ამის გამო გვაქვს უფლება ვამტკიცოთ, რომ ამ ეპოქაშიც არ არსებობდა ქვეყანა აჭარა (თუ დიდაჭარა)? სადღაა აქ სომხური (ანანია შირაკაცი), ქართული („გობრონის წამება“, „მეფეთა ცხოვრება“, „მატიანე ქართლისაჲ“, ბიზანტიური (კონსტანტინე პორფიროგენეტი) წყაროები, სარეცენზიო წერილის ავტორები რატომ გვერდს უვლიან ამ წყაროებს? საისტორიო გეოგრაფიის ცნობილი სპეციალისტი, აკადემიკოსი დავით მუსხელიშვილი პირიქით ასაბუთებს არათუ პატარა, რამედ „დიდი აჭარის“ არსებობასაც (იხ. მისი აჭარის ისტორიული გეოგრაფიისათვის, ნაშრომი წარმოდგენილია წიგნისათვის - სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორია (აჭარა), ტ.1.

სარეცენზიო ნაშრომის ავტორთა განმარტებით „ქუეყანასა“... დიდაჭარა“ - ში დასაშვებია ვიგულისხმოთ მე-11 საუკუნის აჭარის ერთ-ერთი ადმინისტრაციული ან სტატეგიული მნიშვნელობის დაბა“. რამდენად მართებულია ამგვარი აზრი? უპირველეს ყოვლისა უნდა შევნიშნოს, რომ მაინც და მაინც წერილის ავტორები „დიდაჭარას“ მე-9 საუკუნესთან კავშირში განიხილავენ. დიდაჭარა მე-9 საუკუნის წყაროში არცაა მოხსენებული და იგი არც ლეონტი მროველის შრომის ნაყოფია, ეს ცნობა ხომ „სწავლულ კაცთა“ კომისიის მიერაა „ჩამატებული ქართლის ცხოვრებაში“ (მე-18 საუკუნეში). ნაშრომში სხვაგანაცაა მითითებული, რომ დიდაჭარას თითქოს ლეონტი მროველი მოიხსენიებს. ან ცნობა მე-11 საუკუნისაა, რაც, რა თქმა უნდა, მართებული არაა. გაკვირვებას იწვევს ის აზრიც, რომ თურმე ლეონტი მროველის ეპოქაში (მე-11 ს.) იწოდა დიდაჭარა ქვეყნად. თუ ამ ავტორთა მსჯელობიდან ამოვალთ, მაშინ დიდაჭარის არსებობა მეთვრამეტე საუკუნემდე არც კია სავარაუდო. საერთოდ კი წყაროს იმ ცნობაში, რომელშიც „დიდაჭარა“ მოხსენიებული გარკვევით ქართლის ქვეყანა დიდაჭარა იგულისხმება და არა სოფელი, დაბა ანდა რაიმე ამდაგვარი. წერილის ავტორებს შევახსენებთ, რომ „ქართლის ცხოვრებამ“ იცის ტერმინები „სოფელი“, „ქალაქი“, „ქვეყანა“ და მათ ერთმანეთისაგან განასხვავებს. საკითხავია, არტანუჯის მიმართ მემატთანემ (ჯუანშერი) რატომ არ გამოიყენა ტერმინი „ქვეყანა“ თუ ეს ტერმინი აღნიშნავდა სოფელს ან ქალაქს? იგი ხომ ამ შემთხვევაში ხმარობს სიტყვა „სოფელს“, „ქვეყანა დიდაჭარა“ მხოლოდ და მხოლოდ

პროვინცია "დიდი აჭარის" ან რამდენიმე საერისთავო ქვეყნის გაერთიანების გამომხატველია, რომლის ცენტრსაც დიდაჭარა ერქვა. ნაშრომის ავტორების გადმოცემით მოციქულთა ხანაში აჭარა, როგორც ადმინისტრაციული ერთეული, არ არსებობდა, მათი აზრით, თუ არსებობდა მაშინ რატომ არ იხსენებს მას ბერძნულ-ლათინური და ადრებიზანტიური წყაროები? ასევე არ ჩანს აჭარის ტრანსფორმირებული სახეც...

ბერძნულ-ლათინური და ადრებიზანტიური წყაროები ასევე არ იცნობენ ქართლში შემავალ ორ ათეულამდე ადმინისტრაციულ ერთეულს, მაგრამ მათ არარსებობაზე ლაპარაკი გულუბრყვილო და უსუსური იქნებოდა. სამაგიეროდ, მე-6-მე-7 საუკუნეების სომხური გეოგრაფია იცნობს აჭარას, როგორც ქართლის პროვინციას და თანაც მას სამცხის, კლარჯეთის, ჯავახეთისა და სხვათა თანატოლად წარმოგვიდგენს. მკვლევარნი (გ.გამყრელიძე, და დ.მუსხელიშვილი, დ.ბერძენიშვილი) ანანია შირაკაციის ამ მონაცემებს მე-4-მე-5 საუკუნეებით ათარიღებენ.

ნაშრომის ავტორები აჭარის ტერიტორიაზე მოსახლე ტომის ვინაობის საკითხზეც მსჯელობენ. ამ შემთხვევაში მათ მოჰყავთ ასურულ-ურარტული წყაროები, რომელთა მიხედვით თითქოს სავარაუდოდაა ნათქვამი, რომ უიტერუხები ალბათ სხვა ტერიტორიებთან ერთად აჭარის მიდამოებში მოსახლეობენ. (გვ.6) აქვე მოჰყავთ ნარუტუნიანის შეხედულება (მისი ვარაუდი დამოწმებული აქვს შ. ასათიანს), რომლის მიხედვით უიტერუხის ტომი თუ ქვეყანა ისტორიული სომხეთის ტერიტორიაზე ლოკალიზდება.

ნმგელაძე და მ.ფაღავა, როგორც ჩანს, ცუდად იცნობენ ძველადმოსავლურ წყაროებს. შევასხენებთ, რომ უიტერუხი არც ერთ ასურულ წყაროში მოხსენებული არაა. იგი მხოლოდ ურარტულ ეპიგრაფიკულ ძეგლებში გვხვდება. ასევე უნდა გავითვალისწინოთ არა სომეხი მკვლევარის შეხედულება, არამედ აკად. გ.მელიქიშვილის, გ.მამულიას და სხვათა აზრიც, რომელთა მიხედვით უიტერუხის ძირითადი სამოსახლო ოძრხეს მიდამოები იყო და არა სომხეთის ტერიტორია. ნაშრომის ავტორებს არასწორად აქვთ მოტანილი ნ. არუთუნიანის ნააზრევი. სომეხი ისტორიკოსი უიტერუხს მდ. არაქსისა და აზურიანის შერწყმის დასავლეთით კი არა, არამედ სამხრეთ-დასავლეთით და მდინარე არაქსის შუა წელის ჩრდილოეთით კი არა, სამხრეთით ათავსებს. არც ქ.სარიყამიშის აღმოსავლეთით მიუთითებს იგი ამ ტომის მდებარეობას Н. Арутюнян. Бийниги (урарту), Ер. 1970. С. 147, 194, 196, 199, იხ. დართული რუკა).

აქ არ არის მოტანილი სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული შეხედულებები ბიძერების სამოსახლო ადგილის განსაზღვრასთან დაკავშირებით, რომელთაც ჩვენ მივიჩნევთ აჭარელთა წინაპრებად და ამ სატომო სახელის ფუძეს "ძარ" (ჭარ) ტერმინ აჭარაში არსებულ ფუძე "ჭარ"-თან

ვაიგივებთ. წერილის ავტორები, როგორც ჩანს, სისრულით არ იცნობენ წყაროებს, რომლებშიც ბიძერების სხვაგვარი ლოკალიზაციაა მოცემული, ვიდრე მათ მოაქვთ. ისინი ცუდად იცნობენ საკითხთან დაკავშირებულ სამეცნიერო ლიტერატურას ან მათი გვერდის ავლით ცდილობენ დააფიქსირონ თავიანთი უარგუმენტო ფანტაზიები. მათთვის სასარგებლო იქნებოდა შეესწავლათ ამიანუს მარცელინუსი, ბლემიდი, პრისციანი და სხვა.

ნმგელაძე და მ.ფალავა წერენ, რომ "ამ ბოლო ხანებში იყო ცდა ჭართა ძველი გაერთიანება აჭარლებთან კავშირში განხილულიყო. ამ თვალსაზრისის მიხედვით ჭართა ანუ აჭარელთა განსახლების არეალად ივარაუდება აჭარისწყლის ხეობიდან მოყოლებული ლამის მთელი დასავლეთ საქართველო, კონკრეტულად კი თანამედროვე აჭარისა და გურიის ტერიტორიები... ამასთან დაკავშირებით მითითებულია ჩვენი ნაშრომი, რომლის არც სათაური და არც გამოცემის წელი სწორად არ არის ნაჩვენები. რადგან ნმგელაძე და მ.ფალავა ცდილობენ შეავიწროვონ აჭარელთა წინაპრების საბინადრო ადგილები, ამიტომ ჩვენ შევეცდებით ვაჩვენოთ რეალური სურათი, ამჯერად მოკლედ. თხზულება "ფარნავაზიანის" მიხედვით, რომელიც შედგენილია ძვ. წ. მე-2 ან მახლობელ საუკუნეებში (გმელიქიშვილი, ვგოლიაძე...) ოძრხეს საერისთავო შედგებოდა ორი ქვეყნისაგან - სამცხისა და აჭარისაგან. იქვეა მოტანილი ამ საერისთავოს ლოკალიზაცია ტაშისკრიდან არსიანის მთამდე. ნოსტის თავიდან ზღვამდე ("ქართლის ცხოვრება", ტ. I. გვ. 24), იქვე ვგებულობთ, რომ ოძრხეს საერისთავოს ჩრდილოეთი მეზობელი საერისთავოს ეგრისის საზღვარი სამხრეთის მიმართულებით მოდის რიონამდე. ამ ცნობათა გათვალისწინების საფუძველზე თანამედროვე გურია, აჭარა და სამცხე შედიოდა ოძრხეს საერისთავოში. ამ წყაროს ცნობა რომ სინამდვილეს შეესაბამება, ჩანს ვახუშტი ბატონიშვილის თხზულებიდანაც - მისი ცნობით, გურიის ტერიტორია შედიოდა ოძრხეს საერისთავოში. ასე რომ ეჭვს გარეშეა "ფარნავაზიანის" ცნობით აჭარა რომ ფარავდა თანამედროვე აჭარისა და გურიის ტერიტორიას. აჭარის ისტორიული საზღვრების დამახინჯების ცდა შეიმჩნევა ნაშრომში, სადაც ნათქვამია, რომ "ოძრხეს საერისთავოში მხოლოდ სამცხე-აჭარისწყლის ხეობის სანახები შედიოდა შევნიშნავთ, რომ ოძრხეს საერისთავოს" ლოკალიზაცია "ქართლის ცხოვრებაში" მხოლოდ ერთგანაა და მისი საზღვრები აჭარის გავლით ზღვამდე ვრცელდებოდა, თანაც წყაროში აჭარისწყლის ხეობა კი არა, არამედ აჭარაა მითითებული. ყოველ შემთხვევაში ლეონტი მროველი ტერმინ "აჭარაში" თანამედროვე გურია-აჭარის ტერიტორიას გულისხმობდა და არა მხოლოდ აჭარისწყლის ხეობას, როგორც ფიქრობენ პატივცემული ავტორები. ანტიკური წყაროების მიხედვით ამავე ტერიტორიაზე მოსახლეობდა ერთი მოდგმის ტომი ბიძერები (ჭარები), რის საფუძველზეც ჩვენ ვახდენთ

ჭარების აჭარლებთან გაიგივებას. ბერძნულ-რომაული წყაროები აღნიშნულ ტერიტორიას სატომო სახელის მიხედვით იცნობენ, ხოლო ქართული წერილობითი ძეგლები მათი ქვეყნის აღსანიშნავად ხმარობენ ტერმინ "აჭარას". ასე რომ ნაშრომის ავტორებს ამ წყაროთა მონაცემები გათვალისწინებული არ აქვთ. მათი სხვა ვარუდი, რომ თითქოს "აჭარა გარკვეულ პერიოდში აჭარისწყლის ხეობის შუა და ქვემო წელს მოიცავდა"... ასევე უსაფუძვლოა და ყოველგვარ ლოგიკას მოკლებული. ვერც იმას დავიჯერებთ, რომ თითქოს ლეონტი მროველი ძველ ამბებს თავისი დროის რეალობათა გათვალისწინებით აღწერს. ის ტერიტორია, რომელიც "ფარნავაზიანის" მიხედვით აჭარაში შედიოდა, ლეონტი მროველის დროს უკვე აღარ შედიოდა. ამ დროს აჭარაში ანუ ხიხანის საერისთაოში შედიოდა აჭარის გარდა სამცხე, შავშეთი და კლარჯეთი (ვ. იაშვილი) ამ ეპოქაში (მე-10 მე-11 საუკუნეები) აჭარა არა თუ საერისთაოს, სამთავროსაც წარმოადგენს (ივჯავახიშვილი). ვარაუდი, რომ აჭარა მე-7-მე-11 საუკუნეებში აჭარისწყლის ხეობას წარმოადგენდა, ავტორთა მიერ შეთხზულ ზღაპარს უფრო წააგავს, ვიდრე ჭეშმარიტების მარცვალს. აჭარის საზღვრების დამახინჯებას წერილის სხვა ადგილსაც ვხვდებით.

ნ. მგელაძისა და მ.ფალავას ნაშრომში არის მსჯელობა ეტიმოლოგიურ საკითხებზეც. ჩვენ ვეთანხმებით ამ ავტორებს იმაში, რომ სადავოა ჰიდრონიმ სუფსას (სურ-ფსა) კავშირი სატომო სახელ ძიდრიტ ზუდრეტებთან, მაგრამ ვერ დავეთანხმდებით იმაში, რომ ეს გაიგივება იყოს საფუძველი ამ მიდამოებში აჭარელთა განსახლების დაკანონებისა. როგორც ზემოთ ვაჩვენეთ, "ფარნავაზიანის" მონაცემების გათვალისწინება და სატომო სახელ ბიძერის გავრცელება გურიის ტერიტორიაზე სრულიად საკმარისია საამისო მსჯელობისათვის. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ არის აზრი სუფსა, რადგანაც მიღებულია სუფსასაგან, ეკუთნით არა სარეცენზიო ნაშრომის ავტორებს, არამედ აკად. სჯანაშიას და ამისი აღნიშვნა კი საჭირო იყო.

შევჩერდებით დიდაჭარის ეტიმოლოგიაზე. ნაშრომის ავტორთა აზრით, დიდაჭარა დუდაჭარას სახენაცვალი ფორმა ყოფილა, რაც "თავი აჭარას" ნიშნავს. აქვე ავტორებმა, როცა მათ დაჭირდათ სახელწოდება "დიდაჭარა" ზანურ-ქართული ერთობის დროინდელ ტოპონიმად აქციეს. ამით ისინი ცდილობდნენ აჭარის ტერიტორიაზე უძველეს ფენად ზანური წარმოგვიდგინონ. არაფერს ვამბობთ იმაზე, თუ როდის და როგორ იქცა "დიდი-აჭარა" დიდაჭარად, რომლის შესახებაც ნაშრომში არაფერია ნათქვამი. "დიდაჭარა" დიდი-აჭარის გამომხატველია განსხვავებით პატარა აჭარისაგან. "დიდი" ქართული სიტყვაა, რაც მოწმობს აჭარაში უძველესი დროიდან ქართი-ბიძერების აქ ბინადრობას.

ნ. მგელაძე და მ.ფალავა ეჭვისქვეშ აყენებენ ჩვენს მიერ გამოთქმულ ვარაუდს მაჭახლის ეტიმოლოგიის შესახებ. მათი აზრით: 1. მაჭახი მცდარი ფორმაა. 2. მაჭახელი მიჭიხიანი არ ნიშნავს აჭარლების ხეობას,

საცხოვრისს.

შევნიშნავთ, რომ, ეთნოგრაფიულად დამოწმებულია ტერმინი "მაჭარხევი" (ცნობის მოწოდებისათვის დოცენტ ნ. კახიძეს მადლობას მოვახსენებთ) და თუ ვიტყვით, რომ აქ "ჭარ" ფუძე უნდა გამოიყოს როგორც ა-ჭარ-ა-ში, მაშინ კანონზომიერი იქნება ეს შესატყვისობები. ახლა კი იმის შესახებ თუ რომელი ეთნიკური ჯგუფის განსახლების არეში შედიოდა ხევი მაჭახლისა. ამჯერად ჟამთა აღმწერლის "ასწლოვან მატიანეს" დავესესხებით. მისი ცნობით, სასაზღვრო ზოლი შავშეთსა და აჭარას შორის გადიოდა კარჩხალისა და კარის მთების ხაზზე ("ქართლის ცხოვრება", ტომი მე-2, გვ. 259). აღნიშნული პირობები დღეს თურქეთის ტერიტორიაზე ლოკალიზდება. მათ ჩრდილოეთით მდებარე მაჭახლის ხეობა თავისთავად აჭარაშია ნაგულისხმევი.

ნაშრომის ავტორებს სადაო აქვთ ჭოროხის ეტიმოლოგიასთან დაკავშირებითაც. აღვნიშნულ პირობებში, ჩვენი აზრით, უნდა გამოიყოს ფუძე "ჭორ-ჭარ" ("ქართლის ცხოვრებაში" დასტურდება ფორმა ჭაროხიც) და კუთვნილებითი სუფიქსი - ოხი. არ გამოვრიცხავთ, რომ ფუძე "ჭარი-ი" რაღაც ურთიერთდამოკიდებულებაში იყოს ჭარების სახელწოდებასთან. ამასთანავე აღვნიშნავთ, რომ თურქეთში მოსახლე ქართველებში ჭოროხი ზოგადად მდინარეს რომ აღვნიშნავს (?) არ გამოდგება იმისათვის, ვამტკიცოთ, ჭოროხი დიდ წყალს, წყალუხვს უნდა ნიშნავდეს. ქვემო აჭარაში მცხოვრები ბავშვები, სადაც პატარა მდინარეს (ღელეს) შევნიშნავდნენ, მას ჭოროხს უწოდებდნენ, მაგრამ, ეს როდი ნიშნავს, რომ ამ ბავშვებმა იციან ტერმინ "ჭოროხის" სემანტიკა. ან ამ პატარა ღელეს შეიძლება "წყალუხვი" ვუწოდოთ? უბრალოდ მათ ცნობიერებაში ყველა მდინარე ჭოროხია, მათთვის ჭოროხი მდინარის ზოგადი სახელია. "ჭორ-ჭარ" ფუძეში უნდა გამოიყოს "ჭ" ძირეული მასალა, მაგრამ მისი "ჭა"-სა, "ჭალა"-სა და "ჭა-ობ-თან" გათანაბრება ჯერ კიდევ სადავოა. "ჭარ-ში" ძირეული "ჭ" პირველად ი. სიხარულიძემ გამოყო. (იხ. მისი "ნიგალი" ბათ. 1985, გვ. II), რაც ამ ნაშრომში არაა აღვნიშნული. აქ ისე იგულისხმება, თითქოს ეს შეხედულება ნმგელაძისა და მ. ფაღავს ნააზრევი იყოს. ახლა გადავიდეთ "ჭარ" და "ჭან" ფუძეთა ურთიერთმიმართების საკითხზე.

ნაშრომის ავტორებს მითითებული აქვთ, რომ ზემოთ აღვნიშნულ სახელწოდებაში გამოყოფილი "ჭარ-ჭორ" ძირები (უფრო სწორად ფუძეები - ს. გ. "ჭან-თა სახელწოდების ლოკალურ გეოგრაფიულ ვარიაციებს შეიძლება წაროდგენდნენ ან პირიქით (ნმგელაძე ამას ადრე გადაჭრით ამტკიცებდა). ავტორთა აზრით, აღვნიშნული გეოგრაფიული სახელმწოდებები უნდა წარმოქმნილიყო სატომო სახელ ჭანის გაჩენის საფუძველზე. თვით ეთნონიმი "ჭარ"-იც დასაშვებია ასეთ კონტექსტში განვიხილოთ (გვ. 8).

ზემოთაღვნიშნული ვარაუდი, ეტყობა წერილობითი წყაროების

სიმონ გოგიტიძე

სუსტი ცოდნით განისაზღვრება. ავტორები ვერ გარკვეულან ჭანთა და ჭართა განსახლების არეალზე, მათ შორის რომელია უძველესი და რომელი გვიან გაჩენილი. სემანტიკურად დასაშვებია, რომ ამ ფუძეებში გამოყოფილი "ჭ" ელემენტს ერთი და იგივე მნიშვნელობა ჰქონდეს, მაგრამ თვით ფუძენი ჭარ, ჭან) სხვადასხვა წიაღსა და გარემოში არიან აღმოცენებული. ჩრდილოეთში მოსახლე ტომმა მიიღო სახელი "ჭარ", ხოლო უფრო სამხრეთით (სამხრეთ-დასავლეთით) "ჭან-ი". ამ ორ ტერმინს, სატომო სახელებს ერთმანეთი არასდროს დაუფარავთ ოდესმე. ორივე ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად ჩამოყალიბდნენ და ვითარდებოდნენ.

ნაშრომის ავტორთა მიერ წყაროების სუსტი ცოდნა მჟღავნდება გამოთქმულ სხვა ვარაუდებშიც, თუმცა ისინი ზოგჯერ მეტისმეტი კატეგორიულობით ხასიათდებიან. ნათქვამია, რომ "საქმე" გვაქვს მცდელობასთან ხელოვნურად დაადველონ აჭარის, როგორც საქართველოს ერთ-ერთი ორგანული ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარის ("ქვეყნის") ისტორია, გაუთანაბრონ იგი უძველეს ტომებს და ამ სახით, როგორც "დამოუკიდებელი" ეთნოპოლიტიკური და სოციალური ორგანიზმი, დაუკავშირონ იმ ეპოქების უძველეს გაერთიანებებს (უიტერუხები, ძიდრიტები, ბიძერები...), რომელ ეპოქებშიც არათუ აჭარის, არამედ საერთოდ საქართველოს სსენებაც კი არ იყო იმ სახით, როგორადაც იგი ჩვენ აღრე შეასაუკუნეებიდან გვაქვს...

ავტორთა ეს შეხედულებანიც, როგორც დავრწმუნდებით ქვემოთ, უსაფუძვლოა. ძიდრიტებისა და ბიძერების მიმართ ჯერ არავის გამოუყენებია ტერმინი "გაერთიანება". ისინი ძირითადად ქართლის სამეფოს არსებობისას ჩანან. რაც შეეხება მათ თანადროულად საქართველოს არსებობას, ძნელი წარმოსადგენია, რადგან ეს უკანასკნელი გვიან წარმოქმნილია. ხოლო რაც შეეხება აჭარას, იგი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ამ ტომთა თანადროულადაც არსებობდა. მე-ნ საუკუნის ავტორებთან (პრისციანი, სტეფანე ბიზანტიელი) მოხსენიებულია ტომი ბიძერი, ხოლო მე-6-მე-7 ს. სომხურ წყაროში აჭარა.

ნაშრომში ასევე არის ბუნდოვანი, გაუგებარი და გაურკვეველი წინადადებები და აზრები, სამეცნიერო აპარატურის დამახინჯების ფაქტები და კიდევ სხვა რიგის შეცდომები.

წერილები

ნუბზარ ზოსიძე

სოფელ ჯაბნიძეების ტოპონიმები

(წარმოებისა და ხალხური გადმოცემების მიხედვით)

შესავალი

უჩამბისწყლისა და მარეთის ხეობებს ერთმანეთისაგან ჰყოფს სოფელი ჯაბნიძეები. მას აღმოსავლეთიდან ესაზღვრება სოფელი ქიძინიძეები, სამხრეთ-დასავლეთით — ტბეთი, დასავლეთით — სამოლეთი, ჩრდილო-აღმოსავლეთით — შუახევი. ის 80 კილომეტრითაა დაშორებული ქალაქ ბათუმს. ზღვის დონიდან 1.031 მეტრის სიმაღლეზე მდებარეობს.

სოფლის ტერიტორიაზე არსებული ტოპონიმების წარმოება ისეთივეა, როგორც საქართველოს სხვა კუთხეების გეოგრაფიულ სახელთა წარმოება. გეოგრაფიული სახელები სხვადასხვა ტიპისა და წარმოშობისაა. მაგრამ უნდა ითქვას, რომ ტოპონიმთა უმრავლესობა ქართული წარმოებისაა. მიუხედავად თურქთა სამასწლოვანი ბატონობისა და თურქული ენის გავლენისა, ტოპონიმები ყველაზე უფრო მკვიდრად ინარჩუნებს ძველ სახეს და მათზე ვერავითარი გავლენა მოუხდენია.

ტოპონიმიკურ სახელთა წარმოების რამდენიმე სახე გვაქვს: პრეფიქსული, სუფიქსური და პრეფიქსულ-სუფიქსური, თხზული ტოპონიმები.

პრეფიქსული წარმოების ტოპონიმები

ამგვარი წარმოება არაპროდუქტიულია. სოფელ ჯაბნიძეების ადგილთა სახელებში მხოლოდ ნა- და სა- პრეფიქსით ნაწარმოები რამდენიმე ტოპონიმი გვხვდება:

ნა- : "ნა-ფლატი".

სა- : "გადა-საქციელი".

სუფიქსური წარმოების ტოპონიმები

სუფიქსური წარმოება საკმაოდ პროდუქტიულია. გეოგრაფიული სახელთა წარმოებისას ძირითადად ის სუფიქსებია გამოყენებული, რომლებიც საერთოდ აწარმოებენ ქართულ ტოპონიმებს (აკ. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, I, თბ., 1973, გვ. 136-140).

-ეთ: საკმაოდ გავრცელებული ფორმანტია აჭარის ტოპონიმიაში. ის უშუალოდ დაერთვის საზოგადო სახელთა ფუძეს: "ნაყანიქეთ-ი (სახნავი). "რიკი-ეთ-ი" (სახნავი). "რიკი – სამღერელი ჯოხია, ერთი მუჭა" (სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II, თბ., 1993, გვ. 11). შეიძლება ავსხნათ ასე: ადგილი სადაც იზრდებოდა "რიკი" ხეები".

"ქაშვ-ეთ-ი" (დასახლებული უბანი). აქ შემორჩენილია ძველი ეკლესიის ნაშთები, რომელსაც მოსახლეობა ქაშვეთის ეკლესიას უწოდებს. ჯაბნიძეების ქაშვეთის გარდა ამ სახელით საქართველოში რამდენიმე ტაძარი, ადგილი და სოფელია ცნობილი. ქაშვეთის ტაძარი თბილისში, სოფ. ბაბანურში (გაღმა კახეთი), სოფელია ხაშურის რაიონში, ამავე სახელით იწოდება სოფელი ახმეტის რაიონში. "ქაშოეთი – ხორცის დარღვევა წყლებითა" (სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II თბ., 1993, გვ. 218) პროფ. ი. აბულაძის განმარტებით "ქაშოვეთი", ან "ქაშოეთი" მეტად ავი სწეულებაა, ავთვისებიანი, უკურნებელი სენია. (გლეონიძე, ჩვენი დედაქალაქის წარსულიდან, ლიტერატურული გაზეთი, №4, თბ., 1957, გვ. 4).

ავადმყოფობა "ქაშოეთს" უკავშირდება სოფ. ჯაბნიძეების ტოპონიმი – "ქაშვეთი". ძველ დროში სოფელში ავადმყოფობა გავრცელდა. ის მეტად ავთვისებიანი და გადამდები იყო. განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობა იყო ქაშვეთის დასახლებულ უბანში. სენის გავრცელებას ხელს უწყობდა ჭაობიანი ადგილები. მოსახლეობა სოფლიდან გაიხიზნა ისეთ ადგილებში, სადაც ავ სენს ფეხი ვერ მოეკიდა, რასაც დასტურებს ტოპონიმი "ნახიზნევი" (საძოვარი). "ზიზვნა – მტერთა და სენტა დარიდება" (სულხან-საბა ორბელიანი, II, თბ. 1993, გვ. 422).

-ა: ეს სუფიქსი მეტწილად აწარმოებს მიკროტოპონიმებს და გვხვდება მარტივ ფუძესთან როგორც დამოუკიდებელ მაწარმოებლად, ასევე სხვადასხვა სუფიქსთან ერთად: "გორ-ა" (დასახლებული უბანი). "გრძელ-ა-დ" (საძოვარი). ადგილი აქვს "რ" ბგერის დაკარგვას. "რ" იკარგება განსაკუთრებით ბაგისმიერ და უკანანუნისმიერ (ბ პ ფ გ კ) ბგერებთან. (შ.ნიჟარაძე, აჭარული დიალექტი, ბათ., 1975, გვ. 106). ის ჩვეულებრივ იკარგება იმ შემთხვევაში, როცა იგი მოქცეულია თანხმოვანთა შორის: გრძ გძ. გრძელად.

"გობ-ა-დ" (საძოვარი). "გობი-ძელთაგან ამოთლილი ჭურჭელი" (სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, თბ., 1991, გვ. 164). "ღობილაღ (საძოვარი), "მოხვეილ-ა" (საძოვარი), "ქაჩალ-ა-დ" (საძოვარი).

"ქაჩალი-მტიერი" (სულხან-საბა ორბელიანი, II, თბ., 1993, გვ. 218), სადაც-ა სუფიქსი გამოხატავს გარეგნული ფორმის მიხედვით მსგავსებას. -ა სუფიქსი გვხვდება რთულ სახელებშიც: "ორღარ-ა" (წყარო), "ვაკეჭალ-ა" (სათიბი).

მცენარეთა სახელებიდან წარმომდგარ ტოპონიმებს აწარმოებს სუფიქსები: -იან, -ოვან (ვან), -ნარ: "მაყვალ-იან-ი" (ბუჩქნარი), კერხ-ვან-ა, (დასახლებული უბანი), "თელ-ნარ-ი" (სათიბი), "სხალ-ნარ-ი" (სათიბი).

ურ- (-ულ): გ. ხორნაული ნაშრომში "-ურ სუფიქსის ფუნქციისათვის მთიულეთის ტოპონიმთა მიხედვით" აღნიშნავს, რომ მის უძველეს ფუნქციას კუთვნილების აღნიშვნა წარმოადგენდა. (გ.ხორნაული, -ურ სუფიქსის ფუნქციისათვის მთიულეთის ტოპონიმთა მიხედვით, "მაცნე", №3, თბ., 1973, გვ. 36.) ის გვხვდება როგორც სრული, ისე რედუქცირებული ფორმით: "გომანა" და "კორძა" მეტსახელებია კაცისა. მოცემულ შემთხვევაში სახელწოდება მიუთითებს აღნიშნული პირისადმი ამ ადგილის კუთვნილებაზე.

დასტურდება აგრეთვე ტოპონიმი "მესხა-ულ-ი" (დასახლებული უბანი). გადმოცემით (უ. თავდგირიძე, 85 წლის) უძველეს დროში ამ ადგილას ვიღაც მესხი ცხოვრობდა. მესხაული მიუვალ ადგილზეა. ის სოფლის ბოლოსაა. გარშემო ტყე აკრავს. როცა თურქებმა სოფელი დაიკავეს, მათთვის ეს ადგილი არ იყო ცნობილი. მესხი ღამით საიდუმლო გზით ამოდიოდა ქაშვეთის ეკლესიაში და ღოცულობდა. ასე გრძელდებოდა მანამ, სანამ თურქები აღმოაჩენდნენ მესხის ადგილსამყოფელს. მათ მესხის ოჯახი მთლიანად გაანადგურეს. ოჯახის წევრებს წამებით ბოლო მოუღეს. ხალხმა მათ საცხოვრებელ ადგილს "მესხაული" უწოდა.

ზემო აჭარის ტოპონიმიაში ხშირად მაწარმოებელ სუფიქსად გვევლინება -ებ ფორმანტი, რომლის თავდაპირველი და ძირითადი ფუნქცია მრავლობითობის აღნიშვნაა. -ებ ფორმანტის გამოყენებით არის მიღებული სოფლის სახელი "ჯაბნიძეები". აკ. შანიძე მიუთითებს, რომ -ებ-იანი მრავლობითი გვხვდება მრავალი სოფლის სახელში. (აკ. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, ტ. III, თბ. 1980, გვ. 137). სოფლის სახელი ხშირად წარმომდგარია ამა თუ იმ გვარისაგან, რომელიც ამ პუნქტში სახლობს. ასეთი სახელები ხშირად მრავლობითის ფორმით არის გადმოცემული. აღნიშნული სუფიქსითაა გაფორმებული ზემო აჭარის სოფლებისა თუ უბნების მნიშვნელოვანი ნაწილის სახელწოდებანი აქ მცხოვრები გვარების მიხედვით: ხილაძეები, შავაძეები, ქიძინიძეები და სხვ. (აჭარული დიალექტიკის დარგობრივი ლექსიკა, ტ. III, მქამადაძე, სუფიქსური წარმოება ზემო აჭარის ტოპონიმიაში, თბ., 1981, გვ. 40)

სწორედ -ებ ფორმატის გაფორმებით არის მიღებული სოფლის სახელი ჯაბნიძეები. სოფლის წარმოშობის შესახებ არსებობს გადმოცემა, რომ ქედის რაიონის სოფ. ზვარედან მოსულა ორი ძმა, ძმებს საკუთარი სახელები გვარებად გაუფორმებიათ, ზოსიმეს – ზოსიძე დაუწერია, ივანეს კი ივანაძე, გვარი კი სოფლის სახელად გააფორმეს და უწოდეს: ჯაბნიძეები.

ზემო აჭარულში დისიმილაციური გამჟღერება წარმოადგენს ერთ-ერთ ქმედით ფონეტიკურ მოვლენას. ხმოვნის დისიმილაციას აქვს ადგილი ფორმაში ჯაბნიძეები, რომელიც ხშირად იხმარება ჯაბნიძეების ფორმის პარალელურად.

-ებ სუფიქსი ხშირად მცენარეთა სიმრავლეს აღნიშნავს: "მუხი-ები" (ტყე). მაგრამ -ებ მაწარმოებელი ყოველთვის მრავლობითობას არ აღნიშნავს. მაგ. "ფერდ-ები" (საძოვარი) არ მიუთითებს, რომ აქ რამდენიმე ფერდია.

ბევრი გეოგრაფიული სახელი ხშირად მრავლობითის ფორმით არის წარმოდგენილი და საფუძვლად უდევს მცენარის, ცხოველის, ფრინველის და სხვა სახელი. ასეთი ტოპონიმია "სოკო-ნ-ი" (საძოვარი). მას მრავლობითის გაგება არ ახლავს და ისე იბრუნვის, როგორც სათანადო თანხმოვანფუძიანი სახელი: სოკონი, სოკონმა, სოკონს და ა.შ.

პრეფიქსულ-სუფიქსური წარმოების ტოპონიმები

საკვლევ რეგიონში მრავლად გვხვდება პრეფიქს-სუფიქსური წარმოება, განსაკუთრებით მრავლადაა ისეთი ტოპონიმები, რომლებსაც პრეფიქსად მოუღის ნა-ფორმანტი: "ნა (ნარი) ყოველთა მყოფობიდან გარდასულთა ართრონი არს. გინა სამნეოდამ გარდადგინებელთა სახელთა, თავისა, ვითარცა: ნაქალაქევი, ნასოფლარი..." (სულხან-საბა-ორბელიანი,; ლექსიკონი ქართული, I, თბ., 1991, გვ. 555) ამრიგად, ეს პრეფიქსი გამოიყენება წინავითარების, ყოფილობის აღსანიშნავად.

ნა - ევ: "ნა-სახლ-ევ-ი" (სათიბი), "ნა-ბოსტნ-ევ-ი" (სათიბი); "ნა-ეკლესი-ევ-ი" (სასაფლაო), "ნა-მწვარ-ევ-ი" (ტყე), "ნა-ხიზ-ნ-ევ-ი" (საძოვარი).

ნა - არ//ნა - აღ: "ნა-შხამე-არ-ა" (სათიბი), "ნა-ეკლესი-არ-ი" (სასაფლაო), "ნაჭარვ-აღ-ა" (სათიბი). ამ ტოპონიმში ადგილი აქვს თანხმოვანთა გადამსმას. ტოპონიმი "ნაჭარვალა" მიღებულია ღ-რ-ს საურთიერთო მეტათეზისის შედეგად:

ნა-ჭალვ-არ-ა ნა-ჭარვ-აღ-ა

ნა-ებ: "ნა-ქოხვ-არ-ებ-ი" (საძოვარი, ტყე).

სა-ე: გამოხატავს დანიშნულებას: "სა-თიხ-ე" (სათიბი)

სა-ო: იგივე მნიშვნელობისაა, რაც სა-ე: "სა-ზიარ-ო" (სათიბი), "ზიარი" — მოწილე" (სულხან-საბა-ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, თბ., 1992, გვ. 281).

სა-ავ: "სა-ცურ-ავ-ი" (სათიბი) ძლიერი დაქანების გამო.

სა-არ: "სა-წუმპარ-ა" (საძოვარი), "წუმპე — იგივე ლაფი" (სულხან-საბა-ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II, თბ. 1993, გვ. 387).

სა-ია: "სა-ყორნ-ია" (საძოვარი, ტყე) "სა-ყავრ-ია" (ტყე), "ყავარი — თხელი და ვიწრო ფიცარი" (სულხან-საბა-ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II, თბ., 1993, გვ. 267).

სოფელში არსებული ზოგიერთი ტოპონიმი ადასტურებს აქ ადრე მარცვლოვან კულტურათა გავრცელებას: "ნა-ფეტვ-არ-ები" (საძოვარი). დღეს აქ ფეტვი აღარ მოჰყავთ. აქ მისი ოდინდელი გავრცელება ამ ტოპონიმმა შემოგვინახა.

უაფიქსო ტოპონიმები რაოდენობით ყველაზე ნაკლებია. ისინი ძირითადად არსებითი სახელებია: "ტბა", "ბოსტანი" (სათიბი), "ჩანჩქერი" "ხევი", "ცაცხვირი" (სათიბი), "კარჩხალი" (სახნავი), უყვი//უხვი (სახნავი, საძოვარი), წყარო (სათიბი), "ზირხანი" (ტყე).

თხზული ტოპონიმები

სოფლის ტოპონიმთა დიდ ნაწილს თხზული ტოპონიმები შეადგენენ. მათი უმეტესი ნაწილი მსაზღვრელ-საზღვრულია. მსაზღვრელად უმეტესად ზედსართავი სახელი გვხვდება. თანხმოვანფუძიანი სახელები უმეტესად შერწყმულია საზღვრულთან. "დიდვაკე" (საძოვარი, სახნავი), "გვალვაკე" (საძოვარი). უკანასკნელში მომხდარა ფონეტიკური მოვლენა — ბგერის დაკარგვა: მრგვ მგვ (გვ): მგვალი//გვალი. "ობოლქვა" (ქვა), "სასადილოსერი" (საძოვარი). ეს ტოპონიმი სოფლის მოსახლეობას ხშირად ახსენებს ქართველი ხალხის ისტორიაში ერთ-ერთ უმძიმეს ტრაგედიას — მუჰაჯირობას. სოფელ ჯაბნიძეებიდანაც ბევრი წასულა მუჰაჯირად. მათ შორის უმეტესობა უდანაშაულო, რომლებსაც ცილს სწამებდნენ სამშობლოს ღალატში. ისინი ფარულად მიიპარებოდნენ თურქეთში. ამ სერზე (სასადილოსერზე) ისვენებდნენ, წაღებული საგზლით დანაყრდებოდნენ, ისადილებდნენ და უკანასკნელად ემშვიდობებოდნენ მშობლიურ მიწა-წყალს. აქედან გაფორმდა ამ ადგილის სახელი. საუკუნეზე მეტი გავიდა მუჰაჯირობიდან, მაგრამ ტოპონიმი "სასადილოსერი" დარჩა ამ ტრაგედიის ცოცხალ მატთანად.

ზოგიერთ ტოპონიმში მსაზღვრელ-საზღვრული შეურწყმელადაა წარმოდგენილი: "საბანი სერი" (საძოვარი).

ატრიბუტულ მსაზღვრელად ზოგჯერ რიცხვითი სახელიც არის გამოყენებული: "შვიდზიარი" "ზიარი-მოწილე" (სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, თბ., 1991, გვ. 281).

რამდენიმე ტოპონიმი მართულმსაზღვრელიანია: "სტამბოლის ვაკე" (საძოვარი, სახნავი). ზოგიერთ ტოპონიმში მართული მსაზღვრელის ნათესაობითი ბრუნვის თანხმოვნითი ნაწილი იკარგება: "ჩიტიწყარო" (წყაროწყალი), "მელისერი" (სახნავი), ჭვინტისერი" (საძოვარი), "ჭვინტი ჭვინტი – ფერ (თ)საცმელთ წინა წვერი". ჭვინტი ეწოდების ცანდლისა და ქალამანის წინა კერძო ს (ა), გინა წულის (ა) და მისთანათა (სა)" (სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II, თბ., 1993, გვ. 411).

დასტურდება ზმნიზედით ნაწარმოები ტოპონიმები: "ქვედა სოფელი", "ქვედად სოკონი" (საძოვარი), "ზედადსოკონი" (საძოვარი).

რამდენიმე ტოპონიმის შემადგენელი ნაწილია ტერმინი "ლელე". იგი ყოველგვარი გამდინარი წყლის აღსანიშნავად გამოიყენება: "გორახევი ლელე", "ცაცხვირი ლელე", "ნაჭრი ლელე", "რიკიხეთი ლელე".

წარმართობას უკავშირდება ტოპონიმები: "ზინჭავაზანი" და "ლელიკიდობანად".

"ზინჭავაზანი": ზინჭებს ჩვენთან პატარა ქვეს ეტყვიან. შუშანა ფუტკარაძე ასე განმარტავს: "ზინჭი – დანალექი, ფოჩი" (შ.ფუტკარაძე, ჩვენებურების ქართული, ბათ., 1993, გვ. 674), "ავაზანი – წყლის სადგური" (სულხან-საბა ორბელიანი, I, თბ., 1991, გვ. 70). დიდი გვალვების დროს ქვის კენჭებს, ზინჭებს სოფლის ყველაზე უფრო მორწმუნე ადამიანი, რომლის ლოცვა "ჭრის", შეულოცავს, შემდეგ შელოცვილ ქვეს ჰყრის ზინჭავაზანში, რომელიც მდებარეობს სოფლის თავში. ნასროლი ქვები ხვდება წყლის დედას, რომელსაც შეპყრობილი ჰყავს წვიმის ღვთაება. შეშინებული წყლის დედა ათავისუფლებს მას და გათავისუფლებული წვიმის ღვთაება მადლობას წვიმით პასუხობს. ამ ცერემონიალის შესრულება მუსლიმანური წესით ხდება, მაგრამ მისი ფესვები წარმართულ ეპოქაში უნდა ვეძიოთ. რწმენა წყლის დედის, წვიმის ღვთაების არსებობისა უძველესი, წარმართობისდროინდელია. წყლის დედის სახე ქრისტიანიზაციის შედეგად თანდათანობით დაკანონდა და ავ, ბოროტ სულად იქცა. (თ.შიოშვილი, თედო სახოკიას ფოლკლორისტული მოღვაწეობა. ბათ., 1987, გვ. 112).

ლელიკიდობანად. (ტყე). "ლელი (თურქ.) – სულელი, არანორმალური, ჭკუანაკლები, გიჟი", "კიდობანი – ზანდუკი, ჯარგუალი".

წარმართობის დროიდან ადამიანებში შემორჩენილია წარმოდგენები ცრურწმუნოებრივ ელემენტებზე: ალებზე, ეშმაკებზე, კუდიანებზე, ჭინკებზე და სხვ. ზემო აჭარაში ასეთ ცრურწმუნოებრივ ხასიათს ატარებს ე.წ.უეშური. ხალხის წარმოდგენით უეშური ჩვეულებრივი ადამიანია, უმთავრესად ქალი. იგი მეტად ავი, შურიანი და მოხერხებულია. მათ

შეუძლიათ სხვადასხვა ცხოველად იქცნენ, უმეტესად კატად ან თაგვად. ისინი უმეტესად ღამ-ღამობით გამოდიან თავიანთი ბნელი საქმეების აღსასრულებლად. თუ გზაში მარტო ვინმე შეხვდათ, აგიჟებენ, "დელიკ-ილობანა" უჟმურთა თავშეყრის ადგილია. აქ ყველა უჟმური თავს იყრის, ინაწილებენ დავალებებს და იფანტებიან. თუ ვინმეს მათ ადგილსამყოფელზე გაველა მოუხდება "გადელდება". ყოველივე წარმართობის დროიდან იღებს სათავეს.

აჭარაში გვხვდება არაბულ-თურქულ-სპარსული წარმოშობის ადგილთა სახელებიც, რომლებიც ტოპონიმშიკაში ოსმალთა ბატონობის დროს დამკვიდრდნენ: "ჩახრახი" (სამარხილე გზა), "ჩაჰრახი (სპ.) – დიდი ფართო გზა. ღორლიანი, დაღმართი გზა". (შ.ფუტკარაძე, ჩვენებურების ქართული, ბათ., 1993, გვ. 639).

დასალი" (საფარი ტყე) "დასალი (თურქ.) – აკრძალული, აკრძალვა" (შუმანა ფუტკარაძე, ჩვენებურების ქართული, ბათ., 1993, გვ. 532).

გვხვდება ისეთი კოპოზიტები, რომლის ერთი ნაწილი ქართულია, მეორე ნაწილი კი – უცხოტსიტყვაა: "ხარიდათალი – ხარის საწოლი. "დათალი (თურქ.) – ხარების ღამის სათევი. იალაღებზე ცალკეა გამოყოფილი ხარის საძოვარი და ღამის სათევი (შ.ფუტკარაძე, ჩვენებურების ქართული, ბათ., 1993, გვ. 532).

"მირიგზა (სპ. – {მირი} + გზა) – სახელმწიფო, სამხედრო გზა. უცხოენობრივ ნასესხობათა ხვედრითი წილი აჭარის ტოპონიმშიაში ძალიან მცირეა.

დასკვნა

ასეთია, ძირითადად, სოფელ ჯაბნიძეების ტოპონიმთა ანალიზის შედეგად მიღებული დასკვნები. მათთვის დამახასიათებელია ყველა ის საწარმოქმნო ყალიბი, რაც საერთოა ქართველური ტოპონიმისათვის. დასტურდება სუფიქსური, პრეფიქსული, პრეფიქს-სუფიქსური, მარტივი და რთული ტოპონიმები. რაოდენობრივად ყველას ჭარბობს თხზული ტოპონიმები, ნაკლებადაა ოდენ პრეფიქსული წარმოება, უცხოენობრივ ნასესხობათა ხვედრითი წილი ძალიან მცირეა.

მურმან ქამადაძე

ზოგიერთი სახის სასჯელი ქართული ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით

(ზემო აჭარის მაგალითზე)

ქართული ჩვეულებითი სამართალი სასჯელთა მრავალ სახეს იცნობს. მათ შორის საყოველთაოდ ცნობილია მტანჯავი ანუ სხეულებრივი სასჯელები, მოკვეთა, შერისხვა, ჩაქოლვა, გამაწბილებელი სასჯელები, ქონებრივი ანუ კომპოზიციური სასჯელები და სხვა. ეს სასჯელთა ის ფორმებია, რომლებიც გავრცელებული იყო საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში. ზოგი მათგანი ცალკეული კუთხისათვის იყო დამახასიათებელი, მაგ: მოკვეთა ნიშანდობლივი იყო ფშავური ქართული სამართლისათვის.

ისტორიული და ეთნოგრაფიული მასალებით უდავოდაა დამტკიცებული, რომ აჭარაში, როგორც ზემო ქართლის ადმინისტრაციულ ერთეულში, დამნაშავეთა მიმართ გამოიყენებოდა ქართული ჩვეულებითი სამართლისათვის დამახასიათებელი სასჯელები. განსაკუთრებით ეს შეეხება ოსმალთა მიერ აჭარის ტერიტორიის დაპყრობამდე პერიოდს, თუმცა აჭარაში ქართული ჩვეულებითი სამართლის ნორმები შემდეგაც განაგრძობდა პრაქტიკულ არსებობას, მაგრამ ლოკალურად და ისლამის ზეგავლენის ქვეშ. საბოლოოდ რუსული მმართველობის მიერ გატარებულმა სამართლებრივმა პოლიტიკამ მთლიანად განდევნა ჩვეულებითი სამართალი აქტიური ცხოვრების სფეროდან და მხოლოდ დროდადრო იჩენდა იგი თავს საზოგადოებრივი ურთიერთობისას, უმეტესად მაშინ, როცა უცხოური სამართალი მოუქნელობისა და ქართული ხასიათისადმი შეუთავსებლობის გამო ვერ პასუხობდა კონკრეტულ ქმედობას ან როცა იგი მიუწოდომელი იყო დაბალი ფენებისათვის.

აჭარაში მიმდინარე საუკუნის დასაწყისამდე ფართოდ იყო გავრცელებული სისხლის აღების ჩვეულება. შესაბამისად აქ შეუფერხებლად მუშაობდა ქართული ჩვეულებითი სამართლის სასჯელთა პრინციპების ქვაკუთხედად აღიარებული ე.წ. ტალიონის პრინციპი: „თუალი თუალისა წილ, კბილი - კბილისა წილ“. თვით ეს

პრინციპი უძველესი შუამდინარეთის ჩვეულებითი სამართლიდან „ხამურაბის კანონებიდან“ გადმოიღეს ჩვენმა წინაპრებმა და შეიტანეს ქართულ კანონიკურ თუ საერო იურიდიულ წყაროებში. ტალიონის პრინციპი ძირითადად მკვლელობის ორ სახეს მოიცავდა: მკვლელობას სისხლის აღების ნიადაგზე და მკვლელობას შურისძიების ნიადაგზე. ამის მიხედვით ლოგიკურად უნდა მივიჩნიოთ დასკვნა, რომ ორივე მათგანი ინდივიდუალური სასჯელთა სახეებია და აქარაში დადასტურებულ თვითგასამართლების ფორმებს წარმოადგენს, თვითგასამართლებას კი შორეულ წარსულში გააჩნია ფესვები და თავისი სოციალურ-იურიდიული საფუძველი. მოცემულ შემთხვევაში ხშირად ვერდიქტის გამომტანი და ამსრულებელი ერთიდაიგივე პირი გვევლინება, გარდა ასეთი მსგავსებისა, არის მათ შორის განსხვავებაც: თუ შურისძიების ნიადაგზე მკვლელობის შემთხვევის დადგომისას ერთი იგივე პირი დაადგენს და აღასრულებს შურისძიების ნიადაგზე მკვლელობას, სისხლის აღების პირობების დადგომისას ვერდიქტი გამოაქვს ან ისევ დაზარალებულის უახლოეს ნათესავს, გვარის, ოჯახის უფროსს ან საამისოდ უფლებამოსილ პირთა ჯგუფს. მაგ: აქარის სინამდვილეში ე.წ. „მეწინავე კაცების“ სასამართლოსაც გამოჰქონდა ზეპირი განაჩენი კონკრეტულ შემთხვევაში „ყანი“ - სისხლის აღება იყო თუ არა საგადასრულებლო, ხოლო ამსრულებელი მაინც მოკვლეულის უახლოესი ნათესავია, ვისაც ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით ევალება სისხლის აღება.

ეთნოგრაფიული მასალების შესწავლის საფუძველზე შესაძლებელია გაკეთდეს დასკვნა, რომ აქარაში და საერთოდ საქართველოში, ქართული ჩვეულებითი სამართალი თუმცა პირობითად, მაგრამ მაინც იცნობდა დანაშაულის მიხედვით სასჯელთა დიფერენცირებას. ასე მაგ: სისხლის აღება გათვალისწინებული იყო მხოლოდ განზრახ მკვლელობის დროს, ხოლო მკვლელობა შურისძიების ნიადაგზე, ჩაქოლვა, მოკვეთა, ამოკირვა, უმეტესად ზნეობრივი ნორმების უხეშად დარღვევას მოჰყვებოდა ხოლმე. თვით ზნეობრივი ხასიათის დელიქტებს შორისაც იყო დიფერენცირებული სასჯელები, რომელთაგან ორ სახეობას შეეეხები - ჩაქოლვასა და ამოკირვას.

როგორც პირადი, ისე სხვა მკვლევართა მიერ მოკვლეული მასალების საფუძველზე შეიძლება ვირწმუნოთ, რომ აქარაში, განსაკუთრებით მთის მოსახლეობაში გვიანობამდე შემორჩენილი იყო ჩაქოლვისა და ამოკირვის ჩვეულება. საილუსტრაციოდ დავასახელებ რამდენიმე მასალას. მკვლევარი ნ.მგელაძე ნაშრომში „ნათესაური ურთიერთობის ზოგიერთი საკითხი აქარაში ადათობრივი ნორმების შუქზე“ მიუთითებს, რომ „ქალის ქმარი და ქმრის ახლობელი“ „ქალზე მისულ კაცს“ და თავად ქალს სასჯელის უმაღლესი ფორმით სჯიდნენ. დასჯის

ეს სახე ზემო აქარაში „ამოკირვის“ სახელითაა ცნობილი. ინტიმურ კავშირში მყოფ ქალსა და მამაკაცს ოფიციალური მეუღლე და მისი ნოგრო მიწაში ყელამდე მარხავდნენ და ქოლავდნენ“ (მგელაძე, 1984: 57). (იყო თუ არა ჩაქოლვა და ამოკირვა ერთი და იგივე სასჯელი, ჩემს აზრს ქვემოთ მოგახსენებთ). ავტორი ხაზს უსვამს სასჯელის გამოყენების ტერიტორიულობას, მისი შესაძლო გავრცელების არეს და იმ ფაქტს, რომ აღნიშნული სასჯელები ქალის უზნეო საქციელის წინააღმდეგ გამოიყენებოდა.

ინფორმატორი, 90 წლის აბას ქამადაძე ანალოგიურ და საინტერესო ცნობას გადმოგვცემს ამ საკითხთან დაკავშირებით, კერძოდ: „გაგონილი მაქ, რომ ოჯახის ქალი რომ სხვა კაცს შეიყვარებდა და გამომჟღავნდებოდა, ქალსაც და კაცსაც გაბაწრევდნენ, გეიყვანდნენ სოფლის მეიდანზე ან ჯვარედინზე, ქმარი და დედამთილ-მამამთილი ქვებს მიაყრიდა, შემდეგ მთელი სოფელი დააყრიდა ჯოლგს - ქვას, ჯოხს, რაც ხელში მოყვებოდათ. ჯოლოგებს (ჩაქოლილებს მ.ქ.) ღამით უჩუმრად წაიღებდნენ მათი პატრონები და ჩუმად მიაბარებდნენ მიწას“ (აპეჩ, 1976: 18).

მეორე ინფორმატორის, მუხამედ ჯორბენაძის გადმოცემით ძველად ჩაჯოლგვა ყოფილა ქმრის ღალატისათვის დაწესებული. „თუ ქალი უღალატებდა მის ქმარს და გამხილდებოდა ან ქმარი წაასწრებდა ბოზობაში, ქალს სახალხოდ ჩაქოლავდნენ, კაცსაც ჩაქოლავდნენ, ან თუ ის გადარჩებოდა, ქალის ნამდვილი ქმარი და მისი მხარე უმტრობდნენ და მაინც მოკლავდნენ... მამაჩემიდან გაგონილი მაქ, რომ ღორჯომში ბერიძის კაცს შეუყვარებია აგარელი მარკოიძის ცოლი და მათ საქმეს ყოშლებში ქმარი შესწრებია, ადრე სცოდნია და დაუცავს. ქალიც და მისი საყვარელი კაციც გაუყვანიან ბულულა სერზე, ჩაუყრიან ორმოში და ჩუუქოლავენ. მათ პატრონებს კდრებიც არ წუუყვანიან. ბერიძის კაცს ცოლ-შვილი ჰყოლია. ამ ამბავის მერე ჩაჯოლგილი კაცის შვილებისათვის ჯოლოგოლლი (ჯოლოგის შვილი - მ.ქ.) დუურქმევიან, ხოლო იმ ადგილისთვის, ბულულა სერისათვის „საქოლი ქედი“ (აპეჩ, 1980: 36). იგივე ავტორი ადასტურებს, რომ ხულოს მეზობელ სოფელში დუაძიებში მცხოვრები ოჯახიშვილების წინაპარიც ამნაირი საქმის გამოსობით ჩაქოლილა, მას შემდეგ მათ ერთ განრიგოს ქოლიშვილები დარქმევია“ (იქვე).

ინფორმატორ მ. ჯორბენაძის მიერ მოთხრობილი ამბების სინამდვილის დამამტკიცებლად უადგილო არ იქნებოდა მიმეთითებინა იმ ფაქტური გარემოებაზე, რომ როგორც დადასტურდა, ღორჯომში ამჟამად მცხოვრებ ბერიძეთა ერთი შტო მართლაც ძველი გვარის მიხედვით „ჯოლოგოლლებად“ მოიხსენებიან. ასევე დეკანაშვილებში ოჯახისშვილების გვარს მეორენაირად ქოლიშვილებად იცნობენ.

წარმოდგენილ ინფორმაციათა გაანალიზების საფუძველზე უნდა

დავასკვნათ, რომ სასჯელის ასეთი სახე, როგორიცაა ჩაქოლვა, ძირითადად გამოიყენება გათხოვილი ქალის მიერ ქმრისათვის ღალატის შემთხვევაში. ქალი ყოველ მიზეზგარეშე იმსახურებდა ჩაქოლვას, ხოლო რაც შეეხება მის საყვარელს, იგი შეიძლება ქალთან ერთად ჩაქოლათ ან გამონაკლის შემთხვევაში შური ეძიათ მასზე. შურისძიების ტვირთი მოღალატე ქალის ქმარს ან მის ახლობლებს აწვიათ. ზემოთ მოყვანილ გადმოცემებში ბევრი სხვა მომენტებიცაა საინტერესო და გასააზრებელი. გარდა იმისა, მიღებული იყო ღალატის ფაქტზე შესწრებისთანავე დაუყოვნებელი მოქმედება - დამნაშავეს ჩაქოლვა, ასევე უნდა ყოფილიყო იგივე წესით დასჯადი ღალატის ნაყოფის - უკანონო ბავშვის გაჩენისას, ე. ი. როცა „გამჟღავნდებოდა“ ან „გამხილდებოდა“ ქალის მრუშობა...

ჩაქოლვის ადგილად ორივე შემთხვევაში ხალხის თავშეყრის ადგილია მითითებული - სოფლის მოედანი ან გზაჯვარედინი, ასე, რომ ჩასაქოლ პირებს გაბორკილ მდგომარეობაში ჩაყრიდნენ ორმოში და ჩაქოლავდნენ, რაც შინაარსობრივად ემთხვევა ამ საკითხზე მკვლევართა მიერ აღრე მოპოვებულ მასალებში მითითებულ ფაქტებს. საყურადღებოა კიდევ ერთი გარემოება: ჩაქოლილ პირებს ან საერთოდ ტოვებდნენ ჩაქოლვის ადგილზე, (ამისათვის უნდა ყოფილიყო გამიზნული მათი ორმოში ჩაქოლვა). ან კიდევ ჭირისუფალთა მიერ საზოგადოებისაგან მორიდებულად ხდებოდა მათი გვამების გადასვენება და ყოველგვარი რელიგიური რიტუალის გარეშე ასევე ჩუმად მათი დაკრძალვა. ლოგიკურია, რომ ჩაქოლილი ქალის ჭირისუფალში მისი დედ-მამა იგულისხმებოდა. მართალია, ისინი პატრონობდნენ გვამს, (ალბათ ორმოს გარეშე ზეზეურად ჩაქოლვილს), მაგრამ ფაქტიურად თვითონაც შეურაცხოვნილი იყვნენ ნათესავის მოქმედებით და როცა მას დაკრძალავდნენ შესაბამისი რიტუალის დაცვისა და დატირების გარეშე, ამით სიმბოლურად მიცვალებულს „გვარიმაძაგად“ მიიჩნევდნენ, როგორც ეს მიღებული იყო გვარის შემარცხვენელთა მიმართ აჭარაში. ქართული ჩვეულებითი სამართლის საერთო პრინციპებიდან გამომდინარე, მოცემულ შემთხვევაში, არც ჩაქოლილი ქალისა და არც კაცის ახლობელს სისხლის აღების მოვალეობა არ აწვიათ.

ჩაქოლვის ინსტიტუტთან დაკავშირებით დღემდე მოპოვებულ ისტორიულ და ეთნოგრაფიულ მასალებში კონკრეტულად არ არის გაცემული პასუხი კითხვაზე: ვის ეკუთვნოდა პირველი ქვის სროლის უფლება? სანამ ამ კითხვას პასუხს გავცემდეთ, საჭიროა მცირე ექსკურსია: საქართველოს სხვა კუთხეებში ჩაქოლვა გამოიყენებოდა არა მარტო გათხოვილი ქალის მიერ ქმარის ღალატისას, არამედ „დანაშაული, რომელთა ჩადენასაც ჩაქოლვა მოჰყვებოდა, სამ ჯგუფად შეიძლება დავყოთ: 1. თემისა და ხატის ღალატი. 2. საძრახისი სქესობრივი კავშირი. 3. განმეორებითი ქურდობა.“ (აპეჩ, 1991: 97).

მურმან ქამადაძე

ჩაქოლვის ქვემდებარე დანაშაულთა სიმრავლე უნდა გულისხმობდეს პირველი ქვის სროლის უფლებების მქონეთა განსხვავებულ სუბიექტებსაც, ვინაიდან დღეს-დღეობით ხელთ არსებული ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით აჭარაში ჩაქოლვა საძრახის სქესობრივ კავშირთან არის დაკავშირებული, უნდა გვევარაუდო, რომ პირველი ქვის სროლის უფლებაც პირველი რიგის დაზარალებულს - ქალის კანონიერ ქმარს უნდა ჰქონოდა, რაც გარკვეულად დადასტურებულ იქნა ზემოთ დასახელებულ ინფორმატორის მიერ - „ქმარი და დედამთილ-მამამთილი ქვებს მიაყრიდა, შემდეგ მთელი სოფელი დააყრიდა მათ ჯოლგს“ (აბეჩ, 1976: 18) ე.ი. უნდა გავიგოთ ისე, რომ ვერდიქტის გამომტანიცა და პირველი ქვის მსროლელიც უპირველესად კანონიერი ქმარი იყო, თუმცა ვერდიქტის გამომატნად მისი მიჩნევა პირობითად უნდა ჩავთვალოთ, რადგან იგი ადათობრივადაა განსაზღვრული და შედეგის დადგომისთანავე დაზარალებულს ავტომატურად აღმოუცენდებოდა შესაბამისი გადაწყვეტილებაც.

ინფორმატორ ა. ქამადაძის მონათხრობში ნახმარია ტერმინები: „ჯოლგი“ და „ჯოლოგები“, რაც მხოლოდ ზემო აჭარაში და ისიც ზოგიერთი სოფლის დასახელებული პუნქტის დღევანდელ კუთხურ სასაუბრო კილოშია შემორჩენილი. აღნიშნული ტერმინი გამოიყენება სხვადასხვა ფორმაში: „ჩაჯოლგვა“, „ამოჯოლგვა“, „მიჯოლგვა“ და სხვა. „ჯოლგი“ ქელორლის, ხის კუნძუბის გროვია, რომელთა საშუალებით გადაკეტავენ წყლის სათავეს, არხის ან გზის რომელიმე მონაკვეთს, შენობის სანათურს და სხვა. პარალელურად იხმარება ტერმინი „ამოქოლვა“, „მიქოლვა“, „ჩაქოლვა“ და ისინი სინონიმური წყვილებია. არსებობს ასევე კუთხური ფრაზა „არხს ჯოლოგი უყო“, „გზას ჯოლოგი უყო“ და სხვა. ანალოგიურად, დასახელებული ინფორმატორი ჩაქოლვებს „ჯოლოგებად“ მოიხსენიებს. გარდა ამისა, არცთუ შორეულ წარსულში აჭარის სოფლებში ძელურ საცხოვრებელ სახლებზე, საბძლებზე და სხვა სახის სამეურნეო დანიშნულების შენობა-ნაგებობებზე სახურავის მოვალეობას ასრულებდა ნაძვის (ქვემო რაიონებში წიფლის) ხის ყავარი, რომლის დასამაგრებლად გამოყენებული იყო ბრტყელძირიანი ქვის ლოდები ანუ, როგორც მათ ზემო აჭარაში უწოდებენ, „საქოლაგები“, რაც უეჭველია ჩაქოლვასთან არის დაკავშირებული და აქედანაა შემორჩენილი კუთხურ მეტყველებაში.

თუ საქართველოში შეკრებილი ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით ვიმსჯელებთ, რეალური ჩაქოლვის პროცედურის უშუალო მომსწრე არ გვყავს და მასზე მსჯელობა მხოლოდ წინა თაობათა გადმოცემებით გვიხდება. სამაგიეროდ, ახლო წარსულში მთის მოსახლეობის ყოფაში არ უნდა ყოფილიყო იშვიათი ზოგადად ქართული ჩვეულებრივი სამართლისათვის ცნობილი სიმბოლური ჩაქოლვის

არსებობა. დაახლოებით ოცდაათიოდე წლის წინათ პირადად ემონ-აწილეობდი შუამთობაზე მთა „ზოტიყელში“, სადაც სეზონურად ცხოვრობენ ხულოს რაიონის სოფ. ღორჯომის მომთაბარეები.

შუამთობაზე ამოსული ახალმოყვანილი რძალი გაყვა მის ადრინდელ მაპირებელს. ამ ამბის გამგონე დედამთილმა ხმამაღლა კივილით და წყევლა-კრულვით გზაჯვარედინზე, სადაც საღამოობით იკრიბებოდა იაილებიდან ხალხი სხვადასხვა საკითხების გადასაწყვეტად ან უბრალოდ სასუბროდ, გამოიტანა „გაქცეული“ რძლის ლეჩაქი და კაბა, დააგდო ძირს, თან განაგრძობდა ქალის წყევლას და მოუწოდებდა „მემთევრებს“ მათაც დაეწყევლათ და ჩაექოლათ. მანვე ხელში შეაჩეხა ძალზე ახალგაზრდა ბიჭს - რძლის ქმარს ქვა და უბრძანა ჩაექოლა. ბიჭმა მორცხვად მოიქნია ქვა კაბისაკენ და ხალხს შეერიო, ხოლო იქ მყოფთაგან ყველამ: დიდმა და პატარამ, ქალმა და კაცმა ქვები დააყრა იმ ადგილს, სადაც კაბა და თავსაბური ეგდო. ქვების გროვა ხელუხლებელი დარჩა მთაბარის სეზონის დამთავრებამდე. ბავშვები ვერიდებოდით იმ ადგილს, წარმოგვედგინა, რომ იქ მართლაც ქალი ემარხა. ეს შთამბეჭდავი რიტუალი, მიუხედავად თავის სიმბოლურობისა, მოიცავს ჩაქოლვის ძირითად ელემენტებს. აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ ანალოგიურად სიმბოლური ჩაქოლვისა, აჭარაში დღემდე შემორჩენილია სიმბოლური დასაფლავების ჩვეულებაც. სიმბოლურ დასაფლავებას უმეტეს შემთხვევებში მიმართავენ ოჯახის უფროსი მამაკაცები, რომელთა დაუკითხავად გაიპარნენ ქალიშვილები ან, როცა მათ რომელიმე ვაჟიშვილმა აუტანელი წყენინება და შეურაცხყოფა მიაყენა. მოცემულ შემთხვევაში ამოთხრიდნენ ორმოს, შიგ მოათავსებდნენ პიროვნულად „მოკვეთილ“ ანუ როგორც აჭარაში უწოდებენ „მორესიტული“ შვილის ტანსაცმელს, სასულიერო პირს ადასრულებინებდნენ მიცვალებულისათვის დადგენილ ლოცვას და დააყრიდნენ მიწას.

სიმბოლური ჩაქოლვის შესახებ ცნობები საქართველოს სხვა კუთხეებშიც არის მოპოვებული. მაგ: ფშავში. მკვლევარ მ.კეკელიას მიერ ფშავში ჩაწერილი იქნა სიმბოლური ჩაქოლვის ამბავი, კერძოდ: „ერთ სოფლიონელ კაცს ცოლი გამოქცევია, ბოზი. ქმარი დაედევნა, დაეწია, მიაბა ხეზე, მოაჭრა ყურები და ცხვირი, მიაყრა ქვალორლი და წავიდა“ (კეკელია, 1991: 103). ჩანს, რომ ქმარმა სიმბოლურად სისრულეში მოიყვანა ქართული ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით აღნიშნული ქმედობისათვის დადგენილი ვერდიქტი.

აჭარაში ქართული ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით ჩაქოლვასთან ორგანულად და შინაარსობრივად ახლოს დგას ამოკირვის ინსტიტუტი. „კათალიკოზთა სამართალში“ ჩაქოლვა დაკირვის მნიშვნელობით იხმარება. აღნიშნულის ზეგავლენის გამოა ალბათ, რომ აჭარაში დადასტურებულ ჩაქოლვის ინსტიტუტს ამოკირვასთან აიგივებს

ზოგიერთი მკვლევარი, რაც საეჭვოდ მიმაჩნია და მაქვს შესაბამისი არგუმენტებიც. თუ ჩაქოლვის შესახებ შედარებით ჭარბია ცნობები ზეპირსიტყვიერებაში, სამაგიეროდ ჩაკირვის შესახებ ეს არ ითქმის, მაგრამ აღნიშნული გარემოება სულაც არ მიუთითებს იმაზე, რომ ჩაკირვა უცხოა აქაური ქართული ჩვეულებითი სამართლისათვის, ან რომ ის ჩაქოლვას ნიშნავდა. ინფორმატორი, 75 წლის ხატიჯე რიჟვაძე-ჭამადაძისა გადმოგვცემს, რომ „თუ ქალი უმძრავს საქციელს ჩაიდენდა, სხვა კაცს დაუჟღებოდა, ქმრის ნათესავთან დეიჭირავდა საქმეს, ფეხშიშველი ან თავმოხდილი ურცხო კაცებს დიენახვებოდა, ადეთი ასე ყოფილა, რომ მას ან ჩაქოლავდნენ ან ორმეში ამოსკილევდნენ ან ზედან მიწას მიაქელევდნენ“ (აპეჩ, 1972: 6). ინფორმატორი ხაზს უსვამს ალტერნატიულ სასჯელებს – ჩაქოლვას ან ჩაკირვას. ზემო აქარულ დიალექტში დღესაც შემონახულია ტერმინი „ამოსკილვა“, რაც ამოვსებას ნიშნავს. იგივე ტერმინი იხმარება წყევლის ფორმაში.

წარმოდგენილი ინფორმაციის მიხედვით სასჯელის ორივე ფორმა ერთი და იგივე შედეგნილობის დანაშაულისათვის გამოიყენებოდა, მაგრამ მათი გამოყენება ისეთი ზნეობრივი ნორმების დარღვევისათვის, როგორც იყო უცხო მამაკაცთა საზოგადოებაში თავ-ფეხშიშველი გამოჩენა, ვფიქრობ შარიათის გავლენითაა ნაკარნახევი და ახლოსაა აღმოსავლური ჩვეულებითი სამართლისათვის კარგად ცნობილ ცოცხლად დამარხვის ინსტიტუტთან.

ტერმინი „ამოკირვა“ დაკავშირებულია კირის არსებობასთან და ცხადია, თუკი ასეთი სასჯელი გამოიყენებოდა ზემო აქარაში, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ამ მიზნისათვის კირი სხვა ადგილიდან არ იქნებოდა მოსატანი და მითუმეტეს, დანაშაულის იმავდროულად უნდა მომხდარიყო სასჯელის აღსრულებაც და კირი იქვე უნდა ჰქონოდა ამსრულებელს. ინფორმატორის მიერ მოწოდებულ ცნობაში „მიწის მიქელვაში“ უნდა იგულისხმებოდეს ზოგჯერ კირის მაგივრად მიწის გამოყენება, ზემო აქარაში არც კირის საბადოთა დეფიციტი არ უნდა ყოფილიყო. მართლაც, აქაურ ტოპონიმიაში მრავალი ტოპონიმი მიანიშნებს კირის საბადოთა არსებობაზე, საკირიხევი – დიდაქარაში, ელელიძეებში, მახალაკიძეებში, საკირია – საციხუში, საკირეთი – ფაჩხაში, კირეთი – ქედლებში, კირის დელე – ხაბელაშვილებში და სხვა. (ჭამადაძე, 1992: 75 – 143).

სასჯელთა აღნიშნული ფორმების იგივეობისა თუ განსხვავების საკითხის საბოლოოდ გადასაწყვეტად საჭიროა ამ თემაზე ეთნოგრაფიული მასალების მოძიება როგორც საკუთრივ აქარაში, ისე მის მოსაზღვრე მესხეთის ტერიტორიაზე, რამეთუ ამ რეგიონებს ისტორიულად ბევრი საერთო რამ აკავშირებდათ.

შინაარსი

„ლიტერატურული აჭარა“ № 3 1999 წ

პროზა, პოეზია

1. ვახტანგ ახელელიანი - მწერლის უბის წიგნაკიდან	3
2. ცისანა ანთაძე - ლექსები	19
3. ქუქუნა ხაჯიშვილი - ლექსები	26
4. რამაზ სურმანიძე - კადუმ ბუთი (მოთხრობა)	29
5. ლევან ანანიძე - ლექსები	37
6. როგნეცა მაქარეიშვილი - ლექსები	43
7. ქუქუნა შაინიძე - მოთხრობები	49
8. ბელა ქებურია - ლექსები	57
9. ხათუნა თავდგირიძე - ლექსები	62
10. ანა ლაში - ლექსები	65
11. მთვარისა ბაბილოძე - ლექსები	68
12. რიმა რამიშვილი - ლექსები	70
13. მერი აბუსერიძე - ლექსები	72
14. ნორა კახიძე - ლექსები	75
15. რუსუდან ჯინჯიხაძე - ლექსები	77

პრიტიკა, პუბლიცისტიკა

16. გურამ კიკნაძე - მთაწმინდის მთვარე	79
17. იური ბიბილეიშვილი - ჯემალ ჯაყელი - პუბლიცისტი	88

ფოლკლორი

18. ჯემალ ჯაყელი - ალექსანდრე ყაზბეგის პოეზიის ფოლკლორული შენაკადები	107
19. იოსებ ბეჭირიშვილი - გველი, ავი თუ კეთილი სულის განსახიერება	115

პოლემიკა

20. ნუგზარ მგელაძე, მამია ფალავა - ანდრია პირველწოდებული სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში და კულტურული მემკვიდრეობის საკითხები აჭარაში	124
21. სიმონ გოგიტიძე - სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის ძველი ისტორიის დამახინჯების კიდევ ერთი ცდა	144

ნერილები

22. ნუგზარ მოსიძე - სოფელ ჯაბნიძეების გოპონიმები	154
23. მურმან ქამადაძე - ზოგიერთი სახის სასჯელი ქართული ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით	161

კომპიუტერული უზრუნველყოფა — ეთერ ბუჭიძე
მალხაზ ჟაღავა

ოპერატორები: რუსუდან მებრელიშვილი
მარიკა ლაშხია

კორექტორები: მარინე ბერიძე
ირმა ბერიძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 08. 03. 99
ქაღალდის ზომა 70x108 1/16
პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 14,7
პირობითი საღებავგატარება 14,9
ფიზიკური თაბახი 10,5
შეკვეთის №18
ტირაჟი 400

48 314/3